İLHAN ARSEL

Şeriat'tan Kıssa'lar

KAYNAK YAYINLARI

Bu kitabın yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti.nindir.

Birinci Basım: Temmuz 1996
Teknik Hazırlık: Analiz Basım Yayın

Kapak: Nicolas Poussin (1594[?]-1665),
"The Adoration of the Golden Calf" (Altın Buzağı Tapımı)
adlı tablosundan

Baskı: Sistem Ofset

ISBN: 975-343-126-0

KAYNAK YAYINLARI: 189

KAYNAK YAYINLARI

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Cad. 184/4 80070 Beyoğlu/İstanbul
Tel/Faks: (0212) 252 21 56 – 252 21 99

İLHAN ARSEL

Şeriat'tan Kıssa'lar

İÇİNDEKİLER

ŞERİAT'TAN KISSA'LAR 11

I. Âdem'in Yaratılışı, Cennet'e Alınışı, Cennet'ten Atılışı ve Şeytan'ın Tanrı'ya Başkaldırışı ile İlgili "Kıssa"lar 14

II. Mağara'ya Sığınmış Gençlerin (ve Köpeklerinin), 309 Yıl Boyunca Uykuda Kaldıklarına Dair Kehf Suresi'nde Anlatılan "Kıssa" 19

III. Tevrat'ta Yahudilerin Atası Olarak Geçen İbrahim'in, Kur'an'da, Tanrı Tarafından Müslümanlıkla Emrolunan ve Oğlu İsmail ile Birlikte Kâbe'nin Temellerini Yükselten "Peygamber" Olarak Gösterilmesinin Hikâyesi 24

IV. Süleyman "Peygamber'in" Karınca Dili ile Karıncalara, Kuş Dili ile Kuşlara Hitap Etmesinin ve Hüdhüd (Çavuş Kuşu) ile Sebe Melikesine Haber İletmesinin Hikâyesi 38

V. Süleyman'ın Sebe Melikesi (Belkis) ile Buluşup Ona "Müslümanlığı" Kabul Ettirmesinin Hikâyesi 42

VI. Süleyman'ın Ölümünün Cin'lerden Saklanmasıyle İlgili "Kıssa" 46

VII. Büyüklük Taslayan Kârûn'un Tanrı Tarafından Yerin Dibine Geçirilmesinin Hikâyesi 48

VIII. Tanrı'ya Şükretmesi İçin Kendisine "Hikmet" Verilen Lokman'la İlgili Masallardan Örnekler 53

IX. Filler ve Taş Fırlatan Kuşlar Masalı 56

X. Tanrı'nın Emrine İtaatkâr Deve Masalı 59

XI. "İdrâk" Sahibi Balıkların Kurnazlıkları ve
Bu Kurnazlıklara Kanan Yahudilerin Tanrı Tarafından
Maymun Haline Sokulmalarının Hikâyesi 61

XII. Kesilen İneğin Bir Parçasıyla
Öldürülen Kişiye Vurulunca Ölünün Dirileceği Masalı 63

XIII. Yûnus'un (Diğer Adıyla Zünnûn)
Balık Tarafından Yenilemesinin ve Balığın Karnında İken
Tanrı'ya Dua Etmesinin Hikâyesi 68

XIV. Dirilip Fırlayan ve Suda Kaybolan Balık Masalı;
Masal Yolu ile Mü'minleri
Soru Sorma Yasağına Zorlama Sanatı 74

XV. Sihir İlmini Öğrenmekte Sakınca Olmadığını
Anlatmak Maksadıyla Belletilen "Kıssa":
Şeytanların, Süleyman'la ve "Hârût ve Mârût"la
İlgili Olarak Yaptıkları Marifetler 78

XVI. Tevrat'ın Tekvin Kitabında Anlatılan Yusuf Masalı'nın,
Bazı Değişikliklerle Kur'an'a Alınarak
"Kadınların Hilesi Büyüktür"
("İnne Keydekunne Azîm") Tema'sına
Kaynak Yapılmasının Hikâyesi 81

XVII. Tanrı'nın, Sırf Kendi Kudret ve
Azametini Kanıtlamak İçin Üzeyr "Peygamberi" ve
Eşeğini Öldürüp Yüz Yıl Sonra Diriltmesinin ve
Yine İbrahim "Peygamber"e Parçalattığı
Dört Kuşu Canlandırmasının Hikâyeleri 89

XVIII. Müslüman Kişi'yi İmandan Uzaklaştırmak İsteyenin
Öldürülmesi Gerektiğine Dair Musa ve Hızır Masalı 93

XIX. Tanrı'nın Şeytan Aracılığı ile Eyyûb'u Denemesinin ve
Hile-i Şeriyye Yolunu Seçmesinin Hikâyesi 98

XX. Süleyman'ın Mührünü Ele Geçiren Şeytan, Onu Denize Atar; Denizdeki Bir Balık Mührü Yutar; Balığı Ele Geçiren Süleyman Mührüne ve Dolayısıyla Hükümranlığına Kavuşur. Böylece Tanrı, Süleyman'ı Denemiş Olur 101

XXI. Habil ile Kabil Masalı 104

XXII. 99 Koyun Masalı 109

XXIII. Muhammed'in Zeyneb'e Âşık Olup Onunla Evlenmesinin Hikâyesi 112

XXIV. "İfk Olayı" Diye Bilinen "Gerdanlık Hikâyesi" 118

XXV. Muhammed'in, Marya ile Hafsa'nın Odasında Sevişirken Yakalanmasının Acıklı Hikâyesi 123

XXVI. "Bal Şerbeti" Hikâyesi 127

XXVII. Kadınlara Arka Organdan Temasın ve Eşcinselliğin (Lûtîliğin) Yasaklanmasıyla İlgili Lût Masalı 129

XXVIII. Şeytan Ayetleri Olayının Hikâyesi 135

XXIX. Karısına "Sen Bana Anamın Sırtı Gibisin" Diyen Evs Bin Sâbit Olayı 138

XXX. Müslümanlara Günde 50 Vakit Namaz Kılmalarını Emreden Tanrı, Musa'nın Anımsatması Üzerine Karar Değiştirip, Bu Emrini Günde 5 Vakit Namaz'la Sınırlar: Mir'âç Olayı 142

XXXI. Musa'nın Tavsiyesi Üzerine Firavun'un Tanrı Tarafından Cezalandırmasının ve İsrailoğullarının "Müslüman" Bir Toplum Olarak Kurtarılmasının Hikâyesi 149

XXXII. Karınca Tarafından Ayağı Isırılan Bir Peygamberin, Karıncalar Köyünün Yakılmasını Emretmesiyle İlgili Kıssa'dan Çıkan Sonuç: Müşriklere Karşı Girişilen Gece Baskınlarında Kadınların ve Küçük Çocukların Öldürülmeleri Doğaldır 153

XXXIII. Arap'taki Tarihi Türk Düşmanlığı Duygularının (ve Arap'ı Yüceltici, Türk'ü Küçültücü Hükümlerin) Kaynağı Olarak Ye'cûc-Me'cûc Masalı 156

XXXIV. Tanrı'nın Muhammed'e "Oku" Diye Emretmesinin ve Muhammed'in de "Ben Okuma Bilmem!" Diyerek Karşılık Vermesinin Hikâyesi 164

XXXV. Ana, Baba, Oğul, Kardeş, Eş ya da Yakın Akraba Dahi Olsalar, İslam'dan Gayrı Bir İnanca Bağlı Olanlarla İlgi Kurulamayacağını Öngören Hikâye ve Masallardan Örnekler 171

A) Nuh "Peygamber"in, "İnanmayanlardandır" Diye Karısını ve Oğlunu Sular Altında Ölüme Terk Etmesinin Hikâyesi 173

B) Farklı İnançtadır Diye Babasıyla Kavgalaşan ve Onu "Sapıklıkla" Suçlayan İbrahim'in Hikâyesi 178

C) Muhammed'e Babalık Eden Ebû Tâlib'in, Müslüman Olarak Ölmedi Diye Cehennemde Ateşten Bir Çukura Atılıp Topuklarına Kadar Yakılmasının ve Beyninin Kaynamasının Hikâyesi 183

D) Muhammed'in Kendi Anası Amine İçin Mağfiret Dilemekten Kaçınmasının ve Babası Abdullah Hakkında "O Şimdi Cehennemdedir" Demesinin Hikâyesi 185

XXXVI. "İrtidat" (Müslümanlıktan Dönmek), ya da Yol Kesmek Sûretlerinden Birisiyle Tanrı'ya ve Peygamberine Karşı Gelen Kimselerin Ellerinin ve Ayaklarının Çaprazlama Olarak Kesilmesini, Gözlerinin Oyulup Çıkarılmasını Öngören Ayet Hükmünün Uygulanmasıyla İlgili Hikâyelerden Örnekler 189

XXXVII. İbrahim'in Söylediği Yalanlarla İlgili "Kıssa"lardan Örnekler 192

A) Kavmi'nin Putlarını Kırmak Maksadıyla İbrahim'in Yalan Söylemesinin Hikâyesi 193

B) İbrahim'in, Yalan Söyleyerek Kendi Karısını Kız Kardeşiymiş Gibi Gösterip, Mısır (ya da Erdün) Meliki'ne Sunmasının Hikâyesi 195

XXXVIII. Halktan Kişilerin Muhammed'i "El-Ebter" ("Nesli Kesik", "Oğlan Çocuğu Olmayan" Kişi) Diye Çağırmalarının ve Buna Karşılık Tanrı'nın da Muhammed'e, Cennetteki "Kevser"i Bağışlamasının Hikâyesi 204

XXXIX. Bulaşıcı Hastalıktan Korkup Yurtlarından Çıkan Halkın Tanrı Tarafından Öldürülüp Tekrar Canlandırılmasının Hikâyesi 210

XL. İyi Savaşsınlar Diye Askerlere "Güç" ve "Moral" Sağlamak Üzere Tanrı'nın, İsrailoğullarına Tabut (Sandık) Vermesinin Hikâyesi 214

XLI. İsrailoğullarından Tâlût'un, Az Sayıdaki Askerleriyle, Çok Güçlü Olan "Kâfir" Câlût Ordusuna Karşı Galebe Çalışmasının Hikâyesi 217

XLII. Arkadaşının Karısına Göz Koyup Onunla Zinâ Eden Davud'un Tanrı Tarafından Bağışlanmasının Hikâyesi 221

XLIII. Süleyman'ın Tahtının Üstüne, Tanrı Tarafından Bırakılan Cansız Cesetle İlgili Hikâye 226

XLIV. Muhammed'in Amucası Hamze İbn-i Abdülmuttalib'in, İslam'da İçki Yasağına Sebep Oluşunun Hikâyesi 229

XLV. Kıyamet Günü ve Sonrası Olacak Şeylerle İlgili "Kıssa"lar 236

A) Kâfirlerin Cennet ve Cehenneme Atılışlarının Hikâyesi 237

B) Müslüman Erkeklerin, Cennet'lerde "Ceylân Gözlü" ve "Memeleri Yeni Sertleşmiş" Güzel Hûrilere Kavuşmalarının Hikâyesi 240

XLVI. Kur'an Hakkında "Tanrı Sözü Değil, İnsan Yapısıdır" ya da "Masallar Kitabıdır" Diyen ya da Muhammed'le Alay Edenlerin Tanrı Tarafından Küfre Layık Görülmelerinin Hikâyesi 247

XLVII. İbn-i Ümm-i Mektûm Adındaki
Kör Müslüman Kişiye Karşı Muhammed'in
Olumsuz Şekilde Davranıp
Tanrı Tarafından Azarlanmasının Hikâyesi 253

XLVIII. Müslümanları Namaza Çağırmak İçin
Ezan Okunmasının ve Okunurken de
Çok Yüksek Sesle Okunması Gerektiğinin Hikâyesi 255

XLIX. Cehennemde, Karnından Dışarı Fırlamış
Barsakları Etrafında, Değirmen Merkebi Gibi Dönen
Kişinin Hikâyesi 262

L. Muhammed'in Ebû Leheb'le Sürtüşmesinin ve
Bu Yüzden Tanrı'nın Ebû Leheb Hakkında
"İki Eli Kurusun" Diye Beddua Etmesinin Hikâyesi 266

LI. Muhammed'in "İnşâallah" (Yani "Tanrı Dilerse") Demeden
İş Yapmaya Kalkışması Üzerine, Tanrı'nın Gücenip
Vahiy Göndermekte Gecikmesinin Hikâyesi 270

LII. Çıplak Şekilde Yıkanan Musa'nın
Elbiselerini Alıp Kaçan Taş'ın Hikâyesi 273

LIII. Kur'an Okumayı İhmal Edenlere,
Yalan Söyleyenlere, Zina Edenlere ve Faiz Yiyenlere
Verilecek Feci Cezalar Konusunda
Muhammed'in Gördüğü Deşhet Verici Rüyanın Hikâyesi 275

LIV. Fare'nin Deve Sütü İçmeyip Koyun Sütü İçmesinin
Hikâyesi (ya da Tanrı'nın, Bazı Kavimleri, Fare, Domuz ve
Maymun Şekline Dönüştürmesinin Hikâyesi) 279

LV. Şeytan'ın, Ev Faresini Yangın Cinayetine Zorlamasının ve
Merkebin de Şeytan Görünce Anırmasının Hikâyesi 282

DİZİN 285

PROF. DR. İLHAN ARSEL'İN ÖZGEÇMİŞİ 287

ŞERİAT'TAN KISSA'LAR

Şeriat[1] dediğimiz şey, bir bakıma masallar ve hikâyeler yığınıdır. Dinciler bu masallara **"Kıssa"** adını vermişlerdir ki **"Tanrı'nın anlattığı hikâyeler"** anlamına gelir. *Yusuf Suresi*'nde belirtildiğine göre güya bunlar *"İbret"* olsun, ya da *"insanlar doğru yolu bulsunlar"*, diye anlatılmıştır (K. Yusuf, 111). *İmrân Suresi*'nde de kıssa'ların "gerçek olaylar" olduğuna değinilmiştir (K. Âli İmrân 62). Oysa ki aslında bunların çoğunu Muhammed, Yahudilerin ve Hıristiyanların "Kutsal" bildikleri kitap'lardan, özellikle *Ahd-ı Atıyk*'tan (ki *Tevrat*'ı kapsar) ve *İncil*'den aktarmıştır. Aktarırken de bu kitapların, Tanrı nezdindeki ana kitaptan alınma şeyler olduğunu söylemiştir.

Kuşkusuz ki bu işi yaparken *Tevrat, Zebûr* ve *İncil* gibi kitapları iyi bilen kimselerden yararlanmıştır. bunlar arasında Selman-ı Fârisî, Yesâr, Bahîra, Verekâ, Hıbr, Abdullah İbn-i Selâm vs... gibi din bilgisi geniş olan kimseler vardı. Öte yandan Muhammed kâtiplerini genellikle Yahudilikten ya da Hıristiyanlıktan dönme ya da İbranice ve Süryanice bilen kişilerden seçerdi; bu dillere vakıf değil iseler, öğrenmelerini isterdi. Örneğin hicretin 4. yılında kâtiplerinden *Zeyd bin Sabit*'e Yahudi yazısını öğrenmesini emretmiştir.

Fakat söylendiğine göre en ziyade yararlandığı kimselerin başında, Hıristiyanlıktan dönme *Selman-ı Farisî* ile Yahudilikten dönme *Abdullah İbn-i Selâm* gelirdi. **Siyer** yazarları İbn-i İshak, İbn Hişâm ve **Tabakat** yazarı İbn-i Sa'd gibi (ya da benzeri) kaynakların bildirmesine göre, *Selman-ı Farisî,* İranlı bir "Mecûsî" iken çok genç yaşında Hıristiyanlığı kabul ederek Suriye'ye gelmiş, daha sonra Bedevîler tarafından esir alınıp bir Ya-

1 Şeriat, dört kaynaktan çıkan hükümlerin tümü olarak tanımlanabilir. Bu dört kaynak şunlardır: Kur'an, Hadis, İcma-ı Ümet ve Kıyas-ı Fukaha. Bu konuda diğer yayınlarıma bakınız.

hudiye satılmış ve onun tarafından Medine'ye getirilmiştir. Kölelikten kurtulmak için Muhammed'e başvurup da onun tarafından satın alınması üzerine İslam'a girmiş ve azâd olmuştur. Hıristiyan ve Yahudi dinlerine en iyi vakıf olanlardan biri olarak Muhammed'e sadece din konusunda değil fakat yönetim ve savaş konularında da yardımcı olmuştur. Hendek Savaşı diye bilinen savaşta Muhammed'e hendek kazılması tavsiyesinde bulunarak savaşın kazanılmasına sebep olduğu söylenir.

Abdullah İbn-i Selâm'a gelince, o, *Tevrat*'ı en iyi bilen Yahudi bilginlerinden biri olup Muhammed'in Medine'ye hicretinden sonra İslama girmiştir. *Tevrat* konusunda Muhammed'e en fazla bilgi verenlerin başında geldiği kabul edilir; o kadar ki, Muhammed onu, muhtemelen bu yardımlarından dolayı, *"Cennetlik olan on kişinin onuncusu"* olarak tanımlamıştır (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.81; ve c.X, s.25 vd.).

Kur'an'dan öğrenmekteyiz ki, birçok kimse, Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarını iyi bilen kimselerden bilgi alıyor diye Muhammed hakkında: *"Muhammed'e elbette bir insan öğretiyor"* (K. Nahl 103) şeklinde konuşurlar ve hatta onun *"Belletilmiş bir deli"* (K. Duhân 12-15) olduğunu söylerlerdi. Bazıları da *Kur'an* ayetlerini *"öncekilerin masalları"* (K. 68 el-Kalem 15) olarak tanımlarlardı. Neccar oğullarından biri, (ki Hıristiyanlıktan Müslümanlığa geçip Muhammed'e kâtiplik yapmıştır): *"Muhammed bir şey bilmez. Yalnız benim kendisine yazdığım şeyleri bilir"* diye konuşmuştur.[2]

Bunlar arasında Ebû Cehl, As İbn-i Vâil, Mugiyra oğulları (örneğin Mugiyra oğlu Velîd), el-Ahnes İbn-i Şeriyk, Abd-i Yeğus oğulları, Şüreyk oğulları vs... gibi Muhammed'e muhalefet edenler vardı. Onların bu şekilde konuşmaları üzerine Muhammed de, Tanrı'nın bu gibi kişileri azarladığını, örneğin: *"Biz yakında onun burnuna damga vuracağız (kibirini kırıp rezil edeceğiz)"* (K. el-Kalem 16) şeklinde konuştuğunu söylerdi. Bununla da yetinmez fakat bir de kendisinin okumasız olduğunu belirterek Tanrı'dan *"(Kur'an'ı) Okuyup yazması olmayan... Muhammed'e uyanlara yazacağız"* (K. A'râf 156-158) şeklinde ayetler geldiğini öne sürerdi.

Her ne olursa olsun gerçek şu ki, Şeriat'ta yer alan **Kıssa**'lar (masallar ve hikâyeler), biraz ilerde belirteceğimiz gibi, çok büyük bir çoğunlukla Yahudi ve Hıristiyan kaynaklardan, özellikle *Tevrat*'tan

2 Bu konudaki hadisler için bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.308-309, Hadis No. 1477.

alınma şeylerdir. Fakat Muhammed, bu kaynaklardan aktardıklarını, birçok hallerde kendi günlük siyasetine uyduracak şekilde değişikliklere sokmuştur. Ancak ne var ki, bunu yaparken, "Kıssa"ları (masal ve hikâyeleri) bir teviye ya da belli bir sıra ve silsile esasına göre değil, fakat *Kur'an*'ın çeşitli surelerine ve bu surelerin çeşitli ayetlerine dağıtmış olarak ve çoğu kez hadis şeklindeki hükümlere bağlayarak iş görmüştür. Bundan dolayıdır ki, Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarındaki asıllarını incelemeden ve İslam bilginlerinin bu asıllara dayalı olarak ortaya vurdukları görüşleri bilmeden, Şeriat "Kıssa"ları hakkında fikir edinmeye imkân yoktur.

Her ne kadar "**Kıssa**"dan maksad'ın *"doğru yolu gösteren hikâyeler"* olduğu kabul edilirse de, akılcı eğitimden geçmemiş kimseler için bu masalların ve hikâyelerin düşünme gücünü geliştirici bir niteliği yoktur; aksine insan zekâsını törpüleyici sonuçları vardır ki aşağıya bunlardan bazı örnekler alınmıştır.

I

ÂDEM'İN YARATILIŞI, CENNET'E ALINIŞI, CENNET'TEN ATILIŞI VE ŞEYTAN'IN TANRI'YA BAŞKALDIRIŞI İLE İLGİLİ "KISSA"LAR (MASALLAR)

(K. Hicr, 26-29; Zümer 6; Tâhâ 116-119; Bakara 31-34, 36-37; A'râf 19.)

İslam kaynaklarına göre Tanrı önce toprağı yaratır; toprağı yarattığının ertesi günü dağları, daha sonraki günlerde de sırasıyle mekruh'u (haram olan şeyleri), nur'u, hayvanları ve nihayet insanlığın ilk babası olan Âdem'i yaratır.[1] Evren'in ve Âdem'in yaratılması 6 gün sürer. Bütün bu işlerden sonra Tanrı, çevresinde bulunan meleklere: *"Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim"* (K. Bakara Suresi, ayet 30) der. Fakat melekler bu haberden hoşlanmazlar. Çünkü Tanrı'nın yaratacağı bu "halife'nin" bozgunculuk, fitnecilik yapacağı kanısındadırlar. Düşündüklerini Tanrı'ya bildirirler; şöyle derler: *"(Yeryüzünde) bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz Seni överek yüceltiyor ve Seni takdis etmekte bulunuyoruz"* (K. Bakara 30).

Anlaşılan o ki melekler *"(Yeryüzünde) bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin?"* diye konuşurlarken haksız değillerdir. Nitekim dedikleri çıkmış ve Tanrı'nın yarattığı insan, daha ilk anlardan itibaren bozgunculuk yapmış ve kanlı bir tarih yaratmıştır.

Fakat Tanrı meleklerin söylediğini ciddiye almaz ve: *"Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim"* (K. Bakara 30) diyerek onları susturur. Ve sonra: *"Ben, balçıktan işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım"* (K. Hicr 26, 28-29) diye ekleyip topraktan bir miktar

1 Bu konudaki hadisler için bkz. Müslim, *Kitâbu Sıfâti'l-Münafikin;* Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi,* c.I, s.178.

alır, iki eliyle onu çamur haline sokar (K. Sâd 75) ve sonra çamura biçim verip ruhundan üfler; böylece Âdem'i meydana getirmiş olur (K. Secde 6-9). Fakat Âdem'in yalnız kalmaması için ona bir eş yaratır (K. 39 Zümer 6). *Kur'an*'da adı belirtilmemekle beraber bu eş'in adı Havva'dır.

Meleklere karşı haklı olduğunu ve yarattığı insan'ın meleklere nazaran üstün bulunduğunu kanıtlamak üzere Tanrı, gizlice Âdem'e her şeyin, her eşyanın adlarını belletir ve sonra onu meleklerle karşı karşıya getirip sınava sokar. Fakat sokmadan önce meleklere: *"Eğer sözünüzde samimi iseniz, onların isimlerini bana söyleyin"* diye sorar. Melekler soruyu yanıtlayamazlar, fakat Tanrı'ya şöyle derler: *"Yâ Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz; senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz âlim ve hâkim olan sensin"* (K. Bakara 32). Bunun üzerine Tanrı Âdem'e döner ve: *"Ey Âdem! Onlara adları söyle"* der. Âdem adları söyleyince Tanrı meleklere dönerek: *"Ben –gökler ve yerlerde görünmeyeni biliyorum, sizin açıkladığınız ve gizlemekte olduğunuzu da biliyorum– diye söylememiş miydim?"* der (K. Bakara 31-34). Böylece "yüceliğini" meleklere anlatmış olur.

Fakat bununla da yetinmez, bir de melekleri, cinleri ve şeytanların başı olan İblis'i, Âdem'e secde ettirmek ister. Melekler ve cinler bu emre uyarak Âdem'in önünde yere serilip secde ederler. Fakat İblis yüz çevirir ve secde etmez (K. Bakara 34). Çünkü Âdem'in çamur ve kuru kokmuş balçık gibi bayağı aşağılık malzemeden yaratıldığını, kendisinin ise ateşten, yani "asîl" bir kaynaktan var kılındığını ve dolayısıyla Âdem'e nazaran üstün bulunduğunu düşünür.

Tanrı, kendisine bu şekilde başkaldıran İblis'e sorar: *"Sana emrettiğim halde, seni (Âdem'e) secde etmekten alıkoyan nedir?"* İblis cevap verir: *" (Âdem'e secde etmedim çünkü) beni ateş'ten, onu çamur'dan yarattın; ben ondan üstünüm"* (K. A'râf 12; Hicr 33).

Bunu söylemekle İblis, aslında haklıdır; çünkü Tanrı, Âdem'i çamurdan ve İblis'i de ateşten yarattığını önceden bildirmiştir. Buna rağmen Tanrı, İblis'in bu sözlerini küstahlık sayar ve kızar ve şöyle kükrer: *"Öyle ise in oradan. Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! Çünkü sen aşağılıklardansın"* (K. A'râf 13).

Tanrı'nın bu öfkesi karşısında İblis biraz sinmiş gibidir; fakat yine de büyük bir küstahlıkla Tanrı'dan şu dilekte bulunur: *"Bana (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver"* (K. A'râf 14).

Her şeyi bilen ve ileriyi önceden gördüğü kabul edilen Tanrı, İblis'in uslanmayacağından emin olduğu halde, onun bu dileğine adeta boyun eğer ve: "Haydi, sen mühlet verilenlerdensin". (K. A'râf 15) der.

Tanrı'nın bu yumuşaması karşısında İblis, yeniden küstahlaşır; hem de öylesine ki *"Beni azdıran sensin"* diyerek ve kötülük yapmaktan vazgeçmeyeceğini bildirerek Tanrı'ya meydan okur; şöyle konuşur:

> *"Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları (kullarını) saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın"* (K. A'râf 16-17).

İblis'in bu sözleri karşısında yeniden öfkelenen Tanrı şöyle der: *"Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak orada çık. Andolsun ki onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım"* (K. A'râf 18).

Daha başka bir deyimle, İblis'i, insanlara kötülük yapamasınlar diye yok edecek yerde, aksine, ona kıyamete kadar yaşama ve insanları doğru yoldan ayırma fırsatı vermiş olur.

Bundan sonra Tanrı, Âdem ile eşini cennete yerleştirir; fakat yerleştirirken sadece Âdem'e hitaben, haram olan şeylere dokunmamalarını tenbih eder; şöyle der:

> *"Ey Âdem! eşin ve sen cennette kal; orada olandan istediğiniz yerde bol bol yiyin; yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz"* (K. A'râf 19; Tâhâ 117-119).

Fakat aynı zamanda Âdem'e, İblis'in kandırmalarına kanmamasını hatırlatarak, şöyle der:

> *"Ey Âdem! Doğrusu bu (İblis) senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, yoksa bedbaht olursun..."* (K. Tâhâ 117-119).

Dikkat edileceği gibi Tanrı bütün hatırlatmalarını, ihtarlarını sadece Âdem'e hitaben yapmıştır; Âdem'in eşini (yani Havva'yı) kendisine muhatap dahi edinmemiştir; ona Âdem aracılığı ile emirlerini bildirmiştir. Âdem bu emirlerden eşini haberdar kılmış mıdır? Bilmiyoruz. Aşağıda göreceğimiz gibi haberdar kılmadığı anlaşılıyor.

Bu konuşmadan sonra Âdem ve eşi cennet bahçelerinde güzel bir yaşam sürmeye başlarlar. Fakat günün birinde İblis, Âdem ile eşinin karşısına dikilir ve yasak ağacı göstererek: *"Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedî kalanlardan olursunuz diye yasakladı"* (K. A'râf 20) der ve *"Doğrusu ben size hayırlı öğüt verenlerdenim"* (K. A'râf 21) diyerek yeminler eder.

Kur'an'ın bir başka suresinde, İblis'in sadece Âdem'e hitaben: *"Ey Âdem! sana ebedîlik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?"* (K. 20 Tâhâ, 120) diye konuştuğu yazılı.

Her ne olursa olsun, İblis'in bu yeminlerine kanan Âdem ile eşi, yasak ağacın meyvesinden yerler. Yedikleri an ayıp yerleri kendilerine görünür ve örtünmek için cennet yapraklarıyla bu yerlerini kapamaya çalışırlar. Fakat tam o sırada Tanrı karşılarına çıkar ve onları: *"Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır demedim mi?"* diye azarlar (K. A'râf 22. Aynı hususlar için bkz. Tâhâ 117-120).

Âdem ile eşi özür dileyerek afv edilmelerini isterler: *"Ey Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz"* (K. A'râf 23) derler.

Ancak ne var ki her şeyi "bağışlayan" ve "merhametli" olan Tanrı, bu yalvarmalarına rağmen onları bağışlamaz. Sadece Âdem'i seçip tevbesini kabul eder ve ona doğru yola gösterir (K. Tâhâ 121-122, Bakara 37).

Neden Tanrı Âdem'e böyle bir inayette bulunur da eşine (Havva'ya) bulunmaz? Bilemiyoruz. Muhtemelen erkek cinsini kadın cinsine tercih etmiş olmasından! Bununla beraber Âdem ile eşini birbirlerine düşman yaparak cennetten kovar: *"Birbirinize düşman olarak inin! Sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşme ve yararlanma vardır. Orada yaşayacak, orada öleceksiniz ve orada (diriltilip) çıkarılacaksınız"* (K. A'râf 24) der.[2] "Hiç iyilik Tanrısı insanları birbirlerine düşman kılar mı? Ve hele bunlar bir ömür boyunca birlikte yaşayacak olan karıkoca iseler, hiç onların yaşamını cehennem hayatına zorlar mı?" diye sorulacak olursa, cevabını bulmak güç.

Fakat her ne olursa olsun, bütün bu yukardaki olumsuzluklar Tanrı'nın İblis'e kötülük yapma fırsatını vermiş olmasından doğmuşa benzer. Eğer

2 Bu konuda *Şeriat ve Kadın* adlı kitabıma bakınız (13. basım, s.75).

denecek olursa ki: *"Âdem ile eşi İblis'e kanmasalardı, bunlar olmazdı!"*, bu takdirde *Kur'an*'daki *"Tanrı dilediğini doğru yola sokar ve dilediğini de saptırır"* şeklindeki ayetlere ne demeli? Eğer Tanrı dilediğini doğru yola sokuyor ya da kötü yola girmesine engel oluyor ise, bu demektir ki İblis'in Âdem'i ve Havva'yı kandırmasına ses çıkarmamıştır. Çıkarmadığına göre, onları cezalandırması söz konusu olmamak gerekmez mi?

II

MAĞARA'YA SIĞINMIŞ GENÇLERİN (VE KÖPEKLERİNİN) 309 YIL BOYUNCA UYKUDA KALDIKLARINA DAİR KEHF SURESİ'NDE ANLATILAN "KISSA" (MASAL)

(K. 18 Kehf 9 vd.)

Kur'an'ın *Kehf* Suresi'nde Tanrı'ya tapmayan bir toplumun (ve hükümdarının) zulmünden kurtulmak üzere, köpekleriyle birlikte bir mağaraya sığınan Hıristiyan gençlerin, Tanrı tarafından bilinen bir süre boyunca orada uyuyup kaldıkları hikâye edilir. Hikâye'nin aslı Hıristiyan kaynaklarında bulunur; Muhammed onu kendisine göre bir şekle sokmuş ve Tanrı tarafından kendisine nakledilmiş gibi *Kur'an*'a almıştır.

Kur'an'da anlatılan şekliyle hikâye'nin, Hıristiyanlığın başlangıç tarihlerinde, daha doğrusu İmparator *Dekyanos (Decius)* zamanında geçtiği anlaşılmaktadır. Şu bakımdan ki mağarada bulunanlar, onun zamanına ait bir parayı kullandıklarını ve orada uyuyakaldıkları sürenin 309 yıl olduğunu söylemişlerdir (K. 18 Kehf 25).

Kehf Suresi'ndeki "Kıssa" (masal): *"Yoksa sen, bizim âyet'lerimizden (sadece)* ***Kehf*** *ve* ***Rakîm*** *sahiblerinin ibrete şayan olduklarını mı sandın?"* (K. 18 Kehf 9) şeklindeki sözlerle başlar;[1] güya Tanrı, Muhammed'e bu şekilde hitap etmiştir. Ancak ne var ki "Kıssa" (masal), daha bu ilk başlangıçta birtakım karışıklıklarla, anlaşılmazlıklarla (muğlaklıklarla) karşımızdadır. Çünkü ayette geçen **"Kehf"** sözcüğü, dağda bulunan genişçe "mağara" anlamında olmakla beraber **"Rakîm"** sözcüğünün ne anlama geldiği pek bilinmez. Bunu, "mağara'nın bulunduğu dağ", ya da "vâdi" olarak belirleyenler yanında, mağaradakilerin adlarını içeren "levha" ya da mağara'ya konulan "kitabe" ya da mağaradaki "köpeğin adı" olarak tanım-

1 Marmara Üniversitesi İlâhiyat fakültesi *Kur'an* çevirisinden.

layanlar da vardır. Bundan dolayıdır ki yukardaki ayeti: *"Yoksa sen, Ey Muhammed! Mağara ve Kitâbe ehlini şaşılacak âyetlerimizden mi zannettin?"* şeklinde ya da *"Yoksa sen Kehf ile levha sahiplerini, Bizim hayret verici âyetlerimizden mi sandın?"* şeklinde çevirenler de vardır.

Ancak ne var ki anlaşılmazlıklar ve karışıklılıklar, masal boyunca bu şekilde sürüp gider. Bunları göz önünde tutmaya çalışarak masalı şöylece özetlemek mümkün:

Rablerine inanmış birkaç genç: *"Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. O'nu bırakıp başka bir tanrıya yalvarmayız, yoksa and olsun ki, bâtıl söz söylemiş oluruz. Şu bizim milletimiz Allah'ı bırakıp O'ndan başka tanrılar edindiler... Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kimdir?"* (K. 18: 13-15) diye konuşurlar ve *"Rabbimiz! Katından bize rahmet ver ve işimizde başarılı kıl"* diye yalvarırlar (K. 18: 10).

Tanrı onların konuşmasını duyar ve: *"Siz onlardan ve Allah'tan başka taptıklarından ayrıldınız, bunun için Mağara'ya girin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve size işinizde kolaylık göstersin"* (K. 18: 16) der.

Neden Tanrı bu gençleri ille de mağaraya tıkıp orada rahmetine kavuşturmak ister? Neden işi gençler için daha kolay, daha etkili bir yoldan yapmaz? Bilinmez! Her ne kadar ayette, *"Mağara'ya girin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve size işinizde kolaylık göstersin"* diye yazılı olmakla beraber, birazdan göreceğimiz gibi ortada öyle kolaylık sağlayan bir durum yoktur, çünkü Tanrı bu gençleri orada 309 yıl boyunca uykuya yatıracaktır.

Gerçekten de Tanrı'nın yukardaki sözleri üzerine gençler mağara'ya girerler ve Tanrı onları uzun bir uykuya yatırır. Mağara'ya alınan gençlerin yanında bir de köpek bulunduğu anlaşılmaktadır, çünkü Muhammed'in söylemesine göre Tanrı şöyle konuşmuştur: *"Köpekleri dirseklerini eşiğe uzatmıştı. Onları görsen için korkuyla dolar, geri dönüp kaçardın"* (K. 18: 18).

Köpek nasıl ve ne münasebetle girmiştir mağaraya? Dirseklerini uzattığı eşik nedir? Pek bilinmez; bu konuda birbirinden farklı görüşler vardır. Bu görüşleri nakleden **Beyzevî** ve **Celâleddin** gibi ünlü *Kur'an* yorumcularına göre, gençlerin mağaraya sığınmak üzere kaçmaları sırasında bir köpek peşlerine takılmış ve fakat gençler onu kovmak isteyince Tanrı köpeği şu şekilde konuşturmuştur: *"Tanrı'nın sev-*

gili kullarını severim: siz mağara'da uyurken ben de sizlere bekçilik ederim". Fakat bazı görüşlere göre köpek bir çoban'a ait olup onu takip etmiş ve uyuyan ve uyanan'lardan olmuştur. Ve işte *Kur'an*'da geçen **"rakîm"** adı, bu köpeğin adı'dır.

Fakat her ne olursa olsun *Kur'an*'ın söylemesine göre gençler mağaraya sığındıktan sonra güneş doğduğu zaman mağara sağ tarafa, battığı zaman ise sol tarafa meyletmeye başlar ve içindekiler mağaranın kuytu bir yerinde kalırlar ki, bu, güya Allah'ın mucizelerindendir (K. 18: 17). Çünkü Tanrı onları, uykularında iken bu şekilde, sağa ve sola döndürür. *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Mağara ehli uykuda iken sen onları uyanık sanırdın. Biz onları sağa ve sola döndürürdük... Onları görsen için korkuyla dolar, geri dönüp kaçardın"* (K. Kehf 18).

Bir aralık Tanrı, uyumakta olan bu Hıristiyan gençleri, *"birbirlerine sorsunlar diye"* uykularından uyandırır. İçlerinden biri *"Ne kadar kaldınız?"* diye sorar diğerlerine. Diğerleri de: *"Bir gün veya daha az bir müddet kaldık"* derler ve eklerler: *"Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir"*. Fakat karınları acıkmış olmalıdır ki, aralarından birini kente gönderip yiyecek içecek aldırmak için birbirlerine şöyle derler:

> *"Paranızla birinizi şehre gönderin, en iyi yiyeceklere baksın ve size getirsin. Orada nâzik davransın, sakın sizi kimseye duyurmasın. Zirâ onların sizden haberi olacak olursa, ya taşlayarak öldürürler veyâ dinlerine döndürürler ve bu takdirde asla kurtulamazsınız"* (K. Kehf 19).

Mağaradaki gençler bu şekilde konuşurlarken kent halkı da onlar hakkında çekişip durmaktadır: Kimisi, *"Onların mağaralarının önüne bir bina kurun"* derken diğerleri de *"Onların mağaralarının önünde mutlaka bir mescid kuracağız"* demektedirler (K. Kehf 21).

Tanrı, Kent halkını haberdar ederek mağaradaki bu gençleri bulmalarını sağlar: çünkü böylece onların, Tanrı sözlerinin doğru olduğuna ve kıyamet gününün geleceğine inandırmış olacaktır (K. 18: 21).

Bununla beraber halk, mağarada bulunanların sayısı ve bunların kimler olduğu hakkında birbirleriyle tartışmaktadır: kimisi *"Mağara*

ehli üçtür, dördüncüleri köpekleridir" derler. Kimisi *"Beştir, altıncıları köpekleridir"* derler. Kimisi de: *"Yedidir, sekizincileri köpekleridir"* derler (K. 18: 22). Onların bu şekildeki tartışmaları vesilesiyle Tanrı Muhammed'e şöyle der:

> *"De ki: –'Onların sayısını en iyi bilen Rabbimdir. Onları pek az kimse'den başkası bilmez–' Bunun için, ey Muhammed! Onlar hakkında bu kısaca anlatılanın dışında kimseyle tartışma ve onlar hakkında kimse'den bir şey sorma. Herhangi bir şey için, Allah'ın dilemesi dışında: –'Ben yarın onu yapacağım'– deme. Unuttuğun zaman Rabbini an ve şöyle de: –İnşâallah Rabbim beni doğruya daha yakın olana eriştirir–'..."* (K. 18: 23-24).

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, bu şekilde konuşmakla beraber halktan kişiler, yine de mağarada kalma süresi hakkında tartışarak şöyle demektedirler:

> *"–'Onlar mağaralarında üç yüz dokuz yıl kaldılar–' derler. (Ey Muhammed!) de ki: –'Onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir. Göklerin ve yerin gaybı O'na âittir. O ne mükemmel Gören'dir! O ne mükemmel işiten'dir. İnsanların O'ndan başka dostu yoktur. O hiç kimseyi hükümranlığına ortak kılmaz–'..."* (K. 18: 25-26).

Bir yoruma göre mağaradaki gençlerden biri, aralarında kararlaştırıldığı şekilde, yiyecek tedariki için şehre gittiğinde, alışveriş yaparken tanınır. Çünkü kullandığı para eski İmparatorlardan *Dekyanos* zamanına ait bir paradır. Kendisini o mahallin reisi olan Prens'e götürürler. Prens Hıristiyan dininden biridir. Huzuruna getirilen kişinin hikâyesini dinleyince, adamlarını mağaraya gönderir. Prensin adamları mağaradakilerle konuşurlar, fakat onlarla birlikte uykuya dalıp ölürler. Prens ölenlerin gömülmelerini ve gömüldükleri yere de bir mescid yapılmasını emreder.

Yukardaki "kıssa"nın (masal'ın) ne maksatla *Kur'an*'a alındığı ve ne anlam taşıdığı hususunda yorumcuların görüşleri doyurucu değildir. Güya bu masal "îman" sahibi kişilerin (yani Hıristiyan gençlerin), zamanın hükümdarının zulmünden kaçmak için mağaraya sığındıklarını anlatmak

için alınmıştır.[2] Kimine göre de Hıristiyan gençlerin din yüzünden baskıya uğrayarak bir mağaraya sığınıp orada 309 yıl kaldıklarını ve sonra uyanıp kendi halklarını imana çağırdıklarını, bunun da "Allah'ın kudretinin ifadesi olduğunu" anlatmak için konmuştur.[3]

Her ne olursa olsun durum şu ki, akla ve mantığa ters düşen şeyleri "Kıssa" (masal) yolu ile anlatmaya çalışmak, kişileri fikren gelişmez kılmaktan başka işe yaramaz.

2 Gölpınarlı'nın *Kur'an* çevirisine bakınız.
3 Ömer R. Doğrul'un *Kur'an* çevirisine bakınız (s.353).

III

TEVRAT'TA YAHUDİLERİN ATASI OLARAK GEÇEN İBRAHİM'İN, KUR'AN'DA, TANRI TARAFINDAN MÜSLÜMANLIKLA EMROLUNAN VE OĞLU İSMAİL İLE BİRLİKTE KÂBE'NİN TEMELLERİNİ YÜKSELTEN "PEYGAMBER" OLARAK GÖSTERİLMESİNİN HİKÂYESİ

"İbrahim, ne yahudi, ne de hıristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman idi: müşriklerden de değildi" (K. İmrân 67, 65-66);

"Çünkü Rabbi ona: –'Müslüman ol'– demiş, o da: –'Âlemlerin Rabbine boyun eğdim'– demişti. Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti; Ya'kub da: –'Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. O halde sadece müslüman olarak ölünüz (dedi)" (K. Bakara 131-132).

Yahudilerin kutsal bildikleri *Tevrat*'a (ki **Ahd-ı Atıyk**'ın ilk beş kitabını kapsar) göre **İbrahim**, Yahudilerin atası'dır. Fakat Muhammed onu, sadece Yahudilerin değil fakat aynı zamanda kendi mensup bulunduğu Arap kavminin de atası olarak gösterir. Gösterirken de onu, Tanrı tarafından, ilk kez Müslümanlıkla emrolunmuş "peygamber" olarak tanımlar.

İslam kaynaklarının bildirmesine göre "İbrahim" adı, İbrani dilinde **"eb"** (yani "baba") ve **"rehim"** (yani "halk"="cemaat") sözcüklerinden oluşup **"halkın babası"** (Cumhur'un babası) anlamına geldiği için İbrahim, kendisinden sonra gelen bütün **Benî İsrail** peygamberleriyle birlikte, Muhammed'in de atası sayılır. Çünkü, güya Arap kavmi, İbrahim'in oğlu İsmail'den çıkmıştır.[1] Bu hususları birazdan özetleyeceğiz, fakat daha önce Yahudilerin kendi kitaplarına göre İbrahim'in durumuna göz atalım:

1 Bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı*, c.VI, s.519.

Tevrat'a göre, **İbrahim**, Nuh'un torunu olan Terah'ın oğullarından biridir. İbrahim'in iki oğlu olup, bunlardan biri **İsmail**'dir ki, **Hâcer**[2] adındaki cariyesinden doğmuştur. Diğeri ise **İshak** olup **Sara**[3] adındaki eşinden olmuştur. Yahudiler kendilerini **İbrahim**'in ve onun oğlu **İshak**'ın ve onun oğlu **Ya'kub**'un soyundan bilirler. Tanrı güya İshak'ın oğullarından olan Ya'kub'un adını **İsrael** olarak değiştirmiş ve bunun sonucu olarak Yahudiler **İsrailoğulları** olarak bilinegelmişlerdir.

Tevrat'ın *"Tekvin"* adlı kitabında bütün bu olaylar Tanrı'nın ağzından çıkmış gibi anlatılır. Oysa ki son iki yüzyıllık tarihi kazıların ve bilimsel araştırmaların ortaya vurduğu gerçek şudur ki, İbrahim hikâyesi eski Babilonya'da **"Abarama"** adıyla bilinen bir çiftçi'nin, ya da Hint efsanesinde **"Brahma"** adıyla anılan "Yaratıcı"nın yaşamlarından alınmış masaldan başka bir şey değildir.[4] Ve işte *Tevrat*'ın birinci kitabı olan *Tekvin*'i hazırlayanlar bu eski masalı şu şekle sokmuşlardır:

Nuh'un güya üç oğlu olur ki adları: **Sam**, **Ham** ve **Yafet**'tir. Sam'ın zürriyetinden olan Terah'ın oğullarından biri **Abram**'dır ve Tanrı onunla ahd yapmıştır (bkz. *Tekvin*, Bap 10-11). Yaparken de onu yükselteceğini, mübarek ve büyük bir millet haline getireceğini, yeryüzünün bütün kabilelerini onda mübarek edeceğini ve adını yücelteceğini söylemiştir. Abram'ın **Saray** adında bir eşi vardır. Ahd'i yaptıktan sonra Tanrı, Abram'ı, karısı Saray ile birlikte bir bölgeye gönderir. Fakat orada kıtlık hüküm sürmektedir diye Mısır'a gitmesini emreder. (Kıtlık hüküm sürüyor idiyse niye oraya göndermiştir bilinmez!) Tanrı'nın emrine uyarak Abram Mısır'a gitmeye karar verir. Fakat gitmeden önce karısına şöyle der:

> *"Sen güzel bir kadınsın; olur ki Mısırlılar seni görünce, kocan olduğum için beni öldürürler ve sana sahip çıkmak isterler. Eğer benim kız kardeşim görünürsen bana karşı iyi davranırlar."*

Gerçekten de Mısır'a vardıkları zaman Saray'ın güzelliğini duyan Firavun, adamlarına emrederek onu sarayına getirtir. Güzelliğine vurularak onunla evlenir. Saray kendisini Abram'ın kız kardeşi olarak tanıttığı için Abram'a iyi davranılır.

2 Hacar olarak da yazılır.

3 Sârâ ya da Saray olarak da yazılır.

4 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Lloyd M. Graham, *Deceptions and Myths of the Bible. Is the Holy Bible Holy? Is It the Word of God?*, Bell Publishing Co., New York, 1979, s.109 vd.

Her ne kadar Abram, eşinin Firavun ile evlenmesine ve yatmasına aldırış etmez ise de Tanrı muhtemelen Abram'dan daha kıskanç olmalı ki, Firavun'u *"büyük vuruşlarla vurur"*. Bu darbeler üzerine Firavun işi anlar ve Abram'ı huzuruna getirterek: *"Bana bu yaptığın nedir? Niçin: 'Bu benim kız kardeşimdir' dedin de onu karı olarak aldım? Şimdi onu al ve git"* der. Onları gönderirken hediyeler ve cariyeler vermeyi de ihmal etmez.

Abram karısını alıp gider. Fakat yıllar geçer Abram'ın karısı Saray bir türlü ona çocuk doğurmaz. Ancak Saray'ın Mısır'lı bir cariyesi vardır ki adı **Hacar**'dır. Günlerden bir gün Saray, kocasını karşısına alır ve şöyle der: *"İşte Tanrı beni doğurmaktan alıkoydu, rica ederim, cariyemin yanına gir, belki ondan çocukların olur!"* Abram onun sözünü dinler ve Hacar'la yatar. Hacar hemen hamile kalır. Ancak ne var ki, Saray bu yaptıklarından dolayı kendisini kocasının ve cariyesinin gözünde küçülmüş görür. Bu yüzden ona çatar: *"Seninle benim aramda Tanrı hükmetsin"* der. Abram fena halde üzülür, çünkü sevgili Saray'ını çok sevmektedir. Ne yapacağını bilemez ve Saray'ın gönlünü almak ister; şöyle der: *"İşte cariyen senin elindedir; ona dilediğin gibi davran"*.

Bunun üzerine Saray, adeta hınç çıkarmak istercesine Hacar'a cefa eder. Hacar da onun yanından kaçar. Fakat Tanrı ona bir erkek çocuk doğuracağını ve adının **İsmail** olacağını haber verir. Şöyle der: *"(İsmâil) İnsanlar arasında yabanî bir adam olacaktır; onun eli herkese karşı ve herkesin eli ona karşı olacaktır ve bütün kardeşlerinin şarkından sakin olacaktır"* (bkz. *Tekvin*, Bap 16:12). Bundan sonra Hacar'ın bir oğlu olur ve Abram onun adını İsmail olarak kor. Abram o tarihte 86 yaşındadır.

Aradan zaman geçer ve Abram 99 yaşına bastığında Tanrı onu karşısına alır ve kendisini birçok milletin babası yapacağına dair olan ahdi'ni hatırlattıktan sonra adını Abram'dan **Abraham**'a çevirdiğini söyler (*Tekvin*, Bap 17:1-9). **Abraham** adı *Kur'an*'da **İbrahim** olarak geçer. İslam kaynaklarının bildirmesine göre Tanrı'nın **Abraham** adını uygun görmesi bu ad'ın İbranice'de *"Eb"* lâfzıyla (ki "baba" demektir) *"Rehim"* (yani "Cumhur") kökünden oluşup böylece **"Cumhur'un babası"** (yani halkın babası) anlamına gelmesindendir.[5] Fakat Tanrı aynı zamanda Abraham'ın karısı Saray'ın adını da değiştirir ve **Sara** yapar (ki "prenses" demektir); *Kur'an*'da **Sâre** diye geçer..

5 Bu konuda bkz. *Sahih-i*...c.VI, s.519.

Bundan sonra Tanrı İbrahim'e **İshak** adında bir oğlan çocuk vereceğini şöylece müjdeler: *"(Sara'yı) mübarek kılacağım... Gerçek senin karın Sara, sana bir oğul doğuracak ve onun adını İshak koyacaksın ve onunla ve ondan sonra zürriyetinle ahdimi ebedî ahit olarak sabit kılacağım"* (*Tekvin*, Bap 17:16-19). Anlaşılan o ki Tanrı, **İshak** adı İbranice'de "gülmek", "mutlu olmak" anlamına geldiği içindir ki bu adı seçmiştir.

Ve Tanrı'nın dediği gibi olur ve Sara bir erkek çocuk doğurur ve İbrahim ona **İshak** adını verir (*Tekvin*, Bap 21:1-10).

Ancak ne var ki Sara, Mısırlı cariye Hâcer'den doğma İsmail'in bir gün gelip kendi oğlu İshak'a miras ortağı olacağını düşünerek kocasına şöyle der: *"Bu cariyeyi ve oğlunu dışarı at"* (*Tekvin*, Bap 21: 8-12). Fakat bunu yapmak İbrahim'e kötü görünür; vicdanı böyle bir şey yapmaya razı olmaz. Muhtemelen Tanrı ondan daha az merhametli olmalı ki hemen İbrahim'e emreder:

> *"Çocuktan dolayı ve cariyenden dolayı gözünde kötü olmasın. Sara'nın sana söylediği her şeyde onun sözünü dinle, çünkü senin zürriyetin İshak'ta çağırılacaktır"* (*Tekvin*, Bap 21: 11-13).

Bu emir üzerine İbrahim derhal Hâcer'i çağırtır ve eline biraz ekmek ve bir su tulumu vererek İsmail ile birlikte uzaklara gitmesini söyler.

Kadıncağız İsmail'i alıp yola çıkar ve *Beer-şeba* çöllerinde tek başına aç susuz dolaşmaya başlar. Çocuğu ile birlikte ölmek üzere iken Tanrı feryadını işitir ve yardımına koşar; fakat yine de onu çocuğu ile birlikte çölde yaşatmaya kararlıdır.

Daha sonra Hâcer, Mısır diyarında bir kadın bulur, çocuğuna bakması için. Muhtemelen her ikisi de unutulup giderler.

Buna karşılık İshak'ın zürriyeti, Tanrı'nın inayetlerine mazhar olmuş olarak gelişir ve İsrailoğullarını, yani Yahudi kavmini meydana getirir.

Görülüyor ki yukardaki masal'da İbrahim'in, önce Hâcer'den ve sonra Sara'dan birer oğlu olmuştur. Fakat Hâcer sadece bir cariye'dir, yani hizmetçi bir köledir. İbrahim'in onunla nikâhlı bir durumu yoktur. Bu itibarla İsmail evlilik dışı doğmuş demektir. Buna karşılık Sara, onun nikâh bağı ile bağlı bulunduğu gerçek eşidir. Tanrı'nın tercihlerine ve inayetlerine mazhar olan da Sara ve oğlu İshak'tır. O kadar ki Tanrı onun dileğiyle Hâcer'in ve oğlu İsmail'in kızgın çöllere atılmasına razı olmuştur.

Tevrat'ta geçen yukardaki masalı Muhammed, *Kur'an*'a aktarmış fakat aktarırken bazı değişikliklere sokmuştur. Yaptığı değişikliklerin başında İbrahim'in ne "Yahudi" ve ne de "Hıristiyan" olmayıp **"Müslüman peygamber"** olduğu hususu gelir. Güya Yahudiler İbrahim'in "Yahudi" olduğunu, Hıristiyanlar ise "Hıristiyan" olduğunu söyleyerek çekişmektedirler (K. Âli İmrân 65-66). Oysa ki *Tevrat* ve *İncil* ondan daha sonra indirildiği için bu iddialarında yanılmaktadırlar. Muhammed'in söylemesine göre Tanrı bu vesileyle şöyle konuşmuştur:

> *"Ey Kitab ehli! İbrahim hakkında niçin çekişirsiniz? Halbuki Tevrat ve İncil kesinlikle ondan sonra indirildi. Siz hiç düşünmez misiniz? İşte siz böyle kimselersiniz! Hadi hakkında bilgi sahibi olduğunuz konuda tartışınız; fakat bilgi sahibi olmadığınız konuda niçin tartışıyorsunuz? Oysa ki Allah her şeyi bilir, siz ise bilmezsiniz"* (K. İmrân 65-66).

Görülüyor ki Muhammed, *İncil* ve *Tevrat*'ın İbrahim'den sonra indirildiğini öne sürerek İbrahim'in ne Yahudi ve ne Hıristiyan olabileceğini söylemiştir. Söylemiştir ama, *Kur'an*'ın dahi, tıpkı *İncil* ve *Tevrat* gibi, İbrahim'den sonra "indirildiğine" aldırış etmeyerek (ya da *Kur'an*'ı çok önce, daha Âdem'den itibaren indirildiğini belirterek) İbrahim'in Müslüman olduğunu bildirmiş ve *Kur'an*'a şu ayeti koymuştur:

> ***"İbrahim, ne Yahudi, ne de Hıristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi: müşriklerden de değildi"*** (K. İmrân 67).

Bunu söyledikten sonra kendisinin, ve bütün "mü'minlerin" İbrahim'in dininden olduğunu bildirir (Bkz. K. İmrân 68, 95; Bakara 130, 135,136; Nisâ 125; En'âm 161; Nahl 123).

Daha başka bir deyimle Yahudiler, İbrahim'in Sâre'den olma İshak adındaki oğlunun sulbünden geldiklerini söylerlerken, Muhammed, kendi kavminin İbrahim'in cariyesi Hâcer'den doğma İsmail adındaki oğlunun sulbünden geldiğini ileri sürmüştür.

Yine Muhammed'in söylemesine göre güya İbrahim bütün Müslümanların babasıdır ve Müslümanlara **"Müslüman"** adını veren o'dur

(K. Hacc 78); güya İbrahim, oğlu İsmail ile birlikte Tanrı'ya dua ederek kendilerinin Müslüman kılınmalarını istemişler ve ***"Soyumuzdan da senin için 'Müslüman bir ümmet' yarat"*** (K. Bakara 128) diye yalvarmışlardır.

Yine Muhammed'in söylemesine göre İsmail, İbrahim'in "Hâcer" adındaki cariyesinden doğma oğludur. Fakat bir de Sâre adındaki eşinden doğma İshak adında bir oğlu daha vardır. Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre Muhammed, Hâcer'in cariye olarak İbrahim'e verilişinin ve ondan İsmail adında bir çocuk edinişinin hikâyesini şöyle anlatır:

> *"İbrâhîm Sâre ile sefer etmiş de onunla bir şehre gelmişti. Orada... bir Melîk... hükümran idi. Bu zalime: 'İbrâhîm, en güzel kadınlardan bir kadınla şehre dahil oldu'– diye bildirildi. Melik kendisine: –Yâ İbrâhîm!, yanındaki kadın neydi? diye haber gönderdi. İbrâhîm –Hemşiremdir– diye cevab verdi. Sonra İbrâhîm dönüp Sâre'nin yanına geldi ve –Sakın sözümü tekzib etme! Ben bunlara seni(n için) kız kardeşimdir, dedim. Allah'a yemin ederim ki yeryüzünde benden, senden başka îmân eden hiçbir kişi yoktur– buyurdu. Ve Hz. Hâlîl Sâre'yi Melîk'e gönderdi. Melîk Sâre'ye kiyâm etti. Sâre de hemen abdest alıp namaza durdu ve –Yâ Rab, ben Sana ve Senin peygamberine îman ettimse, ben kadınlığımı zevcimden başkasına karşı ebedî muhafaza eyledimse, benim üzerime şu kâfiri musallat etme–' diye dua etti. (Melîk'in) derhal nefesi boğuldu. Horlamaya hattâ ayağıyla yere vurup deprenmeğe başladı...* (ve bu olay birkaç kere bu şekilde tekrarlanınca) *Melîk saraydaki kurenâsına: –'Siz bana muhakkak bir şeytan göndermişsiniz. Bu kadını İbrahim'e geri gönderiniz. Hâcer'i de Sâre'ye veriniz– dedi. Müteakiben Sâre, İbrahim'e ... dönüp geldi. Ve ona: –Anladın mi zevcim! Allah kâfiri tezlîl etti. Bir câriyeyi de (bize) hizmetçi verdi– dedi".*[6]

Görülüyor ki Muhammed'in söylemesine göre Hâcer, Melîk tarafından Sâre'ye hediye edilen bir cariyedir. Fakat güya İbrahim onunla evlenmiş ve bu evlilikten İsmail ortaya çıkmıştır. Her ne kadar İslam

6 *Sahih-i...*, c.VI, s.516, Hadis No. 1017; ayrıca c.VIII, s.44.

kaynakları, Hâcer'i temiz soydan gelmiş bir kimse olarak göstermek maksadıyla onun "asil bir aile kızı" olduğunu belirtirlerse de[7] İbrâhim'in cariyesi ve Sâre'nin hizmetçisi olduğu konusunda ihtilafa düşmezler.

Daha sonra İbrahim'in Sâre'den bir oğlu olur ki, adı İshak'tır. Her ne kadar *Kur'an*'da İshak'ın, iyi bir insan olduğu ve peygamber olarak İbrahim'e müjdelendiği yazılı olmakla beraber (K. Sâffât 112,113) İbrahim için en önemli ve en sevgili evlat İsmail'dir. Bundan dolayıdır ki İbrahim onu, Tanrı'ya kurban etmek istemiş ve fakat Tanrı, onun bu fedakârlığından çok hoşnut olarak buna engel olmuş ve fidye olarak ona büyük bir kurbanlık vermiştir (K. Sâffât 101-111).

Muhammed'in *Kur'an*'a aldığı şekliyle ve Buharî'nin İbn-i Abbâs'tan rivayetine göre, Hâcer ile oğlu İsmail'in macerası şöyle:[8] İbrahim'in eşi Sâre, Hâcer'i kıskanmaktadır. Hâcer, kıskanç ortağı Sâre'den izini gizlemek için uzun eteklik giyer. Fakat Sâre'nin saldırılarından korunmak için İbrahim, Hâcer'i ve İsmail'i alıp Şam'dan çıkar ve o zamanlar çorak bir kayalık olan Mekke kesimine götürür, orada büyük bir ağacın altına bırakır. O tarihte Mekke'de ne bir kimse, ne yiyecek ve içecek, hiçbir şey yoktur. İşte İbrahim, bu ana ve oğulu buraya bırakır. Yanlarına da içi hurma dolu meşinden bir dağarcık, ayrıca da içi su dolu bir kırba kor. Sonra da arkasını dönüp Şam'a gitmek üzere yola çıkar.

Karısını ve sevgili oğlu İsmail'i dağ başında yapayalnız bırakıp gitmek kuşkusuz ki vicdanın alabileceği bir şey değildir. Nitekim Hâcer İbrahim'in arkasından peşi sıra giderek seslenir:

"Ey İbrahim! Bizi bu vâdide bırakıp da nereye gidiyorsun? Öyle bir vâdi ki, ne görüp görüşecek var, ne başka bir hayat eseri var" der. Fakat İbrahim aldırış etmez; Hâcer bu söylediklerini yüksek sesle tekrarlar fakat İbrahim yine aldırış etmez, yürümesine devam eder, dönüp de Hâcer'e bakmaz bile. Nihayet Hâcer ona:

> *"(Bizi burada bırakmayı) Allah mı sana emretti?"* diye sorar. İbrahim de ona: *"Evet Allah emretti!"* der.

Tanrı neden bu zavallı kadına böylesine azâb etmek istemiştir? Bilinmez, fakat Hâcer, muhtemelen avunmak için kendi kendine: *"Öyle*

7 Bu konuda bkz. İbn-i Hişâm, *Kitabü't-Tîcan;* ayrıca Buhârî şârihlerinden Kuteyba'nın beyanları için bkz. *Sahih-i...*, c.VI. s.520.

8 Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.115 vd., Hadis No. 1381.

ise (Allah bize yetişir), O bizi korur, bırakmaz" der ve gerisin geriye yerine döner. İbrahim de ayrılıp gider. Güya Mekke'nin üstündeki "Seniyye" denen bir yere gelince yüzünü Kâbe'ye döndürüp, ellerini havaya kaldırır ve Tanrı'ya dua eder. *Kur'an*'da İbrahim'in şöyle dua ettiği yazılı:

> *"Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt'i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver. Umulur ki bu nimetlere şükrederler"* (K. İbrahim Suresi, ayet 37).

Hani sanki Tanrı'nın, "yapılmak gereken şeyler hususunda İbrahim'den ders almaya gereksinimi varmış gibi!" bir durum var ortada.

Susuz, çorak ve kayalık bir yerde, oğlu ile tek başına kalan Hâcer ne yapacağını bilemeyip oğlunu emzirmeye başlar. Ara sıra kırba'dan sudan içer fakat az geçmeden kırba'daki su biter. Hem kendisi hem de çocuğu susuzluktan kıvranırlar. O kadar ki, çocuk susuzluktan sızlanarak toprak üzerinde yuvarlanıp durur. Çocuğunun bu içler acısı haline bakarken Hâcer'in içi fenalaşır ve şaşkınlıkla çocuğu bırakıp ötelere gider ve orada *Safâ* Tepesi diye bir yerin üstüne çıkar, gelen giden var mı diye etrafa bakar. Fakat hiç kimseleri göremez. Sonra tepeden inip koşa koşa vadiye geçer sonra *Merve* denen bir yere gelir. Bir süre orada durup da kimseyi göremeyince tekrar geldiği yere, yani Safâ Tepesine döner. Bu suretle *Safâ* ile *Merve* arasında yedi kez koşarak gidip gelir. Neden dolayı bu işi yedi defa yapar, bilinmez. [Fakat her ne olursa olsun nice yıllar sonra Muhammed, Kâbe'yi ziyaret edecek olan hacılara, Safâ ile Merve arasında yedi defa koşmalarını emredecektir].

Hâcer yedinci kez koşarak geldiği *Merve* üzerinde iken bir ses işitir. Kulaklarına inanamaz ve iyice dinlemeye başlar. İkinci kez sesi işitince: *"Ey ses sahibi, sesini duyurdun! Eğer sen bize yardım etmek kudretine mâlik isen, bize yardım et"* der. Bunu der demez ilerde bir yerde bir melek belirir. Bu beliren melek Cibrîl'dir; belirdiği yer ise **Zemzem** kuyusunun kazılacağı yerdir. Nitekim Cibrîl ayağının topuğu (yahut kanadıyla) yeri kazmaya başlar ve kazdığı bu yerden su fışkırır. Su başka yere gitmesin ve ziyan olmasın diye Hâcer, havuzumsu bir yer yapar ve bir eliyle de

kırbasına su doldurur. Aynı zamanda kana kana sudan içer; bu suretle (süt haline giren su ile) çocuğunu da emzirir. Cibrîl kendisine, su azalır ya da ziyan olur diye, telaş etmemesini bildirir ve şöyle der:

> *"İşte şurası Beytullah(ın yeri) dir. O Beyti şu çocukla babası yapacaktır. Muhakkak ki, Allah, o işin ehlini zâyi etmez (yitirmez)".* (Buharî'nin İbn-i Abbâs'tan rivayeti için bkz. *Sahih-i...*, c.IX, 115 vd.; s.121-122, Hadis No. 1381; ayrıca bkz. c.VII, s.232 vd.)

Bütün bunlar olurken İbrahim, sevgili karısı Sâre ve sevgili oğlu İshak ile birlikte, evinde yan gelmiş yatmaktadır. Muhtemelen az sonra onları terk edip Hâcer'in yanına döneceği ve oğlu İsmail ile birlikte Kâbe'nin duvarlarını yükselteceği günlerin gelmesini beklemektedir. Hikâyemize devam edelim.

Hâcer, yukarda belirttiğimiz şekilde yaşayıp giderken günlerden bir gün *Cürhüm*'den bir topluluk çıkagelir. "Cürhüm" Yemenli bir kabilenin büyük babası olarak bilinir. Soylarının Nuh'un oğlu Sam'a vardığı söylenir. Güya Arapçayı ilk olarak konuşanlar bunlardır. Bunlar Mekke'nin alt tarafına indikleri bir sırada, oraya bir kuşun gelip gittiğini görmüşler, bu kuşun mutlaka sulak bir yerde dönüp dolaşır olduğunu düşünmüşler ve yaptıkları bir araştırma sonucunda bu yerin Hâcer'in bulunduğu yer olduğunu öğrenmişlerdir. Ve işte bunu öğrenip de Mekke mevkiine geldiklerinde Hâcer'i su başında bulurlar: *"Bizim de gelip şuraya senin civarına inmemize (izin) verir misin?"* derler. Hâcer de onlara: *"Evet inebilirsiniz (Bu sudan da kullanabilirsiniz). Şu kadar ki, bu suda mülkiyet iddia edemezsiniz; onun mülkiyet hakkı bana aittir)"* der.

Hâcer'in bu sözlerini kabul eden Cürhümîler, o andan itibaren oraya yerleşirler ve daha sonra kendilerine katılan diğer Cürhümîlerle birlikte Mekke'nin bulunduğu yeri kent haline getirirler.

Günler geçer ve Hâcer'in oğlu İsmail, yiğitlik ve gençlik çağına girer. Cürhümîlerden Arapçayı öğrenmiş ve onlar arasında sevimli bir sima olmuştur. Buluğ'a eriştiğinde de Cürhûmîler onu, kendilerinden bir kızla evlendirirler. Karıkoca, birbirlerini severek yaşamaya başlarlar. Bununla beraber İsmail'in kazancı yerinde değildir; kendisini, karısını ve anasını güç bela geçindirmektedir. Az geçmeden Hâcer, doksan yaşına girmiş olarak ölür.

Bu arada İsmail'in babası İbrahim'in aklına, bir zamanlar çölde bir yerlere bırakıp gittiği oğlunu ve kadınını arayıp görmek gelir. Bir gün kalkar Mekke'ye yollanır ve İsmail'in evini arayıp bulur. İsmail evde olmadığı için karısı onu misafir eder. İbrahim kendisini tanıtmaz fakat kadına geçim durumlarının (hâl ve vakitlerinin) ne olduğunu sorar. İsmail'in hanımı: *"Şiddetli darlık içindeyiz. Gayet fena bir haldeyiz"* diye yakınır. İbrahim fazla oturmaz ve *"Kocan geldiğinde benden selam söyle. Ve ona söyle (de) kapısının eşiğinin basamağını değiştirsin"* deyip çıkar gider ve karısı Sâre ile oğlu İshak'ın bulunduğu Şam'a döner.

Anlaşılan o ki, İbrahim, kadının bu şekildeki yakınmasından hoşlanmamıştır; ona göre kadın geçim derdinden söz etmemeli, evce kötü durumda bulunduklarını söylememelidir. Bundan dolayıdır ki *"kapısının eşiğinin basamağını değiştirsin"* şeklinde bir mesaj bırakmakla, oğluna, karısını boşaması gerektiğini bildirmiştir.

Her ne hikmetse İsmail'in karısının aklına "Sen kimsin?" diye sormak gelmemiştir. Akşam olup da İsmail eve döndüğünde, evin içinde duyduğu güzel bir koku gibi emarelerden, babasının gelip gittiğini anlar gibi olur ve karısına sorar: *"Evimize gelen oldu mu?"* Bunun üzerine karısı olan bitenleri İsmail'e anlatır. İsmail karısına yine sorar: *"Sana bir şey vasiyyet ve bir söz tevdi etti mi?"* Karısı da: *"Evet, bana, sana selam söylememi ve kapının basamağını değiştir! dememi (söyledi)"* der.

Bunları dinleyen İsmail, babasının *"kapının basamağını değiştir!"* şeklindeki sözlerinin "Karını bırak ve başka bir kadın al" anlamına geldiğini düşünür ve karısına: *"O gelen ihtiyar babamdır. Bana senden ayrılmamı emretmiştir. Artık sen ailenizin evine gidebilirsin!"* der ve kadıncağızı boşar ve Cürhümîlerden başka bir kadınla evlenir.

Bir kimsenin, sırf babası öyle dedi ve emretti diye karısını boşaması, kuşkusuz ki mantıkî ve adil bir davranış olmaz. Karıkoca arasındaki uyuşmazlıklar ya da hatalı davranışlar, karşılıklı görüşmeler ve uzlaşmalar yolu ile giderilmek gerekir. Kadın hata etmiştir diye kocanın onu (hem de başka birinin tavsiyesi üzerine, velev ki bu kişi babası olsun) boşaması adalet ve dürüstlük ilkeleriyle bağdaşmaz.

Her ne olursa olsun İbrahim, bir süre sonra tekrar Mekke'ye gelir ve İsmail'in evine iner. Tesadüf bu ya, İsmail yine evde yoktur. Kapıyı İsmail'in yeni karısı açar ve İbrahim'i ağırlar. Fakat ona kim olduğunu sor-

maz ve İbrahim de kim olduğunu açıklamaz. İbrahim kadına şöyle der: *"Nasılsınız? geçiminiz, haliniz vaktiniz iyi midir?"* İsmail'in karısı cevap verir: *"Biz, hayır, saadet ve bolluk içindeyiz"* der ve Tanrı'ya "hamd-ü senâ" eder. İbrahim tekrar sorar: *"Ne yiyip, ne içiyorsunuz?"* Kadın da *"Et yiyoruz, su içiyoruz"* der.

Bunun üzerine İbrahim: *"Yâ Rab! Bunların etlerini ve sularını mübârek kıl, (uğur) bereket ihsân eyle"* diye dua eder.

[Bu vesile ile değinelim ki, İbn Abbâs'ın söylemesine göre, güya İbrahim'in bu şekildeki duasından dolayıdır ki, et ile su, sıcak bir yer olmasına rağmen Mekke'den başkaca hiçbir yerde insan sağlığına uygun düşmez olmuşmuş. Ve eğer o zamanlar Mekke civarında hububatla uğraşılır olunsa imiş, İbrahim hububat hakkında da dua eder ve böylece Mekke'nin hububatı bol olan bir yer haline girmesine sebep olabilirmişmiş (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.125)].

Kadının yukardaki şekilde konuşmasından ve halinden şikâyetçi bulunmamasından hoşnut olan İbrahim, kadına şöyle der: *"Kocan geldiğinde ona selam! Ve ona kapısının eşiğini güzel tutsun! diye emreyle!"* der ve sonra kalkar Şam'a, evine döner.

Akşam İsmail eve geldiğinde: *"Evimize gelen oldu mu?"* diye sorunca karısı: *"Evet güzel yüzlü bir ihtiyar geldi"* diyerek İbrahim'i över. Sonra İbrahim'in *"Geçiminiz nasıldır?"* şeklindeki sorusuna: *"Hayir ve saadet içindeyiz"* dediğini ekler. Bu sefer İsmail: *"Sana bir şey vasiyyet etti mi?"* diye sorunca: *"Evet o (saygın) ihtiyar sana selâm söyledi. Ve kapının eşiğini iyi tutmanı emreyledi"* der. Bunun üzerine İsmail karısına şöyle der: *"İşte o babamdır! Sen de evimizin (şerefli) eşiğisin. Babam bana seni hoş tutmamı, iyi geçinmemi emretmiştir"* (Bkz. *Sahih-i..*, c.IX, s.124-5).

Anlaşılan yine o ki İbrahim, kocasına boyun eğen, kocasından şikâyet etmeyen, yoksulluğa katlanmasını bilen kadınları makbul saymaktadır. İsmail de tıpkı babası gibi aynı tip kadınlardan hoşlanmaktadır.

Bu son olaydan sonra İbrahim bir süre daha İsmail'den uzak yaşar. Fakat nihayet bir gün kesin olarak Mekke'ye gelmeye karar verir. Bu kez ilk karısı Sâre ile, ondan olan oğlu İshak'ı terk edip Mekke'ye gelir. O sırada İsmail, Zemzem kuyusunun yakınında büyük bir ağacın altında, okunu yontup düzeltmekle meşguldür. İbrahim'in geldiğini görünce babası olduğunu anlar ve kalkıp ona doğru koşar. Baba oğul kucaklaşıp öpü-

şürler. Sonra İbrahim oğluna: *"Ey İsmâil! (Tanrı) bana muazzam bir iş emretti!.. Fakat bu işte sen bana yardım edeceksin"* der. İsmail de: *"Babacığım, ben sana her veçhile yardım ederim"* diye cevap verir. İbrahim, yapılacak işin ne olduğunu anlatmak üzere civardaki yüksekçe bir tepeye işaretle: *"(Tanrı bana) burada bir beyt (konut) yapmamı emretti"* der (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.126).

Burası güya vaktiyle Âdem'in tavaf ettiği nur'dan bir taşın bulunduğu ve onun ölümünden sonra oğullarından birinin bina ederek yanına **"Hacer-i Esved"**i (kara taşı) yerleştirdiği bir yerdir; hikâyesi de şöyledir:

İslam kaynaklarının bildirmesine göre, güya Âdem ile Havva cennetten çıkarıldıkları zaman Arafat'ta buluşup batı yönüne doğru yürüyerek Kâbe'nin bulunduğu yere gelirler. Orada Âdem Tanrı'ya yalvarır ve cennette iken etrafında tavaf ettiği nur'dan işlenmiş taşın sağlanmasını diler. Tanrı onun bu dileğini kabul ederek nur'dan bir sütun gönderir ve Âdem, onun etrafında tavaf ederek Tanrı'ya ibadet etmeye başlar. Fakat daha sonra bu nur'dan sütun kaybolur ve yerinde siyah bir taş kalır. Âdem'in ölümünden sonra onun üçüncü oğlu olan **Şis** (Şit),[9] babasının vasiyeti gereğince, taş ve çamurla Kâbe'yi inşa eder. İnşa ettiği bu yer dört köşe bir binadır. Bu binanın bir köşesine de o siyah taşı koyar. Bu bina "Beytullah" diye anılan yerdir ki, Kâbe olarak bilinir; bu taş ise **"Hacer-i Esved"** diye bilinen ve Müslümanların 1400 yıl boyunca tapar oldukları taş'tır [Bir başka rivayete göre evvelce beyaz olan bu taş, "Cahiliye" döneminin günahları, kötülükleri ve murdarlıkları yüzünden siyah olmuştur].

Ve işte İbrahim'in, biraz yukarda belirttiğimiz gibi, Hâcer'i ve İsmail'i alarak geldiği ve sonra onları orada bırakıp gittiği, daha sonra da tekrar geldiği yer burasıdır.

Yine yukarda belirttiğimiz gibi İsmail ile birlikte Kâbe'nin temellerini yükseltip burasını bir ibadet mahalli haline getirir ve Tanrı'ya sunar. Sunarken de: *"Ey Rabbimiz! Bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin'..."* (K. Bakara 127) der[10] ve ekler: *"Ey Rabbim! Burayı güvenli bir*

9 Taberî ve İbn İshak ve al-Mukanna gibi kaynaklardan öğrendiğimize göre "Şis" adının "Şit", ya da "Sas" ya da "Sâs" şeklinde okunuşları da olduğu gibi yukardaki hikâyenin farklı şekilleri de vardır.

10 Bakara Suresi'nde şöyle yazılı: "Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltiyor (şöyle diyorlardı): –'Ey Rabbimiz! Bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin'..." (K. Bakara 127).

Kent yap; halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle..." (K. Bakara 126) [Sanki Tanrı ne yapılmak gerektiğini bilmezmiş de İbrahim'den tavsiye beklermiş gibi!].

Tanrı bundan hoşnut olur ve temelleri yükseltilen Beytullah'ı (Kâbe'yi) kendisine ibadet edilmek gereken bir yer olarak ilan eder ve İbrahim'e de buranın temiz tutulmasını emreder. Şöyle der:

> *"Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenilir bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmâil'e: –'Tavaf edenler, ibâdete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim'i temiz tutun–' diye emretmiştik"* (K. Bakara 126; ayrıca bkz. Hacc Suresi 26-29).

Bundan sonra İbrahim ve İsmail: *"Ey Rabbimiz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çıkar..."* (K. Bakara 128) diye dua ederler. Söylemeye gerek yoktur ki, *"Bizi sana boyun eğenlerden kıl"* derlerken anlatmak istedikleri şey *"Bizi Müslüman kıl"*dır. Nitekim *Kur'an*'da Tanrı'nın onları Müslüman kıldığı şu şekilde belirtilmektedir:

> *"... Rabbi ona (İbrahim'e) –'Müslüman ol'– demiş, o da: –'Âlemlerin Rabbine boyun eğdim'– demişti...."* (K. Bakara 131).

Fakat Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, Müslüman olmayı sadece İbrahim'e ve İsmail'e emretmiş değildir; bu emrini İbrahim'in diğer oğlu İshak ve ondan sonra gelecek olan Ya'kub ve onların zürriyeti için de vermiştir. *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Bunu (yâni "Müslüman ol" emrini) İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti, Ya'kub da: –'Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. O halde sadece müslümanlar olarak ölünüz (dedi)..."* (K. Bakara 132).

Görülüyor ki *Tevrat*'ta geçen ve Yahudilerin kendi ataları ve kendi dinleri ile ilgili olan İbrahim hikâyesi, *Kur'an*'da farklı bir şekle sokulmuş ve Tanrı, sanki İbrahim'in soyundan gelme bütün ümmetlere Müslümanlığı emretmiş gibi tanımlanmıştır.

Masal'ın bu şekle sokulmasının sebebi şudur: Medine'ye hicret ettikten sonra Muhammed, orada bulunan ve İshak'ın sulbünden geldiklerini söyleyen Yahudileri Müslüman yapmak istemiştir. Müslüman yapabilmek için Tanrı'nın İbrahim'i Müslüman kıldığını ve kılarken de onu, kendi oğullarına (İshak'a, Ya'kub'a, vs...) Müslümanlığı vasiyet etmekle görevlendirdiğini söylemiştir.

IV

SÜLEYMAN "PEYGAMBER"İN KARINCA DİLİ İLE KARINCALARA, KUŞ DİLİ İLE KUŞLARA HİTAP ETMESİNİN VE HÜDHÜD (ÇAVUŞ KUŞU) İLE SEBE MELİKESİNE HABER İLETMESİNİN HİKÂYESİ

(K. 27 Neml, 15-44; Tevrat/ I Krallar, Bap 10: 1-10)

Yahudilerin *Tevrat*'ında, "Şeba Kraliçesi"nin, İsrail Kralı Süleyman'ı (Solomon'u) ziyaretiyle ilgili bir hikâye vardır ki, Muhammed bunu, birtakım değişikliklere sokarak *Kur'an*'a almıştır. Hikâye'nin *Tevrat*'taki şeklinin özeti şöyle:

Şeba Kraliçesi, *"Rabbin isminden ötürü"* Süleyman'ın şöhretini işitince onu bilmecelerle denemek üzere Kudüs'e (Yeruşalim'e) gitmeye karar verir ve yola koyulur. Beraberinde bir alay insan ve ayrıca baharat, altın ve değerli taşlar yüklü develer vardır. Kudüs'e vardığında Süleyman'la uzun uzun konuşur, onunla yer içer, *"yüreğinde olan bütün şeyler hakkında"* Süleyman'a sorular sorar. Bütün sorularına Süleyman'dan mükemmel yanıtlar alır. Ayrıca da Süleyman'ın yaşayış tarzına, sarayına ve her şeyine hayran kalır ve ona der:

> *"Senin işlerin için ve hikmetin için memleketimde işitmiş olduğum söz doğru imiş. Ve gelip gözlerim onu görünceye kadar o sözlere inanmamıştım; ve işte bana, yarısı bile bildirilmemiş hikmetin ve mutlu halin, kulağıma gelen haberden üstündür. Adamların ne mutlu, bu kulların ne mutlu, daima senin önünde duruyorlar ve hikmetini işitiyorlar. Seni İsrail tahtı üzerine koymak için senden razı olan Allah'ın Rab mübarek olsun; Rab İsrail'i ebediyen sevdiği için hak ve doğruluk yapasın diye seni kral etti"* (Bkz. *Tevrat/ I Krallar,* Bap 10: 1-10).

Ve sonra getirdiği hediyeleri Süleyman'a verir, Süleyman da ona cömertçe hediyeler verir ve sonra Şeba Kraliçesi, kulları ile beraber dönüp memleketine gider (*Tevrat/ I Kırallar,* Bap 10: 11-13).

Tevrat'taki hikâye bundan ibaret. Söylemeye gerek yoktur ki, bu masal, Yahudi din adamları tarafından, İsrail'i Tanrı'nın sevgili kavmi gibi göstermek amacıyla ortaya atılan buluşlardan bir diğeridir.

Ve işte bu yukardaki masalı Muhammed, *Kur'an*'ın **Neml** Suresi'ne almış ve alırken de birtakım değişiklikler yaparak, Süleyman'ın **"Müslüman"** bir peygamber olduğunu, karıncaların ve kuşların dilinden anladığını ve **Seba** Melikesi'nin de ona hayran kalarak Müslümanlığı kabul ettiğini bildirmiştir.

Gerçekten de Arapçada *"Neml"* sözcüğü "Karınca" anlamına geldiği için *Kur'an*'ın *Neml* Suresi'nde, Süleyman "peygamber"in karıncalarla "karınca" dilinde ve kuşlarla da "kuş" dilinde konuştuğu, bu dillere vakıf olduğu için cinlerden ve kuşlardan oluşan ordular kurduğu ve karıncaların da bu ordulara yol açtıkları **masal** olarak anlatılır.

Bilindiği gibi **Süleyman**, Davud "peygamber"in oğludur. Her ne kadar Yahudiler onu, **"Solomon"** adıyla Yahudi "peygamber"i olarak bilirlerse de, Muhammed'in söylemesine göre o "tam bir Müslüman"dır; tıpkı babası Davud'un Müslüman olduğu gibi. Çünkü güya Tanrı onları: *"Andolsun ki biz, Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik"* (K. 27 Neml Suresi, ayet 15) diyerek İslam imanından yapmış ve onları diğer "mü'minlere" nazaran birtakım ayrıcalıklarla donatmıştır. Bu nedenle her ikisi de Tanrı'ya *"Bizi, mümin kullarının bir çoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun"* (K. 27 Neml 15) diyerek şükranlarını sunmuşlardır.

Fakat, yine *Kur'an*'da yazılanlara göre, Tanrı, bunun da dışında Süleyman'a kuşların dilini konuşup anlama yeteneği vermiş, ona kuş dili öğretmiştir. Biraz aşağıda göreceğimiz gibi Süleyman, karıncalarla da konuştuğuna göre, karınca dilini de, tıpkı kuş dili gibi, iyi bildiği anlaşılmaktadır (Ancak bunu nereden öğrendiğini keşfedemiyoruz). Fakat her ne olursa olsun bu dilleri konuşabilmeyi bir övünme vesilesi yapan Süleyman, *Kur'an*'daki yazılışa bakılırsa: *"Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize her şeyden (nasip) verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur"* (K. Neml, 16) diyerek caka satmaktan geri kalmaz.

Neden dolayı Tanrı, Davud'u ve Süleyman'ı, diğer "mü'minlerden" üstün kılmıştır ve üstelik Süleyman'a hayvanların dilini belletmiştir? Bilemiyoruz! Hele Davud'u sonsuz nimetlere layık bulup üstün kılmasının sebebini anlamak oldukça güç; şu bakımdan ki Davud, en yakın bir arkadaşının karısına âşık olup onunla evlenen ve kıskançlıktan kurtulmak için bu arkadaşını bir savaş sırasında cepheye (hem de cephenin en tehlikeli, en ölümlü hattına) gönderip ölmesini sağlayan bir kimsedir. Süleyman'a gelince, yedi yüz kadar kadını eş ya da cariye olarak sarayında kullanan, olmadık şaşaa ve debdebeye dalan böyle bir insanın ayrıcalığa hak kazanan yönü pek bulunmamaktadır. Muhammed'i "okumasız ve yazmasız" bir "elçi" olarak seçtiğini söylemekle övünen bir Tanrı'nın, Süleyman'a, kuşların ve karıncaların konuştukları dilleri öğretmek gibi "büyük nimetler" vermesini anlamak kolay değildir.

Fakat her ne olursa olsun *Kur'an*'da anlatılanlara göre (K. Neml 15-16) Süleyman "peygamber", Kudüs'te büyük bir mabet inşa ettirdikten sonra insanlardan, cinlerden ve kuşlardan bir ordu kurar ve hac etmek üzere Mekke'ye gider. Bir süre orada kaldıktan sonra Yemen'e gitmek üzere yola çıkar. Az gider uz gider sonunda karıncaların bulunduğu bir vadiye gelir. Karıncalardan biri, diğer karıncalara: *"Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman'ın ordusu farkına varmadan sizi ezmesin"* (K. Neml 18) diye ikaz eder. Süleyman bu sözleri duymuştur; hafifçe gülümser. Neden gülümsemiştir, pek bilinmez, fakat oturup Tanrı'ya: *"Ey Rabbim! Beni, gerek bana, gerekse ana-babama verdiğin nimete şükretmeye ve hoşnud olacağın iyi işler yapmaya muvaffak kıl. Rahmetinle, beni iyi kullarının arasına kat"* (K. Neml 19) diye dua eder.

Bu arada aklına aptes almak gelir ve su arar; fakat bulamaz. Bulamayınca *Hüdhüd*'ü arar.[1] Bir diğer adı *"Çavuş kuşu"*[2] olduğu söylenen *Hüdhüd*, ona her zaman için su bulmakla görevli bir kuştur. İbrahim, *"Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplarda mı? bana apaçık bir delil getirmelidir; yoksa onu ya şiddetli bir azâba uğratırım, yâhud keserim"* diye kükrer (K. Neml 20-21).

Hüdhüd, Süleyman'ın gazaba geldiğini duyar duymaz derhal gelir ve ona, çok varlıklı ve büyük bir tahta sahip, fakat güneşe secde eden, Allah'ı tanımayan bir kadın hükümdar bulduğunu, bu kadının *Sebe* denilen bir kavmin melikesi olduğunu söyler ve şöyle der:

1 Beyzevî gibi yorumcuların açıklamaları böyle.
2 Gölpınarlı, *age*, s.XV.

"Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim. Gerçekten onlara (Sebe'lilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan kendilerine yaptıklarını güzel göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar. (Şeytan onları öylesine saptırmış ki) göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bilen Allah'a secde etmesinler. (Oysa ki) büyük Arş'ın sahibi olan Allah'tan başka tanrı yoktur" (K. Neml 20-26).

Hüdhüd'ün **Sebe Melikesi** dediği kimse, Yemen'de Sebe adındaki bir Arap kabilesinin hükümdarı olan **Belkis**'tir.

Fakat Süleyman Hüdhüd kuşunun söylediklerine pek inanmaz ve ona der: *"Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız"* (K. Neml 27). Bunu dedikten sonra **Sebe Melikesi** Belkis'e götürmesi için Hüdhüd'e bir mektup verir ki hikâyesi aşağıdadır.

V

SÜLEYMAN'IN, SEBE MELİKESİ (BELKİS) İLE BULUŞUP, ONA "MÜSLÜMANLIĞI" KABUL ETTİRMESİNİN HİKÂYESİ

(K. 27 Neml 28-44)

Biraz yukarda belirttiğimiz gibi Süleyman, her ne kadar *Hüdhüd*'ün söylediklerini şüphe ile karşılamakla beraber, ona, *"Şu mektubumu götür, onlara at, sonra bir yana çekil, varacakları sonuca bak"* diye emreder (K. Neml 26-27). Gönderdiği yazıda Tanrı'nın adıyla hareket ettiğini belirtir ve Sebe Melikesi'ne tehditler savurur. Mektupta şu yazılıdır: *"Tanrı kulu (ve Davud'un oğlu Süleyman'dan) Sebe Melikesi Belkis'e: Rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla; Bana başkaldırmayın ve teslimiyet gösterip bana gelin"* (K. Neml 30-32).

Buradaki *"Teslimiyet gösterin"* sözleriyle Belkis'e anlatmak istediği şey "Müslüman olun"dur. Hüdhüd mektubu alıp Belkis'e götürür. Beyzevî gibi *Kur'an* yorumcularına göre Belkis o sırada evine kapanmış oturmaktadır. Bu nedenle Hüdhüd, evin kapısından girme olanağını bulamaz; pencereden girer ve mektubu bırakır. Kimi yorumculara göre de Sebe Melikesi, dışarda, askerlerle birlikte iken Hüdhüd gelip mektubu onun göğsünün üstüne koyar.

Mektubu alan Belkis, yanındakilere seslenir:

> *"Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı. Mektup Süleyman'dandır, rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla (başlamakta)dır. (Mektupta) –'Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin–' diye (yazmaktadır). Beyler, ulular! Bu işimde bana bir fikir verin. (Bilirsiniz) siz yanımda olmadan (size danışmadan) hiçbir işi kestirip atamam"* (K. Neml 29-32).

Yanındakiler Belkis'e, güçlü savaş erbabı olduklarını ve kendisinin vereceği karara uyacaklarını söylerler. Fakat Belkis savaş taraflısı değildir; çünkü savaşın kendileri bakımından çok sakıncalı sonuçlar doğuracağından çekinir. Bu nedenle Süleyman'ı, hediyeler vererek, yani bir tür rüşvet yolu ile yatıştırmak ister. Şöyle der:

> *"Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını alçartırlar. (Her halde Süleyman da) böyle yapacaktır. Ben (şimdi) onlara bir hediye göndereyim de bakayım elçiler ne (gibi bir sonuç) ile dönecekler"* (K. Neml 34-35).

Ve dediği gibi yapar, elçileriyle Süleyman'a hediyeler gönderir. *Kur'an* yorumcularının rivayetine göre bu hediyeler arasında beş yüz genç köle (ki güzel kızlardan ve oğlanlardan oluşmuştur), beş yüz kalıp altın, en nadir taşlardan yapılmış bir taç ve nefis kokular vs... vardır. Hatta güya Süleyman'ın "peygamber" olup olmadığını denemek için bu genç oğlan köleleri kız giysileri içerisinde ve kızları da erkek giysileriyle göndermiştir. Yine rivayete göre, Süleyman, kızların erkek ve erkeklerin kız giysileri içerisinde olduklarını anlamakta gecikmez ve hediyeleri de kabul etmez; elçilere şu tehdidi savurur:

> *"Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha iyidir. Hediyenizle (ben değil) siz sevinirsiniz. (Ey elçi! ülkene dön) iyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları muhakkak surette hor ve hakir halde oradan çıkarırız"* (K. Neml 36-37).

Sonra yanındaki danışmanlarına döner ve: *"Ey ulular! Onlar teslimiyet gösterip bana gelmeden önce, hanginiz o Melikenin tahtını bana getirir?"* (K. Neml 38) diye sorar.

Görülüyor ki Süleyman, korku ve dehşet saçarak Sebe halkını ve Melikesini "Müslüman" yapmak hevesindedir.

Süleyman'ın bu şekilde konuşması üzerine Cin'lerden bir ifrit gönüllü çıkar ve: *"Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bu işe gücüm yeter ve bana güvenebilirsin"* (K. Neml 39) der. İfrit sözünü bitirir bitirmez, Tanrı'nın verdiği Kitab'ı iyi bilen bir

kişi (ki bunun **Hızır** ya da Süleyman'ın veziri olan **Asâf bin Berhiya** olduğu rivayet olunur)[1] ifrit'in sözlerine katılır ve Süleyman'a şöyle der: *"Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm".*

Ve gerçekten de, o an Sebe Melikesi'nin tahtı Süleyman'ın yanına getirilmiş olur. Tahtı karşısında görmekle Süleyman şaşırır; bunun Tanrı tarafından kendisini sınamak üzere düzenlenmiş bir iş olduğunu düşünür; şöyle der:

> *"Bu, şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak üzere Rabbimin (gösterdiği) lütfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur; nankörlük edene gelince, o bilsin ki, Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur..."* (K. Neml 40).

Taht'ın gelişinden sonra, arkasından Sebe Melikesi'nin de geleceğini düşünerek onu sınamak üzere adamlarına emreder:

> *"Onun tahtını bilemeyeceği bir hale getirin; bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayanlar arasında mı olacak"* (K. Neml 41).

Tahtı tanınmayacak hale getirirler. Tam bu sırada Sebe Melikesi Belkis kendiliğinden çıkıp gelir. Süleyman ona: *"Senin tahtın da böyle mi?"* diye sorunca Belkis: *"Tıpkı o"* diye yanıt verir. Bunun üzerine Süleyman: *"Bize daha önce (Allah'tan) bilgi verilmiş ve biz müslüman olmuştuk"* der (K. Neml 42). Ve sonra Belkis'i köşke girmeye çağırır: *"Köşke gir"* der (K. Neml 44). Beraberce köşke girerler.

Kur'an yorumcularının bildirmesine göre, bu köşkün avlusu billurdan yapılmış olup altından su akıtılmış ve suya balıklar konmuştur. Salonun ihtişamı karşısında **Belkis** kendinden geçer; yerlerin ışıldaması karşısında, sanki derin bir su olduğunu sanır ve eteklerini çeker. Süleyman ona: *"Bu camdan yapılmış mücellâ bir salondur"* der. Bu gördüğü muhteşem manzara karşısında Sebe Melikesi, Tanrı'nın mucize yarattığını düşünerek: *"Rabbim! Şüphesiz ben kendime yazık etmişim, Süleyman'la beraber, âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum"* diyerek **Müslüman** oluverir (K. Neml 43-45).

Yine tekrar edelim ki, bu yukardaki masalı Muhammed Yahudilerin *Tevrat*'ından almıştır. Fakat alırken, âdeti vechiyle, kendi günlük

1 Diyanet Vakfı çevirisine bakınız.

siyaseti doğrultusunda bazı değişikliklere sokmuştur ki, o da **Sebe** Melikesi ile ilgilidir. Çünkü *Kur'an*'a soktuğu ayetlere göre Süleyman, yukardaki şekilde hareketle, Sebe Melikesi'ni Müslüman yapmış görünmektedir. Oysa ki *Tevrat*'ta böyle bir şey yoktur. Sadece Sebe Melikesi'nin, İsrail kralı Süleyman'ı ziyarette bulunduğu, onunla konuştuğu, onun ilmine ve hikmetine hayran kaldığı ve bu hayranlık içerisinde ona: *"Allah İsrâil'i ebediyen sevdiği için hak ve doğruluk yapasın diye seni kral ilân etti"* (Bkz. *I Krallar,* Bap 10: 1-113) dediği ve altınlar, değerli taşlar ve baharat hediye ettiği ve sonra kendi ülkesine dönüp geldiği yazılıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu masal, İsrail'i Tanrı'nın sevgili kavmi gibi göstermek amacıyla Yahudi din adamlarının, büyük bir kurnazlıkla ortaya vurdukları buluşlardandır.

Ve işte Muhammed, bu aynı taktiği, Süleyman'ı Müslüman "peygamber" şeklinde tanımlayarak ve *Sebe Melikesi*'ni de onun sayesinde Müslüman olmuş gibi göstererek İslamî bir "kısas" (masal) şekline dönüştürmüştür.

Ancak ne var ki, *Kur'an* yorumcularından bir kısmı, yukardaki masalın aklı dışlayan yönlerinden rahatsız olarak birtakım görüşler belirtirler. Örneğin, Hüdhüd kuşunun ve karıncaların konuşmalarına akıl erdiremeyip ayetteki "karıncalar" sözcüğünün "mecazî" anlamda olmak üzere kullanıldığını, bununla anlatılmak istenen şeyin "Arap orduları" olduğunu söylerler. Yine bunun gibi "kuşlar" sözcüğünün "sipahîler" karşılığında tutulduğunu, "Hüdhüd"ün bir "ad" olduğunu, "Cinler" sözcüğünün ise "yabancı orduları" anlamına geldiğini bildirirler.

Oysa ki bütün bunlar gerçekdışı iddialardır, çünkü bir kere Süleyman'ın "Arap orduları" ile ilgisi yoktur. İslam yazarları bile İsrailoğullarının Süleyman döneminde tarihlerinin en "muhteşem devrini" yaşamış olduklarını söylerler.[2] Öte yandan *Kur'an*'ın Enbiyâ Suresi'nde Tanrı'nın Davud'un emrine kuşlar verdiği (K. 21 Enbiyâ 79), Süleyman'ın emrine de, ona kaleler, heykeller, lengerler, kazanlar vs... yapmaları için cinleri verdiği yazılıdır (K. 34 Sebe 12-13).

Fakat her ne olursa olsun yukardaki masal'ın, kişiler bakımından fikirsel gelişmeye vesile olduğu söylenemez.

2 Bkz. Ömer R. Doğrul, *age,* s.43.

VI

SÜLEYMAN'IN ÖLÜMÜNÜN CİN'LERDEN SAKLANMASIYLA İLGİLİ "KISSA" (MASAL)

(K. 34 Sebe' Suresi, ayet 12-14; Ahd-ı Atıyk/ I Krallar, Bap VI: 1, 7-9, 12-13)

Yahudilerin **Ahd-ı Atıyk**'ında geçen bir masal vardır ki, Süleyman'ın Tanrı adına mabet inşa ettirmesiyle ilgilidir. Güya bu inşaat büyük bir sessizlik içerisinde ve hiç kimsenin ne çekiç, ne balta, ne demir alet vs... sesi işitmediği bir şekilde devam etmiştir: Çünkü bir toprak kurdu işçilere refakat etmiş ve bu sessizliği sağlamıştır. **Ahd-ı Atıyk**'ın *I Krallar* kitabında şöyle yazılı:

> *"Ve vaki oldu ki, İsrailoğullarının Mısır diyarından çıkmalarının 480. yılında, Süleyman'ın İsrail üzerinde saltanatının dördüncü yılında... Rabbin evini yapmaya başladı... Ve ev yapılırken evin içinde ne çekiç, ne balta, ne de demir bir âlet sesi işitilmedi... Ve Süleyman'a Rabbin şu sözü geldi: –Bu yaptığın eve gelince, eğer benim kanunlarımda yürürsen... o zaman baban Davud'a söylediğim sözümü seninle pekiştireceğim. Ve İsrael oğullarının ortasında oturacağım ve kavmim İsrael'i bırakmayacağım"* (Bkz. *I Krallar,* Bap VI: 1, 7-9, 12-13).

Bu satırları açıklayan Yahudi yorumcular, söz konusu inşaat sırasında hiçbir gürültü işitilmediğini ve çünkü işçilere refakat eden bir toprak kurdunun yardımıyla taşların parçalanıp sessizce bir yerden bir yere taşındığını belirtirler.[1]

1 Bkz. Sale, *age,* s.421, not 1.

Bu yukardaki masalı Muhammed, ufak tefek değişikliklerle *Kur'an*'a aktarmıştır. Örneğin, inşaatın cinlere yaptırtıldığını, Süleyman'ın inşaat sırasında öldüğünü, ölüm haberinin cinlerden gizli tutulmak istendiğini ve fakat cinlerin bu haberi bir kurt'tan öğrendiklerini anlatmıştır. *Kur'an*'daki Sebe' Suresi'nde Süleyman ile ilgili olarak şöyle yazılı:

> *"Gündüz estiğinde bir aylık mesâfeye gidip, akşam da bir aylık mesâfeden gelen rüzgârı Süleyman'ın buyruğu altına verdik... Rabbinin izniyle yanında iş gören cinleri onun buyruğu altına verdik... Süleyman için, o ne dilerse, mâbedler, heykeller, büyük havuzlara benzer çanaklar ve taşınması güç kazanlar yaparlardı... Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, ancak deyneğini yiyen kurt onun ölümünü cinlere farkettirdi. O, ölü olarak yere düşünce, ortaya çıktı ki, şâyet cinlere görülmeyeni bilmiş olsalardı alçak düşüren bir azâb içinde kalmazlardı"* (K. 34 Sebe' 12-14).

Kur'an yorumcularına (ve örneğin Beyzevî'ye) göre bu ayetlerle anlatılmak istenen masal şudur: Süleyman, daha önce Davud'un başlattığı ve fakat bitiremediği bir mabedi cinlere inşa ettirmek ister. Bu mabedi Tanrı'ya adamak üzere kullanacaktır. Fakat inşaat sırasında Tanrı, her ne hikmetse, onun canını almaya karar verir. Ölmeden önce Süleyman Tanrı'dan bir rica'da bulunur ve ölümünün cin'lerden gizli tutulmasını diler. Çünkü öldüğü anlaşılacak olursa cinlerin işi yarıda bırakacaklarını ve mabedi tamamlamadan sıvışacaklarını bildirir. Tanrı bu dileği kabul eder ve tam dua eder bir vaziyette iken onun canını alır: Böylece cinler işin farkına varmamış olarak inşaata devam ederler. Ancak ne var ki Süleyman öldüğü zaman asa'sına dayalı olarak ayakta kaldığından, bir ağaç kurdu asa'yı kemirip yemiş olduğu için, asa kırılınca Süleyman yere düşmüş ve o zaman öldüğü anlaşılmıştır. *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, ancak deyneğini yiyen kurt onun ölümünü cinlere farkettirdi. O, ölü olarak yere düşünce, ortaya çıktı ki, şâyet cinler görülmeyeni bilmiş olsalardı alçak düşüren bir azâb içinde kalmazlardı"* (K. 34 Sebe' 14).

Anlaşılan odur ki, cinler için Süleyman'ın emrinde iş görmek *"alçak düşüren bir azâb"* niteliğinde bir şeydi ve eğer Süleyman'ın öldüğünü bilmiş olsalardı bu işe devam etmeyeceklerdi.

VII

BÜYÜKLÜK TASLAYAN KÂRÛN'UN TANRI TARAFINDAN YERİN DİBİNE GEÇİRİLMESİNİN HİKÂYESİ

(K. Kasas Suresi, 76-79; Mü'min Suresi, 24; Ankebût Suresi, 39. Tevrat/ Sayılar, Bap: 16; Luka göre İncil, Bap 16:9)

Tevrat'ta ***Yitshar oğlu Korah***'la ilgili bir hikâye vardır ki ufak tefek değişikliklerle *Kur'an*'a Kârûn hikâyesi olarak alınmıştır. Tanrı'ya ve Tanrı'nın "peygamberi" Musa'ya büyüklük taslayıp boyun eğmekten kaçınan kişinin Tanrı tarafından helak edildiğini anlatır. *Tevrat*'taki şekli özetle şu:

Korah, İsrail'in **Levi oğulları** kolundan bir kişidir. Tanrı'nın Levi oğullarına ayrıcalık tanıdığını, onları kendi meskeninin hizmetinde kıldığını düşünerek Musa ile Hârun'un, Levililer üzerinde söz sahibi olmalarına karşıdır. Bütün Levi cemaatinin ve cemaate mensup kimselerden her birinin Tanrı indinde Musa kadar kutsal olduğu kanısındadır. Bu nedenle cemaatten birtakım kimseleri ve şöhretli kişileri etrafına toplayarak Musa ile Hârun'un karşısına çıkar ve şöyle der:

> *"Niçin Rabbin cümhuru üzerinden kendinizi yükseltiyorsunuz?"* (*Tevrat/ Sayılar*, Bap 16: 3.)

Bu küstahlık karşısında fena halde öfkelenen Musa: *"Sabahlayın Rab, kendisinin olanı ve kutsal olanı gösterecektir ve onu kendisine yakın kılacaktır"* diyerek tehditler savurur. Bu arada kendisine itaat edeceklerini sandığı diğer odaklardan *Datan* ile *Abiram*'a haber gönderip gelmelerini ister. Fakat onlar Musa'nın, kendilerine yaptığı iyilikleri unutmuş olarak: *"Bizi çölde öldürmek için süt ve bal akan diyardan çıkardın; bu küçük bir şey midir de, kendini üzerimize reis etmek*

istiyorsun?" diyerek kafa tutarlar. Bu sözler karşısında Musa, daha da öfkelenmiş olarak Tanrı'ya der: **"Onların takdimelerine dönüp bakma; onlardan bir eşek bile almadım; onlardan hiçbirine kötülük etmedim..."** (*Tevrat/ Sayılar*, Bap 16: 12-15). Ve sonra Korah ile adamlarına ve Harun'a ve diğerlerine, ertesi gün hep birlikte Rabbin önünde bulunmalarını söyler. Ve dediği gibi olur, Korah ve mensup bulunduğu bütün cemaat, Datan ve Abiram, "toplanma çadırı"nın önünde toplanırlar. Rab onlara görünür; fakat görünürken Musa ile Harun'a şöyle der: *"Bu cemaatten ayrılın da onları bir arada bitireyim."* Yani Musa ile Harun hariç, orada bulunanların hepsini yok edeceğini anlatmak ister.

Ancak ne var ki Tanrı'nın yok etmek istediği bu cemaat içinde suçsuz olanlar da bulunduğu için Musa, onların, diğer suçlular gibi yok olmalarına razı değildir. Bunun haksızlık olacağını düşünür ve Tanrı'ya şöyle der:

> *"Ey Allah! bütün beşerin ruhlarının Allahı! bir adam suç edince bütün cemaate karşı mı öfkelenirsin?"* (*Tevrat/ Sayılar*, Bap 16: 20-23).

Bu sözler üzerine Tanrı, Musa'nın dediği gibi yapar ve ona cemaati bu suçlulardan ayırmasını söyler. Musa öyle yapar ve cemaati ayırır; çadırların önünde sadece Korah ve adamları, Datan ile Abiram ve karıları ile oğulları ve küçük çocukları kalır. Aslında karıların ve oğulların ve çocukların da suçları yoktur, ama birbirlerinin sulbünden oldukları için Tanrı onların da yok olmasını istemiştir. Musa onların karşısına geçip alay edercesine: *"Bütün bu işleri yapmak üzere Rabbin beni gönderdiğini bununla bileceksiniz, çünkü onları kendiliğimden yapmadım"* der (*Tevrat/ Sayılar*, Bap 16: 27-30).

Bunun üzerine Tanrı, Korah ile adamlarını, tüm olarak yok eder. *Tevrat*'ta şöyle yazılı:

> *"Ve vaki oldu ki, bütün bu şeyleri söylemeyi bitirince, onların altındaki yer yarıldı, ve yer ağzını açtı ve onları, ve evlerinin halkını ve Korah'ın bütün adamlarını ve bütün mallarını yuttu. Onlar, ve kendilerine ait olanların hepsi ölüler diyarına diri diri indiler; ve yer üzerlerine kapandı, ve cumhurun arasından yok oldular"* (*Tevrat/ Sayılar*, Bap 12:31-35).

Böylece Musa, kendisine karşı büyüklük taslayanların, Tanrı tarafından yok edileceklerini İsrailoğullarına anlatmış olur.[1]

Ve işte bu temayı Muhammed, kendisini "peygamber" saymayanlara, ya da "münafıklık", "kibirlilik" ve "şımarıklık" yapanlara, özellikle Kureyş'in "bilgili" ve "zengin" geçinen kişilerine bir ders olsun diye işlemekte yarar bulmuştur. *Tevrat*'ta yazılanları ufak tefek değişikliklerle *Kur'an*'a almış, **Korah** adını **Kârûn** şekline sokmuştur. Örneğin ***Kasas*** Suresi'nde **Kârûn**'un, İsrailoğullarından, yani Musa'nın milletinden olduğu, Tanrı'nın kendisine hazinelerle sınırsız zenginlikler verdiği, hazinelerin anahtarlarının güçlü toplum tarafından zorlukla taşındığı (K. Kasas 76), fakat Kârûn'un şımarıklık yapıp zenginliği ve güçlülüğü ile övündüğü, ve: *"Bu servet ancak, bende mevcut bir ilimden ötürü bana verilmiştir..."* (K. 28 Kasas 78) diye böbürlendiği, Tanrı'ya ve onun "peygamberi" Musa'ya karşı azgınlığı yüzünden yok edildiği yazılıdır:

> *"Kârûn, Mûsâ'nın milletinden biriydi; ama onlara karşı azdı. Biz ona, anahtarlarını güçlü bir topluluğun zor taşıdığı hazîneler vermiştik. Milleti ona –'Böbürlenme, Allah şüphesiz böbürlenenleri sevmez. Allah'ın sana verdiği şeylerde, âhiret yurdunu da gözet, dünyâdaki payını da unutma; yeryüzünde bozgunculuk isteme; doğrusu Allah bozguncuları sevmez–' demişlerdi"* (K. 28 Kasas 76-77).

Bu nedenle Tanrı onu yok eder ve ederken de şöyle der:

> *"Sonunda, onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Allah'a karşı ona yardım edebilecek kimsesi de yoktu; öç alabilecek kimselerden de değildi"* (K. 28 Kasas 81 vd.).

Yine tekrar edelim ki burada zikredilen **Kârûn**, *Tevrat*'ta **Korah** diye geçen kimsedir ki *İzhar* (Yitshar)'ın oğlu olup aynı zamanda Musa'nın amcasıdır. Yukarda özetlendiği gibi Musa'ya ve Hârun'a karşı geldiği ve dolayısıyla Tanrı emirlerine karşı kafa tuttuğu için adamlarıyla birlikte yok edilmiştir (Bkz. *Tevrat/ Sayılar*, Bap 16: 1-50, 31-33, 40-50).

1 *Luk'a göre İncil*'de de, "Kârûn" adı geçmemekle beraber, bu zengin bir adam ile kâhyası arasında oluşan bir olayı anlatır ve "Hiçbir hizmetçi iki efendiye hizmet edemez, çünkü ya birinciden nefret eder, ve ötekini sever; yahut birini tutar ötekini hor görür. Siz Allah'a ve mammona (zengine) hizmet edemezsiniz" şeklindeki bir Kıssa'ya bağlanır (Bkz. *Luk'a göre İncil*, Bap 16: 1-13).

Bu hikâyeyi İslam yazarları pek renkli ve abartmalı şekilde işlemişlerdir. **Celâleddin** ve **Beyzevî** gibi *Kur'an* yorumcularının anlatışları şöyle:

Sınırsız şekilde zengin olan **Kârûn**, kendisine muhteşem bir saray inşa ettirir ki, kapıları ve pencereleri saf altındandır. Sarayına kapalı olarak sefih bir yaşam sürmeye başlar. Bunu yaparken Musa'nın bellettiği Tanrı emirlerine karşı gelir, örneğin zekât vermeyi reddeder. "Küstahlığını" o noktaya getirir ki bir gün Musa, zina'nın kötülükleri konusunda konuşurken kendisine: *"Eğer zina etsem, bana ne ceza verilir?"* diye alaylı şekilde sorar. Musa da ona Tanrı'nın takdir ettiği cezayı anlatır. Bunun üzerine Kârûn, fahişe bir kadını, Musa ile cinsî münasebette bulunmuş gibi konuşturur ve halk'a da Musa'nın zina suçunu işlediğini ilan eder. Fakat Musa, kadını doğruyu söylemek hususunda ikna eder. Bunun üzerine Tanrı, Kârûn'u ve adamlarını bütün zenginlikleriyle birlikte yerin dibine geçirir.

Bu masal vesilesiyle Beyzevî'nin bildirmesine göre Kârûn, yavaş yavaş toprağa gömülürken Musa'ya yalvarışlarda bulunur, kendisini kurtarması için şefaat ister. Fakat her yalvarışında Musa: *"Ey toprak! Kârûn'u yut"* diye yanıt verir. Nihayet Kârûn toprağa gömülür, gider. Bunun üzerine Tanrı, asık bir çehre ile Musa'ya şöyle der:

> *"Kârûn senden arka arkaya dört kez şefaat dilediği hâlde sen ona acımadın. Oysa ki eğer o benden bir kez şefaat dilenseydi, ben onu afv'ederdim."*

Beyzevî'nin bununla anlatmak istediği şey, Musa'nın acımasızlığı değil, fakat Tanrı'nın bencilliğidir. Güya Tanrı bu sözleriyle, şefaatin Musa'dan değil, fakat sadece kendisinden dilenilmesi gerektiğini insanlara bildirmek istemiştir. Zira eğer şefaat insanlardan dilenilecek olursa Tanrı küçültülmüş olacaktır.

Kârûn adını Muhammed, bir de **Firavun** ve onun adamlarından (Bakanlarından) biri olan **Hâmân**'la ile birlikte olmak üzere Ankebût Suresi'nde kullanmıştır. Şu bakımdan ki, güya Tanrı Musa'yı, mucizelerle ve "apaçık hüccetle" (bilgi ve unvanla) Firavun'a, Hâmân'a ve Kârûn'a göndermiş ve fakat Firavun ve Hâmân, tıpkı Kârûn gibi, Musa'ya inanmamışlar ve İsrailoğullarına zulmetmişlerdir (K. 40 Mü'min 23-24); bu nedenle

Tanrı onları da[2] yok etmiştir. *Ankebût* Suresi'nde şöyle yazılı: *"Karun'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da (helak ettik). Andolsun ki, Musa onlara apaçık deliller getirmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Halbuki (azabımızı aşıp) geçebilecek değillerdi"* (K. 29 Ankebût 39). Güya Musa gelince Firavun: *"Onunla (Musa ile) beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınları sağ bırakın"* demiş ve ona bu fikri veren de Hâmân olmuştur (K. 40 Mü'min 23-24).

Yahudi kaynakların bildirmesine göre **Hâmân**, zenginlik, kibirlilik ve kötülük bakımından tıpkı Firavun ve tıpkı Kârûn gibidir. Fakat Muhammed, Kârûn hikâyesi vesileyle bir de şunu anlatmak istemiştir ki "rızık" ve "zenginlik" Tanrı'dan gelme olup Tanrı'nın "keyfî" dağıtımına bağlı bir şeydir ve hiç kimse, kendisine verilen rızkın çokluğu ile böbürlenemeyeceği gibi azlığından da şikâyet etmemelidir (K. Kasas 77, 81-82). Ve esasen zenginlik ve güçlülük, Tanrı'ya ve onun "peygamberine" boyun eğmeyenlere hiçbir şey kazandırmaz.

2 *Kur'an*'ın **Hâmân**'la ilgili ayetlerine (Kasas 6-8; Mü'min 24, 36) bakınız.

VIII

TANRI'YA ŞÜKRETMESİ İÇİN KENDİSİNE "HİKMET" VERİLEN LOKMAN'LA İLGİLİ MASALLARDAN ÖRNEKLER

(K. 31 Lokman 12-14)

Kur'an'ın 31. Suresi **"Lokman"** adını taşır. Fakat 34 ayetten oluşan bu Sure'de **Lokman**'ın kim olduğu açıkça bildirilmez: Yani Lokman bir peygamber midir, yoksa Tanrı dostu bir kişi midir, bilinmez. *Kur'an*'da yazılı olan tek şey, Tanrı'nın, yeminler ederek, Lokman'a hikmet verdiğini bildirmiş olmasıdır ki, şöyledir: *"Andolsun biz Lokman'a: –Allah'a şükret– diyerek hikmet verdik"* (K. 31 Lokman 12). Anlaşılan o ki Tanrı, sırf kendisine şükretsin diye Lokman'a hikmet vermiştir.

Her ne kadar Muhammed, insanlar arasında en hayırlı üç kişiden birinin Lokman olduğunu söylemekle beraber, onun kim olduğunu açıklamamıştır. Bundan dolayıdır ki, kimi yorumcular Lokman'ı "peygamber" olarak, kimileri peygamber olmayarak, kimileri *"kalın dudaklı, yarık tabanlı, karaderili bir yargıç (kadı)"* olarak, kimileri Davud peygamber zamanında (fakat ona peygamberlik gelmeden önce) fetvacılık yapan birisi olarak tanımlarlar.[1] Fakat her ne olursa olsun şu muhakkak ki, Lokman, İslamiyet öncesine inen "efsanevî" bir kişiliğe sahiptir ve bu kişilik İslam sonrası dönem itibariyle de etkisini korumuştur.

Beyzevî ve benzeri kaynaklardan öğrendiğimize göre *Lokman*, Habeşî bir köle olup Eyyup peygamber'in kız kardeşinin ya da teyzesinin oğludur. Yüzlerce yıl yaşamış ve Davud "peygamber" zamanında onun veziri olmuştur.

1 Taberî'nin *Tefsir*'inde bildirilenlerle ilgili olarak bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.VIII, s.28-29.

Güya köle iken günlerden bir gün efendisi kendisine acı bir kavun yedirmek istemiş, o da, efendisine bağlılığını kanıtlamak için istenileni yapmıştır. Acı kavunu nasıl yiyebildiği soruldukta: *"Kişi iyilik gördüğü elden gelen acı şeyleri de yemelidir"* şeklinde yanıt vermiştir. Bunun üzerine Tanrı, iyilik gördüğü kimseye karşı böylesine "ubudiyet" etmesi nedeniyle Lokman'a hikmet ihsan etmiştir.

Zemâhşerî gibi kaynakların bildirmesine göre de Lokman, günlerden bir gün Davud "peygamberin" kendisine: *"Bana bir koyun kes ve en iyi iki yerinden iki parça et getir"* diye emretmesi üzerine, kestiği hayvanın dilini ve yüreğini götürür. Davud bunları yedikten sonra Lokman'a, kesmiş olduğu koyunun en kötü yerinden iki parça et getirmesini emreder. Lokman da yine koyunun dilini ve yüreğini getirir ve neden böyle yaptığını anlatmak üzere: *"Bu ikisi iyi olursa, bunlardan daha iyisi olmaz; kötü olursa, yine bunlardan daha kötüsü olmaz"* der.

Kur'an yorumcuları bu örneği, Lokman Suresi'nin: *"Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur, nankörlük eden de bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir"* şeklinde ayetle ilgili olarak verirler.[2]

Ancak şunu söylemek gerekir ki, kişi'yi, iyilik gördüğü kimseden gelebilecek acı, sert (daha doğrusu haksız) şeyleri dahi kabule sürükleyen bir öğüt, kişi şahsiyetinin haysiyeti ve kişi'nin gerçek özgürlüğü ve hakları ile bağdaşmaz.

Fakat her ne olursa olsun **Lokman**'la ilgili yukardaki inanışların, Araplar arasında yerleşmiş efsanelerden ibaret olduğu ve kaynağını milattan önce VII.-VI. yüzyıllarda, Yunan'da yaşadığı sanılan, **"Esope"** efsanesinden aldığı söylenir.[3] Bu efsaneye göre "Esope" çirkin, şekilsiz bir köle'dir. Çirkinliğinin ve şekilsizliğinin karşılığı olarak Tanrı kendisine hikmet vermiştir. Efendisi bir gün kendisine pazara gidip bulabildiği en güzel şeyi satın almasını emreder. **Esope** pazardan bir dil satın alır ve efendisine, yeryüzünde bundan daha iyi bir şey bulunmadığını ve çünkü dil'in, akıl ve zekâ'ya ve ilme ve gelişmeye yararlı bir araç olduğunu söyler. Bunun üzerine efendisi ona yine pazara gidip en kötü ne varsa onu almasını emreder. **Esope** pazara gider ve yine dil alıp efendisine getirir.

2 Diyanet Vakfı çevirisi (Lokman 12).

3 Lokman Suresi'nin 12.-14. ayetlerinin yorumu ile ilgili olarak Gölpınarlı'nın *Kur'an* çevirisine bakınız. s.XCI.

Neden böyle yaptığını anlatmak üzere efendisine şunu bildirir ki, yeryüzünde en kötü şey yine dil'dir ve çünkü dil'in, her türlü tartışmaya, fikir ve görüş ayrılıklarına, iftiralara, kavgalara ve savaşlara araç olan bir yönü vardır.

Dikkat edileceği gibi Muhammed'in *Kur'an*'a yerleştirdiği Lokman hikâyesi ile eski Yunan'a inen Esope hikâyesi arasında hem benzerlik ve hem de büyük ayrılıklar vardır. Benzerlik kölelik durumu ile ilgilidir; fakat ayrılık, fikir'dedir. Eski Yunan'dan gelme şekline göre efsane kişi'ye, **dil** denen şeyin hem kötülük hem de iyilik kaynağı olabileceğini ve şu durumda kişinin, konuşurken dilini tutması ya da ayarlaması gerektiğini anlatmaktadır.

Oysa ki, Muhammed'in *Kur'an*'a aldığı şekle göre Lokman efsanesi, kişi'yi "kul" kertesine indirmekte ve iyilik gördüğü kimseden gelebilecek kötülükleri körü körüne kabul etme durumuna getirmektedir. Kuşkusuz ki, bu değişikliği yaparken Muhammed, kendi taraftarlarını her şeyden önce Tanrı'ya karşı sınırsız bir "ubudiyet" içerisinde tutmak istemiştir. Tanrı'nın ihsan ve nimetlere eriştirdiği kişiyi, ondan gelecek acı, ya da hoş olmayan, ya da zor şeyleri de gözü kapalı olarak kabule sürüklemenin bu yoldan kolay olduğunu düşünmüştür. Kendisini "Peygamber" olarak tanımladığı için, kişileri Tanrı'ya "ubudiyet" eder hale getirmekle, aynı zamanda kendisine de kolaylıkla boyun eğdirtebileceğini hesap etmiştir.

IX

FİLLER VE TAŞ FIRLATAN KUŞLAR MASALI

(K. 105 Fil, 1-5)

Kur'an'da **"Fil Suresi"** başlığını taşıyan bir bölüm vardır ki, beş ayetten oluşur ve güya Habeş Kralı'nın Valilerinden *Ebrehe*'nin, altıncı yüzyıl ortalarında, fil'lerle Mekke'yi kuşatıp Kâbe'yi yıkmaya kalkışmasını ve fakat Tanrı'nın gönderdiği kuşlar karşısında bozguna uğramasını anlatır. Fil Suresi aynen şöyle:

> *"Ey Muhammed! Kâ'be'yi yıkmaya gelen fil sahiplerine Rabbinin ne ettiğini görmedin mi? Onların düzenlerini boşa çıkarmadı mı? Onların üzerine sert taşlar atan sürülerle kuşlar gönderdi. Sonunda onları yenilmiş ekin yaptı"* (K. 105 Fil 1-5).

Yukarda geçen olay Araplar arasında bilinen bir masal'dan ibarettir ki, Muhammed'in doğum yılına rastlayan mucizevî bir şeymiş gibi gösterilmek üzere *Kur'an*'a alınmıştır. İbn İshak, Beyzevî, Zemâhşerî ve Celâleddin gibi ünlü kaynakların naklettiklerine göre masal şundan ibaret:

Hıristiyan dininden olan Habeş Kralı, Yemen'e Vali olarak *Ebrehe*'yi (ki *al-Aşram* lakabıyla da tanınır) tayin etmiştir. Ebrehe, Yemen ülkesinde muazzam bir kilise inşa ettirir ve adını *"San'a Kilisesi"* koyar. Düşündüğü şudur ki, Kâbe'yi ziyaret geleneğinde bulunan Araplar, bu kiliseyi gördükten sonra Mekke'deki Kâbe'ye gitmek yerine buraya geleceklerdir.[1] Nitekim Habeş Kralı'na yazdığı bir mektupta Ebrehe, kilisenin azametini ve güzelliğini belirtirken şöyle der: *"Hacca giden Arapları bu kiliseye çekmedikçe gönlüm rahat etmiş olmayacaktır."*[2]

1 Bilindiği gibi İslamdan önce çeşitli din ve inançlara sahip olanlar Kâbe'yi hac etme geleneğindeydiler.

2 *Siyer İbn İshak*, Akabe Yayınları, İstanbul 1988, s.112 vd.; İbn İshak, *Sırat el-Resul'Allah*, A. Guillaume çevirisi, s.21 vd.

Ancak düşündüğü gibi olmaz; Araplar Kâbe yerine bu kiliseyi ziyaret etmek şöyle dursun ve fakat kirletmeyi tercih ederler. Nitekim içlerinden biri kilisenin avlusuna büyük abdestini yapar. Bunu işiten Ebrehe fena halde öfkelenir ve: *"Benim Hıristiyan olduğumu bildiği halde, bunu bana karşı nasıl yaptı? Öyleyse ben de o evi (Kâbe'yi) mutlaka yıkacağım. Tâ ki, hiçbir hacı onu ebediyyen haccetmesin"* der. Hazırlık yapıp sefere çıkma çağrısında bulunur. Yemen halkından kurduğu ordusuna Habeşistan'dan getirttiği filleri de katarak Mekke'ye doğru yola çıkar. Haberi duyan Kureyşliler: *"Bu milletle savaşa bizim gücümüz yetmez"* diyerek şehirden kaçıp dağ eteklerine sığınırlar. Mekke'de hacılara su dağıtıcılığı görevini yürüten *Abdu'l-Muttalib b. Haşim* (ki Muhammed'in büyükbabası olur) ile Kâbe örtüsünün bakım görevlisi *Şeybe İbn Osman*'dan başka kimse kalmaz. Abdu'l-Muttalib, Kâbe kapısının yanında Tanrı'ya dua ederek Ebrehe'yi yok etmesini ister.

Ebrehe, ordusunun başına geçmiş olarak Mekke'yi muhasara edeceği sırada fil'lerden biri (ki güya adı "Mahmud"dur) yere çöker ve Mekke'ye doğru ilerlemek istemez. Çünkü güya Abdu'l-Muttalib'in gizlice gönderdiği Nufeyl b. Habib adındaki bir Arap, hiç kimsenin farkına varamayacağı bir şekilde fil'in yanına yaklaşmış ve kulağına: *"Burası kutsal bir topraktır Mahmud; yere çök ve ilerleme ya da geldiğin yere geri dön"* diye fısıldamıştır. Bundan dolayıdır ki, fil yere çökmüştür.

Ebrehe'nin askerleri fil'i yerinden oynatmaya çalışırlar; kafasına demir çubukla vururlar. Fakat fil bütün zorlamalara rağmen direnir; ayağa kalktığı zaman ise Mekke yönüne doğru yürümek istemez. Başka bir yöne yürütülmek istendiğinde o yöne gider, fakat Mekke yönüne yürütüldükte gitmez, yine yere çöker ve direnir. Bu sırada gökyüzünde kuş sürüleri belirir; kuşlardan her biri üç ton ağırlığındaki taşları, birer bezelye tanesi gibi gagaları arasında (ayrıca da ayak pençelerinde) taşımaktadırlar. Ebrehe'nin askerlerinin başına bu koca taşları birer birer indirirler ve ordunun büyük bir kısmını telef ederler. Fakat öldüremedikleri de vardır.

Güya kuşları Ebrehe ordusuna karşı saldırtan Tanrı'dır; ve Tanrı, sağanak yağdırmak suretiyle, bizzat kendisi de bu saldırıya katılır ve böylece Ebrehe ordusundan arta kalmış olanları öldürtür, leşlerini de denize döktürtür.

Bu hezimet karşısında ne yapacağını bilemeyen Ebrehe kaçmak ister, fakat kaçarken ölür. Bütün bu badireden kurtulabilen bir asker Habeş Kralı'nın huzuruna çıkarak olan bitenleri anlatır. Fakat ne var ki kuşlardan biri onu gizlice takip etmiştir. Ve işte Kral'a bu olayları anlattığı sırada tepesine bir taş indirir ve onu oracıkta yok ediverir. Böylece Kâbe, Tanrı'nın inayetiyle kurtarılmış olur.[3]

İşte mucizevî niteliğe bürünerek Arap menkıbelerine girmiş olan bu olay, Muhammed'in doğum yılında olmuş gibi gösterilmiştir. Böylece Muhammed'in dünyaya gelişi olayı, uhrevilik kisvesi altında kutsallaştırılmak istenmiştir. Bundan dolayıdır ki İslamî inançlara göre Muhammed'in doğumu yılı "Fil yılı" diye anılır. Bu yılın miladî 570 yılına rastladığı söylenir.

Ancak ne var ki yukarda anlatılan "Fil olayı"nın Muhammed tarafından mı yoksa başkaları tarafından mı *Kur'an*'a konduğu pek bilinmez. Bir rivayete göre fil olayı ile ilgili sure, *Kur'an*'ın sadece **Osman** zamanında hazırlanan nüshasında yer almıştır; daha önceki nüshalarda yoktur.

Öte yandan fil olayı diye anlatılan şeylerin Muhammed'in doğumu tarihine rastlamadığı ve çünkü bu tarihlerde İranlıların Mekke'ye karşı herhangi bir saldırıya geçmedikleri, güney Arabistan'ı işgal etmedikleri ve böyle olunca da Ebrehe'nin bu bölgelerde saltanat kurmuş olmasının mümkün bulunmadığı anlaşılmaktadır.[4]

Fakat her ne olursa olsun Muhammed, bu fil masalından pek hoşlanmış olmalıdır ki, Medine'ye hicretiyle ilgili olayları buna benzer bir başka masal ile süslemeye çalışmıştır; şu farkla ki, Ebrehe'nin ordusundaki fil'in yaptığı şeyleri, hicret sırasında kendi kullandığı deve'ye yaptırmıştır. Tanrı'nın emriyle yürüyen deve'nin hikâyesi de aşağıda özetlendiği gibidir.

3 Bu masal için bkz. *Siyer İbn İshak*, s.112-116; çeviride s.21-28.
4 *İslâm Ansiklopedisi*'nde "Ebrehe" sözcüğüne bakınız.

X

TANRI'NIN EMRİNE İTAATKÂR DEVE MASALI

İbn İshak ve **Taberî** gibi ünlü İslam kaynaklarına göre Muhammed, Medine'ye girerken devesinin dizginini koyuverir; ve güya deve, Ensar'ların evleri yanından geçerken, her evin sahibi kendisini misafir etmek ister. Fakat Muhammed: *"Deve'nin dizginini serbest bırakın, çünkü ona* (Tanrı tarafından) *izin verilmiştir"* der. Deve yavaş yavaş ilerleyerek Benî Neccâr'dan iki yetim çocuğun mülkü olan bir yere gelerek kendiliğinden durur ve çöker. Fakat Muhammed deveden inmez. Deve hemen yerinden sıçrar ve dizginleri salık olarak kendi başına yürümeye devam eder. Biraz ilerledikten sonra az önce çökmüş olduğu yere geri döner ve boynunu uzatarak çöker. Bunun üzerine Muhammed deveden iner.

Devesinin Tanrı'dan gelme bir emirle yürüdüğü ve bu mevkide çöktüğü kanısını yaratmayı, kuşkusuz ki "uhreviyeti in" bir işareti şeklinde kabul ettirmek bakımından önemli bilmiştir. Pek muhtemeldir ki, devenin, dizginler salık olsa da, ayak dürtmesiyle yürüyüp duracağını, oturup kalkacağını hesaplamıştır.

Devenin boynunu uzatarak çöktüğü nokta hurmalıkların bulunduğu bir tarladır ki, müşriklerin kabristan olarak kullandıkları bir yerdir. Bu yerin kime ait olduğunu öğrendikten sonra onlara: *"Bu toprağı bana satınız"* der. Onlar: *"Biz bu toprak için para istemiyoruz, ecir ve sevabına vereceğiz"* derler. Bunun üzerine Muhammed hurmalıkların kesilmesini, tarlanın düzeltilmesini, kabirlerin kazılmasını emreder.[1] Mescid yapısının bitimine kadar Ebû Eyyüb'ün evinde misafir kalır.[2]

1 Taberî, *age*, (1966), II, s.227-9; İbn İshak, *age*, (Çeviri) s.228-9.
2 Taberî, *age*, (1966), II, s.228; İbn İshak, *age*, s.228-229.

Ancak ne var ki Mescid'in yapım işi bitmeden önce Muhammed'in en yakın arkadaşlarından biri olan Ebû Ümâme hastalanır ve boğazı şişerek aniden ölür. Her ne kadar Muhammed onu iyileştirmek maksadıyla dağlama usulüne başvurursa da kurtaramaz. Bu yüzden çevredeki Araplar ve Yahudiler söylenmeye başlarlar: *"Eğer Muhammed peygamber olsaydı arkadaşı ölmezdi"* diye aralarında konuşurlar. Bu tür dedikoduları önlemek için Muhammed: *"Ben ne kendim için, ne de arkadaşım için bir şeye mâlik değilim"* der. Oysa ki daha sonraki tarihlerde dağlamak ve okumak (üfürük) suretiyle bazı kişileri hastalıktan ya da ölümden kurtardığını, mucizevî olaylar şeklinde yaydırmaya çalışacaktır. Nitekim bir gün yolda giderken sarılık hastalığına yakalanmış bir kız çocuğu görüp, hemen: *"Bu kızcağızı okutun, buna nazar değmiştir"*[3] diye konuşmuştur. Bundan gayrı tükürüklü ve tükürüksüz tedavi usullerine de izin vermiştir.[4]

3 Ümm-i Seleleme'nin rivayeti olarak Buharî'de yer alan bu hadis için. bkz. *Sahih-i...*, c.XII, s.91.

4 Bu konuda bkz. Arsel, *Din Adamları*, İstanbul 1995, s.233 vd.

XI

"İDRÂK" SAHİBİ BALIKLARIN KURNAZLIKLARI VE BU KURNAZLIKLARA KANAN YAHUDİLERİN TANRI TARAFINDAN MAYMUN ŞEKLİNE DÖNÜŞTÜRÜLMELERİNİN HİKÂYESİ

(K. 7 A'râf 163, 166)

Kur'an'ın A'râf Suresi'nde Tanrı'nın güya Muhammed'e şöyle dediği yazılı:

> *"(Ey Muhammed!) Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı. Çünkü cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları gün de gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları sınıyorduk..."* (K. 7 A'râf 163).

Kur'an yorumcularına göre bu ayette geçen *"onlar"* sözcüğü, Davud "peygamber" döneminde Kızıldeniz kıyılarındaki bir kasabada yaşayan Yahudileri ifade eder. Güya bu kasaba halkı, denizdeki balıkların kurnazlıklarının kurbanı olarak Tanrı tarafından maymuna çevrilip yok edilmişlerdir. Masal şöyle:

Kasaba'nın yerleşik bulunduğu deniz kıyısındaki balıklar, her cumartesi günü büyük sürüler halinde ve "akın akın" bu kıyılara gelip ertesi güne kadar beklemekte ve ertesi gün gitmektedirler. Haftanın diğer günlerinde ise hiç gelmemektedirler. Cumartesi günü gelip, diğer günlerde gelmemelerinin sebebi, Yahudileri kandırmak, baştan çıkarmak içindir. Çünkü Tanrı'nın Yahudileri cumartesi günleri avlanmaktan yasak ettiğini bilmektedirler. Oysa ki, kasaba halkı balıkçılıkla geçinmek zorundadır. Bütün yiye-

cekleri balıktan ibarettir. Eğer cumartesi yasağına uyacak olurlarsa, balıklar hafta içerisinde kıyıya gelmedikleri için, aç kalacaklardır. Bu yüzden Tanrı'nın verdiği yasak emrini dinlemeyip cumartesi günleri avlanmaya başlarlar. Hatta kıyılara ağ atıp balıkların geri dönmelerini önlemeye çalışırlar. Bunu duyan Davud "peygamber", onlara beddua eder. Davud'un bu bedduası üzerine Tanrı gazaba gelerek kasaba halkını tüm olarak maymun haline çevirir.[1] *Kur'an*'da bu husus şöyle belirtiliyor:

> *"Kibirlenip de kendilerine yasak edilen şeylerden vazgeçmeyince onlara –'aşağılık maymunlar olun'– dedik"* (K. A'râf 166; ayrıca bkz. K. Bakara 65).

Dikkat edileceği gibi yukardaki "Kıssa", *Kur'an*'ın Kehf, A'râf ve Bakara Surelerine dağıtılmış olarak anlatılmıştır. Anlatılırken de Tanrı'nın, belli bir kasaba halkını aç bırakırcasına denemek için düzenlediği bir oyun sergilenmiştir. Ancak ne var ki, kişilerin bu tür masallarla şekillendirilen beyinlerinden olumlu bir gelişme beklemek zordur.

1 Bu konuda Ebülfidâ'nın *al-Muhatasar fi târih al-başar* adlı yapıtına bakınız. Ayrıca bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.I, s.165-6.

XII

KESİLEN İNEĞİN BİR PARÇASIYLA ÖLDÜRÜLEN KİŞİYE VURULDUĞUNDA, ÖLÜNÜN DİRİLECEĞİ MASALI

(K. Bakara 67-73; Tevrat, Sayılar: XIX ve Tesniye XXI:1-9).

Kur'an'ın *Bakara* Suresi'nde *Musa*'nın, kendi kavmine bir sığır kesmelerini emrettiği ve öldürülmüş bir kişiye bu sığırın bir parçasıyla vurmak üzere Tanrı'dan emir geldiğini söylediği hususu yer alır. Fakat *Kur'an*'daki bu ayetler, *Tevrat*'tan alınmış bir masal'ın, anlaşılması güç hale sokulmuş şeklinden başka bir şey değildir.

Gerçekten de *Kur'an*'daki hikâye'ye göre Musa, kendi kavmine: *"Allah bir sığır kesmenizi emrediyor"* der. Bu acayip teklif karşısında kavminin insanları: *"Bizimle alay mı ediyorsun?"* diye Musa'ya çatarlar; bununla beraber Tanrı'nın ne cins ve ne renkte bir sığır kesilmesini istediğini sormaktan geri kalmazlar (K. Bakara 67-68). Musa da Tanrı'ya danışır, danıştıktan sonra Tanrı'nın kendilerinden *"ne yaşlı ne de körpe, ikisi arasında, sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir inek"* kesmelerini emrettiğini bildirir (K. Bakara 68-69). Fakat ineğin cinsi hakkındaki bu tanımlama, Musa'nın kavmi tarafından yeterli görülmez ve: *"(Ey Musa!) ...Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın, nasıl bir inek keseceğimizi anlayamadık..."* derler (K. Bakara 70).

Musa yine Tanrı'ya danışır ve sonra onlara: *"Allah şöyle buyuruyor: O, henüz boyunduruk altına alınmayan, yer sürmeyen, ekin sulamayan, serbest dolaşan (salma), renginde hiç alacası bulunmayan bir inektir"* der. Bunun üzerine kavmi: *"İşte şimdi gerçeği anlattın"* derler ve güç bela böyle bir ineği bulup keserler (K. Bakara 71). Bunun üzerine Musa onlara: *"Hani siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atış-*

mıştınız. Halbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktır" der. Bu arada Tanrı konuşmalara karışarak: *"Haydi şimdi (öldürülen) adama (kesilen ineğin) bir parçasıyla vurun dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size âyetlerini gösterir"* (K. Bakara 73) der ve şöyle ekler:

> *"Bundan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katı. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi var ki, çatlar da ondan su fışkırır. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir"* (K. Bakara 74).

Hikâyenin buraya kadar olan kısmından bir anlam çıkarmak mümkün değil. Neden dolayı Tanrı inek kesilmesini emretmiş ve kesilecek ineğin orta yaşlı, sarı renkli, parlak tüylü, boyunduruk altına alınmamış, yer sürmemiş, ekin sulamamış, serbest dolaşan ve renginde hiç alacası bulunmayan bir inek olmasını istemiştir? Neden dolayı Musa'nın kavmine, kesilen ineğin bir parçasıyla öldürülen adama vurmalarını emretmiştir? Vurdurttuktan sonra ne olmuştur? Ölü dirilmiş de kendisini öldürenin kim olduğunu mu söylemiştir? Evet, bu hususların hiçbiri *Kur'an*'da bildirilmiyor. Her ne kadar ayetlerde Tanrı'nın gizli olan şeyleri ortaya çıkardığı ve ölüleri dirilttiği yazılı ise de, diriltmek için ineğin parçasıyla ölüye vurdurtmak istemesinin nedeni anlaşılmıyor! Öte yandan eğer Tanrı gizli olan her şeyi ortaya çıkarmak istiyor ise, bütün bu akıldışı işlere başvurmak niye? Ve yine eğer Musa'nın kavmi, Tanrı'nın istediği şekilde inek bulup kestiler ve ineğin parçasıyla ölüye vurdular ve böylece onun emrini harfi harfine yerine getirdilerse, bu takdirde Tanrı'nın onlara *"Artık kalpleriniz taş gibi"* şeklinde konuşması ve taşların çeşitli cinsleri hakkında bilgi vermesi niye? Eğer bu olaydan sonra bu insanların kalpleri yeniden katılaştı ise, Tanrı onların kalplerini genişletip doğru yola sokabilecek iken niye sokmaz? (Çünkü *Kur'an*'da Tanrı'nın, dilediğinin kalbini genişletip doğru yola sokabileceği yazılı. Nice örneklerden biri için bkz: K. 6 En'âm 125.)

Bu ve buna benzer sorulara cevap vermek mümkün değil. Bu masal'ın neden dolayı ve ne maksatla anlatıldığını bilen de yok. Kimi *Kur'an* yorumcularına göre İsrailoğullarından iki genç, kendi amucalarını öldürüp mirasına konmuşlar ve sonra olay Musa'ya anlatılmış fakat Musa bir türlü katili bulamadığı için Tanrı'ya sığınmıştır. Bunun

üzerine Tanrı, bir sığır kesilmesini ve onun bir parçasıyla ölüye vurulmasını emretmiş ve ölü dirilip katili bildirmiştir. Ancak ne var ki bunun böyle olduğunu belirten bu yorumcular, söz konusu ayetlerden başka anlamlar çıkabileceği ihtimaline sarılarak şöyle derler:

> *"Ancak eski Mısırlıların ineğe tapmaları, bir ara Yahudilerin de buzağıya tapmış olmaları, sığır kesilmesi hadisesinde başka hikmetlerin de bulunduğunu gösterir."* [1]

Diğer bazı yorumculara göre yukardaki hikâye, Yahudilerin vaktiyle buzağı'ya kutsal nazarıyla baktıklarını ve Musa'nın bu çeşit ineklerin kesilmesini emretmekle inek ibadetini ortadan kaldırdığını anlatmaktadır.[2] Oysa ki *Tevrat*'ta anlatılan şekliyle böyle bir sonuç söz konusu değil.

Ebülfida gibi ünlü *Kur'an* yorumcularına gelince, onların anlatışı da şöyle: Bir adam, öleceği sırada küçük oğluna bir buzağı bırakır. Çocuk rüşt yaşına geldiği zaman anası ona, henüz yavrulamamış olan ineğini üç altın karşılığında satmasını söyler. Oğlan anasının dediğine uyarak pazar yerine gider. Meleklerden biri, insan kılığına bürünmüş olarak karşısına çıkar ve ondan ineği altı altın karşılığında satın almak istediğini söyler. Oğlan anasına danışmadan bu teklifi kabul edemeyeceğini bildirerek evine döner ve anasının onayını alıp tekrar pazar yerine gelir. Fakat insan kılığındaki melek bu sefer ona 12 altın teklif eder ki önceki teklifinin iki misli demektir. Oğlan yine anasına danışmadan teklifi kabul edemeyeceğini bildirerek eve dönüp durumu anlatır. Anası, teklifi yapanın melek olduğunu anlamıştır. Oğluna: *"Pazar yerine git ve teklifi yapan meleğe ineği ne yapmak gerektiğini sor"* der. Oğlan anasının dediği gibi yapar. Melek de kendisine: *"İsrailoğulları yakında bu ineği senden, istediğin fiyat ne olursa olsun, satın almak isteyeceklerdir"* der. Fakat tam bu sıralarda İsrailoğullarından biri, yakın akrabalarından biri tarafından öldürülür. Öldüren kişi, cesedi, hiç kimsenin bulamayacağı kadar uzak bir yere götürüp gömer. Ölünün arkadaşları Musa'ya başvururlar ve cinayetin falanca kimseler tarafından işlendiğini söylerler. Fakat ortada delil olmadığı için *Musa* bir şey yapamaz. Bunun üzerine Tanrı, belli bir tanıma uygun

1 Bu yorum Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi tarafından *Kur'an*'ı Türkçeye çevirenler tarafından yapılır.

2 Ömer Rıza Doğrul'un *Kur'an* çevirisine bakınız; s.29-30, not 68.

bir ineğin öldürülmesini emreder. Fakat bu tanımlamada bir inek bulunamadığı için yukarda sözü geçen oğlanın ineğini satın almaktan başka çare kalmaz. Söylendiğine göre ineği, ağırlığına bedel altın karşılığında (ya da on misli fiyata) satın alırlar ve kurban olarak keserler. Kesilen ineğin bir parçasıyla, katledilen kişinin cesedine vuruldukça, ceset canlanır ve cinayeti kimin işlediğini ortaya vurur. Vurduktan hemen sonra tekrar ölü hale döner.[3]

Görüldüğü gibi, en ünsüz'ünden en ünlü'süne varıncaya kadar, *Kur'an* yorumcularından hiçbiri söz konusu ayetlerin anlamı üzerinde ortak bir görüşe varamamış ve gerçeği söylemek gerekirse, isabetli ve olumlu denebilecek bir yorum yapamamıştır. Yukardaki yorumlardan en isabetli görüneni, *Tevrat*'taki aslına yakınlık itibariyle, *Ebülfida*'nınki olmakla beraber o dahi konu hakkında doğru dürüst fikir verecek nitelikte değildir. *Tevrat*'taki hikâyeyi birtakım değişikliklere sokarak takdim etmiştir.

Oysa ki *Kur'an*'daki bu ayetlerin dayanağı olan *Tevrat* kaynağına yönelinmiş olunsa, muhtemelen doyurucu sayılabilecek bir sonuç sağlanmış olurdu. Pek muhtemeldir ki, bunu yapmakla *Kur'an*'ın *Tevrat*'tan alınma olduğu kanısının yaratılacağı düşünülmüştür.

Bu vesileyle yine tekrarlayalım ki, *Kur'an*'ın yukarda zikredilen ayetleriyle anlatılan inek hikâyesi, Yahudilerin *Tevrat*'ında yer alan hikâye'nin anlaşılmaz hale getirilen şeklidir. Bu hikâye *Tevrat*'ta, *Sayılar* ("Adat") kitabı'nın 19. Babının ayetlerinde ve *Tesniye* kitabı'nın 21. Babının 1-9 ayetlerinde olmak üzere, iki ayrı konuda iş görmek üzere yer almıştır:

Sayılar kitabındaki anlatılışa göre, herhangi bir ölü'ye dokunan kimse murdar olur, meğer ki yakılmış bulunan bir ineğin küllerine dokunmak suretiyle paklanmış sayılsın. Gerçekten de bu kitabın 19. Babında Tanrı, Musa'ya ve Hârun'a emrederek kusursuz bir kızıl inek bulmalarını ve kâhin *Eleazar* marifetiyle ineği boğazlattıktan sonra kanını toplanma çadırının önüne doğru yedi kez serptirtmelerini, sonra da ineğin yakılmasını ve küllerinin ordugâh'ın dışında bir yerde saklanmasını ister. Yakılan ineğin bu külleri, İsrailoğulları için murdarlık suyu için saklanacak ve suç takdimesi olacaktır (Bkz. *Tevrat/ Sayılar,* Bap XIX).

3 Bu konuda Ebülfida'nın *al-Muhatasar fi târih al-başar* adlı yapıtına bakınız. Ayrıca bkz. G. Sale, *age,* s.11.

Tesniye kitabındaki anlatılışa göre ise, ineğin kurban edilmesi katili bilinmeyen bir ölüm olayında keffaret olmak üzere iş görür. Tanrı güya İsrailoğullarına, kimin tarafından vurulduğu bilinmeyen öldürülmüş bir adam bulunduğunda, genç bir sığır boğazlamalarını, sonra öldürülen adama en yakın olanların boğazlanan ineğin üzerinde ellerini yıkamalarını ve yıkarken de: *"Ellerimiz bu kanı dökmedi ve gözlerimiz onu görmedi. Kurtardığın kavmin İsrail'e bağışla, ya Râb ve kavmin İsrail arasında suçsuz kan bırakma"* diye dua etmelerini emreder. Böylece, İsrail kavmine bağışlanmış "sığır kesimi" yolu ile, suçsuz kanı İsrailoğullarından kaldırılmış olacaktır (*Tevrat/Tesniye,* Bap 21: 1-9).

XIII

YÛNUS'UN (DİĞER ADIYLA ZÜNNÛN) BALIK TARAFINDAN YENİLMESİNİN VE BALIĞIN KARNINDA İKEN TANRI'YA DUA ETMESİNİN HİKÂYESİ

(K. Nisâ, 163; Yunus 98; Enbiyâ 87; Sâffât 139-145)

Yûnus, Yahudilerin kutsal kitabı olan *Ahd-ı Atıyk*'a göre, Tanrı tarafından, kendisine vahiy indirilen "peygamber"lerden biridir. Güya Tanrı Yûnus'u, *Nineve* denilen büyük bir kente gönderir ve ora halkını Tanrı birliğine çağırmasını emreder. Bu emir vesilesiyle oluşan olaylarda Yûnus'u büyük bir balık yer, balığın karnında iken Yûnus Tanrı'ya dua eder ve Tanrı duayı kabul ederek onu kurtarır. Bu arada Yûnus'un kavmi de imana geldiği için, Tanrı onları da bağışlar (Bkz. *Ahd-ı Atıyk, Yûnus,* Bap 1-Bap 4).

Bu masal'ı Muhammed, *Ahd-ı Atıyk*'ı bilenlerden edindiği bilgilere dayalı olarak *Kur'an*'a aktarmıştır. Ancak ne var ki aktardığı şekliyle bu masal'ın gerçek anlamda ne olduğunu ve ne anlattığını anlamak pek mümkün değildir. Şu bakımdan ki *Ahd-ı Atıyk*'ta anlatılanlar, anlaşılamaz şekilde özetlenmiş ve *Kur'an*'ın çeşitli surelerine serpiştirilmiştir. Bakınız nasıl:

Nisâ Suresi'nde (ki 4. suredir) Yûnus'un, kendisine vahyedilen peygamberlerden biri olduğu yazılıdır (K. 4 Nisâ 163). *Yûnus Suresi*'nde de (ki 10. suredir), Yûnus'un kavminden söz eden şu ayet var: *"Yûnus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünyâ hayatındaki rusvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık"* (K. 10 Yûnus 98). Yûnus Suresi'nden on bir sure sonraki Enbiyâ Suresi'nde Yûnus'la ilgili iki ayet var. Fakat burada Yûnus'un adı Zü'n-Nûn olarak zikredilmekte:

"Zü'n-Nûn hakkında söylediğimizi de an. O, öfkelenerek giderken, kendisine güç yetiremeyeceğimizi sanmıştı; fakat sonunda karanlıklar içinde: –'Senden başka tanrı yoktur, sen münezzehsin, doğrusu ben haksızlık edenlerdenim'– diye seslenmişti. Biz de ona cevap verip, onu üzüntüden kurtarmıştık. İnananları böyle kurtarırız" (K. 21 Enbiyâ 87-88).

Görüldüğü gibi, bu ayetlerde yer alan satırlar anlaşılmaz nitelikte. Çünkü bir kere Tanrı burada Muhammed'e: *"Zü'n-Nûn hakkında söylediğimizi de an"* demekte.

Evet ama Tanrı Yûnus hakkında daha önce ne söylemiştir ki, şimdi Muhammed'e: *"söylediğimizi de an"* demektedir. Daha önceki surelerde ve ayetlerde Yûnus'la ilgili bir şey söylemiş değil ki: *"söylediğimizi de an"* diyebilsin. Öte yandan neden Yûnus'u burada *Zü'n-Nûn* diye çağırmakta? *Zü'n-Nûn* sözcüğü, sözlük anlamıyla: "Balık sahibi" demektir. Bu lakabın burada yeri ne? Bildirilmiyor.

Yine bunun gibi yukardaki ayetlerde: *"O, öfkelenerek giderken, kendisine güç yetiremeyeceğimizi sanmıştı..."* diye yazılı. Pek iyi ama neden dolayı Yûnus öfkelenmiştir? Bilinmiyor. Daha sonraki satırlarda: *"Fakat sonunda karanlıklar içinde: –'Senden başka tanrı yoktur...– diye seslenmişti"* diye yazılı. Burada geçen "Karanlıklar içinde" deyimi neyi ifade ediyor, yine meçhul!

Bundan sonra 16 sure boyunca, bu konu ile ilgili bir şey yok. 16 sure sonra, yani 37. Sure'de (ki Sâffât Suresi'dir) Yûnus, şu ayetlerle karşımıza çıkıyor:

"Doğrusu Yûnus da peygamberlerdendir;
Gemide onlarla karşılıklı kura çekmişlerdi de yenilenlerden olmuştu, bu sebeble denize atılmıştı;
Yenilgiye uğramışken, onu bir balık yutmuştu;
Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar diriltilecek güne kadar dirilmemek üzere balığın karnında ölmüş olacaktı;
Halsiz halde iken kendisini dışarı çıkardık;
Onun için geniş yapraklı bir bitki yetiştirdik;
Onu yüz bin veyâ daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik;
Sonunda ona inandılar, bunun üzerine Biz de onları bir süreye kadar geçindirdik" (K. 37 Sâffât 139-149).

Görüldüğü gibi, bu satırlarda anlaşılır pek bir şey yok: Yûnus gemiye nasıl binmiştir? Neden karşılıklı kura çekilmiştir? Balığın karnına nasıl girmiş ve orada nasıl yaşamıştır?

Bütün bunlar bir yana fakat bir de şunu sormak gerekir: Neden acaba Tanrı, bir yandan *Kur'an*'ın *"Apaçık ve iyice anlaşılabilmesi için Arapça bir kitap"* olmak üzere indirildiğini söylerken diğer yandan onu anlaşılamaz nitelikte kılar? Ve örneğin, neden acaba Yûnus hikâyesini derli toplu bir şekilde anlatmak varken anlatmaz da, *Kur'an*'ın birbirinden farklı surelerine ayetler koyarak kullarını, anlaşılmazlıklar içerisinde şaşkına çevirir?

Ve işte bu soruları yanıtlamak ve kullardaki bu şaşkınlığı gidermek içindir ki, *Kur'an* yorumcuları (örneğin İbn al-Aşir, al-Mas'ûdi, Beyzevî, Taberî, al-Süyûtî, al-Daydüzamî vs... gibi ünlüler) *Kur'an*'daki Yûnus masalını anlaşılır bir şekle sokmaya çalışırlar. Fakat bunu yaparken hem bir yandan birbirleriyle görüş ayrılıklarına düşerler ve hem de kişilerin kafalarını biraz daha karıştırmış olurlar. Şu bakımdan ki, *Kur'an*'a dayalı olarak anlattıkları masal'a göre Yûnus, Tanrı'nın vahy gönderdiği "peygamber"lerden biridir (K. 4 Nisâ 163; Sâffât 139). Tanrı onu Musul kentinin köylerinden birine (Nineve'ye) gönderir. Bu köy halkı puta tapan Yahudilerden oluşmuştur. Yûnus bu halkı "doğru" yola sokmak üzere gönderilmiştir. Yûnus bu köyde 33 yıl kalır, fakat bütün uğraşılarına rağmen, iki kişi hariç, bir türlü halkı "tek Tanrı" fikrine dönüştüremez. Öylesine umudunu yitirir ve öfkelenir ki, nihayet bu halkı terk edip başka diyarlara gitmeye karar verir. Fakat hareketinden önce halka hitap ederek üç gün içerisinde kendilerine bir felaketin geleceğini, azap içerisinde kalacaklarını ve renklerinin değişeceğini haber verir. Bazı söylentilere göre onlara, imana gelmeleri için 40 gün mühlet verir, fakat 37. gün yukardaki ihtarda bulunarak kentten ayrılır. (Bkz. Enbiyâ Suresi 87; Sâffât 140). Gerçekten de dediği gibi olur ve ertesi gün gökyüzü kararır, şimşekler çakar, siyah dumanlar etrafı sarar, yangınlar etrafı sarar ve halk dehşete düşerek putlarını terk edip Tanrı'ya iman ederler. Tanrı da onları azaptan kurtarır (K. 10 Yunus 98).

Fakat bütün bunlardan Yûnus'un haberi yoktur. Neden Tanrı ona bu güzel haberi vermemiş, üzüntüden ve daha sonra başına gelecek belalardan kurtarmamıştır, bilinmez. Bu habersizlik içinde zavallı Yûnus, az

gider uz gider ve nihayet deniz kenarında bir yerde, insanlarla dolu bir gemiye biner (K. Sâffât 140). Gemi denize açılır; ancak ne var ki engin denizin bir yerinde durur. Neden durmuştur bilinmez, fakat gemide bulunanlar: *"Burada kaçak bir köle var; aramızda kur'a çekelim de bunun kim olduğunu ortaya çıkaralım"* diyerek kura çekerler (K. Sâffât 141).

Bir başka rivayete göre gemi sahilden ayrılıp denize açılamamış olduğu için, gemidekiler bunu, aralarından birinin işledikleri suça atfetmişler ve kura çekip suçluyu bulmak istemişlerdir (K. Sâffât 141).

Her ne olursa olsun çekilen kura Yûnus'a isabet eder. Bunun üzerine Yûnus: *"Kaçak olan kişi benim"* diyerek denize atlar. Bir rivayete göre, gemidekiler onu denize atmışlardır. Neden Tanrı sevgili peygamberine yardımcı olup kurtarmamıştır? Bilinmez.

Denize atlayan Yûnus'u büyük bir balık yutar (K. 37 Sâffât 142). Fakat balık öylesine düşünceli ve şefkatli olmalıdır ki, sırf Yûnus nefes alabilsin diye başı suyun üstünde olarak yüzer gider.

Yûnus balığın karnında ne kadar zaman kalmıştır? Bunu bilen pek yok. Daha doğrusu bu konu yorumcular arasında tartışmalı. Kimine göre yarım gün, kimine göre 3 gün, kimine göre 7 ya da 21 hatta 40 gün kalmıştır. Fakat kaç zaman kalırsa kalsın, anlaşılan şu ki, Yûnus, balığın karnında iken mütemadiyen Tanrı'ya dualar eder (K. 21 Enbiyâ 87) ve *"Ben zalimlerden oldum"* diye kendisini kötüler.

Her davranışı ile Tanrı'ya sadık ve dürüst bir peygamber olduğu halde neden *"Ben zalimlerden oldum"* diye kendisini kötüler, yine bilinmez. Bir rivayete göre balık, Yûnus'un bu şekilde dua ettiğini görünce bir sahile yanaşarak kusuyormuş gibi yapar ve midesindeki Yûnus'u dışarı çıkarır.

Bir başka rivayete göre ise, Tanrı, Yûnus'un bu şekilde dua ettiğini duyunca: *"Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar diriltilecek güne kadar dirilmemek üzere balığın karnında ölmüş olacaktı"* der (K. Sâffât 143-144).

Anlaşılan o ki, Tanrı, balığın karnından kendisine dua edilmesini pek sevindirici bir davranış saymıştır. Bu nedenle Yûnus'un duasını kabul eder ve onu kederden kurtarır. Şöyle der:

"Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık. Ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik. Onu yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona iman ettiler, bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık" (K. Sâffat 145- 148).

Ancak, yine anlaşılmayan bir şey var ki, o da bu son sözler. Tanrı Yûnus'u peygamber olarak yüz bin veya daha çok kişiye peygamber gönderiyor! Yorumculara göre bu gönderdiği yer Musul'da Nineve kentidir. Evet ama bu kent halkı zaten iman etmiş değil miydi daha önce?

Her ne olursa olsun hikâyemiz burada bitiyor. Yine tekrarlayalım ki, *Kur'an*'da anlatılan şekliyle Yûnus masalını anlamaya imkân yoktur.

Yorumcuların anlatışına gelince, o da yeterli değil. Çünkü onlar, Yûnus masalının ana kaynağı olan *Ahd-ı Atıyk*'tan yararlanmışlar ve fakat bu yararlandıkları şeyleri *Kur'an* doğrultusunda değiştirmeye çalıştıkları için doyurucu olmayan sonuçlar yaratmışlardır.

Yûnus masalı ile ilgili *Kur'an* ayetlerini ve bu ayetlerin İslam yorumcuları tarafından açıklanmalarını değerlendirebilmek için *Ahd-ı Atıyk*'ın *Yûnus* başlıklı kitabına göz atmak yeterlidir. Bu kitaba göre hikâye şöyle:

Tanrı Yûnus'a: *"Kalk Nineve'ye, o büyük şehre, git ve ona karşı çağır; çünkü onların kötülüğü benim önüme kadar çıktı"* der. Fakat Yûnus Tanrı'nın bu emrine uymaz ve Yafa'ya gitmek üzere Tarşis'e doğru yol alan bir gemiye biner. Fakat Tanrı denizin üzerine büyük bir yel gönderir ve gemiyi allak bullak eder. Gemiciler, korkularından gemideki şeyleri denize atıp hafiflemek isterler. Bu arada Yûnus, geminin ambarında uykuya dalmış yatmaktadır. Gemidekiler birbirlerine: *"Gelin de kura çekelim ve bilelim kimin yüzünden bu bela başımıza geldi"* derler. Kura Yûnus'a düşer. Bunun üzerine Yûnus'a başvururlar ve: *"Bize bildir, üzerimizdeki bu bela kimin yüzünden? Senin işin nedir? ... Memleketin neresi ve hangi kavmdansın?"*

Yûnus da onlara İbranilerden olduğunu ve Tanrı'dan korktuğunu söyler. Adamlar onun Tanrı'dan kaçmakta olduğunu bilmektedirler, çünkü Tanrı onlara bunu anlatmıştır. Deniz gitgide daha fırtınalı bir hale geldiği için gemidekiler hep birlikte Yûnus'a gelip: *"Deniz bize karşı yatışsın diye sana ne edelim?"* diye yalvar yakar olurlar. Yûnus

da kendilerine: *"Beni kaldırıp denize atın; deniz de size karşı yatışır, çünkü benim yüzümden bu büyük fırtınanın üzerinize geldiğini biliyorum"* der. Buna rağmen adamlar karaya dönmek için kürek çekerler, fakat yapamazlar. Deniz daha da fırtınalı olmaya başlayınca Tanrı'ya yalvarmaya başlarlar ve sonunda da Yûnus'u denize atarlar. Attıkları an denizler ve fırtına yatışır. Bunu gören gemi halkı Tanrı'dan korkarak kurban kesip adak adarlar.

Yûnus'u yutsun diye Tanrı büyük bir balık gönderir ve Yûnus üç gün üç gece balığın karnında kalır. Kaldığı süre boyunca Tanrı'ya dualar ederek onu yüceltir, ona şükran sesiyle kurban keseceğini söyler. Tanrı bu sözlerden hoşnut olur ve balığa söyler ve balık da Yûnus'u karaya kusar (Bkz. *Ahd-ı Atıyk*/Yûnus, Bap 1: 1-17 ve Bap 2: 1- 10).

Ve sonra Tanrı Yûnus'a: *"Kalk Nineve'ye, o büyük şehre git, ve sana söyliyeceğim sözleri ona çağır"* der. Yûnus Tanrı'nın dediği gibi yapar ve Nineve'ye gidip halka: *"Daha kırk gün var, ve Nineve yıkılacak"* der. Bu çağrı üzerine Nineve halkı Tanrı'ya inanır ve Tanrı da onlara karşı yapmak istediği kötülüklerden vazgeçer (Bkz. *Ahd-ı Atıyk,* Yûnus, Bap 3: 1-9).

Fakat bu iş Yûnus'un gücüne gider ve Tanrı'ya şöyle der: *"Ah, ya Rab, ben daha memleketimde iken bunu söylemedim mi? Bundan ötürü hemen Tarşis'e kaçmaya davrandım, çünkü biliyordum ki sen lûtfeden, çok acıyan, geç öfkelenen... kötülükten nadim olan Allahsın. Ve şimdi Rab, niyaz ederim, canımı benden al; çünkü benim için ölmek yaşamaktan iyidir".*

Bu sözler üzerine Tanrı Yûnus'a: *"Öfkelenmekle iyi mi ediyorsun?"* diye sorar. Yûnus şehirden çıkar ve bir yerde çardak kurup oturur; ta ki şehre ne olacağını görsün diye.

Yûnus'u kötü halinden kurtarmak için Tanrı, başına gölge olsun diye bir asma kabak fidanını üzerine çıkarır. Yûnus sevinir. Fakat ertesi gün Tanrı, asma kabağına bir küçük kurt musallat eder ve kurt kabağı kurutur. Güneş doğunca Tanrı yakıcı bir yel hazırlar ve güneş Yûnus'un başına vurur; Yûnus bayılır. Ayılınca Tanrı'dan kendisini öldürmesini diler. Tanrı kendisine:

> *"Sen emeğini çekmediğin, ve büyütmediğin asma kabağına acıyorsun; o kabak ki, bir gecede çıktı ve bir gecede yok oldu; ya ben, Nineve için... acımayayım mı? O şehir ki, orada sağını ve solunu seçemeyen yüz yirmi binden ziyade insan, birçok da hayvan var"* (Bkz. *Ahd-ı Atıyk,* Yûnus, Bap 4: 1-11) der.

XIV

DİRİLİP FIRLAYAN VE SUDA KAYBOLAN BALIK MASALI; MASAL YOLU İLE MÜ'MİNLERİ SORU SORMA YASAĞINA ZORLAMA SANATI

(K. 18 Kehf 60-82)

Kur'an'da Musa ile ilgili masallardan biri de Kehf Suresi'nin 60 ilâ 82. ayetlerinde anlatılmış olup Yahudi efsanesinden alınma motiflerle süslenmiştir ki, Yahudi kaynağına inmeden anlaşılması mümkün değildir. Bu masala Muhammed, aşağıda belirteceğimiz gibi, "balık" unsurunu eklemiştir.

Kur'an'da yer alan şekliyle masal: *"Musa genç arkadaşına: –'Ben iki denizin birleştiği yere ulaşmaya, yahut yıllarca yürümeye kararlıyım'– demişti. İkisi iki denizin birleştiği yere ulaşınca, balıklarını unutmuşlardı. Balık bir delikten kayıp denizi boyladı"* (K. 18 Kehf 60-61) diye başlar.

Kimdir bu genç arkadaş? İki denizin birleştiği yer neresidir? Balık nerede unutulmuş ve hangi delikten kayıp hangi denizi boylamıştır? Bütün bunlar anlaşılır gibi değil; bilmece gibi bir şey. Fakat masalın geri kalan kısmı daha da belirsiz. Şu bakımdan ki, Musa ve arkadaşı oradan uzaklaştıkları zaman Musa, *"Azığımızı çıkar, bu yolculuğumuzda çok yorgun düştük"* der. Genç arkadaşı cevaben: *"Bak sen kayalığa vardığımızda balığı unutmuştum. Bana onu hatırlatmamı unutturan ancak şeytandır. Balık şaşılacak şekilde denizi boylayıverdi"* (Kehf 63-64) der. Musa da: *"İstediğimiz zaten buydu"* der ve geldikleri yoldan izleri üzerinde geri dönerler. Nereye "geri dönerler" bilinmez. Fakat yolda bir Tanrı kuluna rastlarlar. Bu kişi kimdir, adı nedir? Burada yazılı değil. Yazılı olan şey bu kişinin Tanrı tarafından kendisine rahmet ve ilim verilen bir kimse olduğudur (K. Kehf 65). Musa onun ilim sahibi olduğunu nasıl anlamıştır bilinmez, fakat ona: *"Sana öğretilen bilgiyi bana öğretmen için peşinden gelebilirim"* (Kehf 66) der.

Kimi yorumculara göre Musa'nın rastladığı bu kişi **Hızır** "peygamber"dir. Yorumculardan bazıları Hızır'ın esas adının *Balya İbn-i Melcan* olduğunu, bu kişinin vaktiyle Acem hükümdarlarından biri zamanında yaşadığını ve Büyük İskender'den önce geldiğini, Musa dönemine eriştiğini bildirirler.

Neden Tanrı bu kişi'ye (yani Hızır'a) bilgi vermiştir de, o kadar çok sevdiği ve nimetlere eriştirdiği Musa'ya bu bilgileri vermemiştir? Bu da belli değil.

Fakat bu kişi Musa'ya: *"Bana uyacaksan, ben sana anlatmadıkça herhangi bir şey hakkında bana soru sormayacaksın"* der (Kehf 67-70). Yani anlatmak ister ki, ne kadar kötü ve vicdan sızlatıcı bir işe tanık olursa olsun Musa sesini çıkarmayacak, soru sormayacaktır. Musa sabretmek ve soru sormamak hususunda kişi'ye (Hızır'a) söz verir. Bunun üzerine birlikte kalkıp giderler ve bir gemiye binerler. Fakat kişi (Hızır) gemiyi delmeye başlar. Musa dayanamaz: *"Gemiyi içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu şaşılacak bir şey yaptın"* der. Fakat kişi (Hızır) öfkelenir ve: *"Ben sana yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?"* der. Musa: *"Unuttuğum için bana çıkışma, gücümün yetmediği şeyden beni sorumlu tutma"* diye karşılık verir (K. Kehf 71-73).

Bu konuşmadan sonra gemiden çıkıp yola koyulmuş olmalılar ki, sonunda bir erkek çocuğa rastlarlar. Kişi (Hızır) hemen onu öldürür. Bunu gören Musa dayanamaz ve: *"...–'Bir cana karşılık olmaksızın mâsum bir kimseye mi kıydın? Doğrusu pek kötü bir şey yaptın'–..."* der (K. Kehf 74). Kişi (Hızır) yine öfkelenir ve Musa'ya çatar; Musa da kendisine: *"Bundan sonra sana bir şey sorarsam bana arkadaş olma, o zaman benim tarafımdan mâzur sayılırsın"* der (K. Kehf 75-76).

Yine yola koyulurlar ve bir kasabaya varırlar; halktan yiyecek isterler. Fakat kasaba halkı onları misafir etmez. Bu sırada yıkılmaya yüz tutan bir duvar görürler; kişi (Hızır) duvarı doğrultuverir. Musa kendisine: *"Dileseydin buna karşı bir ücret alabilirdin"* der (K. Kehf 77). Musa'nın bu sözleri üzerine kişi (Hızır): *"İşte bu, seninle benim ayrılmamızı gerektiriyor; dayanamadığın işlerin yorumunu sana anlatacağım"* (K. Kehf, 78) der. Bunu dedikten sonra Musa'ya, önceki davranışlarının açıklamasını yapar: Yani neden dolayı gemiyi deldiğini, neden dolayı erkek çocuğunu öldürdüğünü ve neden dolayı yıkık duvarı doğrulttuğunu anlatır. Şöyle der: *"Gemi, denizde çalışan birkaç yoksula aitti; onu kusurlu kılmak iste-*

dim, çünkü peşlerinde, her sağlam gemiye zorla el koyan, bir hükümdar vardı" (K. Kehf 79). Yani güya gemi, fakir denizcilere aittir ve (Hızır) gemiyi kullanılamaz hale getirmekle hükümdarın bu gemiyi gasp etme ihtimalini ortadan kaldırmış ve bu fakirlere yardım etmiştir.[1]

Erkek çocuğunu öldürmesinin nedenini şu gerekçeye bağlar: *"Oğlana gelince; onun ana babası inanmış kimselerdi. Çocuğun onları azdırmasından ve inkâra sürüklemesinden korkmuştuk. Rablerinin o çocuktan daha temiz ve onlara daha merhamet eden birini vermesini istedik"* (K. Kehf 80). Yani anlatmak ister ki, bu çocuğun ilerde zalim olacağını ve ana babasını imandan çıkaracağını ya da onlara nankörlük edeceğini Tanrı kendisine bildirmiş ve bu nedenle çocuğu öldürmüştür. Evet ama, mademki bu böyleydi, o halde Tanrı neden acaba çocuğun kalbini değiştirip doğru yola sokmadı da öldürülmesini öngördü? Şu hale göre, mü'min kişileri imandan çıkarma ihtimali bulunan kimseleri öldürmek mi gerekecektir?

Yıkılmaya yüz tutan duvarı doğrultmasını da şöyle açıklar:

> *"Duvar... şehirde iki yetim erkek çocuğa aitti. Duvarın altında onların bir hazinesi vardı; babaları da iyi bir kimseydi. Rabbin onların erginlik çağına ulaşmasını ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarmalarını istedi. Ben bunları kendiliğimden yapmadım..."* (K. Kehf 82).

Yukardaki masal kişi'nin (Hızır'ın) bu sözleriyle son bulur. Fakat görüldüğü gibi her yönü ile tutarsızdır ve anlaşılmazlıklarla doludur. Her ne kadar yorumcular, Yahudi kaynaklarına inerek *Kur'an*'daki bu masalı anlaşılır bir şekle sokmaya çalışırlarsa da, onların açıklamaları da görüş ayrılıklarıyla ve anlaşılmazlıklarla doludur. Örneğin, yorumculardan bazıları, hatta çoğunluğu, Musa'nın genç arkadaşı ile "Hızır"ın aynı kimse olduğunu söylerler. Yine bunun gibi *Kur'an*'daki Masal'ı şöyle özetleyenler vardır: Musa, yanındaki delikanlı ile Macma' al-bahrayn'e gitmek üzere yola çıkmıştır. Fakat bu mevkiye geldiklerinde, beraberlerinde bulunan balığı unutmuş olduklarını anlarlar; çünkü şeytan onlara balığın varlığını unutturmuştur. Oysa ki, balık fırlayıp suya atlamıştır. Balığı ararlarken Allah'ın bir kuluna rastlarlar. Musa ondan kendisine doğru yolu öğ-

1 Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nin yorumu böyle.

retmesini ister. Kul da ona, soru sormamak şartıyla, isteğini yerine getireceğini söyler. Beraberce yola koyulurlar. Tanrı'nın kulu yolda hoş karşılanamayacak birtakım şeyler yapar. Musa dayanamaz soru sorar. Bu yüzden Tanrı'nın kulu onu terk eder fakat terk ederken de yapmış bulunduğu işlerin açıklamasını yapar.[2]

Diğer bazı yorumcuların yukardaki masal ile ilgili açıklamaları ise şöyle:

Musa, halka yapmış olduğu va'azlarından birinde, sorulan soru üzerine, kendisinden daha akıllı, daha bilgili başka bir insan olmadığını söyleyerek övünür. Bunu duyan Tanrı öfkelenir ve Musa'ya bir ders vermek ister; kendisine anlatır ki **Hızır** adındaki kul'u ondan çok daha bilgilidir. Musa Tanrı'dan Hızır'ı nerede ve nasıl bulabileceğini sorar. Tanrı da kendisine, bir sepetin içine balık koyup yola çıkmasını ve balığı kaybettiği yerde aradığı kimseyi bulmuş olacağını söyler. Bunun üzerine Musa Tanrı'nın dediğini yapar ve yanına genç birisini alarak Hızır'ı aramaya çıkar. Niyeti iki denizin birleştiği yere kadar gitmektir. Kayalık bir yere geldiklerinde Musa uykuya dalar; bu sırada balık fırlayıp denize dalar. Bazı yorumculara göre ise, Musa, o civardaki bir çeşme başında aptes alırken, sepette bulunan ölü balığın üstüne su damlaları sıçrar. Bu su hayat suyu olduğu için balık canlanır ve fırlayıp denize kaçar.

Balığın kaybolduğunu fark ettiği sırada Musa, o civarda bir kişi'ye (Hızır'a) rastlar. Ondan, doğru yolu bulmak üzere bilgi ister. Hızır, hiçbir şekilde soru sormaması kaydıyla Musa'nın isteğini kabul eder. Fakat Musa verdiği sözü tutmaz ve sorular sorar. Bu nedenle Hızır onu terk eder fakat ederken de yapmış olduğu işlerin nedenlerini anlatır.

Ve işte ünlü *Kur'an* yorumcularına göre Musa ile balık masalı böyle. Bu yorumcular arasında Beyzevî, Zemahşerî, Buharî vs... gibiler var. Fakat görüldüğü gibi bunların açıklamaları dahi "açıklanmaya" muhtaç.

Fakat her ne olursa olsun *Kur'an*'daki bu masal'dan çıkan sonuçlardan biri şu ki, Tanrı, kendi elçilerinin yapacakları işler konusunda kullarına soru sorma yasağını yüklemiştir. "Peygamberler" ne yaparlarsa yapsınlar ve ne söylerlerse söylesinler, velev ki bu yapılan ve söylenenler akla ters şeyler olsun, kullar soru sormayıp her şeye boyun eğeceklerdir.

2 Bu hususlar için Pertev Naili Boratav'ın *İslam Ansiklopedisi*'ndeki "Hızır" sözcüğü ile ilgili kısma bakınız.

XV

SİHİR İLMİNİ ÖĞRENMEKTE SAKINCA OLMADIĞINI ANLATMAK MAKSADIYLA BELLETİLEN "KISSA": ŞEYTANLARIN, SÜLEYMAN'LA VE "HÂRÛT VE MÂRÛT"LA İLGİLİ OLARAK YAPTIKLARI MA'RİFETLER

(K. 2 Bakara 102)

Kur'an'ın Bakara Suresi'nde şöyle bir ayet var:

> *"Süleyman'ın hükümranlığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine tâbi oldular. Halbuki Süleyman büyü yapıp kâfir olmadı. Lâkin şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri ve Babil'de Hârût ile Mârût'a indirileni öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek herkese –Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız'– demeden hiç kimseye (sihir ilmini) öğretmezlerdi. Onlar o iki melekten, karı ile koca arasını açacak şeyleri öğreniyorlardı. Oysa büyücüler, Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Onlar, kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Sihri satın alanların (ona inanıp para verenlerin) ahiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür!..."* (K. 2, Bakara 102).

Yorumcular, İslam şeriatı'nın "sihir" ve "büyü" denen şeylere karşı olduğunu ve fakat Tanrı'ya inanmak ve kötülükte kullanmamak şartıyla sihir ilmini öğrenmekte sakınca bulunmadığını söylerler ve bunu kanıtlamak üzere yukardaki ayeti örnek verirler.[1] Ancak ne var ki bu ayeti, bu şekliyle

1 Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi tarafından yapılan *Kur'an* çevirisindeki Bakara 102. ayetinin yorumuna bakınız.

anlamak mümkün değildir; anlayabilmek için Yahudi ve Acem kaynaklarından gelme masalların Muhammed elinde ne şekle girdiğini ve bu ayet ile nasıl belirlendiğini bilmek gerekir. Ayetin *Süleyman* ile ilgili kısmının anlaşılmasını sağlayan masal şöyle:

Süleyman'ın karakterini kirletmek maksadıyla şeytanlar sihir ve büyü ile ilgili birtakım kitaplar yazarlar ve bu kitapları onun tahtının altına yerleştirirler. Onun ölümünden sonra da ülkenin ileri gelenlerine, eğer Süleyman'ın kudretinin ne şekilde sağlandığını öğrenmek istiyorlarsa, onun tahtının altını araştırmaları gerektiğini bildirirler. Şeytanların dedikleri gibi yapılır ve tahtın altına yerleştirilmiş olan kitaplar bulunur. Birçok kişi bu kitaplarda yazılı bulunan sihirle ilgili şeyleri öğrenmekten kaçınır. Fakat halk bunları öğrenerek Süleyman'ın kötü karakterli bir kimse olduğuna inanır. Yahudiler bu inançta oldukları için güya Tanrı, Muhammed aracılığı ile Süleyman'ın büyü yapmadığını ve onu büyü yapmış gibi gösterenlerin şeytanlar olduğunu ortaya vurmaktadır.

Ayetin **Hârût** ve **Mârût** ile ilgili kısmına gelince: Tanrı, güya şeytanların, Hârût ile Mârût'a indirilmiş olan şeyleri, insanlara yanlış şekilde öğrettiklerini ortaya vurmuştur bu ayetlerle. Vururken de çeşitli hikâye ve masallar anlatmıştır.

İslamî inanışa göre, Hârût ile Mârût gökteki meleklerden ikisidir. Güya gökteki melekler, Âdem "peygamber"in gönderilmesine rağmen insanların yola gelmediklerini alay konusu edinirler ve durumu Tanrı'ya şikâyet olarak anlatırlar. Tanrı kendilerine büyük söz söylememelerini ve çünkü eğer insanların yerinde olsalar aynı şekilde davranmış olacaklarını hatırlatır. Tanrı'nın bu söylediğini kabul etmeyen melekler, insanları sınamak için aralarından iki meleği yeryüzüne göndermek üzere Tanrı'dan izin isterler. Tanrı istenilen izni verir. Bunun üzerine melekler, kendi aralarından Hârût ile Mârût'u seçerler; seçtikten sonra da onları zina etmemeleri, insan öldürmemeleri, puta tapmamaları, içki içmemeleri, kumar oynamamaları ve benzeri kötülüklerde bulunmamaları için uyarırlar. Hârût ve Mârût, bu tür kötülüklerde bulunmamak üzere söz verirler. Ancak ne var ki karşılarına çıkan çok güzel bir kadına vurulurlar. Bu kadın, muhtemelen Tanrı tarafından iki meleği sınamak üzere gönderilmiştir. Nitekim kadın, kocası ile olan anlaşmazlığı anlatırken Hârût ile Mârût onu elde etmek için bin bir kurnazlığa başvururlar.

Bir rivayete göre kadın, Hârût ile Mârût'un bu şekildeki davranışları üzerine gökyüzüne uçup kaçar. Arkasından Hârût ile Mârût da gökyüzüne çıkmak isterlerse de kabul olunmazlar. Fakat mü'min bir kişinin yardımı sayesinde bu iki melek, cezalarını bu yeryüzünde çekmek üzere Babil'e yerleşirler; Kıyamet gününe kadar da orada kalacaklardır. Sihir ilmini öğrenmek isteyen herkes onlara gidip seslerini işitebilirler fakat kendilerini görmezler.

Bir başka rivayete göre ise, güzel kadın, Hârût ile Mârût'tan, gökyüzüne çıkıp inmek için kullanılan sihirli sözcüğü öğrenir ve bu sayede gökyüzüne çıkınca Tanrı ona bu sözcüğü unutturup onu bir yıldız haline getirir. Hârût ile Mârût ise Babil'de kalırlar ve çevredekilere sihir ilmini öğretirler.[2]

Bütün bu masallar, Yahudi, Acem ya da Mısır kaynaklı şeylerdir ki, Süyûtî ya da Yahya gibi ünlü İslam yorumcuları için **Bakara** Suresi'nin 102. ayetinin açıklanması hususunda malzeme işini görmüştür. Örneğin, yukarda söz konusu edilen güzel kadın'ın, gökyüzüne çıkıp-inmek konusunda Hârût ve Mârût'tan gizli parolayı öğrenmesi, söylendiğine göre, Yahudilerin *Midraş*'ında yazılıdır. Acemlerde geçerli olan bu masal'ın kahramanlarından biri Hârût olup, Farsçada "sihirbaz" anlamında kullanılır. Efsanevî Mısır tarihine göre Hârût ve Mârût, Mısır hükümdarı *Aryâk* zamanında yaşamış olduğu söylenen kimselerdir.[3]

2 Bu konuda Süyûtî'nin ya da Yahya'nın yorumlarına bakınız.
3 Bu konuda A.J. Wensinck'in *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "Hârût ve Mârût" başlıklı yazısına bakınız.

XVI

TEVRAT'IN TEKVİN KİTABINDA ANLATILAN YUSUF MASALI'NIN, BAZI DEĞİŞİKLİKLERLE KUR'AN'A ALINARAK "KADINLARIN HİLESİ BÜYÜKTÜR" ("İNNE KEYDEKUNNE AZÎM") TEMA'SINA KAYNAK YAPILMASININ HİKÂYESİ

(K. 12 Yusuf 28; Tevrat/ Tekvin, Bap 39)

Tevrat'ın bildirmesine göre Yusuf, Yahudilere gönderildiği söylenen peygamberlerden biridir. İbranca adı *Yoşaf*'tır. Yusuf adı, *Yoşaf*'ın Arapçalaşmış şeklidir. Yusuf, Yahudi dininden olmasına rağmen Muhammed onu, tıpkı diğer bütün Yahudi "peygamberleri" gibi, Müslüman olarak tanıtmıştır; nitekim *Kur'an*'da Yusuf'un: *"Ey Rabbim! ...Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat"* (K. 12 Yusuf 101) diye konuştuğu yazılıdır.

Yusuf'un babası Yakub'dur, ki İbrahim'in torunu ve İshak'ın oğludur. *Ahd-ı Atıyk*'a göre, güya adı daha sonra Tanrı tarafından *İsrail* olarak değiştirilen Yakub, böylece İsrailoğullarının oluşumunu sağlamıştır. *Tevrat*'taki şekliyle hikâye'nin özeti şöyle:

Yakub, ihtiyarlığının oğlu olduğu için Yusuf'u, diğer kardeşlerinden daha çok sevmekte ve sevdiğini de hissettirmektedir. Bu yüzden kardeşleri Yusuf'u kıskanırlar, ondan nefret ederler. Yusuf bir gün kardeşlerine, görmüş olduğu bir rüyayı anlatır. Kardeşleri bu rüyayı, onun kendi üzerlerinde egemenlik kurmak istediği doğrultusunda yorumlarlar ve ondan daha da fazla nefret etmeye başlarlar. Yusuf onlara, buna benzer diğer rüyalarını anlatınca kardeşlerin nefreti daha da artar ve bu nedenle Yusuf'u yok etmek için düzen kurarlar. Bir gün sürü sürerlerken yanlarına yaklaşan Yusuf'un entarisini çekip çıkarırlar ve kendisini boş bir kuyuya atar-

lar. O sırada civardan Midyani tacirlerinin geçtiğini görünce Yusuf'u kuyudan çıkarıp yirmi gümüş karşılığında onlara satarlar. Entarisini de kestikleri bir hayvanın kanına batırırlar, sonra da babalarına götürüp Yusuf'un bir canavar tarafından yendiğini söylerler.

Midyaniler Yusuf'u Mısır'da Firavun'un önemli bir memuru olan *Potifar*'a satarlar. *Potifar*, köle olarak satın aldığı Yusuf'tan çok memnun kalır ve kendisine ait her şeyi onun eline verir. Tanrı hep Yusuf'la beraberdir; bu nedenle Yusuf efendisine bereket yağdırır.

Yusuf yakışıklı bir delikanlı olduğu için efendisinin karısı ona göz koyar ve bir gün kendisine: "Gel benimle yat" der. Fakat Yusuf bunun efendisine karşı ihanet olacağını söyleyerek kadını reddeder. Kadın bir gün evde kimse olmadığı sırada Yusuf'a: *"Benimle beraber yat"* der ve esvabından tutup çekmek ister, fakat Yusuf razı olmaz ve kaçar; ancak ne var ki esvabı kadının elinde kalmıştır. Kocası eve geldiğinde kadın ona Yusuf'un kendisine tecavüz etmek istediğini, kendisinin buna razı olmadığını, kurtulmak için yüksek sesle bağırdığını, bu haykırış nedeniyle Yusuf'un kaçtığını söyler. Kocası öfkelenir ve Yusuf'u Firavun'un mahpuslarının bulunduğu zindana attırır. Bununla beraber Tanrı Yusuf'la her zaman ve her yerde beraber olduğu için zindan müdürünün gözünde ona lûtuf verir.

Bu arada Firavun'un iki memuru ona karşı suç işlerler ve Firavun onları Yusuf'un bulunduğu zindana attırır. Bu kişiler bir gece rüya görürler; gördükleri rüyayı Yusuf tabir eder ve bunlardan birinin serbest bırakılacağını, diğerinin ise asılacağını söyler. Tabiri doğru çıkar: memurlardan biri zindandan kurtulur, diğeri ise asılır.

İki yıl sonra Firavun bir rüya görür ve tabir edilmesini ister. Mısır'ın bütün sihirbazlarına haber gönderilir, fakat rüyayı tabir edebilecek kimse bulunmaz. Zindandan kurtulup eski görevine dönen memur Firavun'a Yusuf'u tavsiye eder. Firavun, Yusuf'u getirtir ve ona rüyasını anlatır. Yusuf rüyayı tabir eder ve Firavun bundan çok hoşnut kalır. Yusuf'u ülkenin en büyük yöneticisi yapar ve parmağındaki mührü çıkarıp Yusuf'un parmağına takar. Yusuf, akıllıca bir siyaset izleyerek Mısır diyarını kıtlıktan kurtarıp bolluk ve berekete kavuşturur.

Daha sonra Yusuf, babasını aile efradı ile birlikte Mısır'a getirtir ve onları rahata kavuşturur. Kardeşlerinin kendisine karşı yapmış oldukları kötülüğü de affeder ve şöyle der:

"Siz bana karşı kötülük düşündünüz; fakat Allah onu, bugün olduğu gibi, yapsın diye, çok kavm yaşatmak için iyilik olarak düşündü. Şimdi korkmayın; ben sizi ve çocuklarınızı besleyeceğim" (*Tevrat/ Tekvin*, Bap: 37-50).

Daha başka bir deyimle, Yakub'un oğullarına, kardeşleri Yusuf'a karşı kötülük yaptırtan Tanrı'dır, çünkü güya Tanrı bu kötülüğü iyi sonuç versin diye düşünmüştür. Nitekim Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması, sonra çıkarılıp Mısır'a gitmekte olan Medyanlı tacirlere satılması, onların da Yusuf'u Mısır'da Firavun'un yardımcısına satmaları, Yusuf'u satın alan adamın karısının Yusuf'a âşık olması ve sonunda ona iftirada bulunması, bu nedenle Yusuf'un zindana atılması, orada rüya tabir etmesi, şöhretinin Firavun'a erişmesi ve bu yüzden Firavun'un rüyasını tabir etmesi, sonra Firavun tarafından Mısır yönetiminde yetkili kılınması ve sonuçta Mısır'ı bolluğa kavuşturması ve nihayet ailesine yardımcı olması hep Tanrı'nın düşündüğü ve öngördüğü şeyler olarak anlatılmıştır.

Tevrat'taki bu masalı Muhammed, kadın sınıfının fitne ve kötülük kaynağı olduğunu kanıtlamak için olduğu kadar Yusuf'un Müslüman imanına sahip olması sayesinde Tanrı'nın inayetine mazhar kılındığını anlatmak maksadıyla *Kur'an*'a almıştır: 111 ayetten oluşan "Yusuf Suresi"nin 99 ayeti bu masala ayrılmıştır.

Yusuf masalı, Tanrı'nın insanları tek millet yapmak yerine ihtilafa düşmeleri için farklı milletler halinde yarattığını ve cehennemi onlarla dolduracağına dair aldığı kararı dile getiren Hûd Suresi'nin son ayetlerinden hemen sonra başlar. Hûd Suresi'nin 118. ve 119. ayetleri şöyle:

"Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. (Fakat) onlar ihtilâfa düşmeye devam edecekler... Zaten Rabbin onları bunun için (yani ihtilafa düşmeleri için) yarattı. Rabbin: –'Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle doldururacağım'– sözü yerini buldu" (K. 11 Hûd 118-119).

Görülüyor ki, Muhammed'in söylemesine göre Tanrı bütün insanları bir tek millet yapabilir iken yapmamıştır, çünkü istemiştir ki onlar ihtilafa düşsünler de cehennemlik olsunlar. Hem de bunu öylesine istemiştir ki, cehennemi insanlarla dolduracağına dair yeminler etmiştir. Ve işte Hûd Suresi'nin bu ayetlerinden az sonra Yusuf Suresi'ne geçilerek Yusuf masalı anlatılır. Masal şöyle:

Bir gün Yusuf, babası Yakub'a rüyasını anlatır: On bir yıldız ile güneşin kendisine secde eder olduklarını gördüğünü söyler (K. 12 Yusuf 4). Babası ona: *"Rü'yânı kardeşlerine anlatma; sonra sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır"* der ve Tanrı'nın kendisine nimetler yağdıracağını bildirir (K. 12 Yusuf 5-6).

Yusuf'un kardeşleri, babalarının Yusuf'a ve diğer bir kardeşe (Bünyamin'e) çok düşkün olduğunu gördükleri için onu yok etmek üzere bir kuyuya atmak hususunda anlaşırlar. Fakat Tanrı onların bu planını Yusuf'a vahy'eder (K. 12 Yusuf 15), çünkü Yusuf'u peygamber olarak seçmiştir.[1]

Yusuf'u kuyuya attıktan sonra babalarının yanına gelirler ve Yusuf'un bir kurt tarafından yenildiğini söylerler ve kanlı bir gömlek gösterirler. Babaları inanmaz ve Tanrı'ya sığındığını bildirir (K. 12: 17-18). Bu arada oralardan geçen bir kervanın sucuları, Yusuf'u kuyudan çıkarıp Mısır'a götürürler ve orada bir adama satarlar (K. 12: 19-21). Yusuf erginlik çağına gelince Tanrı ona "hüküm ve ilim" verir (K. 12: 22).

Yusuf'u satın alan adamın karısı Yusuf'a göz koyar ve ona sevişme teklifinde bulunur (K. 12: 23). Aslında Yusuf da kadına karşı meyilli ve onunla sevişme hevesindedir. Hem de öylesine ki, Beyzevî, Zemahşerî, Süyûtî vs. gibi yorumcuların belirtmelerine göre, Yusuf kadının güzelliğine vurulur ve onun kucaklarına oturup soyunmaya başlar. Fakat tam o sırada Yusuf, kendisini ikaz eden bir ses duyar. Bununla beraber sese aldırmaz ve soyunmasına devam eder. Aynı ses üç kez arka arkaya ona bu işten vazgeçmesini bildirir. Yusuf yine dinlemez; fakat nihayet Cibrîl görünür ve ona Tanrı'nın "işaret ve ikazını" bildirir.

Daha başka bir deyimle Yusuf, eğer Tanrı'nın "işaret ve ikazını" görmemiş olsa kadınla yatmaktan geri kalmayacaktır. *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi) gösterdik..."* (K. 12 Yusuf 24).

1 Ayette (K. 2: 15): "Biz Yusuf'a... vahyettik" sözleri geçtiği için yorumcular bunu Yusuf'a peygamberliğin daha ilk anlardan itibaren verildiğine kanıt sayarlar. Bkz. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi çevirisi.

Görülüyor ki, Tanrı, Yusuf'u kötülük yapmaktan kurtarmıştır. Neden onu kurtarmıştır da aynı şeyi kadına yapıp onun da kötülükten uzak durmasına olanak yaratmamıştır? Bilinmez. Anlatılanlardan çıkan sonuç şu ki, Tanrı, her vesile ile olduğu gibi burada da keyfiliğini ortaya vurmak istemiştir.

Kadın'ın teklifi ve bu teklifin Yusuf tarafından kabul edilmemesi üzerine ikisi de kapıya koşarlar. Kadın onun gömleğini arkadan yırtar. Tam o sırada kapının önünde kadının kocası belirir. Kadın kocasına: *"Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir?"* der (K. 12: Yusuf 25).

Yusuf, suçun kadına ait olduğunu söyler. Fakat kadının akrabalarından biri: *"Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir... Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiştir..."* der (K. 12 Yusuf 26-27).

Kadının kocası, gömleğin önden değil fakat arkadan yırtılmış olduğunu görünce, karısını yalancılıkla suçlar ve ona şöyle der: *"Şüphesiz... bu sizin tuzağınızdır. Siz (kadınlar) tuzağınız gerçekten büyüktür"* (İnne keydekunne azim) (K. 12 Yusuf 28).

Sonra Yusuf'a dönerek: *"Ey Yusuf! Sen bundan (olanları söylemekten) vazgeç! (Ey kadın)! Sen de günahının affını dile! Çünkü günahkârlardan oldun"* (K. 12: 29) der.

Olay, şehirde, özellikle kadınlar arasında dedikodu konusu olur. Kendi aralarında: *"Azizin karısı, delikanlısının nefsinden murad almak istiyormuş: Yusuf'un sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz"* (K. 12: 30) derler.

Bunun üzerine kadın, bir ziyafet tertip ederek, bu ziyafete dedikoducu kadınları çağırır. Her birine meyveler ikram ederek soyup yemeleri için birer bıçak verir. Yusuf'a da: *"Çık (kadınların karşısına)"* diye emreder. Kadınlar Yusuf'u görünce hepsi de ona hayran kalırlar ve şaşkınlıktan ellerini keserler. Onların bu halini gören kadın şöyle konuşur:

> *"İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murad almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette zelillerden olacaktır!"* (K. 12: 32)

Bunun üzerine Yusuf Tanrı'dan kadınların hilelerini kendisinden çevirmesini, aksi takdirde onlara meyledip cahillerden olacağını söyler. Şöyle der:

> *"Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum"* (K. 2 Yusuf 33).

Tanrı güya onun duasını kabul edip kadınların hilelerini ondan uzaklaştırır. Her ne hikmetse Yusuf'un zindana atılmasına engel olmaz. Nitekim halkın dedikodusunu kesmek için, kadının kocası, suçsuz olduğunu bildiği Yusuf'u zindana attırır (K. 12 Yusuf 34-35).

Yusuf'la birlikte zindana iki delikanlı daha atılmıştır. Yusuf onların rüyalarını tabir ederken aynı zamanda onları "tevhid dinine" (imana) çağırır, Tanrı'nın yüceliğini ve kendisine her daim yardımcı olduğunu anlatır (K. 12 Yusuf 37-41).

Bu iki gençten birinin rüyasını tabir ederken, ona zindandan kurtulacağını söyler ve şöyle der: *"Beni efendinin yanında an (Umulur ki beni çıkarır)..."* (K. 2: 42). Delikanlı Yusuf'a söz verir fakat şeytan ona sözünü unutturur ve bu nedenle o da efendisine Yusuf hakkında bir şey söyleyemez olur (K. 12: 42). Bu yüzden Yusuf zindandan kurtulamaz.

Söylemeye gerek yoktur ki, Tanrı'yı kendisine tek yardımcı olarak gören Yusuf'un, zindandaki genç'e *"Beni efendinin yanında an (Umulur ki beni çıkarır)..."* diyerek, Tanrı'dan başkasından yardım beklemesi şaşırtıcıdır. Beyzevî gibi bazı yorumcuların söylemesine göre Tanrı, sırf bu yüzden, Yusuf'un beş yıllık hapis cezasını yedi yıl daha artırır. Böylece zavallı Yusuf'un hapislik süresi 12 yıl olur ve Tanrı'nın sevgili peygamberi on iki yıl boyunca hapiste yatar.

Bu arada Kral bir rüya görür ve rüyasının tabir edilmesini ister. Fakat kimse tabir edemez. Zindandan kurtulmuş olan delikanlının aklına Yusuf gelir ve Kral'a giderek: *"Ben size onun yorumunu haber veririm; beni hemen (zindana) gönderin"* der (K. 12: 46). Kendisini zindana götürdüklerinde Yusuf'a Kral'ın rüyasını anlatır, Yusuf da ona rüyayı tabir eder (K. 12: 47-49).

Kral tabirden çok hoşnut olur ve Yusuf'u görmek ister. Yusuf kadınların vaktiyle ellerini kesmiş olduklarını hatırlatır ve bunun nedeninin ortaya vurulmasını ister. Kral kadınlara: *"Yusufun olmak iste-*

diğiniz zaman durumunuz neydi?" diye sorar. Kadınlar: *"Hâşâ! Onun bir fenalığını görmedik"* derler. Yusuf'a iftira etmiş olan kadın: *"Şimdi gerçek ortaya çıktı; onun olmak isteyen bendim; doğrusu Yusuf doğrulardandır"* diyerek itirafta bulunur (K. 12 Yusuf 50-51).

Neden Tanrı 12 yıl boyunca kadının yalanlarını ortaya vurup Yusuf'a yapılan haksızlığı gidermemiştir? Neden dolayı Yusuf'u hapisten kurtarmamıştır? Bilinmez.

Fakat buna rağmen Yusuf, kadının itirafı üzerine, hainlerin tuzaklarının Allah tarafından başarıya erdirilmediğini söyler ve: *"Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefs, Rabbinin merhameti olmadıkça, kötülüğü emreder. Doğrusu Rabbin bağışlayandır, merhamet edendir"* (K. 12: 52-53) diye ekler.

Söylemeye gerek yoktur ki, bu sözleriyle Yusuf, kişiyi, özgür irade yolu ile nefsine egemen olamayan zavallı bir yaratık durumuna indirmiştir.

Beyzevî gibi yorumcuların söylemesine göre Yusuf'un *"Ben nefsimi temize çıkarmam"* demesi üzerine Cibrîl görünür ve: *"Evet ama sen o kadınla yatmaya hazırlanmıyor muydun?"* diye sorar. O da günah işlemeye olan meylini itiraf eder.

Kral, Yusuf'u huzuruna getirtir ve *"Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin"* der (K. 12 Yusuf 53). Yusuf Kral'dan bir istekte bulunur ve: *"Beni (Mısır'ın) hazinelerine tayin et! Çünkü ben (onları) çok iyi koruyan ve (tasarrufunu) pek iyi bilenim"* (K. 12: 54) der. Tanrı Kral'ı, bu isteği kabul etmek hususunda zorlar ve böylece Yusuf Mısır'ın yönetimini üstlenmiş olur.

Yorumcuların naklettikleri rivayete göre Kral, Yusuf'u, ölen Bakanı'nın karısı *Züleyha* (Zeliha) ile evlendirir.

Hikâyenin geri kalan kısmı, Yusuf'un Mısır ülkesini bolluğa ve bereketa kavuşturması, başta anası, babası ve kardeşleri olmak üzere tüm ailesini yanına getirtip onları ihya etmesi gibi olayları kapsar (K. 12 Yusuf 55-100).

Bu mutluluk içerisinde Yusuf Tanrı'ya şükürler eder ve kendisini "Müslüman" olarak öldürmesi için yalvarır. Şöyle der:

> *"Ey Rabbim! Mülkten bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin... Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni müslüman olarak öldür ve salihler arasına kat"* (K. Yusuf 101).

Tanrı, güya bu hikâyeyi Muhammed'e anlattıktan sonra, şöyle der:

"Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir. Halbuki sen bunun için (peygamberlik görevini ifa için) onlardan bir ücret istemiyorsun..." (K. Yusuf 103).

Evet, ama eğer iman sahibi olmak, ancak Tanrı'nın keyfine göre ayarlanabiliyor ise, bu takdirde yeryüzüne peygamberler göndermenin âlemi nedir?

Öte yandan bir de şu var: Kötülüğe eğilimli olan Yusuf'u, her türlü kötülükten uzak tutarken, onunla iş görenleri kötülükle baş başa bırakan bir Tanrı'nın, bu tür "Kıssa"larla insanlara yararlı bir şeyler sağlaması mümkün müdür?

XVII

TANRI'NIN, SIRF KENDİ KUDRET VE AZAMETİNİ KANITLAMAK İÇİN ÜZEYR "PEYGAMBERİ" VE EŞEĞİNİ ÖLDÜRÜP YÜZ YIL SONRA DİRİLTMESİNİN VE YİNE, İBRAHİM "PEYGAMBER"E PARÇALATTIĞI DÖRT KUŞU CANLANDIRMASININ HİKÂYELERİ

(K. Bakara 259, 260)

Tanrı'nın büyüklüğünü kanıtlamak ve kendisini, böylesine güçlü bir yaratanın peygamberi olarak tanımlamak maksadıyla Muhammed'in başvurduğu yollardan biri de, ölülerin Tanrı tarafından diriltilebilir olduğunu söylemek ve *Kur'an*'a bu konuda hikâyeler yerleştirmek olmuştur. Kendisini Tanrı elçisi olarak kabul ettirmenin bu yoldan daha etkili olacağını düşünmüş olmalıdır. Hikâyelerden biri Bakara Suresi'nin 259. ayetinde yer alır. Ayet aynen şöyle:

"...Görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin duvarları çatıları üzerine çökmüş (alt üst olmuş) bir kasabaya uğradı: '–ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba?–' dedi. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz sene bıraktı, sonra tekrar diriltti. –'Ne kadar kaldın?–' dedi. –Bir gün yahut daha az–' dedi. Allah ona: –'Hayır yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak. Seni insanlara bir ibret kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk, sonra tekrar diriltik). Şimdi sen kemiklere bak, onları nasıl düzenliyor, sonra ona nasıl et giydiriyoruz–' dedi. Durum kendisince anlaşılınca: –'Şimdi iyice biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir–' dedi" (K. 2 Bakara 259).

Burada sözü geçen kimsenin kim olduğu belli değil; kimi yorumculara göre bu bir "kâfir" kişidir. *Celâleddin Süyûtî* gibi yorumculara göre de bu kişi *Üzeyr* "peygamber"dir. Güya Üzeyr, eşeğine binmiş olarak Kudüs civarındaki yıkık bir kasabadan geçerken, harabe haline gelmiş bu yerde oturanlardan hiç kimsenin kalmamış olduğunu görür; etrafına bakar, her taraf ölülerle doludur. Kendi kendisine bu ölenlerin Tanrı tarafından nasıl diriltilebileceğini sorar. O anda Tanrı onu uykuya sokar ve uykuda iken canını alır; onunla birlikte eşeğini de öldürür. Yüz yıl boyunca ölü olarak bıraktıktan sonra onu yeniden diriltir. Dirildiği an Üzeyr, yanındaki incir ve şarap gibi yiyeceklerinin hiç bozulmadığını ve yıkık kasabanın imar edilmiş olduğunu görür. Ancak eşeğinin çürümüş ve sadece kemiklerden ibaret kalmış olduğunu fark eder. Ona bakarken birdenbire kuru kemiklere etlerin sarıldığını ve eşeğin canlandığını izler. Tanrı'nın kudret ve azametinin ne olduğunu anlamış olarak dua etmeye başlar.

Bazı yabancı kaynaklar bu hikâyenin *Ahd-ı Atıyk*'tan (*Eski Ahit*'ten) alındığını söylerler.[1] Gerçekten de *Ahd-ı Atıyk*'ın *Nehemya* adlı kitabında *Hakalya*'nın oğlu *Nehemya*'nın, bir hayvana binerek Yeruşalim'e gittiği, orasını harabe halinde bulduğu ve Tanrı'nın yardımı ile burasını ihya ettiği yazılıdır. Fakat Muhammed, Yahudi asıllı yardımcılarından bu konuda öğrendiklerini yukardaki şekle sokarak, Arap Bedevisini sihirlemek istemiştir.

Tanrı'nın ölüleri diriltecek kudrette olduğunu kanıtlamak üzere Muhammed'in verdiği diğer örnek, yine bu aynı Bakara Suresi'nin 260. ayetinde İbrahim "peygamber"le ilgili olarak yer alır.

Güya İbrahim, ölen canlıların nasıl olup da dirilebileceklerini merak etmektedir. Her ne kadar Tanrı'nın bu işi yapabilir olduğuna inanmakla beraber yine de gözleriyle bunu görmek hevesindedir. Bu nedenle bir gün Tanrı'dan, ölüleri nasıl diriltiğini kendisine göstermesini diler. İbrahim'in bu sorusunu bir bakıma kendisine karşı "güvensizlik" sayan Tanrı, muhtemelen alınmış olmalıdır ki, sorar: *"(Ey İbrahim!) Yoksa bana inanmıyor musun?"* İbrahim, mahcup olmuş görünür ve: *"Hayır! (Sana) inandım; fakat gözümle göreyim de kalbim iyice kansın istedim"* şeklinde bir yanıt verir. Bunun üzerine Tanrı ona şöyle der:

1 G. Sale, *The Koran*, s.38, not 2.

"Öyleyse dört tane kuş yakala, onları kendine alıştır ve sonra kesip parçala, ve her dağın başına onlardan birer parça koy. Bunu yaptıktan sonra onları kendine çağır. Göreceksin ki onlar canlanıp koşarak sana geleceklerdir. O halde Allah'ın Güçlü ve Hakîm olduğunu bil" (K. Bakara 260).

Tanrı'nın dediği gibi İbrahim dört kuş yakalar. *Kur'an* yorumcularından bazılarına göre bunlar kartal, bazılarına göre güvercin, bazılarına göre horoz ya da bu tür başka bir canlıdır. İbrahim bu dört kuşa (yaratığa) birer ad vererek kendisine alıştırır, sonra öldürüp parçalara ayırır. Her bir kuşun başını kendinde saklayarak, parçalardan her birini çeşitli dağ başlarına kor. Sonra bu kuşları adlarıyla çağırır. O anda bu ölü kuş parçaları İbrahim'e doğru uçup gelirler ve her biri kendi başını bulup eski canlı haline dönmüş olur. Böylece İbrahim, Tanrı'nın kudretini bir kez daha anlamış görünür.

Muhammed bu masalı *Tevrat*'ın *Çıkış* adlı kitabından alıp bazı değişikliğe sokmuştur. Gerçekten de *Tevrat*'ta anlatılan şekliyle hikâye'nin özeti şöyle: İbrahim (henüz Abram adı ile anıldığı bir sırada), Tanrı'nın kendisine çocuk vermemesinden dolayı üzgün ve şikâyetçidir: *"Ya Rab Yehova! Bana ne vereceksin? Ben çocuksuz gidiyorum ve evimin sahibi bu Şamlı Eliezer olacaktır... İşte bana zürriyet vermedin ve işte evimde doğan benim mirasçım olacaktır"* diye yakınıp durmaktadır (Bkz. *Tevrat/ Çıkış*, Bap 15: 2-4).

Bunun üzerine Tanrı (Yehova) onu teskin etmeye çalışır ve: *"Bu (Eliezer) senin mirasçın olmayacak; ancak senin sulbünden çıkacak olan senin mirasçın olacak"* der ve gökyüzündeki yıldızlar kadar ona zürriyet vereceğini, onu ülkeler sahibi yapacağını söyler. İbrahim Tanrı'ya sorar: *"Onu miras alacağımı ne ile bileceğim?"* Tanrı kendisine üç yıllık bir inek, üç yıllık bir keçi, üç yıllık bir koç ve bir kumru, bir güvercin yavrusu almasını emreder. İbrahim onun dediği gibi yapar ve ona verir. O da, kuşlar hariç diğer canlıları ortalarından ikiye yarar ve her yarımı ötekinin karşısına kor. Bu sırada yırtıcı kuşlar cesetlerin üzerine inmeye başlarlar. İbrahim onları kovar (Bkz. *Tevrat/ Çıkış*, Bap 15: 6-11).

Güneş batmak üzereyken İbrahim'in üzerine ağır bir uyku basar; aynı zamanda dehşet ve koyu bir karanlık düşer. Bu sırada Tanrı İbrahim'e seslenerek zürriyetinin yabancı milletin boyunduruğu altına girip kul olacağını, dört yüz yıl boyunca cefa çekeceğini ve fakat Tanrı olarak bu yabancı millete hükmedeceğini bildirir (Bkz. *Tevrat/Çıkış*, Bap 15: 12-21). Daha başka bir deyimle Tanrı, yukardaki örnekle İbrahim'e, kendi zürriyetinin, her türlü felakete rağmen, her daim canlı kalacağını anlatmak istemiştir.

XVIII

MÜSLÜMAN KİŞİ'Yİ İMANDAN UZAKLAŞTIRMAK İSTEYENİN ÖLDÜRÜLMESİ GEREKTİĞİNE DAİR MUSA VE HIZIR MASALI

(K. 18 Kehf 60-91)

Musa ile Hızır hakkında daha önce (Bölüm XIV) değindiğimiz masal'ın bir başka yönü şöyle:

Musa, faziletliliği ve ilmi ile halkının saygı ve hayranlığını kazanmış olup bununla gurur duymaktadır. O kadar ki, halktan kişilerin kendisine: *"Yeryüzünde senden daha akıllı, bilgili, faziletli bir kimse var mıdır?"* şeklinde sordukları soruya: *"Hayır benden daha akıllı, faziletli, bilgili kimse yoktur"* diye yanıt verir. Fakat Tanrı bundan hoşlanmaz ve Musa'ya, kibirliliği ve kendini beğenmişliği nedeniyle bir ders vermek ister. Vermek istediği ders Musa'yı Hızır aleyhisselam ile buluşturmaktır, çünkü Tanrı'nın söylemesine göre Hızır, Musa'dan daha üstün bilgilerle donatılmıştır.

Bu nedenle Tanrı, Musa'ya, sepet içerisine cansız bir balık koyup, iki denizin birleştiği yere gitmesini emreder: Balığın canlanıp denize sıçradığı yerde Hızır'ı bulacağını söyler. İşte *Kur'an*'ın Kehf Suresi'nde yer alan masal bu tema üzerine oturtulmuştur.

Masal şöyle başlar:

> *"Bir vakit Musa genç adamına demişti ki: –'Durup dinlenmeyeceğim; tâ ki iki denizin birleştiği yere kadar varacağım, yahut senelerce yürüyeceğim–'..."* (K. 18 Kehf 60).

Burada geçen "genç adam" deyimi ile "iki denizin" ne olduğu kesin olarak bilinmez. Fakat *Kur'an* yorumcularına göre genç adam *Yûşâ b. Nûn* adında biridir ve Musa'ya hizmet etmekle görevlidir.

"İki deniz" deyimine gelince, kimine göre bu iki deniz Hazer Denizi ile Karadeniz'dir. Kimilerine göre ise Nil Nehri'nin Sudan'daki iki kolu olup "Beyaz Nil" ve "Mavi Nil" diye adlandırılmıştır. Bununla beraber bu iki denizden birinin **Musa** ve diğerinin **Hızır** olduğunu ve çünkü Musa'nın "zâhir âleminin", Hızır'ın ise "bâtın âleminin" âlameti olduklarını öne sürenler de vardır.

Fakat her ne olursa olsun masal şu ki, Musa, genç adama, balığın canlanarak denize girmesi halinde bundan kendisini haberdar etmesini söyler ve sonra ikisi birlikte yola koyulurlar. Az gidip uz gittikten sonra bir kayanın başında durup dinlenirler. Ancak ne var ki balığı unutmuşlardır; oysa ki güya balık, Tanrı'nın gücüyle canlanmış ve sepetten fırlayıp denize kaçmıştır. *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Her ikisi, iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık, denizde bir yol tutup gitmişti"* (K. Kehf 61).

Daha başka bir deyimle iki kafadar, denizin buluştuğu yeri geçip gitmişler, balığı da unutmuşlardır. Bu unutkanlık içerisinde Musa genç adamına: *"Kuşluk yemeğimizi getir bize. Hakikaten şu yolculuğumuz yüzünden başımıza (epeyce) sıkıntı geldi"* der (K. Kehf 62).

Anlaşılan o ki her şeyi onlara unutturan şeytan'dır. Çünkü genç adam Musa'ya şöyle der:

> *"Gördün mü!... kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. O şaşılacak bir şekilde denizde yolunu bulup gitmişti"* (K. Kehf 63).

Bunun üzerine Musa ve genç adam, balığı aramak için izlerinin üzerinde geri dönerler (K. Kehf 64). İstirahat ettikleri kayanın yanına geldiklerinde, orada biriyle karşılaşırlar. Bu, güya, Tanrı'nın vahiy ve peygamberlik verdiği Hızır'dır (K. Kehf 65). Fakat Musa, onun Hızır olduğundan habersizdir; ve ona şöyle der:

> *"Sana öğretilenden, bana doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı?"* (K. Kehf 66).

Neden Musa, bilmediği tanımadığı bu kişiyi bilgi sahibi olarak görmüştür bilinmez! Fakat her ne olursa olsun Hızır: *"Doğrusu sen benimle*

beraberliğe sabredemezsin. (İç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?" (K. Kehf 67-68) diye Musa'ya karşılık verir. Onun bu sözlerini Musa: *"İnşaallah... beni sabreder bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem"* (K. Kehf 69) diye yanıtlar. Musa'yı soru soramaz hale getirmek için Hızır şunu ekler:

> *"Eğer bana tâbi olursan, sana o konuda bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma!"* (K. Kehf 70).

Bunun üzerine beraberce yürümeye başlarlar. Bir gemi bulup gemiye binerler; anlaşılan o ki gemiye halk da onlarla birlikte binmiştir. Fakat biner binmez Hızır gemiyi deler. Musa bunu görünce dayanamaz ve: *"Halkını boğmak için mi onu deldin? Gerçekten sen (ziyanı) büyük bir iş yaptın"* der (K. Kehf 71).

Bu sözler Hızır'ı kızdırır; bu kızgınlıkla Musa'ya şöyle bağırır: *"Ben sana, benimle –'beraberliğe sabredemezsin'– demedim mi?"* der (K. Kehf 72). Musa özür dilercesine: *"Unuttuğum şeyden dolayı beni azarlama; işimde bana güçlük çıkarma"* der (K. Kehf 73).

Yine yürümeye başlarlar (Gemi ne olmuştur; gemiden nasıl çıkmışlardır? Bilinmez). Yürürlerken bir erkek çocuğuna rastlarlar. Hızır hemen çocukcağızı öldürür. Musa şaşakalır ve dayanamaz, Hızır'a sorar:

> *"Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın (kimseyi öldürmediği halde) katlettin ha! Gerçekten sen fena bir iş yaptın"* (K. Kehf 74).

Hızır yine Musa'yı azarlar: "Ben sana, benimler beraber (olacaklara) sabredemezsin demedim mi?" der (K. Kehf 75).

Musa özür dileyerek: *"Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaşlık etme. Hakikaten benim tarafımdan (ileri sürebilecek) mazeretin sonuna ulaştın"* der (K. Kehf 76).

Yine birlikte yürümeye devam ederler:

> *"...Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar. (Hızır) hemen onu doğrulttu. Musa –Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın"* der (K. Kehf 77).

Hızır şöyle der:

"İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim" (K. Kehf 78).

Neden dolayı gemiyi deldiğini anlatmak için Hızır şöyle der:

"Gemi var ya, o, denizde çalışan kimselerindi. Onu kusurlu kılmak istedim (Çünkü) onların arkasında, her (sağlam) gemiyi gasbetmekte olan bir kral vardı" (K. Kehf 79).

Yorumcuların söylemesine göre Hızır, fakir gemicilerin gemisini hasara uğratmakla, Kral'ın bu gemiyi gasp etme ihtimalini yok etmiş ve böylece gemicilere iyilik etmiştir. Evet ama gemicilere iyilik etmek için gemiyi delmenin âlemi var mı? "Gemiyi delip yok etmekle gemicileri zarara sokmuş olmuyor mu acaba Hızır efendi?" diye sorulabilir.

Fakat Hızır'ın yukardaki davranışlarının asıl eleştirilmek gereken yönü, yoktan yere öldürdüğü çocukla ilgilidir. Çünkü Hızır bu davranışını Musa'ya şöyle izah etmekte: *"Erkek çocuğa gelince, onun ana-babası mümin kimselerdi. Bunun için (çocuğun) onları azgınlık ve nankörlüğe boğmasından korktuk. Böylece istedik ki, Rableri (bu çocuk) yerine, ondan daha temiz ve daha merhametlisini versin..."* (K. Kehf 80-81).

Yorumcuların açıklamasına göre Tanrı Hızır'a, bu çocuğun ileride zalim biri olacağını ve Müslüman dininden olan ana ve babasına karşı azgınlık ve nankörlük göstereceğini, yahut da çocuk sevgisi yüzünden ana babasının manevi yaşamlarının tehlikeye düşeceğini bildirmiştir.

Görülüyor ki, yukardaki masala göre Tanrı, ana ve babasını ilerde imandan çıkaracaktır diye, çocuğun öldürülmesi için Hızır'a emir vermiş ve bu ana babaya, bu çocuktan daha hayırlı başka bir çocuk bahşedeceğini bildirmiştir.

Daha başka bir deyimle, yukardaki masal ile verilmek istenen mesaj şu: Müslüman kişiyi imandan çıkarmak isteyenler öldürülmelidir.

Evet ama *Kur'an*'a göre insanları daha ana karnında iken iyi ya da kötü yapan Tanrı değil mi? Kimini Müslüman imanında yapan kimini de kâfir kılan Tanrı değil mi? İnsanların başına gelen her şeyi *Levh-i Mahfuz*'da belirleyen O değil mi? (K. Hadîd 22.) Dilediğini puta taptıran ve dilediğini de puta tapmaktan alıkoyan O değil mi? (K. En'âm 106-107.) Ki-

mini sağdan verdiği defterle (ki imanlı iyi kişilerdir bunlar) ve kimini de soldan verdiği defterle (ki bunlar da kâfir ve kötü olanlardır) yaratan yine Tanrı değil mi? Ve her şey hakkında Tanrı bilgi sahibi değil mi? O halde Tanrı'nın izni ve bilgisi olmadan çocuk, kendi ana ve babasını imandan nasıl çıkarabilir? Hiç böyle bir şey söz konusu olabilir mi?

Elbette ki olamaz. Ancak ne var ki şeriatçı için bunları akıl yolu ile ortaya vurmak mümkün değil. Mümkün olmadığı içindir ki, yukardaki masal, Müslüman kişileri imandan çıkarmanın ölüm cezasını gerektiren bir suç olduğu sonucunu doğurur. Bu masallarla eğitilen kimseler için, Müslüman kişiyi Müslümanlıktan çıkarmaya çalışanları öldürmek dinsel bir görev sayılır.

Fakat aynı masalın ortaya vurduğu diğer bir sonuç var ki, o da soru sormanın dahi suç olduğudur. Zira Hızır, yukarda görüldüğü gibi, Musa'ya hiçbir şekilde soru sormamasını ve yapacağı işler konusunda açıklama istememesini tenbih etmekte.

Her ne kadar şeriatçılar bu masalı bir bakıma "sabır imtihanı" şeklinde görürlerse de yanlıştır; çünkü bunun sabırla değil fakat asıl fikir özgürlüğü ile ilgisi vardır ki, yukardaki masal, aynı zamanda bu özgürlüğü de kökünden kazımaktadır.

Ve nihayet bu masal'ın bir de Tanrı fikrini küçültücü yönü var ki, o da şu: Ana ve babasını imandan çıkaracaktır diye çocuğu öldüren hızır: *"Erkek çocuğa gelince, onun ana-babası mümin kimselerdi. Bunun için (çocuğun) onları azgınlık ve nankörlüğe boğmasından korktuk"* diyor. Fakat bunu, Tanrı'dan aldığı emre göre söylüyor. Yani Tanrı: *"boğmasından korktuk"* diyerek çocuğu öldürtürken, kuşku üzerine hareket etmekte! Üstelik de kullarının imanını dilediği gibi ayarladığı halde çocuğu sorumlu tutmakta!

Söylemeye gerek yoktur ki, bütün bunlar, Tanrı'nın "yüceliği" fikriyle bağdaşmayan şeylerdir ve şeriatçı, bu tür masallarla Tanrı fikrini zedelediğinin farkında değildir.

XIX

TANRI'NIN ŞEYTAN ARACILIĞI İLE EYYÛB'U DENEMESİNİN VE HİLE-İ ŞERİYYE YOLUNU SEÇMESİNİN HİKÂYESİ

(K. 38 Sâd 41, 42; Enbiyâ 83, 84)

Kur'an'ın bildirmesine göre *Eyyûb*, Tanrı'nın vahyettiği peygamberlerden biridir (K. Nisâ 163); güya Tanrı onu, tıpkı diğer peygamberler (örneğin Davud, Süleyman, Yusuf, Musa, Hârun vs..) gibi doğru yola iletmiştir (K. En'âm 84). Bu nedenle ona büyük güven beslemektedir. Ancak ne var ki günün birinde şeytan, Eyyûb aleyhinde Tanrı'ya şikâyette bulunarak Tanrı'nın aklını çeler ve onu denemesi için kendisine yetki vermesini ister.

Şeytan'ın şikâyeti kıskançlıktan doğmaktadır; daha doğrusu Eyyûb'un varlıklı bir kimse oluşundan kaynaklanmaktadır. Bundan dolayıdır ki, Tanrı'ya şöyle der:

> *"Eyyûb zengin olduğu için sana kulluğunu aksatmıyor. Hele bir yoksul olsun ve hele başına birtakım sıkıntılar, belâlar gelsin; bak o zaman kulluk eder mi sana? Denemek için bana yetki ver, onun başına belalar getireyim; dediğimin ne denli olduğunu göreceksin."*

Fakat Tanrı: *"Dediğin hiç de doğru değil. Eyyûb benim sadık kulumdur. O, varlıkta da, darlıkta da bana kulluk eder"* diyerek şeytanın sözlerine inanmaz görünmekle beraber yine de Eyyûb'u denemenin yararlı olacağını düşünür ve ona yetki verir; şöyle der:

> *"(Eyyûb'u denemeye) yetkilisin haydi. Ve sen göreceksin ki, başına belâlar geldiğinde bile Eyyûb kulluk görevini yerine getirecektir."*[1]

1 *Kur'an* yorumcularının bu tür açıklamaları için bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.V, s.96.

Söylemeye gerek yoktur ki, Tanrı'nın bu şekilde konuşması şaşırtıcıdır; çünkü kullarının kaderini daha ana karnında iken belirleyen ve bu nedenle onların ne yapacaklarını önceden bilen O olduğuna göre, şeytan'ın yukardaki şekilde konuşmasına değer verip Eyyûb'u denemek üzere onu yetkili kılması beklenmeyecek bir davranıştır.

Fakat her ne olursa olsun şeytan, Tanrı'dan aldığı yetkiyle Eyyûb'a birtakım felaketler getirir: Önce onun çocuklarını ve varlığını elinden alır; sonra onu en kötü ve iğrenç hastalıklara yakalatır; hem de öylesine ki, hiç kimse Eyyûb'un yanına yaklaşamaz. Fakat buna rağmen Eyyûb'un karısı büyük bir sadakat ve fedakârlık gösterir ve kocasını iyileştirmeye çalışır. Ancak ne var ki, günün birinde şeytan kadına görünür ve kandırmak maksadıyla, eğer kendisine tapacak olursa eski zenginliklerini ona iade edeceğini söyler. Kadıncağız durumu Eyyûb'a anlatır ve şeytana tapmak hususunda izin ister. Fakat kadının bu tutumuna Eyyûb öylesine hiddetlenir ki, hastalıktan kurtulacak olursa kadına yüz değnek vuracağına dair yeminler eder. Bu arada da Tanrı'ya yalvarmaktan geri kalmaz, örneğin: *"(Ey Tanrım) Başıma bu belâ geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin"* diye niyaz eder (K. 21 Enbiyâ 83).

Eyyûb'un bu felaketli durumu ne kadar sürmüştür, pek bilinmez. Kimi yorumculara göre 18 yıl, kimine göre 13 yıl, kimine göre üç yıl ve hatta kimine göre de kesin olarak yedi yıl, yedi ay ve yedi saat sürmüştür.

Fakat her ne olursa olsun Tanrı, en sonunda Eyyûb'un duasını kabul eder ve ona Cebrail'i gönderir. Cebrail Eyyûb'u elinden tutup kaldırır. Tanrı kendisine: *"Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su"* (K. 38 Sâd 42) der. Eyyûb ayağını yere vurur ve yerden su fışkırır. Fışkıran bu sudan su içmekle hemen iyileşir; vücudundaki yaralar bereler yok olur, dert ve sıkıntısı kaybolur. Eyyûb'un karısı da birdenbire gençleşiverir ve kocasına 26 çocuk doğurur.[2] Bu vesile ile *Kur'an*'da yer alan ayet şöyle:

> *"Biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere (Eyyûb'un) duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona âile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik"* (K. 21 Enbiyâ 84).

2 *Kur'an*'daki ilgili ayetlerin yorumu vesilesiyle Beyzevî, Celâleddin ve Ebülhda gibi kaynaklar bu yukardaki masala yer verirler.

Fakat Tanrı bununla yetinmez ve söylediklerini tekrarlamak üzere şöyle ekler:

> *"Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere (Eyyûb'a) hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık"* (K. 38 Sâd 43).

Fakat iş bununla bitmiş değildir; çünkü Eyyûb, karısına 100 değnek vuracağına dair yemin etmiştir ve bu yeminini yerine getirmesi gerekmektedir. Tanrı'ya hitaben şöyle der: *"Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi"* (K. 38 Sâd 41). Tanrı düşünür taşınır ve Eyyûb'u bu yeminden kurtarmanın yollarını arar. Bu yollardan biri keffaret'tir; yani bir günaha karşı tutulmak üzere bir şey yapmaktır: bağışta bulunmak, yoksul doyurmak, sadaka vermek ya da köle azâdlamak vs... gibi. Nitekim bunun böyle olduğuna dair *Kur'an*'da ayet vardır. (Örneğin, Mâide 89.)

Fakat her ne hikmetse Tanrı, **"hile-i şeriyye"** yolunu seçer. Bilindiği gibi "hile-i şeriyye" demek, içinden çıkılmak istenen durumlardan şeriat'a uygun hareket ediyormuş gibi görünerek, yani hile yaparak kurtulmak demektir. Bu nedenle Eyyûb'a şöyle emreder: *"Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir..."* (K. 38 Sâd 44). Bu hile yolunu mazur kılmak için de şunu ekler: *"Gerçekten biz Eyyûb'u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O, ne iyi bir kuldu! Daima Allah'a yönelirdi"* (K. Sâd 44). Böylece Eyyûb, kadının canını incitmeden, dayak cezasını ve dolayısıyla yeminini yerine getirmiş olur.

Yukardaki masal, *Ahd-ı Atıyk*'ın Eyyûb bölümünden alınmadır. Fakat Arab'ın kafa yapısına ve değer ölçülerine göre şekillendirilmiştir. Anlatılmak istenmiştir ki, Tanrı'nın verdiği sıkıntılara katlanan, bunları Tanrı'nın denemesi olarak kabul eden ve kulluk görevlerini yerine getiren insanları Tanrı sever. Bu arada hile-i şeriyye yolu ile iş görmenin de geçerli olduğu belletilmiş olur.

Söylemeye gerek yoktur ki, içinde bulunduğu olumsuz koşulları Tanrı denemesidir diye kabul eden, bu durumlardan kurtulmayı Tanrı'ya karşı gelmek bilen ve hele hile yolu ile iş görmeyi gelenek edinen insanlardan, daha iyi koşullara özlem duyup gelişme beklemek abestir.

XX

SÜLEYMAN'IN MÜHRÜNÜ ELE GEÇİREN ŞEYTAN, ONU DENİZE ATAR; DENİZDEKİ BİR BALIK MÜHRÜ YUTAR; BALIĞI ELE GEÇİREN SÜLEYMAN MÜHRÜNE VE DOLAYISIYLA HÜKÜMRANLIĞINA KAVUŞUR. BÖYLECE TANRI SÜLEYMAN'I DENEMİŞ OLUR

(K. 38 Sâd 31-40)

Kur'an'ın Sâd Suresi'nde, Süleyman'la ilgili olarak şöyle bir ayet var: *"Akşama doğru kendisine, üç ayağının üzerine durup bir ayağını tırnağının üzerine diken çalımlı ve safkan koşu atları sunulmuştu"* (K. 38 Sâd 31). Hemen arkasından da Süleyman'ın *"Gerçekten ben mal sevgisini, Rabbimi anmak için istedim"* dediği belirtilir ve ayet şöyle biter: *"Nihayet güneş battı. (O zaman atları) tekrar bana getirin, dedi. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı"* (K. Sâd 32-33).[1]

Bu şekliyle bu satırlardan bir şey anlamaya imkân yok. Yorumcuların söyledikleri de birbirini pek tutmaz. Kimine göre Süleyman bu atları Şam'a yaptığı sefer sonucu elde etmiştir; kimine göre babası Davud'dan tevarüs etmiştir. Kimine göre bu atları ona deniz rüzgârları getirmiştir. Fakat her ne olursa olsun güya bu atları, sırf Tanrı'nın dinini güçlendirmek için ister olduğunu belirtmiştir.

Yukardaki ayetlerden hemen sonra: *"Andolsun ki biz Süleyman'ı sınadık. Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik, sonra o yine eski haline döndü"* (K. Sâd 34) diye yazılı.

Burada geçen "ceset" deyiminin ne anlama geldiği pek bilinmez. Kimi yorumculara göre bu ceset, Süleyman'ın oğlu *Yeroboam*'ın cesedidir. Güya *Yeroboam*, on Yahudi kabilesinin kralı olduktan sonra bir buzağı heykeli yaptırır ve herkesi bu heykele tapmaya çağırır.[2]

1 Diyanet Vakfı Yayınları.
2 Ö.R. Doğrul'un *Kur'an* çevirisine bakınız.

Beyzevî, Abülfida ve Celâleddin gibi yorumculara göre ise bu ceset Süleyman'ın cesedidir; güya Tanrı Süleyman'ı sınamak istemiş ve onu şiddetli bir hastalığa yakalatmıştır. Hastalık sonucu Süleyman öylesine zayıflamıştır ki cansız bir cesede dönmüştür; fakat sonra tekrar sağlığına kavuşmuştur. Bu yorumu yapanların Yahudi kaynaklara dayalı olarak Müslüman kişilere bellettikleri masal şöyle:

Süleyman Tanrı'ya "Beni bağışla" der ve kendisine büyük bir saltanat vermesini diler. Tanrı da ona, onun emriyle esen rüzgârları ve bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları ve demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları verir ve: "*İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut; hesapsızdır*" (K. Sâd 38-39) der.

Sidon kentine saldıran Süleyman, bu kentin hükümdarını ele geçirip kafasını keser ve kızı *Jerada*'yı da kendisine eş yapar. Ancak ne var ki *Jerada*, babasının ölümünden dolayı son derece üzgün düşmüştür ve bu yüzden gece gündüz ağlamaktadır. Onu susturmak maksadıyla Süleyman şeytan'ı huzuruna çağırtır ve ona, Jerada'nın babasının bir resmini yapıp kadının odasına koymasını emreder. Ancak ne var ki resim Jerada'nın odasına konduğunda, Jerada ve cariyesi, kendi gelenekleri gereğince gece gündüz resmin önünde ibadet etmeye başlarlar. Kırk gün boyunca bu şekilde ibadet ettikleri halde her ne hikmetse Süleyman bunu fark etmez. Buna karşılık Süleyman'ın adamları durumu öğrenince derhal Süleyman'a giderek Jerada'nın puta tapmakta olduğunu bildirirler. Süleyman bunu duyar duymaz büyük bir hiddete kapılır ve adamlarına emrederek resmi yaktırır ve kadını da azarlar. Ve sonra araziye çıkıp üzüntüsünü Tanrı'ya arz eder, ağlayarak dualar eder, afv edilmesini ister. Her ne kadar Tanrı onu bağışlamaya hazır olmakla beraber, daha önce cezalandırmak ister. Cezalandırması şöyle olur:

Süleyman, yıkanacağı ya da ayak yoluna gideceği zamanlar, hükümranlık mührünü cariyelerinden *Amina* adında birine bırakmayı gelenek edinmişti; işini bitirdikten sonra mührü geri alırdı. İşte mührü *Amina*'ya verdiği günlerden birinde şeytan gelip *Amina*'ya oyun oynamak ister ve Süleyman kılığında görünür. Amina'dan mührü alır almaz aynı kılıkta tahta oturur ve ülkeyi yönetmeye ve dilediği gibi kanunlarda değişiklik yapmaya başlar. Bu arada Süleyman, mühründen yoksun kalıp dilenci durumuna düşer. Aradan kırk gün geçince şeytan,

mührü denize atarak kaçar. Mührü denizde bir balık yutar. Balıkçılar balığı tutup Süleyman'a getirirler; o da balığın karnından mührü çıkarıp hükümranlığına yeniden kavuşmuş olur. Sonra da kendisine bu oyunu oynayan şeytanı buldurur ve boynuna büyük bir taş bağlatıp onu göle attırır.

Masal'dan çıkan sonuçlardan biri, kadınlara güven beslememekle ilgili. Güya Amina mührü Süleyman kılığında karşısına çıkan şeytana teslim etmekle kötü bir iş yapmıştır. Evet ama şeytanı Süleyman kılığında Amina'nın önüne çıkaran ve Amina'yı kandırtan kim? Tanrı değil mi?

XXI

HABİL İLE KABİL MASALI

(Mâide 27-31)

Kur'an'ın Mâide Suresi'nde Âdem'in iki oğlu ile ilgili bir masal'dan söz edilir. Tanrı güya Muhammed'e: *"Onlara, Âdem'in iki oğlunun kıssasını gerçek olarak anlat..."* diye seslenir ve hikâyenin bazı yönlerini nakleder; şöyle der:

> *"Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. Kabul edilmeyen: –'Andolsun seni öldüreceğim–' dedi. Diğeri de: –'Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder–' dedi. –'Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatırsan, ben seni öldürmek için sana elimi uzatmam. Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.*
> *–Ben istiyorum ki sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zâlimlerin cezası işte budur–'.*
> *Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü; bu yüzden de kaybedenlerden oldu..."* (K. Mâide 27-31).

Kur'an'da yer alan şekliyle bu masal hakkında fikir edinmek mümkün değildir. Âdem'in iki oğlu kimdir? Neden kurban takdim etmişlerdir? Neden birisininki kabul edilmiş de diğerininki edilmemiştir? Neden bu kardeşlerden biri, diğerini öldürmüştür? Ve bütün bunların İsrailoğulları ile ilgisi nedir? *"Hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın;"* sözlerindeki "günah" nedir? Bunlar *Kur'an*'da yazılı değil. Bundan dolayıdır ki *Kur'an* yorumcuları, hikâyenin *Tevrat*'taki aslına ve Yahudi kaynaklarına başvurarak yukardaki ayetleri

anlaşılır bir şekle sokmaya çalışırlar. Fakat onların anlaşılır bir şekle sokmak istedikleri masal'ın *Tevrat*'taki aslını bilmeden yine de bir fikir edinmek kolay değildir. Bu itibarla önce, Âdem'in *Kain* ve *Habil* adındaki iki oğlu ile ilgili olarak *Tevrat*'ta yer alan masalı kısaca özetlemek gerekir:

Tevrat'a göre Âdem ile Havva'nın ardı ardına iki oğulları olur. Bunlardan birine *Kain* diğerine de *Habil* adını verirler. *Habil* koyun çobanı, *Kain* ise çiftçi olur (*Tevrat/ Tekvin*, Bap 4: 1-3).

Günler geçtikten sonra Kain, toprağın semeresinden Tanrı'ya adak sunmak ister. Habil de, sürüsünün ilk doğanlarından ve yağlarından Tanrı'ya adak sunar. Fakat Tanrı Habil'in adağını kabul ettiği halde Kain'inkini kabul etmez. Kain buna pek öfkelenir ve suratını asar. Tanrı kendisine neden dolayı suratını astığını sorar ve sonra öğüt verir: *"Eğer iyi davranırsan o yükseltilmeyecek mi? Ve eğer iyi davranmazsan, günah kapıda pusuya yatmıştır, ve onun istediği sensin"* der (*Tevrat/ Tekvin*, Bap 4: 6-7).

Ve vaki olur ki *Kain*, muhtemelen kıskançlık yüzünden, *Habil*'i öldürür. Bunun üzerine Tanrı, sanki olan bitenlerden haberi yokmuş gibi, Kain'e sorar: *"Kardeşin Habil nerede?"* Kain *"Bilmiyorum"* diye yanıt verir. Tanrı kendisine: *"Ne yaptın? Kardeşinin kanının sesi topraktan bana bağırıyor. Ve şimdi sen toprak tarafından lânet edildin; o toprak ki kardeşinin kanını senin elinden almak için ağzını açtı; toprağı işlediğin zaman artık sana kuvvetini vermeyecektir; yeryüzünde kaçak ve serseri olacaksın"* der (*Tevrat/ Tekvin*, Bap 4: 9-13). Kain Tanrı'ya seslenir:

> *"Cezam taşınamayacak derecede büyüktür. İşte bugün, toprağın yüzü üzerinden beni kovdun; ve senin yüzünden gizli kalacağım, ve yeryüzünde kaçak ve serseri dolaşacağım; ve vaki olacak ki, her kim beni bulursa, beni öldürecektir"* (*Tevrat/ Tekvin*, Bap 4:14-15).

Bunun üzerine Tanrı, Kain'i öldürecek olanlardan öç alınacağını ilân eder ve öldürülmesini önlemek için onun üzerine bir işaret koyar. Daha sonra Kain'in oğulları ve torunları olur. Bu arada Âdem, karısı ile yatar ve ondan bir oğlu olur: adını *Şit* koyar. Böylece ölen oğlu Habil yerine yeni bir oğul sahibi olmuştur. *Şit*'in de oğulları olur. Bu suretle Âdem zürriyeti oluşmuş olur (*Tevrat/ Tekvin*, Bap 4: 16-26; Bap 5: 1 vd.).

Tevrat'taki bu hikâye'yi Muhammed, Âdem'in iki oğlunun adlarını zikretmeden ve açıklığa kavuşturmadan *Kur'an*'a almış, Mâide Suresi'nin 27 ilâ 32. ayetlerine sığdırmıştır. Ayrıca da Abdullâh İbn-i Mes'ûd'un rivayetine dayalı bir hadis hükmü ile, yine anlaşılması güç bir sonuca bağlamıştır. *Kur'an* yorumcularının ve "Siyer"[1] yazarlarının (örneğin İbn İshak, Taberî, Beyzevî, İbnü'l-Esir, vs... gibi ünlülerin) çeşitli kaynaklardan yararlanarak açıklığa kavuşturmak istedikleri hikâye şöyle:

Âdem'in karısı Havva yirmi batında kırk ikiz çocuk doğurur. Bu ikizlerin biri kız diğeri oğlandır. Daha başka bir deyimle Âdem'in oğulları hep birer kız kardeş ile birlikte, ikiz olarak doğmuşlardır. Bu oğlan kardeşlerden birinin adı *Kabil*, diğerinin adı *Habil*'dir. Habil, Kabil'den iki yaş küçüktür. Gerek Kabil ve gerek Habil, her ikisi de birer kız kardeşle birlikte ikiz olarak doğmuşlardır. Kabil'in birlikte doğduğu kız kardeşin adı *Aklima* ve Habil'in kız kardeşinin adı da *Labüda*'dır.

Kabil 22, Habil de 20 yaşına bastıklarında Tanrı, her ne hikmetse, onları birbirlerinin kız kardeşleriyle evlendirmek ister ve Âdem'e, bu ikizlerden her birisinin kızının diğerinin erkeğiyle çiftleştirmesini vahyeder. Bu emir gereğince Kabil ve Habil, yekdiğerinin ikiz kız kardeşiyle evleneceklerdir. Yani Kabil, Habil'in ikiz kız kardeşini, Habil de Kabil'in ikiz kız kardeşini alacaklardır. Ancak ne var ki Kabil'in ikizi olan kız kardeş, yani *Aklima*, Habil'in ikizi olan kız kardeşten, yani *Labüda*'dan çok daha güzeldir. Bu nedenle Kabil mızıkçılık yapar ve güzel olan kendi ikiz kız kardeşiyle evlenmek ister. Fakat Âdem bunun doğru bir şey olmadığını ve çünkü aynı karından aynı zamanda doğmuş ikiz iki kardeşin birbirleriyle evlenmelerinin gayri meşru sayılacağını bildirir. Ancak ne var ki Kabil'i ikna edemez; edemeyince aklına bir çözüm şekli gelir ki o da şu: Kabil ile Habil, Kabil'in karın ve kız kardeşi olan *Aklima* hakkında birer kurban takdim edecekler ve bunlardan hangisinin kurbanı kabul edilecek olursa *Aklima*'yı o alacaktır. Bu çözüm şekli üzerinde Kabil ve Habil anlaşırlar; bunun üzerine her ikisi de birer kurban takdim ederler. Fakat gökten inen bir ateş parçası Habil'in kurbanını yakar. Böylece Tanrı, Habil'in kurbanını kabul etmiş, buna karşılık Kabil'in kurbanını kabul etmediğini bildirmiştir. Bu durumda Kabil'in ikiz kız kardeşi olan güzel *Aklima*,

1 *"Siyer"* sözcüğü, Muhammed'in yaşamının hikâyesi demektir.

Habil'in olacaktır.[2] Ancak ne var ki Kabil buna razı olmaz. Öfke ve kıskançlığa kapılarak Habil'e: *"Andolsun seni öldüreceğim"* der (K. Mâide Suresi, ayet 27). Onun bu tehdidi üzerine Habil: *"Allah ancak takvâ sahiplerinden (kurban) kabul eder"* der. "Takvâ" demek Tanrı'dan korkup onun emirlerini yerine getirmek anlamına geldiği için, bu sözleriyle Kabil'i, Tanrı'ya itaatsizlikle suçlamış olur. Fakat bununla kalmaz bir de şunu ekler:

> *"Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile), ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben istiyorum ki sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zâlimlerin cezâsı işte budur"* (K. Mâide Suresi, ayet 28-29).

Bu sözler Kabil'i öylesine hiddetlendirir ki, nefsini yenemeyerek bir vuruşta kardeşi Habil'i öldürür. *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü; bu yüzden de kaybedenlerden oldu"* (K. Mâide 30).

İslam kaynaklarının söylemesine göre Habil, güya ilk ölen insandır. Bundan dolayıdır ki, Kabil, kardeşinin ölü cesedini ne yapacağını bilemez; cesedi toprağa gömmek fikri de aklına gelmez. Bununla beraber kuşlar ve yırtıcı hayvanlar tarafından yenmesini istemediği için cesedi bir torbaya koyar ve bir yıl boyunca sırtında taşır. Fakat günlerden bir gün yeri eşeleyen bir karga görür. Muhammed'in söylemesine göre, yeri eşeleyen bu kargayı Tanrı göndermiştir. [Bazı yorumcuların ifadesine göre Kabil, iki karganın birbirleriyle didiştiklerine ve bunlardan birinin diğerini öldürdüğüne, öldürdükten sonra onu toprağa gömdüğüne tanık olmuştur.] Tanrı güya kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini Kabil'e göstermek için bunu yapmıştır. Kabil karganın yaptığını görmekle kendi kendine: *"Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim"* der ve sırtında taşımakta olduğu cesedi orada bir yere gömer. Bu husus *Kur'an*'da şöyle yazılı:

2 Buharî'nin Abdullah İbn-i Mes'ûd'dan rivayeti olan hadis ile İbn İshak'ın rivayeti için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.IX, s.83-4; Hadis No. 1371.

"Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona (Kabil'e) *göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş): –'Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim'– dedi, ve ettiğine yananlardan oldu"* (K. Mâide 31).[3]

Kur'an yorumcularına göre bu hikâye, insanın nefsine ve özellikle kıskançlık duygularına boyun eğmesinin sonuçlarını göstermek bakımından önemlidir. Ancak ne var ki bunu söylerlerken kişi'yi "iyi" ve "kötü" yola sürükleyenin ve "saptıranın" Tanrı olduğuna dair *Kur'an*'da yer alan hükümleri göz ardı ederler. Öte yandan yukardaki hikâye'de Tanrı'nın, aynı anadan doğan kardeşleri birbirleriyle evlendirmesi için vahy indirmesini de doğal karşılarlar. Bütün bunlar bir yana fakat Kabil'in, ille de kendi kız kardeşi ile evlenmek istemesi üzerine Âdem'in, onu ikna yoluna gitmeyip, iki kardeşi kurban keserek sonuç elde etmeye çalışmasının da pek yerinde bir şey olmadığından habersiz görünürler.

3 Bu konuda ayrıca bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi.* c.1, s.200.

XXII

99 KOYUN MASALI

(K. 38 Sâd 20-26)

Kur'an'ın Sâd Suresi'nde: *"Ey Muhammed! Sana o davacıların haberi ulaştı mı?.."* diye başlayan bir masal vardır ki ne anlama geldiği hususunda yorumcuları birbirlerine katar. Masal'ın özeti şöyle:

Davud "Peygamber", Tanrı tarafından güçlü ve heybetli olarak büyük ordulara sahip kılınmıştır. Mescid'de ibadet ederken gelen gidenler tarafından rahatsız edilmesin diye muhafızlarla korunmaktadır. Günlerden bir gün iki kişi Davud'la görüşmek ister; fakat onun muhafızlar marifetiyle korunduğunu görünce mescidin duvarına tırmanıp gizlice onun yanına girerler. Davud'un kendilerinden korktuğunu görünce: *"Korkma! Biz birbirine hasım iki davacıyız, aramızda adaletle hükmet; haksızlık etme; bize doğru yolu göster"* derler (K. Sâd 21-22). Aralarından biri, diğerini göstererek Davud'a şöyle der:

> *"Şu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz dişi koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Böyle iken kalkıp –'Onu da bana ver'– dedi ve tartışmada beni yendi"* (K. Sâd 23).

Daha başka bir deyimle doksan dokuz dişi koyuna sahip olan kardeş, bir tek dişi koyuna sahip olan kardeşinden onu alıp kendi koyunlarına katmak istemektedir.

Bunun üzerine Davud, tek dişi koyuna sahip kişiye şöyle der:

> *"Andolsun ki senin bir dişi koyununu, kendi dişi koyunlarına katmak istemekle (kardeşin) sana haksızlık etmiştir. Doğrusu ortakçıların çoğu, birbirlerinin hakkını yemeye kalkarlar. Meğer ki inanıp iyi işler yapıyor olsunlar. Böylelerinin sayısı da çok azdır"* (K. Sâd 24).

Fakat bunları söylerken Davud, Tanrı'nın kendisini sınamakta olduğunu sanır ve eğilip yerlere kapanır, tevbe edip Tanrı'ya yönelir. Tanrı da onu bağışlar ve: *"Katımızda (Davud'un), yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır"* (K. Sâd 24-25) der ve dedikten sonra: *"Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır..."* (K. Sâd 26) diyerek öğüt verir.

Yukardaki ayetleri okuyan Müslüman kişinin, bu okuduklarından bir şey anlamasına imkân yoktur; meğer ki *Kur'an* yorumcularının görüşlerini bilsinler. Bu görüşler ise birbirinden çok farklı şeylerdir. Kimi yorumcular, ayetlerde sözü geçen iki kişinin "insan" değil "melek" olduklarını söylerler. Kimilerine göre de Arapçada *"Na'ce"* karşılığı olan *"dişi koyun"* deyimi, ayetlerde *"Kadın"* anlamında kullanılmıştır. Şu durumda doksan dokuz dişi koyuna sahip olan kişi, diğerinin elindeki tek dişi koyunu alıp kendisininkilere katma hevesindedir ve işte Davud bu haksızlığı ortaya vurmaktadır: hani sanki bunun haksızlık olduğunu ortaya vurmak büyük bir basiret işi imiş ve bunu anlatmak için birbirinden anlaşılmaz (müphem) ayetlere gerek varmış gibi!

Kur'an yorumcularının bu vesileyle öne sürdükleri husus, Davud'un, Bat-şeba[1] adındaki evli bir kadınla olan macerasıdır. Çünkü yorumcuların anlatmasına göre, Davud'un 99 karısı varken, Uriya adındaki birinin tek karısını alıp haremine katmıştır.

Bu macera *Kur'an*da anlatılmış değildir; aslı *Tevrat*'ta geçer ve *Kur'an* yorumcuları *Tevrat*'taki hikâye'ye göre yukardaki sonuca varırlar. Hikâye'nin *Tevrat*'taki şekli kısaca şöyledir:

Davud, sarayının damında otururken, civardaki evlerden birinde çırılçıplak yıkanmakta olan bir kadın görür. Şehevî duyguları kabarır ve kadına âşık olur. Adamlarını gönderip kadını getirtir ve onunla cinsî münasebette bulunur. Fakat doymaz ve kadına sahip çıkmak ister. Kadının adı *Batşeba* olup Davud'un en yakın bir arkadaşının, *Uriya*'nın karısıdır. Kadına sahip olabilmek maksadıyla Uriya'yı ortadan yok etmekten başka bir

1 "Bat-şeba", "Batşeba", "Betşabe" şeklindeki yazımların hepsi de Davud'un karısı olan kadının adıdır. *Ahd-ı Atık*'ta "Bat-şeba" diye geçer. İslam kaynakları da dahil olmak üzere diğer kaynaklarda çeşitli yazım şekilleri yer almıştır.

çözüm bulamayan Davud, adamlarına emir vererek Uriya'yı savaş cephesinin en ateşli bir yerine göndertir; gerçekten de Uriya orada vurulur ve ölür. Böylece *Davud*, sevgili *Batşeba*'sına kavuşmuş olur (*Ahd-ı Atîyk*, Samuel II, Bap 11-12).

İşte *Kur'an* yorumcularına göre *Kur'an*'daki 99 koyun masalı, Davud'un yaptığı bu haksızlıkla ve Tanrı'nın onu sınava çekmesiyle ilgilidir. Güya Davud bu sınavdan başarılı çıkmış ve Tanrı da onu yeryüzüne halife yapmış, ödüllere layık bulmuştur (K. Sâd 20, 26).

XXIII

MUHAMMED'İN ZEYNEB'E ÂŞIK OLUP ONUNLA EVLENMESİNİN HİKÂYESİ

(K. Ahzâb 4, 5, 36-38, 50, 53)

Kur'an'da, Muhammed'in, Cahş'ın kızı diye bilinen güzel Zeyneb'e âşık olup onunla evlenmesini hikâye eden hükümler vardır ki, biraz yukarda Davud'un *Batşeba*'ya âşık olmasıyla ilgili olarak belirttiğimiz hikâye'ye benzer ve özellikle **Ahzâb** Suresi'nin birçok ayetlerini kapsar.

Zeyneb Muhammed'in halasının kızıdır ve Muhammed onu, kendi oğulluğu olan Zeyd ile evlendirmiştir. O tarihlerde geçerli bulunan Arap geleneklerine göre bir kimsenin kendi oğulluğunun karısı ile olduğu kadar halasının kızı ile de evlenmesi haram sayılırdı. Fakat buna rağmen Muhammed, hem halasının kızı ve hem de oğulluğu Zeyd'in karısı olan Zeyneb'e âşık olmuş ve onunla evlenmiştir. Bu evliliği de, *Kur'an*'a koyduğu ayetlerle, Tanrı'nın emrine bağlamıştır.

Bu ayetlerden biri şöyle:

> *"Ey Muhammed! Allah'ın nîmet verdiği ve senin de nîmetlendirdiğin kimseye: –'Eşini bırakma', Allahtan sakın'– diyor, Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun. Oysa ki Allah'tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd eşiyle ilgisini kestiğinde onu seninle evlendirdik, ki, evlâtlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde, onlarla evlenmek konusunda mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin..."* (K. 33 Ahzâb 37).

Bu ayette: *"Allah'ın nîmet verdiği ve senin de nîmetlendirdiğin"* diye sözü edilen kimse, Muhammed'in oğulluğu olan **Zeyd**'dir. Zeyd,

daha önceleri Hârise adında birinin oğlu iken köle olarak Hatice'ye satılmış ve Hatice de onu kocası Muhammed'e hediye etmişti. İslamı ilk kabul edenlerden olduğu için Muhammed onu azâdlamış ve kendisine oğul edinmiştir. Oğul edindikten sonra da onu, halasının kızı Zeyneb ile evlendirmiş, ona kendi adını vermiş ve *Zeyd Ibn-i Muhammed* (Muhammed'in oğlu Zeyd) diye çağırtmıştır. O zamanlar geçerli olan Arap geleneğine göre oğul edilen kimse, kendisini oğul edinenin sahici oğlu sayılır, onun adını alır, ona mirasçı olurdu. Yine Arap geleneğine göre oğul edilen kimsenin karısı, oğul edene haram sayılırdı; yani oğul edinen, kendi oğulluğunun boşamış olduğu karısı ile evlenemezdi. İşte yukardaki ayette sözü edilen Zeyd, bu durumda bir kimse idi.

Yine yukardaki ayette *"Eşini bırakma"* sözleriyle kast edilen kimse Zeyd'in karısı **Zeyneb**'dir. Zeyneb, Muhammed'in halasının kızıdır ve biraz önce dediğimiz gibi Muhammed onu daha önce Zeyd ile evlendirmiştir.

Ayette geçen *"Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun"* sözleri, Muhammed'in Zeyneb'e karşı beslediği aşkla ilgilidir: güya Tanrı, Zeyneb'i kocasından ayırıp Muhammed ile evlendirmek istemiş ve bu nedenle onun kalbinde Zeyneb'e karşı sevgi yaratmıştır; fakat güya Muhammed, çevresinden çekindiği için bunu açığa vuramamış ve bu yüzden Tanrı ona, yukardaki şekilde: *"Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun. Oysa ki Allah'tan çekinmen daha uygundu"* diye emir vermiştir.

Ve yine güya Tanrı, Muhammed'i Zeyneb'le evlendirmek suretiyle o zamana kadar geçerli olan bir Arap geleneğini değiştirmiş ve oğul edinenlerin, kendi oğulluklarının karılarıyla evlenmelerini sağlamıştır.

Muhammed'in Zeyneb'e âşık olup, aşkını ona hissettirmesi ve onunla evlenmesi hicretin 5. yılına tesadüf eder. İslam kaynakları bu gerçek hikâyeyi, çeşitli rivayetlere dayalı olarak naklederler ki, bunların özetini Taberî'nin *Tarîh*'inde bulmak mümkündür.

Vakidî'nin rivayetine göre hikâye şöyle: Muhammed, bir gün Zeyd'in evine gider. Fakat Zeyd evde olmadığı için kapıyı Zeyneb açar. Zeyneb'i ev kıyafetiyle, yani göğsü bağrı açık şekilde gördüğü için, Muhammed'in kalbinde birtakım şehevî duygular kabarır; ve *"kalbleri değiştiren Tanrı kutludur"* diyerek bu duygularını, Zeyneb'in anlayabileceği bir şekilde, açığa vurur. Vakidî'nin rivayeti aynen şöyle:

"Zeyd ... Muhammed'in (yani peygamberin) oğlu adıyla anılırdı. Tanrı elçisi, katına gelmediği zaman: –'Zeyd nerede?'– diye sorardı. O, Zeyd'in gelmediği günlerden birinde onun evine gitti; (Zeyd'in) *nerede bulunduğunu sorduğunda eşi Cahş'ın kızı Zeyneb, Tanrı elçisinin katına her gün iş vaktinde giydiği giyimle çıktı. Tanrı elçisi onu görünce yüzünü çevirdi. Zeyneb: –'Ey Tanrı elçisi! (Zeyd) evde yok, babam ve anam yolunda feda olsun, eve gir'– diye rica etti. Tanrı elçisinin kapıda olduğu Zeyneb'e haber verilmediği için, o libasını giymeden çabucak kapıya gelmiş, Zeyneb'i bu kıyafette görmek Tanrı elçisinin hoşuna gitmişti. Tanrı elçisi kapıdan ayrıldığında kalbinde bir şeyler duyuyor, fakat bu duygunun ne olduğunu az kalsın kendisi de anlayamayacaktı. O ancak: –'Ulu Tanrı'yı bütün eksikliklerden tenzih ederim, kalbleri değiştiren Tanrı kutludur'– diyebildi..."*[1]

Taberî'nin, *Yunus bin Abdüla'lâ*'dan rivayet olarak naklettiği diğer bir anlatışa göre hikâye şöyle: Muhammed bir gün Zeyd'in evine gider. Kapı işini gören perdeyi rüzgâr kaldırdığı için Muhammed Zeyneb'i yarıçıplak vaziyette görür. Görmekle Zeyneb'in güzelliğine vurulur ve vurulduğunu belli eder. Taberî'nin naklettiği rivayet şu:

"Tanrı elçisi günün birinde Zeyd'i aramak üzere onun evine geldi. Kapıda yünden örülmüş bir perde asılı bulunuyordu. Rüzgâr perdeyi kaldırdı. O zaman Zeyneb odasında çıplak bir halde bulunuyordu. Tanrı elçisinin gözü ona ilişti, güzelliği hoşuna gitti ve kalbinde iz bıraktı..."[2]

Akşam olup da Zeyd eve gelince, Zeyneb ona olan biteni anlatır. Zeyd kendisine: *"Eve girmesini rica etmeli idin"* der. Zeyneb şöyle yanıt verir: *"Eve girmesini rica ettim ise de girmedi"*. Bunun üzerine Zeyd, karısına sorar: *"O kapıdan ayrıldığı vakit bir şey söylediğini işitmedin mi?"* Zeyneb şöyle yanıt verir: *"O kapıdan ayrılırken: –'Tanrı'yı her eksiklikten tenzih ederim, kalbleri değiştiren Tanrı kutludur'– diyordu"*.

1 Taberî, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1966, c.II, s.461.
2 ibid. s.463.

Bunları dinleyen Zeyd, Muhammed'in Zeyneb'e âşık olduğunu anlar. Hemen evden çıkar ve Muhammed'in yanına giderek: *"Ey Tanrı elçisi! Evime geldiğini söylediler, babam ve anam sana feda olsun, eve girmeliydin. Zeyneb hoşuna gitmiş olabilir, hoşuna gitmiş ise boşarım"* der. Muhammed kendisine: *"(Karın) hakkında bir şüpheye mi düştün?"* diye sorar. Zeyd cevap verir: *"Ey Tanrı elçisi! Hiçbir hususta ondan şüphelenmedim; ondan hayırdan başka bir şey görmedim"*. Muhammed ona: *"Eşini hoş tut, Tanrıdan sakın"* diye öğütte bulunur. Ancak ne var ki bunu söylerken içinden geçenleri gizlemektedir. Çünkü istediği şey Zeyd'in Zeyneb'i boşamasıdır; onun boşaması halinde Zeyneb'le evlenecektir. Nitekim yukarıdaki olaydan sonra Zeyd, eşine yaklaşmak, onunla cinsî münasebette bulunmak isteğinde bulunmadığı için Zeyneb'i boşar. Boşadıktan az sonra Muhammed, bir gün Ayşe ile konuşurken baygınlıklar geçirir; ayıldığı zaman gülümseyerek: *"Zeyneb'in yanına gidip, kim müjdeler. Yüce Tanrı onu benimle evlendirdi"* der. Derken de Tanrı'dan indiğini söylediği şu ayeti okur:

> *"–'Hani Yüce Tanrı'nın nîmet ve lûtfuna ve senin de nîmet ve bağışlarına nâil olan kimseye (Zeyd'e) eşini hoş tut, Tanrı'dan sakın diyorduk. Tanrı'nın ortaya çıkaracağı şeyleri gizli tut, diyorduk. Sen halktan korkuyordun. Halbuki korkulacak zat yalnız bir Tanrı'dır. Vakta ki Zeyd onun* (Yani Tanrı'nın) *istediğini yerine getirerek onu (yani Zeyneb'i) boşadı, biz de seni onunla evlendirdik..."*[3]

Muhammed'in bu şekilde konuşması üzerine Ayşe'nin yanında durmakta olan Selma (ki Muhammed'in hademesidir) derhal kalkar ve Zeyneb'i müjdelemek üzere onun yanına gider. Zeyneb, "müjdeyi" aldıktan sonra Selma'ya gümüşten yapılan ayak bileziklerini armağan eder.[4]

Görülüyor ki, Muhammed'in söylemesine göre, bu olayda her şeyi ayarlayan ve düzenleyen Tanrı'dır. Yani Muhammed'in Zeyneb'e âşık olmasını, bunun üzerine Zeyd'in karısını boşamasını ve bunlar olduktan sonra Muhammed'in Zeyneb'le nikâhlanmasını, evet her şeyi isteyen ve bu yolda oluşturan Tanrı'dır.

3 ibid. s.462.
4 ibid. s.463.

Peki ama acaba neden Tanrı böyle yapmıştır; neden Muhammed'i Zeyd'in karısı Zeyneb'e âşık kılmıştır. Mademki Arap geleneklerine göre bir kimsenin kendi oğulluğunun karısı ile olduğu kadar halasının kızı ile de evlenmesi haramdır, o halde neden Muhammed'i, kendi oğulluğunun karısıyla evlendirmiştir?

Bütün bu soruların yanıtını yine *Kur'an*'da bulmak mümkün. Çünkü Muhammed'in, Ahzâb Suresi'ne koyduğu ayetlerde Tanrı güya evlat edinme konusundaki Arap geleneğini değiştirmek istemiş ve evlat edilen kimselerin artık "evlat" sayılmamaları gerektiğini bildirmiştir; ayet şöyle:

> *"Allah insanın içine iki kalb koymamıştır... Allah ... evlâdlıklarınızı da oğullarınız gibi tutmanızı meşrû kılmamıştır. Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerdir... Evlâdlıkları babalarına nispet edin... Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşi ve dostlarınız kabul edin"* (K. Ahzâb 4, 5).

Böylece Zeyd artık Muhammed'in oğlu sayılmaktan çıkmakta, sadece onun din kardeşi ve dostu durumuna girmekteydi. Böyle olunca da onun boşadığı kadını alabilirdi. Bundan dolayıdır ki Muhammed, derhal Zeyd'in adını değiştirip *Zeyd İbn Hârise* (yâni Harise'nin oğlu Zeyd) yapar (oysa ki daha önce onu *Zeyd İbn Muhammed, yani Muhammed'in oğlu Zeyd* diye çağırmaktaydı) ve artık kendisine dost durumuna girdi diye karısı Zeyneb'le evlenir. Bunu da Tanrı'nın emrine bağlar. Bununla ilgili olarak *Kur'an*'a koyduğu ayete göre Tanrı güya Muhammed'e şöyle demektedir:

> *"... Sonunda, Zeyd eşiyle ilgisini kestiğinde onu* (yani Zeyneb'i) *seninle evlendirdik, ki, evlâdlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah'ın buyruğu yerine gelecektir"* (K. 33 Ahzâb 37).

Yani Tanrı, Muhammed'i, Zeyneb'le evlendirmiştir, çünkü istemiştir ki, oğullukların karılarıyla evlenmeyi haram kılan Arap geleneği değişsin; yani kişiler, kendilerine oğul edindikleri kimselerin karılarına âşık olabilsinler ve onlarla evlenebilsinler.

Öte yandan hala kızlarıyla evlenmeyi yasak bilen Arap geleneğini de değiştirmek üzere Muhammed *Kur'an*'a şu ayeti koyar:

> *"Ey Muhammed!... seninle beraber hicret eden amcalarının kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını... almanı helâl kılmışızdır"* (K. Ahzâb 50).

Zeyneb hem Muhammed'in halasının kızı ve hem de onunla birlikte Medine'ye hicret edenlerden olduğu için bu ayet, diğerleriyle birlikte, söz konusu evliliği her bakımdan geçerli kılmaya yeterliydi.

Bununla beraber cevapsız kalan birkaç soru vardı ki, bunlardan biri şuydu: Neden acaba Tanrı, oğulukların karılarıyla evlenmeyi haram sayan güzel bir Arap geleneğini değiştirip, yerine, hiç de uygun olmayan bir başka gelenek yerleştirmek istemiştir? Bir insan için, değil oğulluğunun karısına âşık olmak, fakat arkadaşının ya da hatta bir başkasının karısına dahi göz koymak doğru sayılmazken, Tanrı, nasıl olur da kendi "elçisine" böyle bir şey yaptırabilir?

Öte yandan, bir an için oğullukların karılarıyla evlenmeyi öngören hükmün "isabetli" olduğunu düşünelim. Bu durumda sorulacak diğer bir soru da şu: Neden acaba Tanrı, bu kuralı yerleştirmek için, Zeyd'in yuvasını yıkma ihtiyacını duysun? Bu işi: *"Oğulluklarınızın karılarıyla evlenebilirsiniz"* şeklindeki bir buyruk ile yapamaz mıydı acaba?

Ne yazık ki, 1400 yıl boyunca hiçbir Müslüman kişi bu soruları sorma ihtiyacını ya da cesaretini kendinde bulamamıştır.

Muhammed'in Zeyneb'le evlenmesi hikâyesi, Müslüman kişilerin düşünme ve soru sorma yetersizliklerinin bir başka kanıtı olarak karşımızdadır.

XXIV

"İFK OLAYI" DİYE BİLİNEN "GERDANLIK HİKÂYESİ"

(K. Nûr 11, 12, 13, 21, 26, 25; Nisâ 15, 16; Ahzâb 60, 61)

İslam tarihinde **"İfk olayı"** diye bilinen bir olay vardır ki Muhammed'in kıskançlıklarının tipik örneklerinden birinin hikâyesini oluşturur.

Her şeyden önce şunu belirtelim ki, Muhammed'in söylemesine göre "kıskançlık" denen şey başlı başına bir fazilettir ve bu fazilet, başta Tanrı olmak üzere Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcilerinin ve kullarının niteliklerini oluşturur. Bundan dolayıdır ki Muhammed: *"Muhakkak ki ben kıskancım; kıskanç olmayan kimsenin kalbi terstir"*[1] derdi. Kıskanç olmayanları Tanrı'nın sevmediğini anlatmak için: *"Allahu Teâla kıskanır; mü'min de kıskanır"* der ve: *"Bazı kıskançlıkları Allahu Teâla sever; bazılarını da sevmez. Sevdiği kıskançlık bir şüphe sonucu olan kıskançlıktır"* diye eklerdi.[2]

Ve işte **İfk olayı**, "şüphe sonucu olan kıskançlık"la ilgili bir hikâyedir ki, İslam kaynaklarına dayalı olarak özeti şöyledir:

Hicretin 6. yılında Muhammed, **"Benî Mustalik"** gazasına çıkarken, âdeti vechile, karılarından birini yanında götürmek üzere, kura çeker. Kura Ayşe'ye isabet eder. Ayşe deve'nin sırtında bir koçunun içine bindirilir ve ordu ile birlikte yola koyulur.

Müstaliklere karşı girişilen savaş Müslümanların galebesiyle sona erer. Savaş sonucunda bol miktarda ganimet ve esir ele geçirilir; ganimet ve esirler paylaşıldıktan sonra Medine'ye dönmek üzere yola çıkılır. Yolda konaklamak gerekir. Konaklama sırasında Ayşe, aptesini yapmak (def-i hacet'te bulunmak) üzere bir yere çekilir. İşini bitirip de

1 Ebû Ömer et-Tevkânî, *Kitâbu Muâşeretü'l-Ehleyn*; Alıntı için, bkz. Gazali, *age.* (1975) c.II. s.121.
2 ibid.

döndüğünde, boynundaki gerdanlığı kaybettiğini fark eder. Aramak üzere geriye döner. Fakat bu arada Muhammed, yola devam emri vermiştir. Ayşe'nin devesini sürenler, onu koçunun içinde sanarak kervanının peşine takılmışlardır; Ayşe'nin yokluğunu fark etmemişlerdir. Oysa Ayşe gerdanlığını aramakla meşguldür. Büyük bir şans eseri gerdanlığını bulur, fakat geriye döndüğünde kervanın gitmiş olduğunu görür. Tam bu sırada, kervanın gerisindeki kalıntıları toplamakla görevli **Safvan bin Mu'attal** adında gençten bir delikanlı çıkagelir. Ayşe'yi tek başına bulunca devesine bindirir ve Medine yolunu tutar. Kervana ulaşıp da Medine'ye vardıklarında, halk arasında dedikodular başlar: Ayşe'nin genç ve yakışıklı **Safvan** ile seviştiği söylentileri ağızdan ağza dolaşır. Haber Muhammed'in kulağına gelir; söylentiler arttıkça kıskançlığı kabarır, huzursuz olmaya başlar. O zamana gelinceye kadar her vesile ile Cebrail'den gizli şeyleri haber aldığını söylediği halde, her ne hikmetse bu kez susar.[3] Çünkü Cebrail'den gerçeğin ne olduğunu öğrenemeyeceğini bilir. Bu nedenle Ayşe'yi karşısına alıp söyletmek ister. Ayşe suçsuz olduğunu bildirir. Fakat Muhammed inanmaz ve söyletmek hususunda ısrar eder. Ayşe suçsuz olduğunu tekrarlamakta direnir, üzüntüsünden hastalanıp yatağa düşer. Muhammed aldırmaz ve kadıncağıza küser, yanına yanaşmaz. Hiç alışık olmadığı bu muamele üzerine Ayşe, babasının evine dönmek ister ve Muhammed'den izin ister; izni aldıktan sonra eşyalarını toplayıp babası Ebû Bekir'in evine taşınır.

Aradan az bir zaman geçince Muhammed, Ayşe'siz olamayacağını anlar ve kalkar Ebû Bekir'in evine gider. Son bir defa Ayşe'yi konuşturmak umudu ile: *"Ey Ayşe eğer bir günah işledi isen Tanrı'ya tevbe et, Tanrı seni afv edecektir"* şeklinde konuşur. Bu konuşmalar cereyan ederken Ayşe'nin babası ve anası da oradadır; konuşulanları duydukları halde hiçbir şeye karışmazlar. Ayşe suçsuz olduğunu tekrarlar ve Muhammed'e Tanrı'ya başvurmasını ve çünkü Tanrı'nın her gerçeği bildiğini ve ifti-

3 Pek çok vesilelerle Muhammed, gizli olan şeylerin Tanrı tarafından kendisine bildirildiğini söylemiştir. Örneğin bir defasında güya Yahudi bir kadın, bir ipe düğüm yaparak üfürmüş ve kuyuya sarkıtmış ve böylece Muhammed'in hastalanmasına sebep olmuş. Fakat güya Tanrı **el-Felak** Suresi'ni indirmiş ve sure'de. "De ki... düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçülerin şerrinden ... sabahın Rabbine sığınırım" (K. 111 el-Felak 1-5) diye Muhammed'i bundan haberdar etmiş ve Muhammed de Ali'yi gönderip düğümlü ipi kuyudan çıkartmış, düğümü çözmüş ve hastalıktan kurtulmuş imiş.

racıların sözlerini yalanlayacağını söyler. Bununla beraber tevbe etmeyeceğini bildirir ve şöyle der: *"Tanrı adına and içerek tevbe etmeyeceğimi teyid eylerim. Çünkü çıkan dedikoduları red edecek olursam, bu takdirde ne sen ve ne de başkaları bana inanmayacaksınızdır".*[4]

Ayşe'yi hiçbir şekilde söyletemeyeceğini anlayan Muhammed, bu işi ancak "Tanrı'dan vahy geldi" diyerek halledebileceğini düşünür. Etrafındakilere: *"Üstüme bir yorgan örtün ve başımın altına da deriden bir yastık koyun"* diye emreder. Emrettiği gibi yapılır. Yorganın altında vahyin gelmesini bekleyen Muhammed az geçmeden terlemeye başlar; biraz sonra Ayşe'ye dönerek: *"Ey Ayşe (sevin, çünkü) Tanrı seni tebrie ederek* (temize çıkararak) *âyet indirdi"* der. Güya Tanrı, bu ayetlerle Ayşe'nin iftiraya uğradığını bildirmekte, iftiracılara cezalar verilmesini emretmekte ve iftirayı işitip de susanlara çatmaktadır. Ayetlerden biri şöyle:

> *"(Muhammed'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz içinizden bir guruptur... Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşılık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır"* (K. 24 Nûr 11).

Yani Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, Ayşe'nin iftiraya uğradığını, oysa ki suçsuz olduğunu anlatmakta ve ona iftira edenlere çatmaktadır.

Bunu işiten Ayşe, hem sevinir ve hem de gururlanır; sevinir, çünkü suçsuz olduğu ortaya çıkmıştır; gururlanır, çünkü suçsuz olduğuna, Tanrı şahitlik etmiştir. Oysa ki bunu hiç tahmin etmemiştir ve etmediğini de kendi ağzıyla şöyle belirtir:

> *"... ben kendimi, hakkımda âyet inmeden küçük ve hâkir sayıyordum; Yüce ve aziz olan Tanrı'nın, (benimle ilgili olarak) mescit'te ve namazlarda okunacak âyet indirmesini hiç de düşünmüyordum..."*[5]

Ayşe'nin suçsuzluğunu bu şekilde ilan ettikten sonra, şimdi sıra Ayşe'ye iftira atanları cezalandırmaya gelmiştir. Muhammed'in söylemesine göre, iftira edenlerin başında, "münafıkların" önde gelenlerinden *Abdul-*

4 Bütün bu hususlar için bkz. Taberî, *age*, (1966), c.II, s.534 vd.; İbn İshak, *age*, (1980), 490 vd.; al-Shati, *age*, (1971), s.89-91.
5 ibid.

lah b. Ubeyy vardır. Aslında bu kişiyi Muhammed, birçok nedenlerle kendisine düşman bilmiştir. İfk olayı vesilesiyle onu töhmet altında tutmak istemesi doğaldır. Bundan dolayıdır ki, yukardaki ayete: *"Onlardan (elebaşılık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azab vardır"* şeklindeki sözleri ekler.

Fakat genel olarak iftiracıları cezalandırmak ve iftira karşısında susanları azarlamak maksadıyla halkı camiye toplar ve Tanrı'nın onlar hakkında gönderdiğini söylediği ayetleri okur. Tanrı güya iftiracıları yalancılıkla suçlamakta ve şöyle demektedir:

> *"(İftiracıların) bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahit getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendisidirler"* (K. 24 Nûr 13; Bu konuda ayrıca bkz. Nisâ 15, 16).[6]

Söylemeye gerek yoktur ki bu ayeti *Kur'an*'a koymakla Muhammed, Ayşe'nin suçluluğunun hiçbir şekilde ispatlanamayacağını garantiye bağlamıştır. Çünkü zina'nın dört şahitle ispatı hemen hemen mümkün olmayan bir şeydir.

İftiracıları bu şekilde cezalanmaya terk ettikten sonra şimdi de iftirayı işitip de susanları azarlamak üzere şu ayetleri okur:

> *"Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsnüzanda bulunup da: –'Bu apaçık bir iftiradır–' demeleri gerekmez miydi?"* (K. Nûr 12).

> *"Onu duyduğunuzda: –'Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır'– demeli değil miydiniz?"* (K. Nûr 16).

> *"(Oysa ki) siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyordunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyordunuz. Halbuki bu Allah katında çok büyük (bir suç)tur"* (K. Nûr 15).

> *"Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir..."* (K. Nûr 23).

6 Zina'nın dört şahitle ispatı gerektiğine dair Nisâ Suresi'ne şu ayeti koymuştur: "Kadınlarınızdan zinâ edenlere, bunu ispat edecek aranızdan dört şahit getirin..." (K. Nisâ 15, 16).

Bunları söyledikten sonra, bir de onlara, Tanrı'nın lütfu sayesinde cezadan kurtulduklarını anlatmak üzere, şu ayetleri okur:

"Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka bir azab isabet ederdi" (K. 14).

"Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, Allah çok şefkatli olmasaydı (haliniz nice olurdu?)" (K. Nûr 20).

Ve bir daha buna benzer iftiralara kalkışmamaları için de şunu ekler:

"İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünya'da ve ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz" (K. Nûr 19).

"Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır" (K. Nûr 17).

İftira çıkaranların şeytan'a uymuş olacaklarını anlatmak için ayrıca ayetler koyar (K. Nûr 21).

Böylece "gerdanlık hikâyesi", Muhammed için, hem Ayşe'yi temize çıkarmak, hem aleyhte konuşanları susturmak ve hem de halkı kendi düşmanlarına (münafıklara) karşı kindar kılmak bakımından yararlı sonuçlar sağlamıştır.

XXV

MUHAMMED'İN, MARYA İLE HAFSA'NIN ODASINDA SEVİŞİRKEN YAKALANMASININ ACIKLI HİKÂYESİ

(K. Tahrîm, 1-5.)

Kur'an'ın Tahrîm Suresi'nde şöyle bir ayet bulunur:

> *"Ey peygamber eşleri! Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalbleriniz düzelmiş olur. Eğer eşinizin aleyhinde bir şey yapmaya kalkarsanız, bilin ki Allah onun dostu, bundan başka Cebrâil, iyi mü'minler ve melekler de yardımcısıdır"* (K. Tahrîm 4).

Ayette geçen *"ikiniz de"* sözcüğü *Hafsa* ile *Ayşe*'ye atıf'tır ve güya Tanrı, Muhammed'in bu iki eşine hitap ederek onları tevbe etmeye ve Muhammmed'i üzmekten çekinmeye çağırmaktadır. Bu ve bununla ilgili ayetler, Muhammed'in Marya ile Hafsa'nın odasında sevişirken Hafsa tarafından yakalanması olayını içerir. Bazı kaynaklara göre yukardaki ayetler "Bal şerbeti olayı" ile ilgilidir. Her iki olayın da ilginç yönleri vardır ki, özetlenmeye değer. Önce *Marya* (Mariya) olayını görelim:

Marya, hicretin 7. yılında İskenderiye sahibi diye bilinen *Mukavkis* tarafından Muhammed'e hediye olarak gönderilen Kıptî kölelerden biridir. Güzelliği nedeniyle Muhammed onu kendisine cariye edinmiş ve Medine'nin yukarı mahallelerinden birindeki bir odaya yerleştirmiştir. Cinsî münasebette bulunmak maksadıyla sık sık onu ziyaret ederdi. Ondan İbrahim adında bir oğlu olmuş ise de çocuk küçük yaşta iken ölmüştür.

Hafsa'ya gelince o, *Ömer bin Hattab*'ın kızı olup Uhud Savaşı'ndan sonra Muhammed'in nikâhına giren eşlerden biridir. Söylendiğine göre Muhammed in eşleri arasında Ayşe ile aynı "mertebede" olup diğer eşlerden "mümtaz" mevkidedir. Bazı İslam kaynaklarına göre Muhammed

onu bir aralık boşamış, fakat sonradan namaz kılmasını ve oruç tutmasını ve dinsel görevlerini yerine getirmesini beğendiği için, Tanrı'dan gelen bir emir üzerine, nikâhı yenilemiştir. Boşaması ve yeniden nikâhlaması Marya olayı vesilesiyle şöyle olmuştur:

Muhammed, bir düzineye yakın karılarıyla cinsî münasebette bulunmayı belli bir sıra esasına bağlamıştı. Bu sıra esasına göre karılarını ziyaret ederdi. Günlerden bir gün, nöbet esasına bağlı olarak Hafsa ile buluşmak üzere onun odasına gider. Fakat Hafsa'ya yerinde bulamaz. O sırada cariyesi Marya oradan geçmektedir. Kabarmış olan şehvetine dayanamayıp Marya'yı Hafsa'nın odasına alır ve cinsî münasebete başlar. Fakat tam işini bitirdiği sırada Hafsa çıkagelir. Fevkalade mahcup duruma düşen Muhammed ne yapacağını şaşırır. Olayın diğer eşler tarafından (özellikle sevgili Ayşe'si tarafından) öğrenilmesi ve halk arasında dedikodu şeklini alması halinde durumunun daha da güçleşeceğini düşünerek Hafsa'ya ağzını sıkı tutmasını, başkalarına hiçbir şey anlatmamasını, bunun karşılığında Marya ile bir daha yatmayacağını söyleyerek yeminler eder. Hafsa'yı biraz daha ikna edebilmek için bir de, kendisinden sonra devlet'in başına önce Ebû Bekir'in ve ondan sonra da Ömer bin Hattab'ın (yani Hafsa'nın babasının) halife olarak geçeceklerini bildirir. Henüz hiç kimsenin bilmediği bir devlet sırrını ifşa etmekle güya ona büyük bir paye vermiştir ve böyle bir payeye eriştiği için Hafsa, Marya olayını gizli tutacak, kimseye açıklamayacaktır.

Oysa ki aksine Hafsa, ilk fırsatta olan bitenleri Ayşe'ye anlatır; Ayşe de haberi diğer eşlere ulaştırır. Bu haber üzerine eşlerden her biri Muhammed'e karşı soğuk davranmaya başlarlar. Onların bu tutumundan, durumu anlayan Muhammed, Hafsa'yı karşısına alarak neden dolayı sırrı açığa vurduğunu sorar. Hafsa şaşırmış olarak: *"Bu olayı başkalarına söylediğimi sana kim haber verdi?"* der. Muhammed de haberin Tanrı tarafından kendisine haber verildiğini bildirir ve *Kur'an*'a şu ayeti geçirir:

> *"Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: –'Bunu sana kim bildirdi?'– dedi. Peygamber: –'Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi'– dedi"* (K. Tahrîm 3).

Bunu yaptıktan sonra, Tanrı'nın Ayşe ile Hafsa'ya hitaben şu ihtarda bulunduğunu söyler:

"Ey peygamber eşleri! Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalbleriniz düzelmiş olur. Eğer eşinizin aleyhinde bir şey yapmaya kalkarsanız, bilin ki Allah onun dostu, bundan başka Cebrail, iyi mü'minler ve melekler de yardımcısıdır" (K. Tahrîm 4).

Yani Tanrı'yı kendisinin dostu göstererek Hafsa ile Ayşe'yi sindirmek ister. Fakat bu arada diğer eşlerini de korkutup dedikodu yapmalarını önlemek maksadıyla, gerekirse onları derhal boşayabileceğini ve boşayacak olursa Tanrı'nın kendisine daha iyi, daha vefakâr, daha itaatkâr kadınlar vereceğini söyler ve *Kur'an*'a şu ayetleri koyar:

"(Ey peygamber eşleri) Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona, sizden daha iyi, kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan dul ve bâkire eşler verebilir" (K. Tahrîm 5).

Bunun üzerine bütün eşleriyle küsüştüğünü ilan eder ve bir ay boyunca yanlarına girmeyeceğine dair yemin eder. Söylendiğine göre Hafsa'yı cezalandırmak üzere boşamıştır.

Ancak ne var ki, eşleriyle küsüştüğü için şehvet ihtiyacını ne şekilde karşılayacağı konusunda ciddî bir sorunla karşı karşıyadır. Marya ile bir daha yatmayacağına dair yemin ettiği için onun yanma gidemeyecek demektir; meğer ki yeminini hükümsüz kıla. Ve işte Tanrı güya onun böyle güç bir durumda olduğunu sezer ve imdadına yetişir: yeminini geri alması için izin verir; verirken de genel olarak yemin bozma'nın "meşru" bir şey olduğunu bildirir. Bununla ilgili olarak Muhammed, Tanrı sözleridir diye *Kur'an*'a şu ayetleri koyar.

"Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?
Allah (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır..." (K. Tahrîm 1, 2).

Yemininden böylece kurtulduğu için hemen Marya ile cinsî münasebette bulunmaya başlar. Ancak ne var ki, sadece Marya ile sevişmenin ve diğer eşlerden uzak kalmanın hoş bir şey olmadığını kısa zamanda anla-

mıştır. Günde bir düzineye yakın kadınla sevişmeye alıştığı için, bu işi şimdi bir tek kadınla yapmak ona ağır gelir. Aradan 29 gün geçtikten sonra karılarıyla barıştığını ilan eder ve yanlarına döner. İlkönce Ayşe'nin odasına gider. Ayşe, henüz bir aylık sürenin dolmamış olduğunu düşünerek kendisine sorar: *"Hani sen, bir ay boyunca karılarından uzak duracağına dair yemin etmemiş miydin? Bugün daha otuz gün bile olamadı; yirmi dokuzuncu gündeyiz!"* Muhammed kendisine şu yanıtı verir: *"Bu ay yirmi dokuz gün çeker".*

Böylece artık bütün eşlerini, nöbet esasına göre, yeniden ziyarete başlar, tıpkı eskiden olduğu gibi. Bu arada Hafsa'yı da yeniden nikâhına alır. Almasının sebebi, söylendiği gibi onun dine bağlı ve namaz kılıp, oruç tutan biri olması değildir. Asıl sebep hem ona düşkün olması, ondan hoşlanmasıdır ve hem de kendisine çok yararlı olan ve bu yüzden çok önem verdiği yakın arkadaşı Ömer bin Hattâb'ı hoşnut kılmaktır. Çünkü Hafsa, daha önce de belirttiğimiz gibi, Ömer'in kızıdır.[1]

1 Hafsa olayı ile ilgili olarak Beyzevî'nin yorumlarından gayrı ayrıca bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, c.VIII, 136; Taberî, *Tahsir*, Kahire 1321, XXVIII, 91; al-Shati, *age*, 82, 110-12; Abbot, *age*, 50-55.

XXVI

"BAL ŞERBETİ" HİKÂYESİ

(K. Tahrîm, 1-2.)

Marya ve Hafsa ile ilgili olarak yukarıya aldığımız hikâye'ye konu teşkil eden *Kur'an* ayetlerinin *"Bal şerbeti"* adı verilen bir olay vesilesiyle indiğini söyleyenler de vardır. Hikâye'nin özeti şöyle:

Karılarını nöbet esasına göre ziyaret eden Muhammed, bazen bunlardan birinin (özellikle Zeyneb bint Cahş'ın) odasında fazlaca kalırmış. Ayşe ile Hafsa bunu fark edip Muhammed'in haksızlık yaptığını düşünürler ve haklı olarak ona bir oyun oynamayı kararlaştırırlar. Aralarında bir plan hazırlarlar ve bu planı diğer eşlere de açıklarlar. Plan şu: Her biri, nöbet kendilerine geldikçe, Muhammed'e: *"Meğâfir mi yediniz efendim, sizde meğâfir kokusu duyuyorum?"* diye soracak ve onu mahcup durumda bırakacaktır. "Meğâfir" diye bilinen şey, Muhammed'in hiç hoşlanmadığı bir tür zamk imiş ki fena kokarmış.

Ve işte bu plan üzere Hafsa, kendi nöbetinde Muhammed'le yatağa girdiği sırada: *"Sizde meğâfir kokusu duyuyorum"* diye konuşur. Muhammed mahcup olur ve: *"Hayır ben meğâfir yemedim. Yalnız Zeyneb'in odasında iken bal şerbeti içmiştim. Demek ki balı yapan arı meğâfir yalamış"* şeklinde konuşur. Bununla da kalmaz bir de artık bal şerbeti içmeyeceğine dair yemin eder ve Hafsa'dan bu bal şerbeti işini başkalarına, özellikle Ayşe'ye bahsetmemesini ister. Ancak ne var ki diğer eşlerini ziyaret ettiği zaman aynı tepki ile karşılaşınca Hafsa'nın gevezelik edip sırrı diğer eşlere yaydığını anlar. Bunun üzerine hepsiyle küsüşür. Fakat aradan az zaman geçmekle onlarsız yapamayacağını anlar ve yeminini geri almak üzere *Kur'an*'a, Tanrı'dan geldiğini söylediği şu ayetleri koyar:

"Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?
Allah (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı size meşrû kılmıştır..." (K. Tahrîm 1, 2).

Karılarının yanına dönmemek üzere yapmış olduğu yemin, böylece Tanrı'nın yardımı sayesinde ortadan kalkmış olduğu için, sıra esasına göre yine her gün sabah ve akşam, onları dolaşmaya başlar.[1]

1 Bu konudaki hadisler için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı*..., c.XI, s.208 vd., Hadis No. 1751 ve s.301, Hadis No.1835.

XXVII

KADINLARA ARKA ORGANDAN TEMASIN VE EŞCİNSELLİĞİN (LÛTÎLİĞİN) YASAKLANMASIYLA İLGİLİ LÛT MASALI

(K. Bakara 229; Hûd 77-83; Hac 43; A'râf 80-81; Neml 54-58, 80-84.)

Kur'an'ın Bakara Suresi'nde, kadınlarla cinsî münasebette bulunmanın şeklini belirleyen şöyle bir ayet var:

> *"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl dilerseniz öyle girin. Kendiniz için önceden (uygun davranışlarla) hazırlık yapın..: "* (K. Bakara 223).

Bu ayetin anlatmak istediği şey şudur ki, kadınlarla her ne şekilde olursa olsun cinsî temasta bulunulabilir; yeter ki bu temas arka organdan olmasın. Daha başka bir deyimle kadın bir tarlaya benzetilmekte ve erkeğin bu tarlaya dilediği gibi girip "ekebileceği" fakat ekerken bu işi arka organdan değil sadece rahim'den yapması gerektiği anlatılmaktadır. Doğal olarak kadının ekim alanı "rahmi" olduğu için, yukardaki ayete göre, cinsî münasebetin sadece bu yoldan yapılması öngörülmüştür. Bununla beraber kadının arkasına geçmiş olarak dahi cinsî münasebetin yapılmasında sakınca yoktur, fakat duhul işinin arka organdan değil ön organdan (rahim'den) olması şarttır. Bunun böyle olması gerektiğini anlatmak üzere Muhammed, yukardaki ayetten gayrı bir de, Kur'an olmayan hükümler (hadisler) koymuştur ki bunlar arasında: *"Kadınlara arka organlarından temas etmeyiniz"* ya da *"Karısına arka yoldan yanaşan kişi mel'undur; Allah'ın rahmetine erişemez"* şeklinde olanları vardır. Bu konuda İbnü'l-Kayyım'ın *Zâdü'l-meâd* adlı kitabında anlatılan hikâyelerden biri şöyle:

Günlerden bir gün sahâbe'den birisi Muhammed'e gelerek sorar: *"Kadınlara arka organlarından yaklaşmanın hükmü nedir?"* Muhammed cevap verir: *"Halâldir."* Adamcağız bu güzel haberi alıp da ayrılacağı sırada Muhammed şunu ekler:

> *"Sen arkadan gelerek önden temas etmeyi mi sordun. (Bunu sordunsa) evet o halâldır. Yok eğer arkadan yaklaşarak arka organdan temas etmeyi sordunsa hayır (o halâl değil haramdır). Şüphesiz Allah gerçeği bildirip emretmekten haya etmez. Kadınlara arka organlarından temas etmeyiniz".*[1]

Öyle anlaşılıyor ki, Muhammed, kadınlara arka organlarından temas etmeyi, bir tür "eşcinsellik" olarak görmüş ve **"Lûtîlik" (Lutiyye)** olarak tanımlamıştır. Nitekim bir hadisinde: *"Kadınlara arka organlarından temas etmek Lûtîliğin küçük şeklidir"* demiş ve bunun vaktiyle Lût toplumunda görüldüğünü ve eşcinselliğin erkekler arasında başlamadan kırk yıl önce kadınlar arasında başladığını bildirmiştir. Bildirirken de "Lûtilik" (Lutiyye) deyiminin, sadece erkeğin erkekle cinsel ilişkisini değil fakat aynı zamanda erkeğin kadınla arka yoldan temasını da kapsadığını anlatmak istemiştir.[2]

Bundan dolayıdır ki, *Kur'an*'a, eşcinsellikle meşgul bir topluma Tanrı'nın, Lût adında birini "peygamber" olarak gönderdiğini ve Lût'un bu toplumu yola getirmek için uğraştığını, fakat başarısız kaldığını anlatan ayetler koymuştur ki, bunlardan ikisi şöyle:

> *"Lût'u da (peygamber olarak gönderdik). Kavmine şöyle demişti: –'Göz göre göre hâlâ o hayasızlığı yapacak mısınız? (Bu ilâhi ikazdan sonra hâlâ) siz, ille de kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşacak mısınız? Doğrusu siz, beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz"* (K. 27 Neml 54-55).

> *"Lût'u da (peygamber gönderdik). Kavmine dedi ki: –'Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı fuhuşu mu yapıyorsunuz? Çünkü siz, şehveti tatmin için kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz taşkın bir milletsiniz'–..."* (K. 7 A'râf 80-81).

1 Hüzeyme b. Sâbit'in rivayeti olan bu alıntı için bkz. Ali R. Demircan, *İslâm'a Göre Cinsel Hayat*, Eymen Yayınları, 1986, c.I. s.228.

2 İbn Hanbel'in *Müsned*'inde yer alan ve kadının arka organından teması "el Lütiyyetu's-Suğrâ" (küçük Lutiyye) olarak tanımlayan hadis için bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.VIII, s.33.

Ve sonunda Tanrı, biraz aşağıda göreceğimiz gibi, bu "hayasız" kavmi yok eder. Bu masalı Muhammed, *Tevrat*'ın *Tekvin* adlı kitabından almıştır ki oradaki şekli şöyledir:

Sodom denen ülke halkının büyük günahlar işlemekte olduğunu haber alan Tanrı, meleklerini gönderip durumu öğrenmek ister; eğer böyle bir durum var ise ülkeyi tüm halkı ile birlikte yok etmeye kararlıdır. Fakat her yaptığı ya da yapacağı işi, sevgili peygamberi İbrahim'e haber vermekten zevk aldığı için, önce onunla konuşur (*Tevrat/ Tekvin,* Bap 18: 18-20) ve der: *"Şimdi ineceğim ve bana gelen feryadına göre (bu günahı tamamen işlediler mi) göreceğim; ve (işlemedilerse) bileceğim"* (*Tekvin,* Bap 18: 21). İbrahim Tanrı'nın gazabını yumuşatmak ve onun, "iyi" insanları" "kötü" insanlarla birlikte helâk etmesini önlemek için sorar:

> *"Belki şehrin içinde elli salih (günahsız insan) vardır; içinde olan elli salih için bağışlamayıp yeri yok edecek misin? Böyle yapmak senden ırak olsun, salih de kötü gibi olsun diye, salihi kötü ile beraber öldürmek senden ırak olsun; bütün dünyanın Hâkimi (egemeni) adâlet yapmaz mı?"* (*Tevrat/ Tekvin*, Bap 18: 23-24).

Tanrı İbrahim'in dediğini uygun bulur ve eğer şehirde 50 günahsız insan varsa bütün şehri bağışlayacağını bildirir. Fakat İbrahim, günahsızların sayısının elliden de az olabileceği ihtimalini göze alarak Tanrı'yla pazarlığa girişir ve en sonunda onu ikna ederek bu sayıyı ona indirir. Böylece Tanrı, şehirde on günahsız insan bulunacak olursa şehri bağışlayacağına dair İbrahim'e söz verir (*Tekvin,* Bap 18: 25-33).

Bundan sonra Tanrı iki meleğini, insan şeklinde Sodom şehrine gönderir. Melekler vardıklarında **Lût,** Sodom'un kapısında oturmaktadır. Melekleri görünce yerlere kapanarak onları karşılar ve geceleyin evinde misafir eder. Fakat Sodom halkının genç ihtiyar erkekleri Lût'un evini sararlar ve: *"Bu gece senin yanına giren o adamlar nerede? Onları bize çıkar ve onları bilelim"* diye bağırmaya başlarlar. Lût evin dışına çıkarak onlara: *"Ey kardeşlerim, rica ederim, kötülük etmeyin. İşte benim, ere varmamış iki kızım var; rica ederim, onları size çıkarayım ve onlara gözünüzde iyi olana göre yapın; ancak bu adamlara bir şey yapmayın; mademki damımın gölgesine geldiler"* der (*Tekvin,* Bap 19: 1-8).

Fakat kapının önüne birikmiş olan halk Lût'u dinlemez ve kapıyı kırıp içeri girmek ister. Ancak melekler ellerini uzatıp Lût'u evin içine çekerek kapıyı kapatırlar ve sonra kapının önünde toplanmış olan halkı küçükten büyüğe kadar kör ederler. Ve sonra Lût'a dönüp şöyle derler: *"Senin burada daha kimin var? Damatlarını ve oğullarını ve kızlarını ve şehirde sana ait olanların hepsini bu yerden çıkar; çünkü biz bu yeri harap edeceğiz; çünkü Rabbın önünde onların feryadı* (günahları) *büyümüştür, ve Rab onları harab etmek için bizi gönderdi"* (Tevrat/ Tekvin, Bap 19: 9- 13).

Ve Lût, iki meleğin dediği gibi yapar, melekler de şehri yerle bir edip toz haline getirirler.

Ve işte, Muhammed'in, *Tevrat*'tan alarak *Kur'an*'a aktardığı Lût masalı, bu masal'dır. Masalı *Kur'an*'da anlatırken, Lût'un ve amcası İbrahim'in aynı kavme gönderildiklerini, her ikisinin de direnme ile karşılaştıklarını, yalancılıkla suçlandırıldıklarını anlatır ve bu vesileyle onlardan önce gelen Hûd, Şâlih, Nûh, Şü'ayb, Musa gibi "peygamberler"in de başına aynı şeyin geldiğini belirtir. Belirtirken, kendisinin de, kendi kavmi tarafından düşmanlıkla karşılandığını ve yalancılıkla suçlandırıldığını öne sürerek aynı şeyin geçmişteki bu "peygamberler"in başına gelmiş olduğunu örnek verir, bunda teselli bulduğunu, Tanrı'nın kendisine destek olduğunu söyler. *Kur'an*'a koyduğu şu ayetler bunun kanıtıdır:

> *"Eğer (inkârcılar) seni yalanlıyorlarsa (şunu bil ki) onlardan önce Nuh'un kavmi, Âd, Semûd, İbrahim'in kavmi, Lût'un kavmi ve Medyen halkı da (peygamberlerini) yalanladılar. Musa da yalanlanmıştı. İşte ben o kâfirlere süre tanıdım, sonra onları yakaladım. Nasıl oldu benim onları (cezalandırmam)"* (K. 22 Hacc 42-44).

Tevrat'tan aktardığı Lût masalına gelince: *Kur'an*'ın A'râf Suresi'nde yer alan ayetlere göre Lût'un gönderildiği kavim cinsel sapıklığa yönelmiş, oğlancılığa düşkün "hayasız" bir toplumdur. Bundan dolayı Lût onları azarlar: *"Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı fuhuşu mu yapıyorsunuz. Çünkü siz, şehveti tatmin için kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz taşkın bir milletsiniz"* der (K. A'râf 80-81; aynı şey Neml Suresi'nde tekrarlanmıştır. Bkz. K. Neml, 54-55).

Fakat Lût'un kavmi söz dinlemez ve onu ülkeden atmak ister (K. A'râf 82). Bunun üzerine Tanrı, Lût'a yardımcı olmak üzere meleklerini gönderir. Fakat gönderdiği bu melekler birer genç delikanlı kılığında kimselerdir. Lût halkının erkekleri bu genç oğlancıkları görünce, sapık duygulara kapılıp onlarla yatmak isterler. Lût onlara engel olmak için ne yapacağını şaşırır ve aklına, kızlarını sunmak gelir. Onlara şöyle der:

> *"Ey kavmim! İşte şunlar (benim) kızlarımdır (onlarla evlenin); sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun, beni misafirlerim önünde rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu?"* (K. Hûd 78.)

Fakat onlar kız, kadın diye bir şey istemediklerini, ille de bu oğlancıklarla yatmak dileğinde bulunduklarını bildirirler ve: *"Bizim kızlarla işimizin olmadığını ve ne istediğimizi biliyorsun"* şeklinde konuşurlar (K. Hûd 79). Bunu duyan Lût fena halde üzülür ve kendisini çaresizlik içerisinde bulur. Olan bitenleri izleyen melekler dayanamazlar ve kendilerinin Tanrı tarafından gönderildiklerini ve Lût kavmini vuracaklarını bildirirler ve Lût'a, karısı hariç, aile efradından geri kalanları almasını ve kenti terk etmesini ve çünkü günahkâr halkı helâk edeceklerini söylerler; şöyle derler:

> *"Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle (yola çıkıp) yürü. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan (azap) şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara vâdolunan (helâk) zamanı sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi?"* (K. Hûd 81.)

Bu sözler üzerine Lût, karısını bırakıp ailesiyle birlikte yola çıkar (çünkü güya karısı günâhkar bir kadındır). O çıktıktan sonra Tanrı Lût halkının hakkından gelir. *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. (O taşlar) Rabbin katında işaretlenerek (yağdırılmıştır)..."* (K. Hûd 82-83).

Dikkat edilecek olursa, bütün bu işleri, bütün bu öldürmeleri Tanrı, insanları oğlancılıktan vazgeçirmek için yapıyor. Yaparken de kadın erkek, genç ihtiyar, suçlu suçsuz farkı gözetmiyor.

Masal'ın *Tevrat*'ta anlatılan şekline bakılırsa İbrahim, yukarda belirttiğimiz gibi, böyle bir haksızlık yapılmasını önlemek için Tanrı'yı ikna yollarını aramıştır. Fakat *Kur'an*'da, Muhammed'in böyle bir girişime başvurduğu yazılı değil.

Öte yandan yukardaki masal ile ilgili bir soru şu: Eşcinselliği ya da kadına arka organdan yanaşmayı önleme işini acaba Tanrı, şiddet ve öldürmelere başvurmadan yapamaz mıydı? Her insanın kaderini daha ana karnında iken çizdiğini söyleyen bir Tanrı "balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırmadan" iş göremez miydi? Mademki insanların kalbini ve karakterini dilediği şekle sokabilen kendisidir, bu yolu denemiş olsa acaba daha hayırlı olmaz mıydı?

XXVIII

ŞEYTÂN AYETLERİ OLAYININ HİKÂYESİ

(K. Hacc 52-55; İsrâ 73-75.)

Kur'an'da, **Hacc** Suresi'nde, şeytan'ların, Tanrı'nın gönderdiği her peygambere musallat oldukları, onları yanılttıkları ve fakat Tanrı'nın bu peygamberleri yanılgıdan ve şeytanın vesvesesinden koruduğu ve böylece tebliğ işinin kusursuz bir şekilde yapılmasını sağladığı yazılıdır. Ayet şöyle:

> *"(Ey Muhamed!) Biz, senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi âyet'lerini (lafız ve anlam bakımından) sağlam olarak yerleştirir..."* (K. 22 Hacc 52).

Anlaşılan o ki şeytan, bir yolunu bulup peygamberleri yanıltmakta ve böylece onları "peygamberlik" görevini "gereğince" yerine getirmekten alıkomakta ve fakat Tanrı şeytanın oyununu bozmaktadır.

Bunu izleyen ayette de şeytan'ın böyle yapmasına izin verenin Tanrı olduğu ve çünkü "kalblerinde hastalık olanların" Tanrı tarafından bu şekilde denendiği eklenmiştir.

İslam kaynaklarının bildirmesine göre yukardaki ilk ayet, Muhammed'in şeytan tarafından kandırılmasıyla ilgili olarak inmiştir. Güya şeytan, Muhammed'i, "müşrikler'ce" (putataparlar'ca) kutsal bilinen ve adları *Lât, Uzza ve Menât* olan üç putu övücü sözler söylemeye kandırmış ve bu sözleri onun diline ayet olarak sokmuştur. Şeytan'ın bu oyunu sonucunda Muhammed: *"Lât'ı, Uzza'yı ve... üçüncü (put) olan Menâtı gördünüz mü? İşte bunlar, yüce turnalardır... Şefaatleri de elbette ki umulur"* diye konuş-

muş ve bu sözleri *Kur'an*'a Tanrı'dan gelmiş vahy'ler olarak koymuştur. Fakat Tanrı, Muhammed'i bu yanılgıdan kurtarmış ve onun şeytan sözleri olarak *Kur'an*'a koyduğu bu "Şeytan ayetleri"ni *Kur'an*'dan çıkarmıştır.

Her ne kadar bazı yorumcular *"şeytan ayetleri diye bir şey yoktur"* derlerse de gerek *Kur'an* ve Hadis hükümlerinden ve gerek Taberî gibi en sağlam kaynaklardan öğrenmekteyiz ki şeytan ayetleri olayı diye bir şey vardır ve hikâyesi şöyledir:

Mekke döneminde Muhammed, Kureyşlileri kendisine kazanmak için uğraşırken bazen yumuşak davranır fakat çoğu zaman onların putlarına küfürler ederdi. Amucası olan ve kendisini Mekkelilere karşı daima koruyan Ebû Tâlib, Mekke'nin tanınmış kişilerinden olduğu için, sırtını ona dayamıştı. Bu yüzden Mekkeliler Muhammed'e karşı pek bir şey yapamazlardı. Yapmak şöyle dursun ve fakat onun rahatsız edici davranışlarından yılmışlardı. Bu nedenle bir gün toplanıp yanına giderler ve hiç değilse bir yıllık uzlaşma teklifinde bulunurlar; şöyle derler:

> *"Ey Muhammed! Sen bizim ilâhlarımıza küfretmekten vazgeç... bir yıl boyunca bizim ilâhlarımız olan Lât ile Uzza'ya ve Menât'a ve bir yıl boyunca da biz senin ilâhına (Tanrı'ya) ibâdet edelim. Senin bizi kabule çağırdığın din, bizim dinimizden hayırlı olursa, biz o din'den hissemizi alırız; eğer bizim dinimiz seninkinden hayırlı olursa, sen bizim dinimizden hisseni alırsın"* (Bkz. Taberî, *age,* 1966, c.II, s.150-160; Muhammed İbn İshak, *age*, 1980, s.165 vd.).

Nasıl olsa onları daha sonra kendi yoluna sokabileceğini düşünerek Muhammed taviz yolunu seçer ve teklifi kabul edip Mekkelilerin putlarını övücü şu sözleri söyler:

> *"Gördünüz mü Lât'ı, Uzza'yı ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ı? İşte bunlar, yüce turnalardır... Şefaatleri de elbette ki umulur".*

Bu sözler *Kur'an*'ın, Necm Suresi'nin 19. ve 20. ayetlerinin ilk şeklidir. Bu sözler üzerine Kureyşliler: *"Muhammed bizim ilâhlarımızı överek güzel bir sûrette andı"* diyerek hoşnut olurlar. Ancak ne var ki Muhammed'in bu tutumu Müslümanlar arasında tepki yaratır. Hele haber, Habeşistan'a göç etmiş bulunan Müslümanlara ulaştıkta, onlar tarafından pek olumsuz şekilde karşılanır. Bunu fark eden Muhammed büyük bir hata işlediğini ve bu

hata yüzünden taraftarlarından birçoğunu kaybedebileceğini anlamakta gecikmez ve hatasını düzeltmenin yolunu arar. Cebrail'in gelip kendisine: *"Ey Muhammed sen ne yaptın? Halka, benim sana getirmediğim sözleri söyledin"* dediğini ilan eder; Tanrı'dan geldi diyerek *Kur'an*'a şunu ekler:

> *"Ey Muhammed, senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir şeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah şeytân'ın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder"* (K. 22 Hacc 52).

Bunu yaptıktan sonra *Kur'an*'a şeytan ayetleri olarak girdiğini söylediği sözlerin son kısmını, yani *"İşte bunlar, yüce turnalardır... Şefaatleri de elbette ki umulur"* şeklindeki tümceyi *Kur'an*'dan çıkarır.

Fakat kendisini biraz daha temize çıkarmak için, kendisinin sadece şeytan tarafından değil fakat aynı zamanda Kureyş halkı tarafından da kandırıldığını anlatmak ister ve Tanrı'nın şöyle dediğini ayet olarak *Kur'an*'a geçirir:

> *"(Ey Muhammed!) Seni, sana vahyettiğimizden uzaklaştırıp başka bir şeyi bize karşı uydurman için uğraşırlar. O zaman seni dost edinirler. Eğer seni pekiştirmiş olmasaydık, andolsun ki, onlara eğilim gösteriyordun, az kalsın. O zaman sana, yaşamı da, ölümü de kat kat azap biçiminde tattırırdık. Sonra da bize karşı bir yardımcı bulamazdın"* (K. 17 İsrâ 73-75).[1]

Görülüyor ki "Şeytân ayetleri" hikâyesi, Muhammed'in yanılgı sorumluluğundan kurtulmasını sağlamaya yönelik bir amaca dayalıdır.

1 Şeytan ayetlerinin sonradan *Kur'an*'dan çıkarıldığı konusunda, Celâleddin Süyûtî, İbn Hacer, İbn İshak, Taberî vs. gibi İslam dünyasının en sağlam kaynakları hemfikirdir.

XXIX

KARISINA "SEN BANA ANAMIN SIRTI GİBİSİN" DİYEN EVS BİN SÂBİT OLAYI

(K. 58 el-Mücadele 1-4)

Kur'an'ın el-Mücadele Suresi'nde şöyle yazılı:

> *"Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir"* (K. 58 el-Mücadele 1).

Başta Beyzevî ve Celâleddin olmak üzere İslam kaynaklarından öğrenmekteyiz ki, burada "Kocası" diye sözü edilen kişi Ashab'ın önemlilerinden *Evs bin Sâbit*'tir; *"Kadının"* sözcüğü de onun karısı olan *Havle*'ye atıftır. Yorumcuların bildirmesine göre ayet, Havle'nin bir gün Muhammed'e gelerek bir husus hakkında kocasından şikâyette bulunmasıyla ilgili olarak inmiştir. Hikâye şöyle:

Evs bin Sâbit yaşlandıkça sinirli, huysuz bir insan olur; her vesile ve fırsatta karısına bağırır çağırır, kadıncağızın her istediğini geri çevirir ve kısacası tahammül edilemez bir hale gelir. O kadar ki, bir gün karısının kendisinden bir istekte bulunması üzerine asabileşir, gazaba gelir ve: *"Sen bana anamın sırtı gibisin"* diye bağırır. Bunu söylemekle karısını kendisine haram kıldığını anlatmak istemiştir. Çünkü o zamanlar Araplar arasında *"zıhâr"* adı verilen bir gelenek vardı ve bu geleneğe göre koca bu sözleri karısına söylediği takdirde kadın, her ne kadar boş düşmez ise de, ebediyen kocası tarafından terk edilmiş sayılırdı. Bu durumda karıkoca bir araya gelemez, cinsî münasebette bulunamazlardı. Bu geleneği Muhammed kaldırmamış ve kaldırmayı da düşünmemişti.

Evs'in yukardaki davranışı üzerine Havle kocası ile olan ilişkisini keser. Fakat aradan az zaman geçmekle Evs yaptığına pişman olur ve karısını çağırarak söylediklerini geri aldığını bildirir ve onunla yatmak ister. Fakat Havle kabul etmez ve: *"Git Muhammed'e danış; o hükmünü verinceye kadar yanıma giremezsin"* der. Fakat kocası bunu yapmaya yanaşmaz; daha doğrusu Muhammed'e gidip *"Ben karıma zıhâr yaptım"* demeye utanır. O bunu yapmayınca bu sefer Havle, kendisi Muhammed'e başvurur ve şu mealde konuşur: *"Ben çok genç yaşımda iken Evs'le evlendim ve gençliğimi ona hizmetle geçirdim; saçımı süpürge ettim; ondan olan çocuklarımı yetiştirdim. Şimdi yaşım ilerledi diye beni anası gibi kılarak kimsesiz bırakıverdi. Üzgünüm ve perişanım. Küçük çocuklarım var; onları bırakırsam felâket olur. Birleşmemizin çaresini bul."*

Ancak ne var ki Havle, Muhammed'den olumlu bir yanıt beklerken aksine, kendisini biraz daha perişanlığa sürükleyecek bir karşılık alır. Çünkü Muhammed, "zıhâr" konusunda Tanrı'dan herhangi bir vahy gelmediğini bildirerek kendisine: *"Mademki kocan sana zıhâr etti, o halde sen kocana haramsın"* deyip işin içinden çıkar. Her şeyi görür, işitir ve bilir olduğu kabul edilen Tanrı ise, her ne hikmetse sesini çıkarmaz.

Kadıncağız, Muhammed'in bu olumsuz tutumu karşısında ne yapacağını şaşırır ve: *"Sana yemin ederim ki kocam beni boşamadı; bize bir çözüm bul"* diye direnir. Fakat Muhammed, birleşmenin haram olduğu hususundaki görüşünü yeniler: Anlaşılan o ki kadının perişan hali ve bir yuvanın yıkılması ihtimali Muhammed'i pek etkilememiştir. Kadının feci durumuna bir çare bulmak hususunda Tanrı'ya başvurup vahy isteme gereğini duymaz

Havle, Muhammed'den bir karşılık bulamayınca, ellerini göğe kaldırarak Tanrı'ya yalvarmaya başlar; şöyle der:

> *"Allah'ım, yalnızlığımın şiddetinden ve bana zor gelecek olan ayrılmanın acısından sana şikâyet ediyorum. Küçük çocuklarım var; onları bırakırsam telef olurlar; yanıma alırsam aç kalırlar."*[1]

Bunları söylerken bir yandan ağlayıp sızlamakta, bir yandan da Tanrı'ya, vahiy indirmesi için yalvarmaktadır: *"Allah'ım! Sana şikâyet ediyorum. Allah'ım Peygamberi'nin lisanına bir vahy indir"* der.

1 Bu alıntı için bkz. Ö.R. Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, s.609.

Sözlerini bitirip de tam oradan ayrılacağı sırada Muhammed'e baygınlık hali gelir; sıkıntıya girmiş gibi ter dökmeye başlar. Az geçmeden Havle'ye hitaben: *"Yâ Havle, müjde! Tanrı'dan vahy indi"* diyerek şu ayeti okur:

> *"İçinizden zıhâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır"* (K. el-Mücadele 2).

Anlaşılan o ki Tanrı, hani sanki Havle'nin yalvarıp yakarmasını bekliyormuş gibi, "zıhâr" yapılan kadınların "zıhâr" yapanların gerçek anaları olmadığını bildirmiştir.

Neden dolayı Tanrı, kadınlara haksızlık niteliğinde bulunan böyle kötü bir "zıhâr" geleneğini, daha önce, İslam'ın ilk başlarında kaldırmamıştır? Ya da neden dolayı Muhammed, böyle kötü bir geleneğin kaldırılması için Tanrı'ya başvurmamıştır? Bilemiyoruz. İslam kaynaklarının açıkladığı yukardaki örneğe göre bildiğimiz şu ki, Tanrı bu geleneği Havle'nin şikâyeti ve yalvarmaları üzerine değiştirmiştir. Ancak ne var ki, değiştirirken dahi, kadınlar bakımından sakıncalı sonuçlar doğurabilecek birtakım koşullar koyduğu anlaşılmaktadır. Şu bakımdan ki "zıhâr" uygulamasını kökten kaldırmış değildir; sadece "zıhâr" yapan kocaya ceza niteliğinde hükümler koymuştur. Fakat bu hükümler, aslında kocadan ziyade kadını cezalandırmaya yarar nitelikte şeylerdir. Şöyle ki:

Muhammed'in, bu konuda el-Mücadele Suresi'ne koyduğu ayetler aynen şöyle:

> *"Kadınlardan zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin, karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi (azâd) etmeleri gerekir. Size öğütlenen budur... (Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme) Allah'a ve Resûlüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır"* (K. el- Mücadele 3-4).

Dikkat edilirse burada "zıhâr" yapmayı yasaklayan bir şey yok. Her ne kadar kocanın karısına: *"senin sırtın bana anamın sırtı gibi olsun"* şeklinde konuşmasının "çirkin ve yalan bir şey" olduğu belirtilmiş olmakla beraber, karısını bu yoldan başından atmasını önleyen pek bir şey öngörülmemiş.

Öte yandan, karısına "zıhâr" eden koca, eğer pişman olup da söylediklerinden dönmek isterse, işte o zaman ya bir köle azat etmelidir ya (eğer köle bulamazsa) iki ay oruç tutmalıdır ya da (eğer bunu dahi yapamıyor ise) altmış fakiri doyurmalıdır.

Görülüyor ki, her şeyden önce koca, söylemiş olduğu sözlerden dönmeyi arzulamalıdır. İsterse dönmeyebilir. Söylediklerinden döndüğü takdirde yukardaki koşullardan birini yerine getirmelidir. Peki ama bunların hiçbirini yapamıyor ise ne olacak? Başka bir yol gösterilmediğine göre kadın kocasına "haram" olmaktan kurtulamayacak, yani karıkoca bir araya gelemeyecek!

Nitekim İslam kaynaklarından öğrenmekteyiz ki, Muhammed, yukardaki şekilde Havle'ye müjde'yi verdikten ve Tanrı'dan geldiğini söylediği vahy'leri okuduktan sonra Havle'nin kocası Evs'i huzuruna çağırır. Ettiği yeminden maksadının ne olduğunu sorar. Ve sonra ona, söylediklerinden dönebilmesi için keffaret ödemesini ya da oruç tutmasını bildirir. Fakat Evs, "zaruret" halinde bulunduğu için keffaret veremeyeceğini, sağlık durumunun kötü olması nedeniyle de iki ay boyunca oruç tutamayacağını söyler. Güya Muhammed kendisine maddî yardımda bulunur ve karısıyla arasını düzeltmiş olur. Güzel ama, bu olanak bulunmasaydı ne olacaktı? Yukardaki ayetlere göre kuşkusuz ki Evs söylediklerini geri almış sayılamayacak ve karısıyla bir daha temas edemeyecekti. Evet ama bu usul, Evs'i cezalandırmaktan ziyade kadını, suçsuz olduğu bir işten dolayı, azâb'a sokmak değil midir?

XXX

MÜSLÜMANLARA GÜNDE 50 VAKİT NAMAZ KILMALARINI EMREDEN TANRI, MUSA'NIN ANIMSATMASI ÜZERİNE KARAR DEĞİŞTİRİP, BU EMRİNİ GÜNDE 5 VAKİT NAMAZ'LA SINIRLAR: MİRÂÇ OLAYI

(K. İsrâ 1, Necm 7-18.)

Kur'an'da Muhammed'in, bir gece gökyüzüne yükselip Tanrı ile görüştüğüne ve ondan birtakım emirler aldığına dair bir ayet vardır ki **Mirâç** olayı diye bilinir. Ayet şu:

> *"Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. O gerçekten işitendir, görendir"* (K. 17 İsrâ 1).

Burada geçen "Mescid-i Harâm" deyimi Mekke'deki Kâbe'yi, Mescid-i Aksâ deyimi ise Kudûs'ü (Beytül'l-Makdis) tanımlar. Birçok hadisle anlatılan hikâye'ye göre Muhammed, kalbi'nin Cebrail tarafından yarılıp zemzem suyu ile yıkanmasından sonra, "Burak" denen, at cinsi, bir hayvanla Mekke'den hareket ederek Mescid-i Aksâ'ya gider. Oradan göğe dayalı bir merdivenle (ki buna *Mirâç* deniyor) gök katlarına yükselmeye başlar; yükselirken Cebrail'in kanadı üzerindedir. Göğün yedinci katına geldiği zaman, kendisine sağlanan, uçan bir döşekle cenneti ve cehennemi görür. Bu arada Tanrı huzuruna çıkarılır ve orada Tanrı kendisine 50 vakit namaz emreder. Bu emri ümmetine bildirmek üzere gök katlarını inerken Musa'ya rastladığında, Musa ona 50 vakit namazın çok olduğunu, kavminin buna ta-

hammül edemeyeceğini söyler ve Tanrı'ya dönerek bunu azaltmasını tavsiye eder. Bu tavsiye üzerine Muhammed geriye döner ve namaz sayısında indirim ister. Tanrı bir miktar indirir. Bu yeni emirle Muhammed tekrar Musa'nın yanına geldikte Musa ona, bunun da çok olduğunu belirtir ve geri dönüp Tanrı'dan indirim istemesini söyler. Böylece Muhammed, Tanrı ile Musa arasında gide gele namaz vakitlerini nihayet günde beşe indirtmiş olur. Muhammed'in ağzından çıkan şekliyle hikâye'den anlaşılan şu ki Musa, İslam ümmetinin namaz kılma gücünün ne olduğunu Tanrı'dan ve Muhammed'den daha isabetli bir şekilde ortaya vurmuştur.

İslam kaynaklarında anlatılan şekliyle Miraç hikâyesi Muhammed'in sözlerine dayatılır. Örneğin Buharî'nin rivayetine göre Muhammed, Kâbe'den Kudûs'e gidişini ve oradan da gökyüzüne yükselişini anlatmak üzere şöyle konuşmuştur (Diyanet Yayınlarından naklen):

"Bir kere ben Hatîm'de (Kâ'be'de bir yer) yatmış (uyurla uyanık arası) bulunuyordum. Bu sırada bana gelen Cibrîl... (göğsümü, boğaz çukurundan kıl bittiği yere kadar) yardı ve kalbimi çıkardı. Sonra içi hımân (ve hikmet) dolu bir tas getirdi. Kalbim de (Zemzem suyu ile) yıkandıktan sonra içine îmân dolduruldu. sonra eski haline iâde olundu. Daha sonra katırdan küçük ve merkepten büyük beyaz bir binit getirildi ... Bunun adı Burak'tır ki, o adımını gözünün irişebildiği yerin müntehasına atardı... Ben bunun üzerine bindirildim. Cibrîl de benimle yollandı, bana refakat etti.
Sonra ben Cibrîl ile berâber Beyt-i Makdis'e vardım. Namaz kıldım. Bütün peygamberler de benimle kıldılar. sonra âlî makamlara çıkılacak bir Mi'râc, bir merdiven kuruldu. (Buna Cibrîl ile bindirildim ve onunla beraber yükseldim.) Nihâyet dünyâ semasına vardı.
"Cibrîl gök kapısını çaldı (Hâzin, bekçi melek tarafından)
–'Kim o?' denildi. Cibrîl:
–'Cibrîl'im'– dedi. (Hâzin tarafından)
–'Yanındaki kimdir?–' diye soruldu. Cibrîl:
–Muhammed! diye cevap verdi. (Hâzin tarafından):
–Ya (göğe çıkmak için) ona (vahiy ve Mir'âc dâveti) gönderildi mi? diye soruldu. Cibrîl:
–Evet gönderildi! diye tasdik etti. (Hâzin tarafından):

–Merhabâ gelen zâta! Bu gelen kişi ne güzel yolcu? denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben birinci semâya varınca orada Âdem (peygamber)le karşılaştım. Cibrîl bana:
–Bu senin baban Âdem'dir; ona selâm ver! dedi. Ben de selâm verdim. Âdem selâmıma mukâbele etti. Sonra:
–Merhaba hayırlı, iyi oğlum, sâlih peygamber! dedi.
Sonra Cibrîl benimle yukarı yükseldi. Tâ ikinci semâya geldi"

(Bazı rivayetlere göre, bu ikinci ve diğer sema tabakalarına Muhammed miraç merdiveniyle değil fakat Cibrîl'in kanadıyla yükselmiştir.)

"Bunun da kapısını çaldı:
–Kim o? denildi. Cibrîl:
–Cibrîl'im! dedi.
–Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl:
–Muhammed! diye cevap verdi.
–Ya! Ona vahiy ve Mi'râc gönderildi mi? denildi. Cibrîl:
–Evet gönderildi! dedi.
–Merhaba gelen zâta! Bu gelen kişi ne güzel yolcu, denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben ikinci semâya varınca orada Yahyâ ve İsâ (peygamberler) ile karşılaştım. Yahyâ ve İsâ teyze oğullarıdır. Cibrîl bana:
–Bu gördüklerin Yahyâ ve İsâ'dır; bunlara selâm ver! dedi. Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmıma mukâbele ettiler. Sonra:
–Merhaba hayırlı kardeş, sâlih peygamber! dediler. Sonra Cibrîl benimle üçüncü semâya yükseldi. Bunun da kapısını çaldı.
–Kim o? denildi. Cibrîl:
–Cibrîl'im! dedi.
–Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl:
–Muhammed! dedi.
–Ya ona vahiy ve Mi'râc gönderildi mi? denildi. Cibrîl:
–Evet gönderildi! dedi. Hâzin tarafından:
–Merhaba gelen zata! Bu gelen kişi ne güzel yolcu denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben de üçüncü semâya vardığımda Yusuf (peygamber) ile karşılaştım. Cibrîl:

–Bu gördüğün Yusuf'tur; ona selâm ver! dedi. Ben de Yusuf'a selâm verdim. O da mukâbele etti. Sonra:
–Merhabâ hayırlı kardeş, sâlih peygamber! dedi. Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Tâ dördüncü semâya vardı."

Muhammed'in anlatması, altıncı ve yedinci gök katlarına kadar bu minvâl üzere devam eder. Her gök katına gelişte kapıcı: "–Kimdir o?" diye sorar; her defasında Cibrîl kendisini ve Muhammed'i tanıtır. Her defasında kapıcı "–Ona Mi'râc dâveti gönderildi mi?" diye sorar ve her defasında Cibrîl "–Evet" diye cevap verir. Böylece Muhammed dördüncü gök katında İdrîs ile, beşinci katta da Hârûn ile karşılaşır, selâmlaşır. Ve nihâyet altıncı katta Musa ve yedinci katta da İbrahim ile karşılaşır. Musa'nın bulunduğu altıncı gök katına geldiğinde Musa ağlamaya başlar; çünkü güya kendisinden sonra peygamber olarak gelen Muhammed'in ümmetinden cennete girenlerin sayısının, kendi ümmetinden çok olduğunu hatırlamıştır. Diyanet'in yayımına göre Muhammed sözlerine şöyle devam ediyor

"Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Tâ altıncı kat göğe erişti. Gök kapısını çaldı:
–Kim o? denildi. Cibrîl:
–Cibrîl! diye cevap verdi.
–Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl:
–Muhammed! dedi.
–Ya ona (Mi'râc için vahiy) gönderildi mi? denildi. Cibrîl:
–Evet gönderildi! dedi. Bu göğün bekçisi:
–Bu gelen kişiye merhabâ; ne güzel bir yolcu geldi! dedi. Ben altıncı göğe varınca Musa (peygamber)le karşılaştım. Cibrîl bana:
–Bu Musa'dır. Selâm ver! dedi. Ben de Musa'ya selâm verdim. O da mukâbele etti. Sonra:
–Sâlih kardeş ve sâlih peygamber merhabâ! dedi. Ben Musa'yı bırakıp geçince Musa ağlamaya başladı. Musa'ya:
–Neye ağlıyorsun? denildi. O da:
–Benden sonra bir genç peygambere bîat olundu ki onun ümmetinden Cennet'e girenler, benim ümmetimden girenlerden çoktur da ona ağlıyorum! dedi.
Sonra Cibrîl benimle yedinci göğe yükseldi. Gök kapısını çaldı.
–Kim o? denildi. Cibrîl:

–Cibrîl, dedi.
–Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl:
–Muhammed! dedi.
–Ona Mi'râc dâveti gönderildi mi? denildi. Cibrîl:
–Evet gönderildi! dedi.
–Bu gelen zâta merhabâ; bu gelen kişi ne güzel misâfir! dedi.
Yedinci kat gökte İbrâhîm (peygamber), bulunuyordu.
Cibrîl:
–Bu gördüğün, baban İbrâhîm'dir; ona selâm ver! dedi. Ben de İbrâhîm'e selâm verdim. O da selâmıma mukâbele etti:
–Ey hayırlı oğul, ey sâlih peygamber merhâba! dedi.
Bütün bu menâzil ve menâzırdan (duraklardan ve manzaralardan) sonra karşıma Sidre-i Müntehâ sâhası açıldı.
Bir de gördüm ki Sidr ağacının yemişleri (Yemen'in) Hecer (kasabası) destileri benzeri (büyüklüğünde)dir. Yaprakları da fillerin kulakları gibidir. Cibrîl bana:
–İşte bu Sidre-i Müntehâ'dır! (Evren'in sınırı) dedi."

Cibrîl'in kendisine Cennet'teki nehirleri gösterdiğini söyledikten sonra Muhammed şöyle devam ediyor:

"Sonra Beyt-i Ma'mûr bana gösterildi (Burası bir tapınaktır). Gördüm ki ona her gün yetmiş bin melek ziyârete gidiyor. Sonra bana şarap, süt, bal dolu üç bardak sunuldu. Ben süt dolu bardağı aldım (içtim). Cibrîl bana: –İçtiğin süt senin ve ümmetinin fıtratı yani hilkat-i İslâmiyesidir!– (İslâm niteliğindeki yaratılışınızdır) dedi.
Sonra benim(le) ümmetim üzerine her gün elli vakit namaz farz kılındı. Ben dönüp Musa'ya uğradığımda Musa:
–Ne emrolundun? diye sordu. Ben:
–Her gün elli vakit namazla emrolundum! diye cevâb verdim. Musa:
–Her gün elli vakit namaza ümmetinin gücü yetmez. Vallâhi ben, kesin olarak nâsı (halkı) senden önce denedim. Ve Benî İsrâil'i sıkı bir mümâreseye tâbi tuttum (onları alıştırmaya çalıştım). Binâenaleyh sen, Rabb'ine mürâcaat edip ümmetin için (bunu azaltmasını dile!) dedi. Ben de mürâcaat ve niyâz eyledim. Benden (ve ümmetimden) on vakit namaz (indirildi). Bunun üzerine Musa'ya dönüp geldim. Musa evvelki gibi tavsiyede bulundu. Ben de Rabb'ime arz-ı niyâz ettim. Bu defa on vakit namaz daha (indirildi)..."

Bu emri sevinerek kabul eden Muhammed yine Musa'ya başvurur ve Tanrı'nın on vakit daha indirdiğini bildirir. Musa ona bunun çok olduğunu, Tanrı katına dönüp yeniden indirim yaptırmasını söyler. Muhammed tekrar geri döner. Tanrı'dan on vakit namaz daha indirim sağlar. Fakat Musa bunu da çok bulur. Böylece Muhammed gide gele 50 vakit namazı günde 5 vakte indirtir. Fakat Musa bunun dahi çok olduğunu ve tekrar Tanrı katına çıkıp indirim sağlamasını söyleyince Muhammed kabul etmez ve Tanrı'dan tekrar ricada bulunmaya yüzü olmadığını, utandığını söyler.

Muhammed'in anlatışı şöyle:

"Musa bana evvelki mütâlâasını söyledi. Ben de Allah'a arz-ı niyâz eyledim de bu defa her gün beş vakit namazla emrolundum. Bunun üzerine Musa'ya dönüp geldim. Musa:
–Ne emrolundun? diye sordu. Ben de:
–Her gün beş vakit namazla emrolundum! dedim. Musa:
–Ümmetin her gün beş vakit namaza muktedir olamaz. Ben senden evvelce nâsı epey tecrübe ettim. Ve Benî İsrâîl'i sıkı bir mümârese ile tecrübe etim. Şimdi sen Rabb'ine mürâcaat et de bunun ümmetin için tahfifini dile! dedi. Ben:
–Rabb'ime çok niyaz ettim. Tâ ki, bir daha arz-ı niyâz eylemekten utandım. Bu sûretle beş vakit namaza râzı olacağım. Ve buna teslîmiyet göstereceğim! dedim..." (Bkz. Buharî'nin Mâlik İbn-i Sa'saa'dan rivayeti olarak Diyanet'in *Sahih-i Buharî Muhtasarı...* adlı yayınlarının c.X, s.60 vd. Hadis No. 1551; ayrıca bkz. c.II, Hadis No. 227.)

Şimdi geliniz bu yukardaki hikâye'yi, akılcı bir yorumla ele alalım. Görülüyor ki Tanrı, Muhammed'in söylemesine göre, günde 50 vakit namaz emrini vermiştir. İnsanları ve özellikle Muhammed'in ümmetini, herkesten iyi bilir olması gerektiği halde, öyle anlaşılıyor ki, halkın takatını dikkat nazarına almadan bunu yapmıştır.

Bir an için Tanrı'nın böyle yaptığını, yani insanların takatlarının üstünde ve tahammül edemeyecekleri şiddette bir emir verdiğini kabul etsek bile, kendi ümmetini herkesten iyi bilmesi gereken Muhammed'in, 50 vakit namaz emrine itiraz etmesi gerekmez miydi?

Yukardaki konuşmadan anlaşılmaktadır ki, ne Tanrı ve ne de Muhammed, kendilerinden beklenen şeyi yapmamışlardır, yani ümmetin gücünün 50 vakit namaz kılmaya müsait bulunmadığını düşünmemişlerdir. Daha başka bir deyimle Tanrı'nın ve Muhammed'in düşünemedikleri bir şeyi Musa düşünerek 50 vakit namazı insan gücünün tahammül edebileceği bir miktara indirtmiştir.

Söylemeye gerek yoktur ki, bu sonuç, bizlerin yanlış yorumumuzdan değil fakat Muhammed'in kendi ağzıyla anlatmış olduklarından doğan bir sonuçtur ki, Musa'yı Tanrı'ya ve Muhammed'e nazaran daha isabetli şekilde düşünüyormuş durumuna sokmaktadır.

Öte yandan hikâye'nin anlatılış şekli de ayrıca eleştirilmek gereken bir husustur: şu bakımdan ki son derece basit kafa yapısındaki kimselerin anlayabilecekleri tarzda hazırlanmıştır. Bu tür bir anlatışla kişiyi fikren geliştirme olanağının bulunamayacağı ortadadır. Gök katlarının kapılarını bekleyen Tanrı bekçilerinin, her kapı çalınışta "Kim o?" diyerek Cibrîl ile Muhammed'in gelişinden habersiz görünmeleri ve hele Muhammed'e vahiy ve Mi'râc daveti gönderilip gönderilmediğini sormaları da düşündürücüdür.

Bu tür bir hikâye'nin ve nice benzerlerinin, 1400 yıl ve nice kuşaklar boyunca milyonlarca insana anlatılagelmesi ve milyonlarca insanın, soru sormadan ve akıl süzgecinden geçirmeden bu hikâye ve masallara en kutsal duygularla bağlı kalmaları, ayrıca üzerinde durulmak gereken bir husustur. Bütün bunlar, şeriat eğitimiyle yetiştirilen ya da şeriat ortamında yaşayan kişilerin, düşün gücü bakımından yetersiz kertede kaldıklarını ortaya vurmaktadır.

XXXI

MUSA'NIN TAVSİYESİ ÜZERİNE FİRAVUN'UN TANRI TARAFINDAN CEZALANDIRILMASININ VE İSRAİLOĞULLARININ "MÜSLÜMAN" BİR TOPLUM OLARAK KURTARILMASININ HİKÂYESİ

(K. Yunus 75-91; Kasas 4-6; Nâziât 15-26.)

Muhammed'in *Tevrat*'tan *Kur'an*'a aktardığı hikâyelerin büyük çoğunluğu Musa ile ilgilidir. Anası tarafından bir sepete konulup Nil nehrine salınmasından ve Mısır Hükümdarı'nın karısı tarafından nehirden alınmasından, İsrailoğullarını Mısır köleliğinden kurtarmasına varıncaya kadar çeşitli olaylar, hep masal ve hikâye şeklinde anlatılmıştır. Bütün bunları Muhammed, *Tevrat*'tan, daha doğrusu Musa'nın "İkinci Kitabı" diye bilinen *Çıkış* adlı kitaptan almıştır. Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, Musa ile ilgili hikâyelerin bilinmesini istemiş ve: *"Ey Muhammed! Musa'nın başına gelen olay sana geldi mi?"* (K. 79 Nâziât 15) şeklinde konuşmuştur. Bu hikâyelerden biri de Musa'nın isteği üzerine Firavun'un Tanrı tarafından yok edilmesiyle ilgili masaldır ki, *Kur'an*'ın *Yunus, Kasas* ve *Nâziât* Surelerinde yer almıştır ve özeti şöyledir.

Kasas Suresi'nde yazıldığına göre, Firavun "bozgunculardan" olup "Mısır toprağında gerçekten azmış", halkı çeşitli zümrelere bölmüştür. Bunlardan bir zümreyi güçsüz bulduğu için ezmekte, onların oğullarını ve kızlarını boğazlamaktadır. Ve bu zümre İsrailoğullarıdır. Fakat Tanrı İsrailoğullarına lütufta bulunmak, onları "önderler" yapmak ve *"kutsal topraklara varis kılmak"* arzusundadır (K. 28 Kasas 4-5).

Bu nedenle Firavun'a (ve toplumuna) Musa ile kardeşi Hârun'u birtakım mucizelerle gönderir; maksadı onları, İsrailoğulları ile birlikte Müslüman yapmaktır. Fakat Firavun ve halkı bu mucizelere inanmaz-

lar: *"Bu elbette apaçık bir sihirdir"* (K. Yunus 75-76) derler. Musa onlara: *"Size hak geldiğinde onun için (hep böyle) mi dersiniz? Bu bir sihir midir? Halbuki sihirbazlar iflâh olmazlar"* (K. Yunus 77) der, fakat onları Tanrı'nın mucizelerine inandıramaz. Bunu üzerine Firavun: *"Bilgili bütün sihirbazları bana getirin"* (K. Yunus 79) diye emreder. Sihirbazlar toplatılıp huzuruna getirilince, Musa onlara "Atacağınızı atın" der ve onlar iplerini atınca: *"Sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onu boşa çıkaracaktır, çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."* (K. Yunus 80-81) der. Bununla beraber kendi kavminden pek az kişi hariç diğerleri Musa'ya iman edip Müslüman olmazlar, çünkü Firavun'dan korkmaktadırlar (K. Yunus 83). Musa onlara: *"Ey Kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız sadece O'na güvenip dayanın"* (K. Yunus 84) der. Onlar da ona: *"Allah'a dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi o zalimler topluluğu için deneme konusu kılma. Ve bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar"* (K. Yunus 85-86) diye dua ederler. Bunun üzerine Tanrı, Musa'ya ve Hârun'a şöyle emreder:

> *"Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın. (Ey Musa) Müminleri müjdele"* (K. Yunus 87).

Tanrı, daha önce kutsal topraklara götüreceğini söylediği halde şimdi neden Musa'ya Mısır'da evler hazırlatmak ister bilinmez. Fakat Musa'nın ve Hârun'un Tanrı'ya bazı tavsiyeleri vardır; bu tavsiyeleri şöyle açıklarlar:

> *"Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! (Onlara bu nimetleri) insanları senin yolundan saptırsınlar ve elem verici cezayı görünceye kadar iman etmesinler diye mi (verdin)? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver (ki iman etsinler)"* (K. Yunus 88).

Görülüyor ki, Musa ve Harun, her şeyden önce Tanrı'ya, yanlış bir iş yapmış olduğunu anlatmaktadırlar ki, o da, kâfirlerden olan Firavun'a ve halkına "zinet ve nice mallar" vermiş olmaktır. Söylemek istedikleri şudur ki, eğer Tanrı mal ve "zinet" vermemiş olsaydı Firavun azmayacak ve bu

kötülükleri yapmayacak, yani insanları Tanrı yolundan saptırıp imansız kılmış olamayacaktı. Daha başka bir deyimle Musa ve Hârun, Tanrı'ya, Firavun'u varlıklı ve kudretli kıldığı için hatalı davrandığını anlatmakta, bir bakıma çatmaktadırlar. Bununla da kalmayıp Tanrı'ya, hatasından dönmesini ve Firavun'un mallarını yok edip kalbini sıkıntı içinde kılması gerektiğini bildirmektedirler. Muhammed'in söylemesinden anlamaktayız ki, Tanrı, böyle bir tavsiye'yi yerinde bulup Musa'ya ve Hârun'a şu yanıtı verir:

> *"İkinizin de duası kabul olunmuştur. O halde siz doğruluğa devam edin ve sakın o bilgisizlerin yoluna gitmeyin"* (K. Yunus 89).

Bunu söyledikten sonra Tanrı, Musa'nın yönetiminde olmak üzere İsrailoğullarını Kızıldeniz kıyılarına getirir; oradan Filistin'e geçirecektir. Fakat tam bu sırada Firavun, ordusu ile birlikte, İsrailoğullarının arkalarından gelip yetişir. Ancak Musa, Tanrı'dan aldığı bir "vahiy" ile asasını denize vurur, deniz ikiye ayrılıp yol verir ve Musa kavmini bu yoldan geçirip "Tîh" çölüne çıkarır. Firavun ve askerleri onların peşlerinden takip edip saldırmak isterlerken deniz kapanır. Böylece Tanrı, Musa'ya verdiği söz gereğince, Firavun'u ve askerlerini denizde boğup yok etmiş olur. *Kur'an*'ın yazmasına göre tam boğulup yok olacağı sırada Firavun pişmanlık gösterir ve tıpkı İsrailoğulları gibi, "Müslüman" olmak istediğini bildirir ve şöyle der:

> *"Gerçekten, İsrailoğullarının inandığı Tanrı'dan başka tanrı olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım"* (K. Yunus 90).[1]

Fakat Tanrı Firavun'un bu dileğini kabul etmez ve şöyle der:

> *"Şimdi mi (iman ettin)! Halbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun. (Ey Firavun) Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini (cansız olarak) kurtaracağız. İşte insanlardan birçoğu, hakikaten âyetlerimizden gafildirler"* (K. Yunus 91-92).

Kur'an yorumcularının söylemesine göre Tanrı'nın bu sözü üzerine Firavun'un bedeni mumyalanarak günümüze kadar muhafaza edilmiştir.[2]

1 Yunus Suresi'nin 91 ve 92. ayetlerinin Diyanet Vakfı tarafından çevirisinden aynen.
2 Yunus Suresi'nin 92. ayetinin Diyanet Vakfı tarafından yapılan açıklanmasından.

Yine Muhammed'in söylediklerine göre Tanrı, yukardaki işlerden sonra İsrailoğullarını güzel bir yurda yerleştirdiğini, onlara temiz nimetlerden rızıklar verdiğini bildirir ve şöyle der:

> *"Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki Rabbin, kıyamet günü onların aralarında ihtilaf etmekte oldukları şeyler hakkında hükmedecektir. (Resülüm!) Eğer sana indirdiğimizden (bu anlattığımız olaylardan) kuşkuda isen, senden önce Kitab'ı (Tevrat'ı) okuyanlara sor. Andolsun ki Rabbinden sana hak gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma"* (K. Yunus 93-94).

Hemen anımsatalım ki Muhammed'in söylemesine göre Musa, tıpkı kendisinden önceki (ve sonraki) "peygamberler" gibi Tanrı tarafından "Müslümanlıkla" emrolunmuş ve kavmini de Müslüman yapmıştır. Musa aracılığıyla gönderdiği *Tevrat* ise, aslı Tanrı nezdinde bulunan ana kitapta yazılı olanları kapsayan ve *Kur'an*'ın da "tasdik" eder olduğu bir kitab'dır.

Ve işte bu tür gerekçeleri öne sürerektir ki, Muhammed, Yahudilerin "Müslüman" olarak kendilerine katılmalarını istemiştir. Medine'ye hicretinin başlarında, *Tevrat*'tan onlarla ilgili hikâyeler naklederek ve onların çoğu geleneklerini benimseyerek, hatta Kıble yönünü dahi Kudüs'e çevirerek bu amacını sağlamaya çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Olamayınca onların aleyhine dönmüştür.

XXXII

KARINCA TARAFINDAN AYAĞI ISIRILAN BİR PEYGAMBERİN, KARINCALAR KÖYÜNÜN YAKILMASINI EMRETMESİYLE İLGİLİ KISSA'DAN ÇIKAN SONUÇ: MÜŞRİKLERE KARŞI GİRİŞİLEN GECE BASKINLARINDA KADINLARIN VE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN ÖLDÜRÜLMELERİ DOĞALDIR

(K. A'râf 4-5)

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, *Kur'an*'ın A'râf Suresi'nde şöyle konuşmuştur:

> *"Biz nice kasabaları, yok etmişizdir; geceleyin veya gündüz uykularında iken baskınımıza uğramışlardır. Baskınımıza uğradıklarında çağrıları '–Gerçekten biz haksızdık–' demekten ibâret kalmıştır"* (K. 7 A'râf 4-5).

Bir Tanrı'nın, köyler halkına karşı, geceleyin uykuda iken ya da gündüz istirahat halinde iken baskınlar yaptırtmasını anlamak, kuşkusuz ki, kolay değil. Fakat İslam kaynaklarından öğrenmekteyiz ki, Muhammed, "müşrik"lere karşı böyle yapılmasının emredildiğini bildirirken, bunu kendi davranışlarıyla ilgili olaylara dayatmıştır. Bu olayların hikâyesi şöyle özetlenebilir:

Hicretin birinci yılında Muhammed, Medine'ye yakın bir mevkide bulunan Ebvâ ve Veddân denen köylere askerleriyle birlikte baskın yapar. Söylendiğine göre bu, çete saldırıları dışında giriştiği ilk savaş seferidir.

Söz konusu köylerin halkına karşı sefer açmasının nedeni, bu halkların "müşrik" olup İslama girmemiş bulunmalarıdır. Kesin başarı sağlansın diye Muhammed bu baskınları, halkın geceleyin uykuda bulunduğu bir sırada tertiplemiştir.

Baskın sırasında da hiçbir ayırım yapılmamış, erkeklerle birlikte kadınlar ve küçük çocuklar da öldürülmüşlerdir. Bu arada köyler halkının lideri olan Benû Damre, teslim olup Muhammed'e boyun eğeceğine dair yemin etmiştir.

Ancak ne var ki, suçsuz insanların, özellikle kadınların ve erlik çağına erişmemiş çocukların, bu şekilde öldürülmelerinden üzüntü duyanlar olmuştur. Bunlardan biri *İbn-i Cessâme* adında biri olup Muhammed'e, şikâyet babında şunu sorar:

"(Yâ Resûla'llâh) müşriklerden aile sahibi bulunanlara gece baskını yapılıyor da bunların kadınları, küçük çocukları da musâb oluyor (Bu öldürülenlere katılıyor)?"

Bu soruya karşı Muhammed şu cevabı verir:

"Onlar da müşriklerdendir; (Harb hâlinde) kimsenin kimseyi korumak kudreti yoktur, korumak yalnız Allâh'a ve Resûlüne âiddir" (Bkz. *Sahih-i...*, c.VIII, s.384 vd., Hadis No. 1261).

Demek ister ki, öldürülen kadınlar ve çocuklar da "müşrik"lerdendir ve eğer onları korumak gerekseydi, bunu tek yapabilecek olan Tanrı ve elçisi, bu korumayı yaparlardı.

Her ne kadar şeriatçılar, kadınların ve çocukların öldürülmelerine Muhammed'in cevaz vermediğini ve nitekim Mekke'nin fethinde bir kadının öldürüldüğünü duyduğunda, bunu onaylamadığını söylerlerse de gerçek böyle olmaktan uzaktır. Çünkü Muhammed, müşriklere karşı yukardaki şekilde davranmanın, yani müşrik olan kadınların ve küçük çocukların dahi öldürülmelerinin, olağan bulunduğuna öylesine inanmıştı ki, Tevbe Suresi'ne şu ayeti koymuştur:

"Müşrikleri nerede bulursanız öldürün" (K. Tevbe, 5).

Bundan başka bir de Tanrı'nın: *"Biz nice kasabaları, yok etmişizdir; geceleyin veya gündüz uykularında iken baskınımıza uğramışlardır. Baskınımıza uğradıklarında çağrıları '–Gerçekten biz haksızdık–' demekten ibâret kalmıştır"* (K. 7 A'râf 4-5) şeklinde konuştuğunu ve bu konuşmasıyla Lût "Peygamber"in kavmini geceleyin uykuda iken ve Şuayb "Peygamber"in kavmini de gündüz istirahatta iken tüm olarak yok ettiğini örnek vermiştir.

Bununla da kalmamış fakat bir de ayağı bir karınca tarafından ısırılan "peygamber"lerden birinin hikâyesini "kıssa" haline getirmiştir. *Kur'an* yorumcularından Kastalânî'nin naklettiği hikâye şöyle:

Vaktiyle Peygamber'lerden biri bir köye uğradığında köy halkının Tanrı tarafından helâk olunduğunu görür. Tanrı bu köy halkını, kendisine karşı isyankâr davrandılar diye, kadın-erkek-küçük çocuk farkı gözetmeden yok etmiştir. Bu manzarayı gören "Peygamber" şaşkına uğrar; bir süre orada bir ağacın altında oturup kalır. Tanrı'nın bu yaptığına akıl erdiremez ve Tanrı'ya sorar:

> *"Ey Allah'ım! Sen bunları toptan helâk ettin ya, bunların içinde çocuklar var, hayvanlar var, günah işlemedik kimseler var! (Nasıl olur da bunu yaparsın ve köy halkını tüm olarak öldürürsün?)"*

Tam bunları söylerken bir karınca ayağını ısırır. Canı yanan "Peygamber" orada bulunan karınca yuvasını ateşe verip yakar. Bunun üzerine Tanrı ona şu şekilde seslenir:

> *"Anladın ya! Senin ayağını ısıran bir karınca değil mi idi? Bu bir karıncaya karşı bir cemâati (yani karıncaların tümünü) yakmadın mı?"*

Söylemeye gerek yoktur; Tanrı'nın, sırf farklı inançtadırlar ya da kendisine inamıyorlar diye insanları yok etmek için, böyle bir örneğe sarılması "yücelik" fikriyle pek bağdaşmaz. Fakat buna rağmen Muhammed bu durumu "kıssa" şeklinde hadis konusu yapmıştır. Buharî'nin, Ebû Hüreyre'den rivayetine göre Muhammed şöyle konuşmuş oluyor:

> *"Nebîler'den* (Peygamberlerden) *birini karınca ısırmış. O peygamber, karıncaların köyü (nün yakılmasını) emr etmiş de yakılmış. Bunun üzerine Allahu Teâlâ o Peygamber'e:*
>
> *–'Seni bir karınca soktu değil mi? Ya sen, Allah'ı tesbîh eden (Allah'a tapan) ümmetlerden bir ümmeti yakmadın mı? diye itâb etmiştir (azarlamıştır)"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.VIII, s.388, Hadis No. 1265).

Bu şekilde konuşan bir kimsenin, başkalarına hoşgörü örneği teşkil etmesi mümkün olur mu?

XXXIII

ARAP'TAKİ TARİHİ TÜRK DÜŞMANLIĞI DUYGULARININ (VE ARAPTI YÜCELTİCİ VE TÜRK'Ü KÜÇÜLTÜCÜ HÜKÜMLERİN) KAYNAĞI OLARAK YE'CÛC-ME'CÛC MASALI

(K. 18 Kehf 84-98; Enbiyâ 95-97)

Kur'an'da, ***Ye'cûc ve Me'cûc*** adıyla anılan "bozguncu birtakım halkların", ***Zü'l-Karneyn*** tarafından zararsız hale getirildiklerine dair ayetler vardır ki, Arap'ın tarihî "Türk düşmanlığının" ana kaynağını oluşturur.

Her ne kadar ***Zü'l-Karneyn*** sözcüğünün ne olduğu hususunda görüş ayrılıkları bulunmakla beraber, *Kur'an*'daki kullanılışı bakımından bu sözcüğün Doğu ve Batı ülkelerine egemen olmuş dünya çapında bir "cihangir" anlamına geldiği kabul edilir. Bazı kaynaklara göre bu "cihangir", **"Büyük İskender"** diye bilinen eski bir Yunan kahramanıdır.[1]

Ye'cûc ve Me'cûc deyimlerine gelince, bunun da *"bozgunculuk yapan ve Araplara ve insanlığa büyük felâket kaynağı sayılan"* bir millet ve bu milletin de Türkler olduğu anlaşılmaktadır. *al-Taberî, Cami'ül-Beyân* adlı yapıtında **Ye'cûc ve Me'cûc**'un Araplara felaket getireceği söylenen Türkler olduğunu yazar. Arap tarihçilerinden *al-Belhî* ya da *Kur'an* yorumcularından *al-Beyzevî* aynı görüştedirler. *İbn Haldun*'un **Mukaddime** adlı yapıtında Asya'da, Fergana ve Taşkent'in ötesinde, Ye'cûc ve Me'cûc dağları diye bilinen yerlerdeki halkların Türkler olduğu yazılıdır. **Hayât al-Hayavân** adlı kitabında *al-Damiri*, aynı şeyleri söyler. Bunun böyle olduğunu söyleyenler arasında ünlü Türk yazarları da vardır. XIV. yüzyılda *Ahmedî*'nin yazdığı **İskendernâme,** *Kur'an*'daki Ye'cûc ve Me'cûc deyimlerinin Türkler olduğunu ortaya vurur. Osmanlı döneminin ünlülerinden

1 Makedonyalı olmasına rağmen, İskender, Yunanlı olarak bilinir.

Asım Efendi, *Okyanus* adlı yapıtında, *Kur'an*'daki bu deyimleri Arap kaynakların belirledikleri doğrultuda tanımlar. Diğer ünlü bir bilgin, *Ahterî Mustafa Efendi,* **Ahterî-i Kebir** adlı yapıtında **Ye'cûc ve Me'cûc** karşılığı olarak: *"(Bunlar bir tür halktır ki) göğdeleri kıllı... kılları kızıl, başlarının iki yanında yüzleri ve iki yanında gözleri vardır... "* diye yazar.[2]

Ye'cûc ve Me'cûc deyimlerinin Türkler şeklindeki tanımı, doğrudan doğruya Muhammed'den gelir. *Kur'an*'a yerleştirdiği ayetler doğrultusunda olmak üzere Muhammed, Ye'cûc ve Me'cûc adındaki bu milleti tiksinti verici yaratılışta, *"basık burunlu, yayvan suratlı, küçük gözlü..."* bir millet şeklinde tamamlar ve bu milletin Türkler olduğunu ve Türklere karşı savaşılmadıkça "kıyamet günü"nün gelmeyeceğini bildirmiştir. Bir hadisinde şöyle der: *"Küçük gözlü, kırmızı yüzlü, basık burunlu ve suratları kalın deriden yapılmış kalkanlara benzeyen (yayvan suratlı) Türk'lere karşı savaşmadıkça hüküm günü gelmeyecektir. Ve hüküm günü gelmeyecektir ki sizler kıvrık kıldan yapılmış sandal giyen bir millete karşı savaşana kadar."*[3]

Buna benzer daha nice hükümlerle Muhammed, Arapların ve dolayısıyla Müslümanların kafasına inanç olarak şunu yerleştirmiştir ki, yeryüzündeki Türklerle öldürüşmedikçe kıyamet kopmayacaktır.

Buharî ve Ebû Dâvud gibi hadis kaynakları yanında, *Taberî* ya da *al-Birûnî* ya da *al-Muttakî* ve benzerleri gibi en sağlam İslam kaynakların belirttiğine göre, güya Muhammed, **Kitab ehli**'nin (yani Yahudilerin ve Hıristiyanların) kendisine Zü'l-Karneyn hakkında soru sormaları üzerine, cevap olarak, Zü'l-Karneyn'in Tanrı tarafından iktidar sahibi kılındığını ve bu iktidara dayalı olarak Doğu ve Batı ülkelerini fethettiğini ve insanlık için felaket kaynağı sayılan **Ye'cûc ve Me'cûc** kavmine karşı aşılmaz bir set inşa ettirdiğini bildirmiştir. *Kur'an*'a koyduğu bu doğrultuda ayetler bunun böyle olduğunu göstermektedir.

Gerçekten de Muhammed'in söylemesine göre Tanrı güya Kehf Suresi'nde: *"Ey Muhammed! Sana Zü'l-Karneyn'i sorarlar; –'Onu size anlatacağım–' de"* diye başlayan ayetlerden sonra şöyle konuşmuştur:

2 Bkz. İlhan Arsel, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1987, s.36 vd.

3 Buharî, *Sahîh: Kitabu'l-Cihad ve Kitabu'l-Fiten*; Ebû Dâvud, *Sünen, Kitabu'l-Melâhim* ayrıca *Kitabu'l- Cihad.* Bu konuda daha geniş bilgi için *Arap Milliyetçiliği ve Türkler* adlı kitabıma bakınız.

"Doğrusu biz onu (Zü'l-Karneyn'i) yeryüzüne yerleştirmiş ve her şeyin yolunu ona öğretmiştik.
O da bir yol tuttu.
Sonunda güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara bir suda batıyor gördü. Orada bir millete rastladı. –'Zü'l-Karneyn! onlara azâb edebilirsin; iyi muamelede de bulunabilirsin'– dedik.
–'Haksızlık yapana azâb edeceğiz, sonra Rabbine döndürülür, onu görülmemiş bir azâba uğratır; ama inanıp yararlı iş işleyene, mükâfat olarak güzel şeyler vardır, ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleriz–' dedi.
Sonra yine bir yol tuttu.
Sonunda güneşin doğduğu yere ulaşınca güneşi, kendilerine elbise, bina gibi şeylerden örtmediğimiz bir millet üzerine doğuyor buldu.
İşte bunun gibi, onun yaptıklarının hepsini baştan başa biliyorduk.
Sonra yine bir yol tuttu.
Sonunda, iki dağın arasına varınca, orada neredeyse hiç lâf anlamayan bir millete rastladı.
Dediler ki: –(Ey) Zü'l-Karneyn! Doğrusu Ye'cûc ve Me'cûc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi?
–'Rabbimin bana verdikleri sizinkinden daha iyidir. Bana gücünüzle yardım edin de sizinle onların arasına sağlam bir sed yapayım, bana demir kütleleri getirin'– dedi. Bunlar iki dağın arasına doldurunca: –'Körükleyin–' dedi. Demirler akkor haline gelince: –'Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim'– dedi.
Artık Ye'cûc ve Me'cûc onu ne aşabildiler ve ne de delip geçebildiler.
Zü'l-Karneyn: –'İşte bu Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin tayin ettiği zaman gelince onu yerle bir eder; Rabbimin verdiği söz gerçektir–' dedi..." (K. 18 Kehf 84-98).[4]

Kur'an'ın daha sonraki suresinde (ki Enbiyâ Suresi'dir) puta tapanların Tanrı tarafından "helak" oldukları ve azâb'a sokuldukları şöyle yazılı:

4 Bu satırlar *Kur'an*'ın Diyanet tarafından çevirisinden aynen alınmıştır.

"Helâk ettiğimiz bir belde için artık (yeniden mamur olmak) imkânsızdır, çünkü onlar geri dönmeyeceklerdir.
Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc (sedleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman;
Ve gerçek vaad (ölüm, kıyâmet) yaklaşınca, birden, inkâr edenlerin gözleri donakalır! –'Yazıklar olsun bize (derler), gerçekten biz, bu durumdan habersizmişiz, hatta biz zalim kimselermişiz" (K. 21 Enbiyâ 95-97).

Anlaşılan o ki, inkârcılıkları ve puta tapmaları yüzünden Tanrı tarafından "helâk" edilmiş olan insanların azâb hali, Zü'l-Karneyn tarafından inşa ettirilmiş olan Ye'cûc ve Me'cûc setlerinin açılmasına kadar sürecektir.

Neden bu setler açılıyor? Neden inkârcılar her tepeden akın ediyor? Bilinmez. Bilinen şu ki, puta tapan inkârcı kişiler, kendilerine önceden bildirilen kıyamet gününün gelip çatması üzerine kötü bir yolda olduklarını anlamakla beraber, artık kurtuluşa erişme olasılığını bulamayacaklardır. Bunlar cehenneme atılacaklar ve orada "inim inim" inleyeceklerdir (K. Enbiyâ 98-100).

Buna karşılık Tanrı tarafından kendilerine iyi ve güzel bir kader sağlanan insanlar cehennemden uzak kalacaklar ve mutluluğa ulaşacaklardır; "Enbiyâ" Suresi'nde şöyle yazılı:

"Tarafımızdan kendilerine güzel âkıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar. Bunlar (cehennemin) *uğultusunu duymazlar; gönüllerinin dilediği nimetler içinde ebedî kalırlar. En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: –'İşte bu size vâdedilmiş olan* (mutlu) *gününüzdür.* (Düşün o) *günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz..."* (K. Enbiyâ 101-104).

Bütün bu anlatılan "kıssa"lardan kişiyi akılcı ve yaratıcı güce eriştirici bir sonuç çıkarmak kuşkusuz ki güç. Çünkü bu yukardaki ayetleri *Kur'an*'a koymakla Muhammed şunu anlatmaktadır ki, Tanrı, bazı kullarını "kötü", bazılarını ise "güzel" bir kaderle yaratmıştır. Güzel bir kaderle yarattıkları için, biraz yukarda görüldüğü gibi, şöyle demektedir:

"Tarafımızdan kendilerine güzel âkıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar" (K. Enbiyâ 101).

Beyzevî ve Celâleddin gibi yazarların dedikleri gibi, bu hüküm, kaderi Tanrı tarafından önceden "iyi" olarak saptanmış kimseleri kapsamaktadır.

Hemen belirtelim ki, Muhammed, *Kur'an*'a koyduğu pek çok ayetlerle, bazı insanların "inkârcı" ve putperest olmalarının ya da bazı insanların "iman sahibi", yani "Müslüman" kılınmalarının, bir kader işi olduğunu ve bu kaderi Tanrı'nın önceden çizdiğini anlatmıştır. Örneğin *Kur'an*'ın *En'âm Suresi*'nde bazı kimselerin Tanrı'nın isteğiyle Müslüman olarak yaratıldıklarını, bazı kimselerin ise saptırıldıklarını şöyle bir ayetle belirtmiştir:

"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar..." (K. 6 En'âm 125).

Yine bunun gibi bazı insanların, Tanrı isteğiyle "müşrik" (putatapan) kılındıkları şöyle belirtilmiştir: *"Allah dileseydi puta tapmazlardı"* (K. En'âm 107).

Öte yandan İslam kaynaklarından öğrenmekteyiz ki, Tanrı ilkönce "kalemi" yaratmış ve kıyamete değin neler olacaksa her şeyin kaderini yazmasını bu kaleme emretmiştir.[5]

Daha bunlara benzer nice ayetler ve hükümler ve bunlara dayalı masal ve hikâyeler var ki, kişi'yi, Tanrı'nın keyfilikleri içerisinde eritip, kendi kaderini kendi özgür iradesiyle çizemez duruma sokar.

Yukardaki **Ye'cûc-Me'cûc** masalının doğurduğu sonuç da bu doğrultuda görünmektedir. Bu sonuç Arap'ın Türk düşmanlığı duygularına "taban" işini görmüştür. Şu bakımdan ki, **Ye'cûc-Me'cûc** masalı, Türkleri küçültücü ve buna karşılık Arap'ı yüceltici nitelikteki nice verilerin oluşumuna vesile yaratmıştır. Gerçekten de İslamî yapıtların Türklerle ilgili

5 Taberî'nin *Tefsir*'inden İbn Abbas'ın şu yorumu nakledilir:

"Tanrı ilkin kalemi yarattı. Ve konuştu:
-Yaz!
-Neyi yazayım Tanrım?
-Kaderi yaz".

Bu alıntı için bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kaynak Yayınları, 1994, c.III, s.231.

bölümleri genellikle **"Kıtalu't-Türk"** başlığını taşır; bu "Türklere karşı savaş" ya da "Türkleri öldürüp yok etme" anlamına gelir ve Muhammed'in Türkler aleyhinde söylediklerini içerir. Bunlardan bir ikisine göz atacak olursak: Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre Muhammed şöyle diyor:

"...Küçük gözlü, kırmızı yüzlü, basık burunlu ve suratları kalın deriden yapılmış kalkanlara benzeyen, (yayvan suratlı) Türklere karşı savaşmadıkça kıyâmet günü gelmeyecektir. Ve kıyâmet günü gelmeyecektir tâ ki sizler kıvrık kıldan yapılmış sandal giyen bir millete (Türklere) karşı savaşana kadar."

Bu sözler Buharî'nin **e's-Sahih** adlı yapıtının **Kitâb-ı Cihâd**'ından alınmıştır; bu yapıt İslamda, *Kur'an*'dan sonra en değerli ve en güvenilir kaynak sayılır.

Müslim, Ebû Davud ve Neseî gibi kaynaklarda Muhammed'in şöyle dediği yazılı:

"Müslümanlar, Türklerle öldürüşmedikçe kıyâmet kopmayacaktır. Yüzleri kalkan gibi, üst üste binmiş, (kalın) derili olan bu toplumlar... kıl giyerler."

İbn Mâce'nin rivayetine göre Muhammed, Müslümanlara şöyle emretmiş görünüyor:

"Şu da kıyâmet alâmetlerinden: Kıldan (kece) ayakkabı giyen bir toplumla vuruşup öldürüşeceksiniz. Geniş yüzlü, yüzleri kalkan gibi, üst üste binmiş derili toplumla vuruşmanız, öldürüşmeniz, kıyâmet alâmetlerindendir. Siz (Müslümanlar) küçük gözlü, kızıl yüzlü, basık burunlu, yüzleri kalkan gibi, derisi üst üste binmiş olan Türklerle öldürüşmedikçe kıyamet kopmaz."

Ebû Davud'un **Sünen** adlı yapıtında Muhammed'in şu sözleri var:

"(Siz Müslümanlarla) küçük (çekik) gözlü toplum, Türkler, savaşacaklardır. Siz onları, üç kez önünüze katıp götüreceksiniz, süreceksiniz. sonunda Arap yarımadasında karşılaşacaksınız. Birincide onlardan kaçan kurtulur. İkincide kimi kurtulur, kimi yok edilir. Üçüncüdeyse onların tümü kırılacaktır."

[Bütün bu hususlar için Buharî'nin *e's-Sahih (Kitabu'l-Cihâd),* Müslim'in *e's-Sahih (Kitabu'l Fiten),* Ebû Davud'un *Sünen (Kitabu'l-Menahim);* Neseî'nin *Sünen (Kitabu'l Cihâd),* İbn Mâce'de *Bâbut-Türk* bölümlerine, benim *Arap Milliyetçiliği ve Türkler* adlı kitabıma (İlk basım, Ankara Hukuk Fakültesi tarafından 1973 yılında, 4. basım İnkılâp Kitabevi tarafından 1987 yılında) ve Turan Dursun'un *Din Bu* adlı kitabına bakınız.]

Arap'ın tarihi Türk düşmanlığını yaratan şey, işte bu hükümlerdir. Bu hükümlere dayanaraktır ki, Araplar, Bedevi'sinden Şeyh'ine varıncaya kadar, Türk'ü: "yabanî", " vahşî", "kana susamış", "cani ruhlu", "fikren yetersiz", "hayvana yaklaşık", "insanlığa felâket getirici", "İslam uygarlığını yok edici" vs... şeklindeki niteliklerle tanımlamışlardır. Bu düşmanlık 1400 yıl sürmüş ve hâlâ da sürmekte ve her vesileyle kendisini belli etmektedir.

Şunu da belirtelim ki, bu yukarda özetlediğimiz şeriat verileri, sadece Arap'ı Türk'e düşman yapmakla kalmamış fakat Türk'ü dahi Türk'e düşman duruma sokmuştur. O kadar ki "bilgin" sanılan Türkler arasında dahi Türk'ü bu hakaretlere, hatta ölüme layık bulanlar çıkmıştır. **Kanuni Sultan Süleyman** döneminin **Divan-ı Hümayun** kâtiplerinden **Hafız Hamdi Çelebi,** bunun ibret verici örneklerinden biridir; **Hafız Hamdi Çelebi** efendi, vaktiyle Muhammed'in Türklere ölüm saçmış olmasını adeta "mutluluk" sayarak Padişah'a şu satırları sunmuştur.

"Padişahım kâinatın yaratılışından bu yana
Dünya içinde Türklüğün kötülüğünden bahsedilir,
Allah Türk'e hiç anlayış gücü vermemiştir...
.....
Türk'ü öldür, baban olsa da,
O iyilik madeni, yüce peygamber,
'–Türk'ü öldürünüz, kanı helâldir–' demiştir..."

Görülüyor ki, bizim ünlü Hafız Hamdi Çelebi efendimiz, yine bizim ünlü Padişahımız Kanuni Sultan Süleyman'a: *"Padişahım Türk'ü öldür, baban olsa da"* diyebiliyor ve buna destek olarak da Muhammed'in: *"Türk'ü öldürünüz, kanı helâldir"* şeklindeki sözlerini gösterebiliyor. "Tarih içerisinde kendi milletini, böylesine aşağılatabilen aydınlar acaba hangi toplumda çıkmıştır?" diye düşünmek gerek.

[Fakat Hafız efendi bu konuda tek örnek değil; daha niceleri var. Biraz yukarda adlarını verdiğimiz **Ahmedî,** ya da **Asım Efendi**, ya da **Ahterî Mustafa Efendi** gibi ünlü Türk "bilginleri" şeriatın Türk'ü küçültücü verilerini başlarına taç etmişlerdir. *Arap Milliyetçiliği ve Türkler* ve ayrıca *Biz Profesörler* adlı kitaplarım, Türk'ü küçültücü ve Arap'ı yüceltici nitelikteki verileri şeriat kaynaklarından naklen sergilemiş, Türk aydınlarının susmuşluğunu eleştiri konusu yapmıştır. Ancak ne var ki, şeriatçılarımız, Türk'ün bu tür hükümlere karşı kendini savunmasını dahi suç ve daha doğrusu şeriata hakaret sayarlar; çünkü şeriat içerisinde erimiş, Araplaşmışlardır.]

XXXIV

TANRI'NIN MUHAMMED'E "OKU" DİYE EMRETMESİNİN VE MUHAMMED'İN DE "BEN OKUMA BİLMEM!" DİYEREK KARŞILIK VERMESİNİN HİKÂYESİ

(K. Müddessir 1-2; A'râf 156-158; Ankebût 47-48; Alak 1-5; Kehf 108)

Kur'an'da Muhammed'in okuma yazma bilmez olduğuna dair ayetler vardır. Örneğin A'râf Suresi'nde: *"Bunları... okuyup yazması olmayan Peygamber Muhammed'e uyanlara yazacağız"* (K. A'râf 156-7) diye yazılıdır. Yine A'râf Suresi'nde: *"Yâ Muhammed! De ki... –'Allah'a ve okuyup yazması olmayan... peygamberine... inanın"* (K. A'râf 158). Ankebût Suresi'nde de şu var: *"Ey Muhammed!. Sana Kitabı böylece indirdik... Sen daha önce bir Kitap'dan okumuş ve elinle de onu yazmış değildin. (Eğer okur-yazar olsaydın) bâtıl peşinde koşanlar muhakkak şüphelenirlerdi"* (K. Ankebût 47-48).

Daha başka bir deyimle *Kur'an*'daki Tanrı şunu söylemektedir ki, Muhammed okumasız kılınmıştır, çünkü eğer okuma yazma bilmiş olsaymış, herkes zannedermiş ki, *Kur'an*'ı, daha önceki kitaplardan kopya ederek doldurmuştur. İşte böyle bir şüpheye düşülmesin diye Tanrı, Muhammed'i okumasız bırakmışmış.

Ancak ne var ki, *Kur'an*'da, Tanrı'nın Muhammed'e **"oku"** diye emrettiği de yazılıdır. Örneğin Alak Suresi'nde şöyle yazılı: *"Ey Muhammed! Yaratan... Rabbinin adıyla oku. Oku, kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin en büyük kerem sahibidir"* (K. Alak 1-5).

Bu ayetleri gözden geçirirken kendi kendimize şu soruyu sormaktan alamayız: **"Nasıl oluyor da Tanrı, okuması olmayan Muhammed'e oku diye emrediyor?"** Bunun cevabını verebilmek için, Muhammed'e ne şekilde vahy inmeye başladığının hikâyesini özetlemek gerekir.

İslam kaynaklarının bildirmesine göre Muhammed, ilk kez *Gar-ı Hirâ* denilen yerde bulunduğu bir sırada vahy almıştır. Güya vahy geleceği sırada kendisini bir sıkıntı kaplamış; titremeye ve inci taneleri gibi şiddetli terler dökmeye, hırlamaya, boğuk sesler çıkarmaya başlamış ve bir süre o şekilde kaldıktan sonra ayılıp Tanrı'nın kendisine, Cebrail aracılığıyla **"Oku!"** diye emrettiğini söylemiş. Fakat Tanrı'nın bu şekildeki emrine karşı Muhammed: *"Ben okuma bilmem"* diye cevap vermiş imiş. Olayın oluşumunu Muhammed'in ağzından dinleyelim:

> *"(Ben okuma bilmem dedim) o zaman Melek beni alıp tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp (Oku) dedi. Ben de ona –'Okumak bilmem–' dedim. Yine beni ikinci defa tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. sonra beni bırakıp yine (Oku)– dedi. Ben de –'Okumak bilmem'– dedim. Nihâyet beni alıp üçüncü defa sıkıştırdı. sonra beni bırakıp: –Mahlukatı yaratan Rabb-i Celîl'inin İsmi şerîfiyle oku. O Rabb-i Azîm ki insanı alâktan, yâni pıhtılaşmış kandan yarattı. Her halde oku ki senin Rabbin kalemle yazı yazmayı ta'lim eden keremde bî-nazîr ve misâl Allâhu Zü'l-Celâl'dir. İntehâ. Vallâhu a'lem–* dedi" (K. Alak 1-4).[1]

(Ayşe'den rivayet olan bu hadis için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı,* c.I, s.3 vd., Hadis No. 3.)

Söylemeye gerek yoktur ki, her şeyi bilen bir Tanrı'nın, Muhammed'in okumasız olmasından habersiz olarak ona "Oku" diye emretmesi şaşırtıcıdır.

Fakat her ne olursa olsun İslam kaynaklarının anlattığı şu ki, yukardaki olaydan sonra Muhammed, korkudan yüreği titreyerek evine, karısı Hatice'nin yanına döner ve: *"Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz"* diyerek yatağa yatar. Korkusu geçinceye kadar üstünü sarıp örterler. Az geçmeden Muhammed kendine gelir ve Hatice'ye "Kendimden korktum" diyerek durumu anlatır. Hatice de ona: *"Öyle deme, Allah'a kasem ederim ki Allâhu (Zû'l-Celâl) hiçbir vâkit seni utandırmaz (mahsun etmez). Çünkü sen akrâbana bakarsın, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fâkire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın, misâfir ağır-*

1 Bu hadis, biraz önce belirttiğimiz Alak Suresi'nin 1-5. ayetleriyle bağlantılıdır.

larsın..." diye konuşur. Bunları söyledikten sonra Muhammed'i, kolundan tuttuğu gibi, "ammizâdesi" *Veraka b. Nevfel b. Esed b. Abdü'l-Uzzâ*'nın yanına götürür.

Veraka Hıristiyan dininden bir kimse olup, din konularında geniş bilgiye sahiptir; İbraniceye dahi vakıftır. *İncil*'i ve *Tevrat*'ı çok iyi bilen ve din sorunları üzerine eskiden beri yazan bir kimsedir. Fakat gözleri görmemektedir. Hatice, Veraka'ya şöyle der: *"Amûcam oğlu, dinle de bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor?"*

Bunun üzerine Veraka: *"Ne var kardeşimin oğlu?"* diye sorar. Muhammed de ona olan bitenleri ve gördüklerini anlatır. Bunları dinleyen Veraka şöyle konuşur: *"Bu gördüğün şey Tanrı'nın Musa'ya verdiği (sırrı vahiydir). Ah keşke senin da'vet (çağrı) günlerinde genç olsaydım. Kavmin seni çıkaracakları zaman keşki (hayatta) olsam."*

Veraka'nın bu sözlerini dinleyen Muhammed merakla sorar: *"Onlar beni çıkaracaklar mı?"*

Veraka cevap verir: *"Evet (Çıkaracaklar. Zirâ) senin gibi bir şey getirmiş (yani vahiy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şâyed senin dâ'vet günlerine yetişirsem sana son derece yardım ederim."*[2]

Bütün bunları neden Tanrı Cebrail aracılığıyla Muhammed'e bildirmez de Muhammed bunları Veraka'dan öğrenir? Bilinmez. Fakat durum şu ki, Veraka, az geçmeden ölür ve bu arada Muhammed'e bir süre vahiy gelmez olur.[3] Bu sürenin ne kadar olduğu kesin olarak bilinmiyor; bunun en azından 15 gün ve en çok üç yıl olduğu söylenir.[4] Fakat her ne olursa olsun vahyin gelmemesinden dolayı Muhammed o kadar üzülür ki, intihar etmek ister, kendini yüksek bir dağın tepesinden atmaya karar verir. Fakat her defasında **İsrâfil** adındaki Melek onu bundan vazgeçirtir.

Fakat yine bir gün yolda giderken gökyüzünden ses işitir. Câbir b. Abdu'llâ el-Ensârî'den Buharî'nin naklettiği bir hadis ile Muhammed bunu şöyle anlatır: *"Ben (bir gün) yürürken birdenbire gökyüzü tarafından bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de baktım ki Hırâ'da bana*

2 Bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.I, s.12-13, Hadis No. 3.
3 *Sahih-i...*, c.I, s.13.
4 *Sahih-i...*, c.I. s.13.

gelen Melek (yâni Cibrîl aleyhi's-selâm) semâ ile arz arasında bir kürsî üzerinde oturmuş. Pek ziyâde korktum. (Evime) dönüp: beni örtün –beni örtün– dedim" (*Sahih-i...*, c.I. s.14, Hadis No. 4).

Bunun üzerine Tanrı güya kendisine şöyle der: *"Ey bürünüp sarınan (Resûlüm); kalk da sana îmân etmeyenleri uyar. Rabbinin büyüklüğünden söz et. Giysilerini tertemiz tut... vs..."* (K. 74 al-Müddessir 1-5). Bu sözleri dinleyen Muhammed, söylenenleri unutmamak için dudaklarını kımıldatmaya başlar.[5]

Muhammed'in, *"Ben okuma bilmem"* şeklindeki sözlerinden sonra şimdi de kendisine söylenenleri aceleyle tekrarlamaya çalıştığını gören Tanrı, onun gerçekten okumasız olduğunu anlamış olmalıdır ki ona: *"(Resûlüm! vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma"* (K. 75 Kıyamet 16) diyerek vahyin okunması işini üzerine alır ve aldığını da şu şekilde bildirir: *"Kur'ân'ı senin sadrında (yüreğinde) toplayıp (senin kalbine yerleştirip) onu okuyabilmen Bize âitdir. Kur'ân'ı (Cibrîl'in dili ile) sana okuduğumuzda Onu dinle ve (sûkut ederek, ses çıkarmadan) Ona kulak ver. Ondan sonra Onu (dürüst) okumanı Biz tekeffül ederiz (Biz kefil oluruz)"* (K. 75 Kıyamet 16-19).[6] Bu sözleri Cibrîl, güya Muhammed'in kulağına fısıldayarak okumuştur.

Görülüyor ki, daha önce Muhammed'e **"Oku"** diye emreden Tanrı, şimdi onun okumasız olduğunu anlamış olarak: *"Kur'ân'ın okunması işi Bize âitdir"* demektedir. Hani sanki "peygamber" olarak seçtiği bir kimsenin okumasız olduğundan habersizmiş de, bu habersizliğini gidermek için şimdi okuma işini üstlenmiş gibidir. Ve hani sanki Muhammed *"Ben okuma bilmem"* dediği zaman Tanrı: "Okuma bilmediğinden haberim yoktu; mademki okuma bilmiyorsun, o halde *Kur'an*'ı Melek aracılığıyla ben sana okurum" şeklinde konuşmaktadır. Ve nitekim o andan itibaren Tanrı artık Muhammed'e "Oku" emrini vermek şöyle dursun fakat ondan söz ederken hep *"Okuması olmayan Peygamber"* (ümmi peygamber) diye konuşmaya başlar. Örneğin A'râf Suresi'nde *"Bunları... okuyup yazması olmayan Peygamber Muhammed'e uyanlara yazacağız"* (K. A'râf 156-7) diye yazılıdır. Yine A'râf Suresi'nde: *"Yâ Muhammed! De ki... –'Allah'a ve okuyup yazması olmayan... peygamberine... inanın'"* (K. A'râf 158) diye vardır (ayrıca bkz. K. Ankebût, ayet 48, vs...).

5 *Sahih-i...*, c.I. s.15.
6 *Sahih-i...*, c.I. s.14, 17, Hadis No. 5.

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, "okuması olmayan" bir kimseyi kendisine "peygamber" olarak seçmiş olmakla, *Kur'an*'ın uydurma bir kitap olmadığını ve başka kitaplardan alınmış şeylerle doldurulmadığını anlatmak istemiş ve güya Muhammed'in okuma yazma bilmeyen bir kimse olmasının hikmetini şu ayetle ortaya vurmuştur: *"(Ey Resûlüm) Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı bâtıla uyanlar* (yani inanmayanlar, müşrikler) *kuşku duyarlardı"* (K. 29 Ankebût 48).

Söylemeye gerek yoktur ki, böyle bir açıklama, Muhammed'in okumasız oluşunu açıklığa kavuşturmaktan uzaktır. Şu bakımdan ki, Muhammed'in okumasız oluşu, *Kur'an*'ın başka kitaplardan alınma malzeme ile oluşturulmasına engel değildir. Okuması yazması olmayan bir kimse, başkalarının aracılığı ile başka kitaplarda bulunan şeyleri öğrenme olanağına sahiptir. Nitekim *Kur'an*, *İncil*'den ve *Tevrat*'tan alınma nice verilerle doludur. Bu verileri Muhammed, *İncil*'i ve *Tevrat*'ı, bu arada İbraniceyi iyi bilen yardımcıları ve kâtipleri aracılığı ile elde etmiştir.

Öte yandan Muhammed'in "okumasız-yazmasız" olduğu da kesin değildir. Onun okuma yazma bildiğini ortaya vuran birçok örnekler vardır ki bunlardan biri, Hudeybiya Andlaşması'nın imzası sırasında kendisini göstermiştir. Gerçekten de İslam kaynaklarının bildirmesine göre Hudeybiya Andlaşması'nı Muhammed, "Resûlullah" sıfatıyla imzalamak istemiş ve metnin altına bu unvanı koydurtmuştu. Fakat Mekkeliler buna itiraz ederek metnin Muhammed tarafından bu sıfatla değil fakat "Abdullah'ın oğlu Muhammed" adıyla imzalanmasını istemişlerdir. Her ne kadar Ali buna itiraz etmiş olmakla beraber Muhammed, Andlaşma'nın bir an önce imzalanmış olmasını sağlamak amacıyla metni eline almış ve metnin altına, kendi eliyle *"Muhammed İbn-i Abdi'llâh"* adını yazmıştır.[7]

Söylemeye gerek yoktur ki, Muhammed'in okumasız oluşu ile ilgili yukardaki hikâye, okuyucu bakımından birçok yönleriyle şaşırtıcı ve asıl Tanrı anlayışında güçlükler yaratıcı niteliktedir. Pek mümkündür ki, Muhammed bu olayı, *Ahd-ı Atıyk*'ın **Yeremya** ile **İşaya** adlı kitaplarından esinlenerek anlatmıştır.

Gerçekten de **Yeremya** adlı kitapta anlatılan bir hikâye şöyle: **Benyamin** diyarında Hilkiya'nın oğlu olan **Yeremya**'ya Tanrı'nın sözü

7 *Sahih-i...*, c.VIII, s.116, Hadis No. 1158; ayrıca bkz. s.143, Hadis No. 1164.

gelir; Tanrı güya Yeremya'ya şöyle demektedir: "Ana karnında sana şekil vermeden önce seni tanıdım ve sen doğmadan önce seni takdis ettim; seni milletlere peygamber ettim" (Bkz. *Yeremya,* Bap 1: 4-5).

Tanrı'nın bu sözlerine karşılık Yeremya şöyle der: *"Ah ya Rab Yehova! İşte ben söz söylemek bilmiyorum; çünkü çocuğum"* (*Yeremya,* Bap 1: 6). Buna karşılık Tanrı ona şunu der:

> *"Ben çocuğum deme, çünkü kime seni gönderirsem gideceksin ve sana emrettiğim her şeyi söyleyeceksin. Onların yüzünden korkma; çünkü seni kurtarmak için ben seninle beraberim"* (*Yeremya,* Bap 1: 7-9).

Bundan sonra Tanrı elini uzatır ve Yeremya'nın ağzına dokunur ve ona der:

> *"İşte sözlerimi senin ağzına koydum; bak, bugün milletler üzerine ve ülkeler üzerine... seni koydum"* (*Yeremya,* Bap 1: 10).

Bu konuşma bu şekilde devam edip gider. Fakat şimdi siz, bu satırları, Muhammed'in biraz yukarda naklettiğimiz sözleriyle karşılaştırın; örneğin Tanrı'nın Muhammed'e "Oku" diye emredip Muhammed'in de ona *"Ben okuma bilmem"* şeklindeki yanıtını, Yeremya'nın, Tanrı'nın emrine karşı: *"Ah ya Rab! Ben söz söylemek bilmiyorum"* şeklindeki yanıtı ile karşılaştırın ve aradaki benzerliği görün.

İşaya adlı kitaba gelince, orada da **İşaya** adındaki "peygamber"le ilgili haberler vardır. Kitabın bir yerinde şöyle yazılı:

> *"Rabbin ağzı söyledi. Söyleyenin sesi: Bağır! Ve dedi: Ne bağırayım? Bütün beşer ottur ve onun bütün güzelliği kır çiçeği gibidir. Ot kurur, çiçek solar, çünkü üzerine Rabbin soluğu eser; gerçek kavm odur. Ot kurur, çiçek solar. Fakat Allahımızın sözü ebediyen durur"* (*İşaya,* Bap 40: 5-8).

Görüldüğü gibi burada da *"Söyleyenin sesi: Bağır!"* diyor ve buna karşılık *"Ne bağırayım?"* diye bir yanıt geliyor, tıpkı *Kur'an*'da Muhammed'e "Oku!" diye emredilip de Muhammed'in "Ben okuma bilmem" dediği gibi!

Fakat bütün bunlar bir yana, bir de şuna değinmek gerekir ki, Muhammed, bir yandan "okumasız" olmayı "peygamberliğinin" bir işareti sayarken diğer yandan Tanrı'nın diğer peygamberlere okuma öğrettiğini bildirmekten geri kalmamıştır. Örneğin, *Kur'an*'a Mâide Suresi'ne koyduğu bir ayete göre Tanrı, İsa'ya, daha beşikte iken okuyup yazmayı ve bu arada *Tevrat*'ı ve *İncil*'i öğretmiş görünmektedir. Ayet şöyle:

> *"...Ey Meryem oğlu İsa...Hani seni mukaddes ruh (Cebrail) ile desteklemiştim. (Bu sayede) sen beşikte iken de, yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı (okuyup yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim..."* (K. Mâide 110).

Yine bunun gibi *Kur'an*'da, diğer peygamberlerden bazılarının, örneğin Süleyman'ın, okuma yazma bildikleri hatta karıncaların ve kuşların dilini konuştukları yazılıdır. Bu böyle olduğuna göre Muhammed'in okumasız kılınmasının hikmetini anlamak kolay olmuyor. Eğer okuma bilmiş olması, başka kitaplardan yararlanmış olmak gibi bir sonuç doğuracağı için sakıncalı görülmüş ise, bu takdirde Tanrı'nın diğer peygamberleri de okumasız kılması gerekmez miydi? Öte yandan mademki Tanrı, diğer peygamberlere, örneğin İsa'ya, "Kutsal" kitapları okumayı öğretmenin yararlı olduğunu düşünmüştür, o halde neden bu yararlı usulü Muhammed'e uygulamaktan vazgeçsin?

XXXV

ANA, BABA, OĞUL, KARDEŞ, EŞ YA DA YAKIN AKRABA DAHİ OLSALAR, İSLAMDAN GAYRI BİR İNANCA BAĞLI OLANLARLA İLGİ KURULAMAYACAĞINI ÖNGÖREN HİKÂYE VE MASALLARDAN ÖRNEKLER

(K. Tevbe 23, 113, 114.)

Muhammed'in getirdiği birtakım hükümler vardır ki, ana baba ve çocuklar (ya da hısım ve akraba) arasındaki bağları güçlendirme amacına yöneliktir. Özellikle ana ve babaya iyilik ve yardım etmeyi, saygı göstermeyi emreder niteliktedir. Örneğin birçok ayette: *"...anababa'ya iyilik edin"* (K. Bakara 83; Nisâ 36; En'âm 151; İsrâ 23, vs...) diye yazılıdır. Bir kısım ayetlerde ana babaya ilgi ve yardım gösterilmesi istenmektedir. Örneğin İsrâ Suresi'nde: *"Onlara acıyarak alçak gönüllülükle kanatlarını ger; ve: –'Küçükken beni yetiştirip, eğittikleri için (onlar bana nasıl acıdılarsa, sen de onlara acı'– de"* (K. İsrâ 24) diye dua edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ya da: *"(Ey Tanrım) Hesap gününde, beni, anababamı ve inananları bağışla"* (K. İbrahim 41; Nuh 28) diye dua edilmesi istenmektedir. Ya da ana babadan şikâyet edilmemesi belirtilmektedir:

> *"(Anan ya da baban) ikisinden biri, ya da ikisi de senin yanındayken kocamışlık dönemine ulaşırlarsa onlara 'öf' bile deme! Azarlama onları, Onlara saygılı söz söyle"* (K. İsrâ 23).

Ancak ne var ki bütün bu güzel dilekler, ana ve babanın Müslüman dininden olmaları koşuluna bağlanmıştır; eğer ana, baba ya da kardeşler, hısım ve akrabalar vs... "kâfir" iseler, İslamdan gayrı bir inanca yönelik iseler, yukardaki hükümler onlar bakımından geçerli değildir.

Çünkü *Kur'an*'da yer alan hükümlerden ve bu hükümleri destekler nitelikteki Kıssa'lardan (masal ve hikâyelerden) anlaşılmaktadır ki, insanlar arasındaki sevgi ve yakınlığın, hısım ve akrabalığın ve dostluğun varlığı "Müslüman" olma şartına dayalıdır. Müslüman olmayan kimseye karşı sevgi ve yakınlık beslenmez, bunlar dost, akraba, hısım olarak kabul edilmez. "Müslümanlar" ile "kâfir'ler" arasında, gerçek anlamda, ne sevgi, ne akrabalık, ne yakınlık ve ne de dostluk var sayılabilir, velev ki bunlar ana baba, çocuklar, eşler, hısım akraba olsunlar. Örneğin eğer ana baba Müslüman ise fakat çocuklar kâfir ise, ana ve babanın kendi çocuklarını kendilerinden bilmeleri doğru olmaz. Eğer ana baba kâfir ve fakat çocukları Müslüman iseler, çocuklar için ana baba lehine iş görmek, onları dost edinmek, onlar için Tanrı'dan mağfiret dilemek, "hayır dua" etmek caiz değildir.

Sadece ana-baba-çocuklar ya da karıkoca arası ilişkiler değil fakat genel olarak tüm hısım akraba ve yakınlar arasındaki ilişkiler için de durum budur. Bütün bu hususlar *Kur'an*'da açık bir şekilde anlatılmıştır. Örneğin "kâfir" olarak ölen akraba için af dilemenin, dua etmenin yasak olduğu Tevbe Suresi'nde şöyle belirtilmekte:

> *"(Kâfir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara"* (K. 9 Tevbe 113).

Yine Tevbe Suresi'ndeki bir ayette, kâfir olan baba ve kardeşlerle dostluk ilişkisi kurulmaması şöylece emredilmekte:

> *"Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) dost edinmeyin (veya 'veli edinmeyin'). Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir"* (K. Tevbe 23).

Bu vesileyle İbrahim'le ilgili şu örnek verilmekte:

> *"İbrahim'in babası için af dilemesi sadece ona verdiği sözden dolayı idi. Ne var ki, onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı..."* (K. Tevbe 114).

Bu tür hükümleri herkesten önce kendisi uyguluyormuş gibi görünüp pekiştirmek için Muhammed, Müslüman olarak ölmediler diye kendi öz anası **Amine** için Tanrı'dan mağfiret dilememiş, babası **Abdullah**'ı ve kendisine babalık etmiş olan amucası **Ebû Tâlib**'i cehennemlik bilmiştir. Bunlarla ilgili hikâyeleri özetlemeden önce ekleyelim ki Muhammed, bununla da kalmamış, bir de daha önceki "peygamber"lerin, inanç farkı yüzünden, kendi ana babalarıyla ya da çocuklarıyla düşmanlık durumuna girdiklerine dair örnekler vermiştir ki, bunlar arasında **Nuh** ile **İbrahim** "peygamber"ler de vardır. Bunlarla ilgili olarak *Kur'an*'da yer alan hikâye ve masalları da aşağıda bulacaksınız.

Bütün bu hükümler, bu "Kıssa"lar ve bu örnekler, daha ilk anlardan itibaren Müslümanları, Müslüman olmayan akrabalarına karşı savaşmaya ve bu suretle İslamı başarıya ulaştırmaya matuf bulunmakta idi. Mekke'de İslamı ilk kabul edenlerin hemen hepsi, "putataparlığa" bağlı kalan kendi ailelerine karşı güç durumda kalmışlardı. Örneğin Ebû Bekir İslamı kabul ettiği halde oğlu etmemişti; bu yüzden aralarında sürtüşme olmaktaydı. Hicret sırasında çoğu Müslümanlar, Müslümanlığı kabul etmeyen hısım ve akrabalarından ayrılmışlardı. Muhammed'in kendi kızları arasında bile, hicret etmeyip Mekke'de kalanlar olmuştur. Hicretten sonra Müslümanlar, çete saldırılarına ya da savaşlara giriştikleri zaman karşılarında kendi yakın akrabalarını bulmuşlardır. Ve işte Muhammed, İslamı kabul etmeyen hısım ve akrabanın "küfrü" seçmiş sayılacağına ve "küfrü" seçenlerle dost olunmaması, onlarla ilişki kurulmaması, onlar lehine hayır dua edilmemesi gerektiğine dair yukardaki hükümleri getirmek suretiyle önemli bir soruna çözüm yolu bulmuştur.

A) Nuh "Peygamber"in, "İnanmayanlardandır" Diye Karısını ve Oğlunu Sular Altında Ölüme Terk Etmesinin Hikâyesi (K. Nuh 1 17; Tahrîm 10; Hûd 36; Yunus 72; Mü'minûn 27; Ankebût 14.)

Kur'an'da *Nuh* ile *Lût* "Peygamber"lerin karılarının inkârcılardan olduğuna ve Tanrı'nın bunları suçlu olarak örnek diye sergilediğine dair şöyle bir ayet var:

"Allah, inkâr edenlere Nuh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları, Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara: –'Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin–' denildi" (K. 66 Tahrîm, 10).

Nuh'un yalnız karısı değil fakat oğullarından biri de kâfirlerden olduğu için, Muhammed'in söylemesine göre Tanrı onların arasına düşmanlık sokmuş ve Nuh'un karısı ile oğlunu sularda boğmuştur.

Muhammed'in Nuh ile ilgili olarak *Kur'an*'a aldığı hikâye'nin aslı **Tevrat**'ın *Tekvin* kitabında bulunur (Bkz. *Tekvin,* Bap 6-10). Fakat Muhammed bu hikâye'yi değiştirmiş ve Müslümanlarla kâfirler arasında akrabalık, yakınlık, dostluk olamayacağını anlatacak şekle sokmuştur: velev ki bunlar birbirleriyle neseben yakın ve akraba olsunlar (örneğin ana, baba, çocuklar, karıkoca vs... gibi). Şu bakımdan ki, *Tevrat*'ta anlatılan hikâye'de Nuh ile karısı ve çocukları arasında inanç farkı diye bir şey söz konusu değildir. Oysa ki Muhammed'in *Kur'an*'a aldığı Nuh "Kıssa"sında, Nuh'un karısı ile oğullarından biri "imansız" olarak tanımlanmış ve bu yüzden Tanrı tarafından öldürtülmüş gibi gösterilmiştir.

Nuh "Peygamber" hikâyesi'nin *Tevrat*'taki aslı ile *Kur'an*'a alınış şekli arasındaki farkın ne olduğunu anlayabilmek için önce *Tevrat*'taki hikâyeyi özetleyelim:

Tanrı, yeryüzünün zorbalıklarla dolduğunu, bütün beşerin sonunun geldiğini ve bu nedenle onları yeryüzü ile beraber yok etmek istediğini bildirerek **Nuh**'a bir gemi yapmasını ve yaptığı bu gemiye, bütün evindekilerle beraber girmesini, ayrıca canlılardan belli sayıda erkek ve dişi almasını emreder (Bkz. *Tevrat/ Tekvin,* Bap 6: 13-22).

Nuh, emredildiği gibi yapar: karısını ve oğulları olan **Ham, Sam** ve **Yafet**'i ve onların karılarını alarak gemiye girer, ayrıca canlılardan erkek ve dişileri sokar. Tanrı yeryüzünü kırk gün boyunca tufana boğar, sular yükselir ve gemi bu sularda yürüyüp gider. Sel felâketi yüz elli gün sürer ve yeryüzündeki bütün canlılar sulara gömülüp yok olur. En sonunda Tanrı sel felâketine son verir, suların yükselmesini durdurur. Gemi Ararat Dağı üzerine oturur (Bkz. *Tekvin,* Bap 8: 1-5). Tanrı Nuh'a seslenir:

"Sen ve senin karın ve oğulların ve oğullarının karıları seninle beraber gemiden çıkın. Seninle beraber olan her beden sahibi, her yaşayan şeyi... kendinle beraber çıkar, tâ ki onlar yerde türesinler ve semereli olup yeryüzünde çoğalsınlar" (Bkz. *Tevrat/ Tekvin*, Bap 8: 6-18).

Nuh Tanrı'nın dediği gibi yapar ve sonra Tanrı'ya bir mezbah kurar. Tanrı da Nuh'u ve oğullarını mübarek kılıp onlara, semereli olup çoğalmalarını ve yeryüzünü doldurmalarını bildirir. Gemiden çıkan Nuh'un oğulları bütün yeryüzüne dağılırlar ve zürriyetleri olur. Nuh çiftçiliğe başlar ve 950 yaşında ölür (Bkz. *Tevrat/ Tekvin*, Bap 8: 19-22; Bap 9: 1-28).

Görüldüğü gibi, *Tevrat*'ta anlatılan hikâyede Nuh'un karısının ve oğullarından birinin kâfir olmaları ve bu yüzden ölüme gitmeleri diye bir şey yok. Oysa ki, Muhammed hikâye'yi farklı bir doğrultuda olmak üzere *Kur'an*'a almış ve Nuh'un karısının Nuh'a ihanet ettiğini, oğullarından birinin de kâfirliği seçtiğini söylemiştir.

Nuh'la ilgili olarak Muhammed'in *Kur'an*'a soktuğu "kıssa"ya göre **Nuh**, Tanrı tarafından Müslümanlıkla emrolunan ve Müslüman Peygamber olarak kavmini tövbe etmeye çağırmak üzere gönderilen bir peygamberdir (K. 11 Hûd 36). Bu nedenle kavmine: *"Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve bana müslümanlardan olmam emrolundu"* (K. 10 Yunus 72) diyerek onları doğru yola sokmaya çalışır. Fakat onlardan gördüğü direnme üzerine Tanrı kendisini teselli eder ve bir gemi inşa edip iman edenleri de yanına almak suretiyle denize açılmasını emreder, şöyle der:

"Gözlerimizin önünde (muhafazamız altında) ve bildirdiğimiz şekilde gemiyi yap. Bizim emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca her cinsten eşler halinde iki tane ve bir de, içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al. Zulmetmiş olanlar konusunda bana hiç yalvarma. Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır" (K. Mü'minûn Suresi 27; aynı emir için bkz: Hûd Suresi, 31-37).

Anlaşılan o ki *"içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al"* derken Tanrı, Nuh'un imansız olan karısı ile oğullarından birini kastetmiştir.

Tanrı Nuh'a, ayrıca, gemiye binildikten sonra yapılacak şeyi bildirir; şöyle der:

> *"Sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde: –'Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun–'de. Ve de ki: –'Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Sen, iskan edenlerin en hayırlısısın"* (K. Mü'minûn 28-29).

Bunları söyledikten sonra Tanrı, kendi kendisiyle övünmek üzere şöyle konuşur:

> *"Şüphesiz bunda (Nuh kavminin başından geçenlerde) birtakım ibretler vardır. Hakikaten biz (kullarımızı böyle) deneriz"* (K. Mü'minûn 30).

Nuh gemiyi yapmaya başlar; fakat devamlı şekilde kavmi tarafından alay edilmekte ve küçük görülmektedir. Nuh da onlara intikam alacağı günlerin geleceğini hatırlatarak: *"Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ediyorsanız, biz de sizinle alay edeceğiz..."* (K. Hûd 38-39) demektedir.

Nuh, uzun bir çalışma sonunda, geminin yapımı işini bitirir. Kimi *Kur'an* yorumcularına göre bu gemi, alelade yelkenli bir gemi olmayıp buharlı vapur cinsi bir gemidir, çünkü güya *Kur'an*'da *"Tandur kaynayınca"* deyimi geçmektedir ki, bu da ocağı yanmaya başlayan geminin harekete hazır duruma geçtiğinin kanıtıdır.[1]

Tanrı Nuh'a seslenerek canlılardan iki eş ile ailesini alıp gemiye binmesini emreder. *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Nihayet emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca Nuh'a dedik ki: –'(Canlı çeşitlerinin) her birinden iki eş ile (boğulacağına dair) aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında, aileni ve iman edenleri gemiye yükle'–. Zaten onunla beraber pek azı iman etmişti"* (K. Hûd 40).

Dikkat edileceği gibi burada yine *"(boğulacağına dair) aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında, aileni ve iman edenleri gemiye yükle"* sözleri geçmektedir ki Nuh'un kâfir olan karısına ve oğullarından birine atıftır.

1 Bu yorumun çağdaş din bilginlerinden M. Hamdi Yazar'a ait olduğu hususunda, Diyanet Vakfı Yayınları'ndan olan *Kur'an* çevirisinde Hûd Suresi'nin 40. ayetinin açıklamasına bakınız.

Tanrı bunu söylerken Nuh'un "imanlı" olan ailesine yardımcı olacağım ekler. Bunun üzerine Nuh, bütün canlılara seslenir: *"Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır..."* (K. Hûd 41) der.

Ve sonra karısı hariç, ailesinden olan oğulları Ham, Sam ve Yafes ile birlikte gemiye girer. Fakat diğer bir oğlu binmez, çünkü o da kâfirlerdendir. Fakat Nuh'un aklı, geride kalan oğlundadır. Bu nedenle onu son bir hamle ile kurtarmaya çalışır. *Kur'an*'da şöyle yazılı: *"Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürmeye başlar. Nuh, gemiden uzakta bulunan oğluna: –'Yavrucuğum! (Sen de) bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma–' (diye seslendi)..."* (K. Hûd 42). Fakat oğlu babasının teklifini kabul etmez ve: *"Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım"* der. Nuh ona: *"Bugün Allah'ın (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur"* diye cevap verir. Tam bu sırada dalgalar yükselir ve Nuh'un oğlu, diğer imansızlarla birlikte boğulup gider (K. Hûd 43).

Nihayet Tanrı: *"Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut"* diye emreder ve emrettiği an sular çekilir, gemi de Cûdi Dağının üzerine oturur. Tanrı *"O zalimler topluluğunun canı cehenneme"* diye beddua'da bulunur (K. Hûd 44).

Bunun üzerine Nuh oturup Rabbi'ne dua eder ve ona, kendi ailesini boğulmaktan kurtaracağına dair vâdini hatırlatır: *"Ey Rabbim. Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette haktır. Sen hakimler hakimisin"* der (K. Hûd 45).

Fakat Tanrı ona, oğlunun "kâfirlerden" olduğunu ve bu itibarla "aile'den" sayılamayacağını bildirir; şöyle der:

> *"Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme. Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim"* (K. Hûd 46).

Böylece Tanrı Nuh'a şunu anlatmaktadır ki ana-baba-çocuklar ve yakınlar arasındaki bağlar neseb'den doğma değil fakat dinsel olmak gerekir. Müslümanlığa ve Tanrı'nın peygamberine inananlar birbirlerinin akrabasıdırlar. Müslümanlarla kâfirler, neseb ya da ırk bakımından birbirlerinin akrabası olsalar dahi bu akrabalığın Tanrı indinde anlamı ve değeri yoktur. Ve işte yukardaki sözler bunu anlatmak için *Kur'an*'a alınmıştır.

Bu sözleri dinleyen Nuh Tanrı'dan özür diler ve şöyle der:

"Ey Rabbim! Ben senden, hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum" (K. Hûd 47).

Tanrı Nuh'un bu konuşmasından hoşnut olur ve gemide olanlara gemiden çıkmalarını şöylece emreder:

"Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in!.. Kendilerini (dünyada yararlandıracağımız), sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır" (K. Hûd 48).

Kur'an'da yazıldığına göre Nuh 950 yıl yaşar; Tanrı onu ve gemidekileri kurtarmak suretiyle âlemlere ibret yapmıştır (K. Ankebût 14-15).

Tanrı "Onların ardından bir başka nesil" yaratır ve bu yarattığı yeni nesle bir "peygamber" gönderir ve bu "Peygamber"i, onlara şu şekilde konuşturur: *"Allah'a kulluk edin. sizin O'ndan başka bir tanrınız yoktur. Hâlâ Allah'tan korkmaz mısınız"* (K. Mü'minûn 31-32).

Bu "peygamber"in kim olduğu *Kur'an*'da belirtilmediği için yorumcular bunun Hûd ya da Sâlih "peygamber"den biri olduğu görüşündedirler.[2]

Fakat her ne olursa olsun yukarda anlatılan Nuh masalı, diğer birçok sorunlar yanında, bir de insanlar arası sevgi ve bağlılığın ancak ve ancak İslama bağlılıkla mümkün olacağını ve Müslümanlar ile kâfirler arasında (velevki bunlar ana, baba, çocuk ya da yakın akraba olsunlar) düşmanlıktan gayrı bir duygunun egemen olamayacağını ortaya vurmaktadır.

B) Farklı İnançtadır Diye Babasıyla Kavgalaşan ve Onu "Sapıklıkla" Suçlayan İbrahim'in Hikâyesi (K. En'âm 74-80, Meryem 42-49, Tevbe 114; İbrahim 40-41; Mümtehine 4)

İbrahim'le ilgili olarak *Kur'an*'da yer alan masallardan biri, onun, farklı inanca bağlı bulunan babasıyla olan ilişkisini içerir. Bu yüzden onunla çekişip ondan uzaklaşır. Hikâye Yahudi kaynaklarında da mevcut olup bazı farklılıklar arz eder. Şöyle ki:

2 Diyanet Vakfı Yayınlarında, Mü'minûn Suresi, ayet 32'nin açıklamasına bakınız.

Yahudilerin "kutsal" kitap olarak bildikleri *Tevrat*'ta, "Terah"ın oğlu olarak gösterilen **Abram** (ki daha sonra **Abraham** olarak ad değiştirecektir; Bkz. *Tekvin,* Bap 12: 26) *Kur'an*'a **"Azer'in oğlu İbrahim"**[3] olarak alınmıştır (K. En'âm 74): hem de "Müslüman" bir peygamber olarak.

Yahudilerin Talmud'una göre, daha pek küçük yaşta iken Allah'ın varlığını tanımış olan ve *Tevrat*'ta Tanrı'nın: *"Memleketinden ve akrabanın yanından ve babanın evinden, sana göstereceğim memlekete git; ve seni büyük millet edeceğim ve seni mübarek kılacağım ve senin adını büyük edeceğim... sana ihanet edene lânet edeceğim"* (*Tekvin* 12: 1-4) diyerek sözünü ettiği Abram (Abraham), *Kur'an*'da **"Müslümanların ilki"** olarak (K. İmrân 67) tanımlanmış ve farklı inançta olan babası ve kavmi ile çatışır olarak gösterilmiştir. Çünkü İbrahim'in kavmi (ki söylendiğine göre Irak'ta yaşayan Keldanilerdir) putlara tapmaktadır.

Tanrı İbrahim'in iman edenlerden olmasını ister ve bu amaçla ona doğru yolu gösterir; ona göklerdeki hükümranlığının azametini gösterir; *Kur'an*'da şöyle yazılı:

> *"Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu (hükümranlığını) gösteriyorduk"* (K. En'âm 75).

Fakat buna rağmen İbrahim geceleyin gökyüzünde bir yıldız görünce: *"Rabbim budur"* der; yıldız batınca *"Batanları sevmem"* der (K. En'âm 76). Ay'ı doğarken görünce: *"Bu Rabbimdir"* der. Batınca: *"Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum"* der (K. En'âm 77). Güneş'i doğarken görünce: *"Rabbim budur, zira bu daha büyük"* der; batınca: *"Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım"* der (K. En'âm 78).

Bunu yaparken gerçekten Tanrı'yı mı aramaktadır, yoksa gökcisimlerine tapmanın sapıklık mı olduğunu anlatmaktadır, pek bilinmez. *Kur'an* yorumcuları bu konuda tartışırlar.

Fakat her ne olursa olsun Muhammed'in söylemesine göre İbrahim şunu ortaya vurmaktadır ki, doğru yolu kendi gayretiyle değil fakat Tanrı'nın kendisini sürüklemesiyle bulmuştur. Bundan dolayıdır ki, *"Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluk-*

3 Tahmin edilen şudur ki Muhammed "*Azer*" adını, Terah'ın uşağı olarak bilinen "*Eleazar*"ın adına nispetle almıştır. Bazı yorumcular "Azer" ile "Terah"ın aynı şey olduğunu söylerler.

lardan olurum" der (K. En'âm 77). Tanrı'nın kendisini doğru yola iletiğini söyler (K. En'âm 80) ve bu sayede "hanif" olduğunu (yani tek bir Allah'a yönelik olduğunu) ve yüzünü Tanrı'ya çevirmiş bulunduğunu ekler (K. En'âm 79).

Muhammed'in söylemesine göre İbrahim: *"Ne Yahudiydi, ne de Hıristiyandı; o ... dosdoğru bir* ***müslüman*** *idi; müşriklerden değildi"* (K. Âli İmrân 67).

İbrahim'i doğru yola sokan, onun kalbini açıp Müslüman yapan Tanrı'dır ve İbrahim, başta kendi babası olmak üzere tüm kavminin putları terk edip Tanrı'ya kulluk etmelerini ve kendisi gibi "doğru yola" girmelerini (yani Müslüman olmalarını) istemektedir. Onları yalancılıkla suçlayıp şöyle der:

> *"... Tanrı'yı bırakıp putlara tapıyorsunuz ve yalanlar uyduruyorsunuz. Bilmelisiniz ki, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız size rızık vermezler. O halde rızkı Allah'ın katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin..."* (K. Ankebût 16-17).

Onlar da kendisine: *"Biz, babalarımızı (bu putlara) tapar kimseler bulduk"* (K. Enbiyâ 53) derler. İbrahim de onlara: *"Doğrusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindesiniz"* (K. Enbiyâ 54) diye karşılık verir. Bu sefer onlar: *"Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen oyunbazlardan biri misin?"* (K. Sâffât 55) derler. Bu tartışma böylece sürüp gider.

Fakat İbrahim, herkesten önce kendi babasının inançlarını değiştirmek, onu kendi inançlarına sokmak hevesindedir; şöyle der: *"Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola çıkarayım"* (K. Meryem 43) der.

Neden dolayı Tanrı İbrahim'i Müslüman yapar da babasını ve kavmini tüm olarak bu "nimetlere" kavuşturmaz, bilemiyoruz. İslam şeriatı soru sormayı ve sorulara cevap vermeyi uygun bulmadığı için bu sorulara cevap bulamıyor ve hikâyemize devam ediyoruz.

İbrahim yukardaki şekilde konuşmakla kalmaz fakat kavminin putlarını kırmaya başlar. Kırdıktan sonra da onlara: *"Yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa sizi de yonttuklarınızı da Allah yaratmıştır"* (K. Sâffât 88 vd.) der.

Söylemeye gerek yoktur ki, böyle bir davranışın hoşgörü ile ilgisi bulunmamaktadır. Bundan dolayıdır ki, kavmi de onunla tartışmaya

girişir. Hatta aralarında *"(İbrahim) için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın"* (K. Sâffât 97) diye konuşanlar olur. Fakat Tanrı onların bu planını bozar (K. Sâffât 98).

İbrahim de onlara: *"Beni doğru yola iletmişken, Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben sizin ona ortak koştuğunuz şeylerden korkmam... Siz, Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım..."* (K. En'âm 80-81) diye konuşur.

Bir yandan kavmini ikna etmeye çalışırken diğer yandan da kendi babasını doğru yola sokmaya çalışır; sokamadığı için ona çatar, onu sapıklıkla suçlar; şöyle der:

> *(Babacığım) Birtakım putları tanrılar mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum"* (K. En'âm 74);
>
> *"Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın?"* (K. 19 Meryem 42);
> *"Babacığım! Şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan... Allah'a âsi oldu"* (K. 19:44).

Bunları söylerken babasına şunu hatırlatır ki, Tanrı ona doğru yolu göstermemiştir ama kendisine göstermiştir; şöyle der:

> *"Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola çıkarayım"* (K. Meryem 43).

Babasını muhtemel bir azaptan korumak istediğini de şöyle belli eder:

> *"Babacığım! Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum"* (Meryem, 45).

Fakat İbrahim'in bütün bu sözlerine karşı babası direnir; kendi "tanrılarından" ayrılıp başkaca bir Tanrı'ya inananlardan olmayacağını söyler; hatta oğlunu azarlar. Şöyle der:

> *"Ey İbrahim! ... sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım! Uzun bir zaman benden uzak dur!"* (K. Meryem 46).

Bunun üzerine İbrahim babasına veda eder; fakat yine de onun için Tanrı'ya dua edeceğini söyler. Şöyle der:

"(Babacığım) Selâm sana (esen kal). Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü o bana karşı lütufkârdır" (K. Meryem 47).

Yapacağı duanın Tanrı tarafından kabul edilmemesi halinde onun başına gelebilecek belalara karşı bir şey yapamayacağını anlatmak için de şöyle ekler:

"Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez" (K. Mümtehine 4).

Ve dediği gibi yapar, ana babası için Tanrı'ya dua eder; şöyle der:

"Ey Rabbimiz! (Amellerin) hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve mü'minleri bağışla" (K. İbrahim 41).

Duasının boşa gitmesi ihtimaline rağmen bu güzel davranıştan vazgeçmez; şöyle der:

"Umulur ki (senin için) Rabbime dua etmekle bedbaht (emeği boşa gitmiş) olmam" (K. Meryem 48).

Bunları söyledikten sonra İbrahim babasından ve kavminin insanlarından ve putlardan uzaklaşıp bir tarafa çekilir. Beyzevî gibi *Kur'an* yorumcuların bildirmesine göre Şam yönünde yola çıkar. Önce Hayran denilen yere gider; orada Sara adında bir kadınla evlenir. Tanrı ona İshak adındaki oğlunu ve torun olarak da İshak'ın oğlu Yakub'u verir (K. Meryem 49).

Hemen ekleyelim ki, İbrahim, her ne kadar babasına, farklı inançtandır diye çatmış ve hatta onu sapıklıkla tanımlamış ise de, her şeye rağmen ona Tanrı'dan mağfiret dileyeceğini bildirmek suretiyle vefakâr ve hayırlı bir evlat olduğunu ortaya vurmuştur. Birazdan göreceğiz ki, Muhammed, onun bu şekilde davranışını örnek verirken, bunun doğru bir şey olmadığını anlatmak istemiş ve "kâfir" olarak ölenler için dua etmenin yasak olduğunu bildirmiştir. Bundan dolayıdır ki, bir yandan yukarda görmüş olduğumuz hükümleri koyarken diğer taraftan da kendi anasını ve babasını ve kendisine gerçekten babalık eden amucası Ebû Tâlib'i, Müslüman olarak ölmediler diye Tanrı mağfiretinden uzak kılmış ve babası ile amucasını, cehenneme atılmış gibi göstermiştir.

Bunu yapmakla da tüm Müslümanların bu şekilde hareket etmeleri gereğini vurgulamıştır.

C) Muhammed'e Babalık Eden Ebû Tâlib'in, Müslüman Olarak Ölmedi Diye Cehennemde Ateşten Bir Çukura Atılıp Topuklarına Kadar Yakılmasının ve Beyninin Kaynamasının Hikâyesi (K. Tevbe 113; Kasas, 56; En'âm 125)

Bilindiği gibi Muhammed, çok küçük yaşında anasını ve babasını kaybettiği için amucası **Ebû Tâlib** tarafından yetiştirilmiştir. Ebû Tâlib Kureyş'in saygı beslediği kişilerden biriydi. Bu nedenle Muhammed'in Mekkelilerle olan kavgalaşmalarında ona büyük yardımları ve iyilikleri olmuş, onu muhtemel ölümlerden kurtarmıştır. Muhammed bile bunu *"Ey amca! Senin benim üzerimde iyiliğin var"* şeklindeki sözleriyle açıklamıştır. Ancak ne var ki, bu sözleri o, Ebû Tâlib'in ölümü sırasında ve sırf onu İslama sokmak maksadıyla söylemiştir.

Aslında bu işe, yani Ebû Tâlib'i Müslüman yapmaya o çok daha önceleri başlamıştı. Çünkü tanınmış bir kişi olan amucasını Müslüman yapacak olursa, halk nezdinde itibarının artacağını ve bu sayede çok sayıda taraftar kazanacağını bilmekteydi. Fakat Ebû Tâlib, hem hoşgörü sahibi ve hem de özgürlüğüne düşkün olduğu için Muhammed'in bu ısrarlarını daima geri çevirmiştir. Her ne kadar onun fikirlerini benimsememekle beraber yine de onu korumakta devam etmiştir.

İslam kaynaklarının bildirdiğine göre Muhammed, amucasına ölüm alâmetlerinin gelmesi üzerine, son kez onu Müslüman yapma umudu ile yanına gider ve: *"Ey ammi! –Lâ ilâhe illâ'llâh'– (Allah'tan başka ilâh yoktur) de. Eğer bunu söylersen Tanrı nezdinde sana 'şehâdet ve şefâat' edebilirim"* şeklinde konuşur. Fakat Ebû Tâlib kabul etmez ve kendi atalarının dininde, yani "putperest" olarak ölmek istediğini bildirir; ve gerçekten de Müslüman olmadan ölmüş olur.

Kuşkusuz ki amucasını Müslüman yapamamış olmak, Muhammed bakımından bir başarısızlıktır. Öte yandan "müşrik" olarak ölen bir kimse için "mağfiret" dileyecek olursa, bu sefer Müslüman yaptığı kimseler tarafından yadırganacaktır. İşte bu duruma bir çözüm bulmak üzere sorumluluğu Tanrı'ya yükleme yolunu seçer ve: *"İyi bil amcacığım! Yemîn ederim ki ben, hakkından mağfiret dilemekten nehy olunmadıkça, herhalde (Tanrı'dan) senin için af ve mağfiret dilerim"* der (Müseyyeb İbn-i Hazn'dan, Buharî'nin rivayeti için bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.533, Hadis No. 665).

Bu sözleriyle "mağfiret" dileme işini Tanrı'nın iznine bırakmış ve sorumluluğu sırtından atmıştır. Sırf kendisine: *"Neden Amucan için mağfiret dilemedin"* denecek olursa: *"Tanrı bana bu izni vermedi"* diyebilmek için.

Nitekim Ebû Tâlib'in yukardaki şekilde konuşması üzerine Muhammed, müşriklerin ölüleri lehine mağfiret dilenemeyeceğine ve onlar için namaz kılınamayacağına dair Tanrı'dan vahy indiğini söyler ve *Kur'an*'a şu ayeti sokar:

> *"(Kâfir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygamber'e yaraşır ne de inananlara"* (K. Tevbe 113).[4]

Daha başka bir deyimle, Ebû Tâlib "müşrik" olarak öldüğü için, Tanrı Muhammed'e, onun lehine "mağfiret dileme" izni vermemiştir. Biraz aşağıda göreceğimiz gibi bu ayetin Muhammed'in annesi için indiğini ve bu yüzden anasına mağfiret dilemediğini söyleyenler de vardır (Bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.535).

Yukardaki ayetin indiğini söyledikten sonra Muhammed, kimlerin hidayet'e layık olduklarını, yani kimlerin doğru yola girebileceklerini, en iyi bir şekilde Tanrı'nın bildiğine dair şu ayeti okur:

> *"(Ey Muhammed!) sen, her sevdiğine hidayet edemezsin (doğru yolu gösteremezsin)! Lâkin Allah dilediği kişiyi hidayette kılar. Ve O, hidayete layık olanları çok iyi bilir"* (K. Kasas, 56).

Bununla anlatmak ister ki Tanrı, Ebû Tâlib'i hidayete eriştirmek istememiştir, çünkü Tanrı *"Kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyet'e açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar"* (K. En'âm 125).

Böylece Ebû Tâlib'in Müslüman olmamasını, Tanrı'nın bunu istememiş olmasına bağlar. Artık kimse ona: *"Nasıl oldu da amucanı dahi Müslüman yapamadın?"* şeklinde soru soramayacaktır.

4 Bu ayetin, yukardaki olay vesilesiyle Ebû Tâlib hakkında indiğine kanıt olarak Buharî'nin Müseyyeb İbn-i Hazn'dan rivayet ettiği "Hadis-i şerif" kanıt gösterilir Bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.533-4, Hadis No. 665; ayrıca bkz. c.X, s.52-53, Hadis No. 1548, 1549. Ayrıca Zeccac'ın *Meâni'l-Kur'an* adlı yapıtında *Kur'an* yorumcularının bu konuda görüş birliğinde bulundukları bildirilmekte.

Fakat etraftan bazı kişiler, amucasının iyiliklerini kendisine hatırlatırlar ve bu kadar iyilik gördüğü bir insana karşı nasıl bir duygu ile "şefâat"ta bulunmaktan uzak kaldığını sorarlar. Örneğin Abbâs İbn-i Abdülmuttalib şöyle der:

"Yâ Resûla'llâh! Amucan (Ebû Tâlib hakkında şefâat)den seni nasıl bir his alakoydu? Allah'a yemîn ederim ki, o, seni her zaman (saldırılardan korurdu). Ve senin hesabına düşmanlarına karşı asabileşirdi."

Buna karşı Muhammed, her ne kadar Tanrı'nın kendisine, amucası lehine mağfiret dileme izni vermemekle beraber, yine de onun için şefâatte bulunduğunu ve bu şefâat sayesinde amucasının sadece **"topuklarına kadar cehennem ateşinde tutulduğunu"** söyler; şöyle der:

"Şimdi Ebû Tâlib topuklarına kadar –dibi yakın– ateşten bir çukur içindedir. Eğer benim (şefâatim) olmasaydı muhakkak o, Cehennem'in en derin çukurunda bulunurdu". (Bkz. *Sahih-i...*, c.X, s.52-53, Hadis No. 1548).

Fakat bu söylediğini biraz daha açıklığa kavuşturmak üzere şöyle ekler:

"Umarım ki şefâatim amucama faydalı olacaktır. Şefâatimle amucam topuklarına çıkabilen ateşten bir çukura konulacak, oradan beyni kaynayacaktır" (Bkz. Buharî'nin Ebû Sâid-i Hudrî'den rivayeti: *Sahih-i...*, c.X. s.53, Hadis No. 1549).

Yani şunu anlatmak ister ki, gördüğü iyilikler karşılığında amucasına şefâat etmekle onu, Cehennem'deki cezalar içerisinde nispeten hafif olan cezaya çarptırtmıştır ki, o da topuklarına çıkabilen ateşten bir çukura konulup, orada beyninin kaynamış olmasıdır. Eğer şefâat etmemiş olsaydı, amucası topuklarına çıkabilen ateş yerine cehennemin dibine atılacak ve beyni orada kaynamış olacaktı.

D) Muhammed'in, Kendi Anası Amine İçin Mağfiret Dilemekten Kaçınmasının ve Babası Abdullah Hakkında "O Şimdi Cehennemdedir" Demesinin Hikâyesi (K. Tevbe 113)

İslam kaynaklarına göre Muhammed, Mekke'nin fethinden sonra bir gün anası Amine'nin kabrini ziyaret eder; öylesine ağlamaklıdır ki, kendisiyle birlikte yanındakileri de ağlatır. Fakat kabrin başında durduğu sürece anası için hayır dua etmez; etmeyişini de etrafındakilere şöyle açıklar:

> *"Vâlideme istiğfâr etmek için (günahlarının bağışlanması için) Rabbimden izin diledim. Müsâade buyurulmadı. Kâbrini ziyâret etmek için istizân ettim (danıştım). Buna müsâade edildi..."* (Bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.537).

İbn-i Sa'd'ın *Kitabu'l-Tabakat* adlı ünlü yapıtında da bu doğrultuda olmak üzere şu yazılı:

> *"(Tanrı elçisi) anasının viran mezarını ziyâret etti. Halk etrafında toplanmıştı. Ağlayarak onlara şunu söyledi: –'Bu benim anamın mezarıdır. (Bu mezarı ziyâret etmek için) Tanrı'dan izin istedim. Tanrı bana bu izni verdi. Fakat anam için mağfiret dilemek üzere izin istediğimde Tanrı bana bu izni vermedi."*

"Neden dolayı Tanrı, anası Amine lehine hayır dua etmek için Muhammed'e izin vermemiştir?" sorusu, İslam yazarlarını çok güç durumda bırakan sorulardan biridir. Genellikle böyle bir soru sorulmasının caiz olmadığını söylerler. Kimisi: *"Muhammed'in anasının halini Tanrı bilir"* diyerek soru sorulmasını önlemek ister. Kimisi iznin verilmemesinin, Amine'nin "Müslüman olarak ölmemesi" olayı ile ilgili bulunmadığını bildirir. Kimisi, Muhammed'in anasının ve babasının iman sahibi olup olmadığından söz etmenin ya da İslamdan gayrı bir inançta öldüklerini söylemenin günah sayılacağını belirtir.[5] Kimisi de Amine'nin Yahudi asıllı ya da müşrik (putatapan) olarak ölmüş olduğunu ve bu nedenle Tanrı'nın "mağfiret dileme" izni vermediğini ve hatta: *"Peygamberin ve îman eden müslümanların müşrikler lehine istiğfar etmeleri muvâfık değildir"* şeklindeki ayeti (K. Tevbe 113) indirdiğini öne sürerler.[6]

5 Bu konuda daha fazla bilgi almak için *Şeriat ve Kadın* adlı kitabımıza bakılması!

6 Buharî ve Müslim'den gayrı Ebû Dâvud, İbn Mâce, Tirmizî, Neseî gibi Sünen sahiplerinden gayrı İbn-i Sa'd ve Beyzevî gibi yazar ve yorumcuların belirttikleri hadisler doğrultusunda bu sonuca varılabileceği hususunda bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.535 vd.

Gerçek şudur ki Muhammed, anası için mağfiret dilemek şöyle dursun fakat *Kur'an*'da İsa'nın anası Meryem'i ya da Firavun'un karısı Asiye'yi zikrettiği, hatta yüceltir göründüğü halde, Amine'nin adına yer bile vermemiştir. Örneğin Tanrı'nın kendisine: *"(Ey Muhammed) Kitab'da Meryem'i de an"* (K. İmrân 42; Meryem 16) diye emrettiğini ve Meryem için *"Dünyaların kadınlarından en üstünü"* dediğini söylemiş, fakat kendi öz anası Amine için *Kur'an*'a buna benzer bir şey koymamıştır.

Yine aynı şekilde Tanrı'nın, Musa'yı sudan kurtardı ve kocasının zulmünden korudu diye, Firavun'un karısını (Asiye'yi) yücelttiğini ve bütün Müslüman kadınlara örnek gösterdiğini bildirmek üzere *Kur'an*'a ayetler koymuştur. Örneğin Tahrîm Suresi'nde, faziletliği nedeniyle Firavun'un karısının örnek bir kadın olduğu ve Müslümanlara örnek olarak gösterildiği şöyle yazılıdır: *"Allah, inananlara da Firavun'un karısını misal gösterir..."* (K. Tahrîm 11; ayrıca bkz. Kasas Suresi, ayet 9). Yine Tahrîm Suresi'nde, İmran kızı Meryem'in Tanrı tarafından Müslüman yapıldığı ve bütün Müslümanlara örnek kılındığı şöyle belirtilmiştir:

> *"İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendir"* (K. Tahrîm 12).

Görülüyor ki Tanrı, Muhammed'in söylemesine göre, Meryem ile Asiye'yi yüceltmiş, Müslümanlara örnek göstermiş ve fakat Muhammed'in anasının adını ağzına bile almamıştır. Almadıktan gayrı bir de Muhammed'i, anası için mağfiret dilemekten men etmiştir.

"Bu neden böyledir?" diye sorulacak olursa cevabını vermek kolaydır. Şu bakımdan ki, Muhammed, yukarda değindiğimiz gibi, taraftarlarından pek çoğunun hısım ve akrabalarının Müslüman olmadıklarını ve bu nedenle taraftarlarını etkileyebileceklerini düşünerek onlar arasında düşmanlık yaratmayı uygun bulmuştur. Onlara kendisinden örnek yaratmak için Tanrı'nın kendisine anası lehinde mağfiret dileme izni vermediğini söylemiştir. Buna karşılık Hıristiyanları ve Yahudileri kendisine çekebilmek ve Müslüman yapabilmek için onların kutsal olarak bildikleri kimseleri (örneğin Meryem'i) Tanrı tarafından "kutsal" kılınmış gibi *Kur'an*'a geçirmiştir.

Yine İslam kaynaklarından öğrendiğimiz şudur ki, Muhammed, "Müslüman olarak" ölmedi diye babası Abdullah için de, tıpkı anası Amine'ye yaptığı gibi yapmış ve hatta onun Cehennem'de bulunduğunu açıkça söylemekten geri kalmamıştır. Gerçekten de Muslim'in Enes İbn-i Mâlik'ten rivayetine göre, bir gün adamın birisi Muhammed'e gelerek: *"Yâ Resûla'llâh! Babam nerededir? Cennette mi, Cehennemde mi?"* diye sorunca Muhammed kendisine *"Cehennemdedir"* diye yanıt verir. Bu haberi alan adam dönüp gideceği sırada Muhammed kendisini çağırır ve: *"Benim babam da, senin baban da Cehennemdedir"* der. Her ne kadar bu hadisin "zayıf" olduğunu söyleyenler varsa da, Müslüman olarak ölmedi diye anası Amine için "mağfiret" dilemeyen Muhammed'in, "Putperest" olarak ölen babası Abdullah için başka türlü hareket edeceğini düşünmek güçtür. Kaldı ki söz konusu hadis "zayıf" nitelikte değil, aksine en sağlam hadislerden biri olup Müslim'in *e's-Sahih*'inde (*Kitâbu'l-İman*/ 347 Hadis No. 203) ve Ebû Davud'un *Kitâbu's-Sünne* (18, Hadis No. 4718) adlı yapıtında ve bunlara benzer diğer kaynaklarda yer almıştır. Müslim, bu hadisi incelerken bölüm başlığı olarak şunu kullanmıştır:

> *"Kâfir iken ölenin cehennemde olacağına, ona, şefâatin ve Tanrı'ya en yakın olanların akrabası olmanın da bir yarar sağlamayacağına ilişkin bab."*[7]

Üstelik de Muhammed, gerçek "baba" olarak kendisine Abdullah'ı değil fakat İbrahim "peygamber"i seçmiştir. Bir hadisinde: *"Ben babam İbrahim'in duâsı(yım)"* diye konuşmuştur.

Söylemeye gerek yoktur ki, Amine ile Abdullah'ın öldükleri tarihte Muhammed'in henüz çok küçük yaşta bulunduğu ve ortada henüz Araplar için İslam dini diye bir şey söz konusu olmadığı göz önünde tutulacak olursa, Müslüman olarak ölmüş olmamanın günah konusu sayılamayacağı aşikârdır. Şu durumda Amine ve Abdullah lehine "mağfiret" dilememenin mantıkî bir yönü olmamak gerekir.

Ancak ne var ki, yukarıya aldığımız hikâyelere ve bu hikâyelerin dayanağı olan *Kur'an* ve Hadis hükümlerine göre şu muhakkak ki, Muhammed, Müslüman olarak ölmeyenler için (velev ki bunlar ana-baba-kardeş-eş-evlat gibi hısım ve akraba olsunlar) dua edilmemesi, onlarla ilişki kurulmaması için kendinden örnek vermek istemiş ve bu nedenle anasına, babasına ve kendisine babalık eden amucasına Tanrı'dan "mağfiret" dilememiştir.

7 Bu konuda bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.III, s.194.

XXXVI

"İRTİDAT" (MÜSLÜMALIKTAN DÖNMEK) YA DA YOL KESMEK SURETLERİNDEN BİRİSİYLE TANRI'YA VE PEYGAMBERİNE KARŞI GELEN KİMSELERİN ELLERİNİN VE AYAKLARININ ÇAPRAZLAMA OLARAK KESİLMESİNİ, GÖZLERİNİN OYULUP ÇIKARILMASINI ÖNGÖREN AYET HÜKMÜNÜN UYGULANMASIYLA İLGİLİ HİKÂYELERDEN ÖRNEKLER

(K. Mâide 33-34)

Kur'an'ın Mâide Suresi'nin 33. ayeti aynen şöyle:

> *"Allah ve peygamberleriyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası öldürülmek veya asılmak yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülmektir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlar için ahirette de büyük azap vardır"* (K. Mâide 33).

Burada sözü edilen suçun tam bir tanımı yapılmamış olmakla beraber gerek İslamî kaynaklardan ve gerek ayetin Muhammed'den bu yana uygulanmasından öğrenmek mümkündür ki, söz konusu cezaları gerektiren davranışlar, *"din'den (Müslümanlıktan) dönmek, ya da küfür etmek, ya da yol kesmek suretlerinden birisiyle Tanrı'ya ve peygamberine karşı savaşmayı"* kapsamaktadır. Her ne kadar "Ulemâ"dan bazıları bu ayetin, özellikle "eşkıya ve yol kesiciler" hakkında indiğini söylerlerse de Buharî, Müslim, Ebû Dâvud, Neseî, İbn Mâce gibi temel kaynaklara göre ayette belirtilen cezalar, sadece yol kesenlere ya da devlete karşı isyan edenlere değil fakat aynı zamanda **"mürtedlere"** (İslamdan çıkanlara) ve kâfirlere

de uygulanır. Nitekim Buharî'nin bu ayetle ilgili hadisler vesilesiyle açtığı bölümde bildirilen de budur (Bkz. *Sahih-i...*, c.I, s.180-181, Hadis No. 172; ve c.XII, s.257).

Bunun böyle olduğunu kanıtlayan örneklerden biri, Muhammed'in develerini çalıp çobanını öldüren ve üstelik İslama girmiş iken İslamdan çıkan kişilerin hikâyesidir ki, şöyledir.

İslam kaynaklarının bildirmesine *(ve özellikle Buharî'de ve Sîre-i Dahlâniyye'de yer alan verilere)* göre, *Ukl* ya da *Ureyne* kabilelerine mensup yedi-sekiz kişi hicretin 6. yılında yoksulluk nedeniyle Medine'ye gelip Muhammed'in yanına çıkarlar ve "İslam üzere bîat" ederek "kelime-i şâhadet" getirirler ve Müslüman olduklarını bildirirler. Müslüman olmalarının nedeni, pek muhtemelen, açlıktan kurtulmak ve sağlığa kavuşmaktır. Nitekim geldikleri vakit hasta, benizleri sararmış, karınları şişmiş bir haldedirler: *"Ya Resûlallah, biz fakiriz. Bizi barındır, yedir, içir"* diye ricada bulunurlar. Muhammed, Müslüman olurlar diye, onları yedirip içirir. Fakat adamlar, az geçmeden burada kalmak istemediklerini Muhammed'e bildirirler; şöyle derler: *"Yâ Resûlâ'llâh, biz çölde yaşamaya alışmış koyun, deve sahipleri idik. Çayırı, çimeni, bağı, bahçesi bol yerlere alışık değiliz. Medîne'de ikâmet hoşumuza gitmiyor. Develerimizin bulunduğu yere çıkmamıza izin verseniz..."*

Muhammed dileklerini kabul ederek onları, zekât develerinin bulunduğu Gâbe ormanı denen bir yere gönderir. İhtiyaçlarını gidersinler diye onlara kendi çobanı olan Yesâr ile beraber bir deve sürüsü hediye eder. Develer sadaka develeri olup topluma ait sayılmaktadır. Adamlar burada bol süt içerek ve temiz hava alarak iyileşirler. Fakat İslam kaynaklarının bildirmesine göre, iyileştikleri an "irtidat" ederler, yani İslamı terk ederler ve Muhammed'in çobanını öldürüp, develeri de önlerine katıp giderler. Güya çobanın elini ayağını kesmişler, dilinin altına ve gözüne diken batırmışlar ve öylece ölüme terk etmişlerdir. (Bkz. *Sahih...*, c.I, s.183; c.XII, s.258).

Sabah vakti haberi alan Muhammed köpürür ve *Gürz b. Câbir* kumandasındaki yirmi altı kişilik bir çeteyi adamların ardından koşturur. Gün yükselince haydutlar ele geçirilir ve *Harre* denilen yere getirilir. Burası Medine kentinin dışında, kara taşlı, güneş altında ateş gibi yanar bir yerin adıdır.

Muhammed onları, **"irtidat"** (Müslümanlıktan çıkmak), **"küfrân-ı nîmet"** (nankörlük), **"Kat-ı tarik"** (yol kesmek) ve **"katl-ü işkence"** (işkenceyle öldürmek) eylemlerine "kısâs" olmak üzere cezalandırır. Uyguladığı ceza, *Kur'an*'ın **Mâide** Suresi'nin 33. ayetindeki cezalardır; yani adamların ellerinin, ayaklarının çaprazlama kesilmesini, gözlerinin oyulmasını öngören cezalar. Muhammed suçluların bu cezalara çarptırılmasını emreder. Emir yerine getirilir ve adamlar bu halde ölüme terk edilir. Su isterler kendilerine su verilmez; ağızlarıyla ve dişleriyle toprağı kazarlar, taşları kemirirler. Fakat ne yaparlarsa yapsınlar kızgın güneş altında ölünceye kadar öylece bırakılırlar.

Bu olay, **Hadis-i şerif** olarak İslam kaynaklarında yer almıştır. İbn-i Sa'd, Taberî, Tabaranî, İbn-i Hibban, İbn-i İshak, Vâkidî, İbnü't-Tallâ gibi yazarlar tarafından da işlenmiştir

Söylemeye gerek yoktur ki, böylesine dehşet verici bir işkence cezası emrinin, kendisini "peygamber" diye tanıtan bir kimseden çıkmaması gerekirdi. Bir an için suçlulara atfolunan suçun gerçekten öyle olduğu kabul edilse bile cezanın böylesine insafsız boyutları bulması vicdan sızlatıcıdır. Kaldı ki, bu kişilerin, Muhammed'in çobanını, gözler oyarak, eller keserek öldürdükleri de muhtemelen İslam yazarlarının bir abartması olmalıdır; çünkü ne kadar vahşi olurlarsa olsunlar, bu adamların, kötülük görmedikleri bir çobana karşı bu şekilde hareket etmeleri pek düşünülemez; olsa olsa develeri alıp götürmüşlerdir. Öyle anlaşılıyor ki, onların Muhammed'i en fazla gazaba sürükleyen davranışları, İslamdan çıkmak olmuştur.

Fakat ne şaşılacak bir şeydir ki, İslam yazarları ve *Kur'an* yorumcuları, yukardaki olayla ve söz konusu ayetin uygulanmasıyla ilgili olarak Muhammed'in takındığı tutum ve davranışı **"ahlâk ve fazilet örneği"** bir şey olarak gösterirler. Gösterirken de Muhammed'in söylediği ve emrettiği her şeyin Tanrı'dan gelme olduğunu ve çünkü *Kur'an*'da: *"(Muhammed) kendiliğinden, hevesine kapılarak, söylemez. Söyledikleri hep kendisine bildirilen vahiyden ibârettir"* diye yazılı bulunduğunu ve onun yaptığı ve söylediği her şeyi gözü kapalı olarak benimsemek gerektiğini belirtirler (*Kur'an*'ın Haşr 7; Kalem 4, Necm 3-4 ayetlerini örnek verirler. Bkz. *Sahih-i...*, c.I, s.184).

Bu hikâyelerle ve bu zihniyetle eğitilen insanlardan nasıl bir gelişme bekleneceğini tahmin güç olmasa gerektir.

XXXVII

İBRAHİM'İN SÖYLEDİĞİ YALANLARLA İLGİLİ "KISSA"LARDAN ÖRNEKLER

(K. Sâffât 88-98; Enbiyâ 58-67; (K. 42 Şuarâ: 13)

Her ne kadar *Kur'an*'da yalan söylemenin doğru bir şey olmadığına dair hükümler bulunmakla beraber, şeriat kaynağını oluşturan "Kıssa"lardan (masal ve ve hikâyelerden) ortaya çıkan sonuçlara göre İslam uğruna yalan söylemenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan İbrahim'le ilgili iki örnek aşağıya alınmıştır.

Daha önceki bölümlerde gördük ki, İbrahim, *Tevrat*'a göre, Yahudilerin atası olduğu halde, Muhammed onu, aynı zamanda kendi kavmi olan Arapların da atası saymıştır. Sayarken de onun, Tanrı tarafından Müslümanlıkla emrolunduğunu bildirmiş ve *Kur'an*'a şu ayeti koymuştur:

> *"İbrahim, ne Yahudi, ne de Hıristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman idi; müşriklerden değildi"* (K. İmrân 67).

İbrahim'i Müslümanların ilki olarak gösterirken, aynı zamanda kendisini ve tüm Müslümanları da ona, insanların en yakını olarak göstermiş (K. İmrân 68) ve Müslümanlara *Müslüman* adının onun tarafından verildiğini (K. Hacc 78) ve onun dinine yönelmek gerektiğini belirtmiştir (K. En'âm 161; Nisâ 125; Bakara 129).

Her ne kadar *Kur'an* ve hadis kaynaklarına göre İbrahim, "dürüstlük" ve "hoşgörü" örneği olarak tanıtılırsa da bu tanıtma, şeriatın değer ölçülerine dayalıdır. Şu bakımdan ki, İslam uğruna yapılan her şey "dürüstlük" ve "hoşgörü" adına yapılmış sayılır, velev ki bu eylem akılcı değer

ölçülerine ters düşse bile. Bunun böyle olduğunu kanıtlayan örneklerin başında İbrahim'in tutum ve davranışları gelir: kendi babası da dahil olmak üzere, kavmini "İslam" inancına çekmek ve Tanrı'ya kul yapmak isteyen İbrahim bu uğurda yalan söylemeyi uygun bulmuştur.

Buharî'nin *Ebû Hüreyre*'den rivayetine göre Muhammed, İslam uğruna İbrahim'in üç kez yalan söylediğini bildirmiş ve bu yalanlardan birisinin, hasta olmadığı halde kendisini putperestlere hasta imiş gibi göstermesi; ikincisinin, putları kendi kırdığı halde bu işi başkasının sırtına atması ve nihayet üçüncüsünün de, kendi karısı Sâre'yi Mısır Firavunu'na kız kardeşi imiş gibi tanıtması olduğunu söylemiştir (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.112, Hadis No. 1380).

Hemen belirtelim ki, ilk iki yalan, esas itibariyle din uğruna söylenmiş görünmekle beraber üçüncü yalan, biraz ilerde göreceğimiz üzere, kişisel çıkarlar amacına dayalı gibidir. Anlaşılan o ki, İbrahim, Müslümanlık uğruna yalan söylemeyi gelenek edinmişken bu arada kendi çıkarları adına yalan söylemekten de geri kalmamıştır.

A) Kavmi'nin Putlarını Kırmak Maksadıyla İbrahim'in Yalan Söylemesinin Hikâyesi (K. Sâffât 88-98; Enbiyâ 58-67)

Kur'an'a dayalı olarak İslam kaynaklarından alınma hikâye şöyle: İbrahim'in kavmi, her ne kadar onun kendilerine çattığını ve kendilerini başka bir inanca sürüklemeye çalıştığını bilmekle beraber, yine de hoşgörüye sahip olarak bir bayram günü onu kendileriyle beraber olmaya davet ederler. Fakat İbrahim, her ne kadar onlarla birlikte yola çıkarsa da: *"yolda (onların âdetince) yıldızlara bir bakış bakar"* ve: *"...–Şimdi ben gerçekten hastayım* (Tâûn hastalığına tutuldum)" diyerek yalan söyler. *"Bunun üzerine yanındakiler ondan yüz çevirerek arkalarına dönüp kaçıverdiler"* (K. Sâffât 88-90). Onların kaçıp gitmeleri üzerine İbrahim: *"Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım"* (K. Enbiyâ 57) der.

Daveti kabul etmeyip yalan söylemesinin sebebi şudur: Kavminin insanları, bayrama giderlerken putların yanına yiyecekler bırakmayı gele-

nek edinmişlerdir; bu şekilde putların bereketlenmesini sağlayacaklarını düşünürlermiş. Ve işte bunu bildiği içindir ki, İbrahim, herkes bayram yerine gittiğinde onların putlarını kırabilme fırsatını değerlendirmek üzere, *"Ben hastayım"* diyerek yalan söylemiştir.

Kavminin insanlarının arkalarını dönüp gitmelerinden sonra (K. Sâffât 90) İbrahim: *"Yavaşça putların yanına varır (oraya konmuş yemekleri görünce): –'Yemiyor musunuz? Neden konuşmuyorsunuz? (der). Bunun üzerine yanlarına gelip sağ eliyle vurur (ve putları kırıp geçirir)"* (K. Sâffât 91-93); *"...Putları paramparça eder (fakat bunlardan sadece) büyüğünü bırakır"* (K. Enbiyâ 58).

Yorumcuların söylemesine göre İbrahim, putları balta ile kırmıştır ve kırdıktan sonra baltayı, sağlam bıraktığı bu büyük putun boynuna asmıştır. Hemen belirtelim ki, bu büyük putu sağlam bırakmasının bir sebebi vardır ki, o da, birazdan göreceğimiz gibi, halk'a, putları kıranın bu büyük put olduğunu söylemektir.

Nitekim bayram şenliğinden dönen halk putlarının kırıldığını görünce, birbirlerine: *"Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o zalimlerden biridir (derler)"* (K. Enbiyâ 59). Aralarından bir kısmı: *"Bunları diline dolayan bir genç duyduk; kendisine İbrahim denilirmiş"* (K. Enbiyâ 60) diye konuşur. Bunu dinleyenler: *"O halde (dediler) onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki şahidlik ederler"* (K. Enbiyâ 61).

İbrahim'i bulup getirirler ve kendisine: *"Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın, ey İbrahim?"* (K. Enbiyâ 62) diye sorarlar.

Fakat İbrahim doğruyu söylemez, yine yalana başvurur. Biraz önce dediğimiz gibi, kırmayıp sağlam bıraktığı büyük putu onlara göstererek: *"Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun, eğer konuşuyorlarsa (der)"* (K. Enbiyâ 63). Bunun üzerine onlar: *"Putları yalnız ve savunmasız bıraktığınız için asıl siz zalimsiniz"* (K. Enbiyâ 64) diyerek birbirlerini suçlarlar. [Fakat yorumcular genellikle ayeti: *"Bunun üzerine kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine): –'zalimler sizlersiniz, sizler'– dediler"* (K. Enbiyâ 64) şeklinde çevirmeyi tercih ederler. Güya halk, pişmanlık duymuştur. Oysa ki, hikâyenin akışına göre halk, putları korumasız bıraktıkları için birbirini suçlamaktadır.]

Sonra yine İbrahim ile tartışmaya devam ederler. İbrahim onlara küfürler ederek şöyle der:

"Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar vermeyen bir şeye hâlâ tapacak mısınız? Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! Siz akıllanmaz mısınız?" (K. Enbiyâ 66-67.)

Dikkat edileceği gibi, kendisini "peygamber" diye tanımlayan ve bu niteliğiyle hoşgörü temsilcisi olmak gereken İbrahim, yalan söylemek bir yana, fakat bir de tartışmakta olduğu halk'a iyi bir örnek olmaktan uzaktır. Konuşmasıyla onları tahrik etmektedir. Nitekim halk, kendilerine *"Yuh olsun size"* diye çatan ya da *"Siz akıllanmayacak mısınız?"* diye hakaret eden İbrahim'e karşı haklı olarak gazaba gelir ve aralarından bir kısmı: *"Eğer iş yapacaksanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin"* (K. Enbiyâ 68) diye bağırmaya başlarlar. Bunun üzerine büyük bir ateş hazırlayıp İbrahim'i, eli kolu bağlı olarak ateşe atarlar. Fakat İbrahim: *"Bana Allah'ın sahip çıkması yeter. O ne güzel bir sahip"* diyerek Tanrı'ya sığınır. Tanrı da: *"Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol"* (K. Enbiyâ 69) diye emreder ve o an ateş serinlik olur. Bunun üzerine Tanrı şöyle konuşur: *"Böylece (İbrahim'e) bir tuzak kurmak istediler, fakat biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk"* (K. Enbiyâ 70).

İbrahim'i bu şekilde kurtardıktan sonra Tanrı onu ve Lût'u, *"dünyalara kutsal kılmış olduğu"* başka bir ülkeye ulaştırır (K. Enbiyâ 71). Her ne hikmetse, bütün gücüne, bütün azametine rağmen Tanrı, İbrahim'in kavmini bir türlü doğru yola sokamamıştır. İbrahim'in yukardaki yalanlar taktiği de pek işe yaramamıştır. Üstelik de tutum ve davranışlarıyla hoşgörüsüzlük örneği olmuştur.

Ama bütün bunları kutsal sözler ve davranışlar olarak gören okuyucu, din adına yalan söylenebileceği kanısına saplanmakta ve hoşgörüsüzlüğe yönelmekte zorluk duymayacaktır.

B) İbrahim'in, Yalan Söyleyerek Kendi Karısını Kız Kardeşiymiş Gibi Gösterip, Mısır (ya da Erdün) Meliki'ne Sunmasının Hikâyesi (K. 42 Şuarâ: 13)

Muhammed'in söylemesine göre İbrahim, yukardaki yalanlardan gayrı bir yalan daha söylemiştir ki, o da, karısı olan *Sâre*'yi, zalim bir

hükümdara kız kardeşi olarak sunmuş olmaktır. Bu sunuş üzerine hükümdar, Sâre'yi kendisine karı edinmiş ve fakat Tanrı'nın gazabını uyandırmıştır; sonunda Sâre'yi birtakım hediyelerle birlikte İbrahim'e geri vermiştir. Böylece İbrahim, yalan yolu ile kazanç edinmiştir.

Bu hikâyenin aslı *Tevrat*'ta bulunmaktadır; Muhammed bunu, *Tevrat*'tan alıp bazı değişikliğe sokmuştur. Ancak ne var ki Muhammed'in naklettiği hikâyeyi anlayabilmek için *Tevrat*'taki aslına göz atmak gerekir.

Tevrat'ın *Tekvin* adlı kitabında Tanrı, İbrahim'e emrederek ülkesini ve babasının evini terk etmesini ve göstereceği diyara göç etmesini bildirir; onu mübarek edip yücelteceğini ve yeryüzünün bütün kabilelerini onda mübarek edeceğini ekler (Bkz. *Tevrat/ Tekvin*, Bap 12: 1-3).

Bu emir üzerine İbrahim, karısı *Sâre*'yi ve kardeşinin oğlu *Lût*'u ve mallarını ve kölelerini alıp yola çıkar ve Kenân denen bir bölgeye gelir. Fakat orada kıtlık olduğu için tekrar yola çıkar, güneye ve oradan da Mısır'a geçer. Fakat Mısır'a girmeden önce karısı Sâre'yi karşısına alır ve şöyle der:

> *"İşte, biliyorum ki, sen görünüşü güzel bir kadınsın; ve olur ki Mısırlılar seni görünce: –'Bu onun karısıdır'– derler ve beni öldürürler ve seni sağ bırakırlar. Senin yüzünden bana karşı iyi davranılsın ve senin sebebinle canım yaşasın diye: –'onun kız kardeşiyim'– de"* (Bkz. *Tevrat/ Tekvin*, Bap 12: 11-13).

Görülüyor ki, İbrahim, Mısırlıların Sâre'nin güzelliğine kapılıp onu elde etmek için kendisini öldüreceklerini düşünerek onu kendi kız kardeşi imiş gibi gösterme yolunu seçmiştir. (Pek güzel ama, mademki böyle bir ölüm tehlikesi vardır, o halde neden Tanrı onu bu tehlikeli bölgeye göndermekte ısrar eder, bilemiyoruz.)

Ve gerçekten Mısır topraklarına geçtiği zaman halk, kadının çok güzel olduğunu görür ve hakkında konuşmaya başlar. Halktan kişiler Sâre'nin güzelliğini Firavun'a bildirirler; Firavun güzel Sâre'yi görmek ister ve adamlarına emrederek onu sarayına getirtir. Sâre'nin güzelliğini görünce derhal onunla evlenir. Evlendikten sonra da Sâre'nin hatırı için İbrahim'e karşı iyi davranır; ona koyunlar, sığırlar, eşekler, dişi eşekler, develer, köleler ve cariyeler verir (*Tevrat/ Tekvin*, Bap 12: 14-17).

Ancak ne var ki, Tanrı, İbrahim'in karısı Sâre'den dolayı Firavun'u ve sarayını "büyük vuruşlarla vurur". Firavun neye uğradığını şaşırır ve İbrahim'i huzuruna getirterek: *"Bana bu yaptığın nedir? Bu senin karın olduğunu niçin bana bildirmedin? Niçin: –'Bu benim kız kardeşimdir–' dedin, ben de onu karı olarak aldım; ve şimdi, işte karın, al ve git"* der. Ve sonra adamlarına emrederek İbrahim'i ve Sâre'yi, bütün mal ve mülkleriyle birlikte ülkesinin dışına çıkartır (*Tevrat/ Tekvin*, Bap 12: 18-20). Böylece İbrahim artık zengin olmuştur. *Tevrat*'ta şöyle deniyor:

> *"Ve Abram (İbrahim), Lût da beraberinde olduğu halde, kendisi ve karısı ve kendisine ait olan her şey, Mısır'dan Güney'e çıktılar. Ve Abram (İbrahim) sürülerde, gümüşte ve altında çok zengindi. Ve konaktan konağa göçerek Güney'den Beyt-ele..... evvelce orada yapmış olduğu mezbahın yerine kadar gitti"* (Bkz. *Tevrat/ Tekvin*, Bap 13: 1-3).

Görülüyor ki, İbrahim, sırf güzel karısı Sâre yüzünden kendisini öldürürler diye, birtakım olumsuz davranışlarda bulunmuştur. Bir kere yalan söylemiş, Sâre'yi kendisinin kız kardeşi olarak tanıtmıştır. Böylece Firavun'u yanıltmış ve onun Sâre ile evlenmesine sebep olmuştur. Yani karısının bir başka erkekle evlenmesine ve muhtemelen yatmasına razı olmuştur. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de, karısını Firavun'a verme karşılığında, birtakım çıkarlar sağlamakta sakınca bulmamış, bu sayede büyük varlıklara sahip olmuştur.

Fakat İbrahim bununla kalmaz; yukardaki şekilde Mısır'dan atıldıktan sonra buna benzer bir davranışta daha bulunur ve bu sayede biraz daha kazanç sağlar. Olayın *Tevrat*'taki anlatılışının özeti şu:

Firavun'un verdiği mallarla birlikte İbrahim, karısı Sâre'yi ve kardeşinin oğlu Lût'u da yanına alarak güneye doğru yola koyulur. Fakat birtakım anlaşmazlıklar nedeniyle Lût, İbrahim'den ayrılıp gider ve İbrahim de güneyde Gerard Kralı **Abimelek**'in hükümran bulunduğu bir yere gelir. Fakat tıpkı Mısır'a gittiği zaman yaptığı gibi karısı Sâre'yi yine etrafa "kız kardeşi" imiş gibi tanıtır. Sâre'nin güzelliği **Abimelek**'in kulağına gelince **Abimelek** adamlarını gönderip Sâre'yi sarayına getirtir ve onunla evlenir.

Fakat Tanrı bu işe çok kızar ve Abimelek'in rüyasına girip: *"Aldığın kadın sebebiyle işte sen bir ölüsün, çünkü o bir adamın karısıdır"* der. Dedikten sonra da Abimelek'in ülkesindeki bütün kadınların rahimlerini kapar ki çocuk yapamasınlar diye (*Tevrat/ Tekvin,* Bap 20: 3); sanki bu kadıncağızların bir kabahati varmış gibi.

Abimelek, suçsuz olduğunu ve çünkü kadının kendisine İbrahim'in kız kardeşi olarak tanıtıldığını söyleyerek Tanrı'dan af diler. Tanrı da kendisine, bütün bunlardan haberdar bulunduğunu ve onun günaha girmesini istemediği için araya girdiğini söyleyerek: *"Ve şimdi adamın karısını geri ver, çünkü o peygamberdir ve senin için dua eder ve yaşarsın; fakat eğer geri vermezsen, bil ki, sen ve sana ait olanların hepsi mutlaka öleceksiniz"* der (*Tekvin,* Bap 20: 6-7).

Ertesi gün Abimelek olan bitenleri halkına anlatır ve sonra İbrahim'i huzuruna getirterek şöyle der:

> *"Bize ne yaptın? Sana karşı ne işle günah ettim de üzerime ve ülkem üzerine büyük günah getirdin? Bana yapılmaz işler yaptın"* (*Tekvin,* Bap 20: 9-10).

Bu söylenenleri dinleyen İbrahim, Abimelek'e şunu anlatır ki, Sâre'nin güzelliği yüzünden öldürülmekten endişe ettiği için yalan söylemiş ve onu kız kardeşi olarak göstermiştir ve fakat Sâre, esasen baba bir ana ayrı kardeştir. İbrahim'in bu konuşmasından hoşnut olan Abimelek, ona koyunlar, sığırlar, develer, gümüşler, köleler verir ve *"İşte memleketim senin önündedir, gözünde iyi olan yerde otur"* der. Bundan sonra İbrahim Tanrı'ya dualar eder ve Tanrı Abimelek'e ve halkına şifa verir. Böylece rahimleri kapatılmış olan kadınlar çocuk yapabilecek duruma girerler (*Tekvin,* Bap 20: 17-18).

Görülüyor ki, İbrahim, söylemiş olduğu yalan sayesinde birtakım kazançlar elde etmiştir. Böyle bir davranışın iftihar edilecek bir yönü olup olmadığının tartışmasını, kendilerine *Tevrat* verilmiş olan İsrailoğullarına bırakıyoruz.

Fakat anlaşılan şu ki, Muhammed, İbrahim'in bu davranışını, yani karısı olan Sâre'yi kız kardeşi imiş gibi tanıtıp zalim bir hükümdara sunmasını Müslümanlar için ders alınmak gereken bir örnek yapmıştır

(Bu konuda Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivayeti olarak Muhammed'in söyledikleri için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.VI, s.516, Hadis No. 1017; ve c.IX, s.112-143, Hadis No. 1380).

İslam bilginleri bu örneği, iki bakımdan önemli saymışlardır ki, birincisi "Kâfirin mü'mine hibede bulunması" sorununu kapsar. İkincisi ise, kardeş kızını nikâh etmenin "halâl" olup olmadığı sorununa bir çözüm bulmak üzere, bu yukardaki olay ile *Kur'an*'ın Şûrâ Suresi'nin 13. ayeti arasında bağlantı kurma söz konusudur. Bakınız nasıl:

Muhammed'in anlattıklarına göre,[1] İbrahim bir gün Sâre ile bir ülkeye gelir. Burası *Erdün* denilen bir yerdir.[2] Orada zalim bir Melik (hükümdar) vardır. Halk arasında *"İbrahim, en güzel kadınlardan bir kadınla (şehre) dâhil oldu"* şeklinde konuşmalar olur. Sâre'nin güzelliği haberi Hükümdar'ın kulağına gider; Hükümdar adamlarını gönderip İbrahim'i huzuruna getirtir ve sorar: *"Yâ İbrahim! Yanındaki kadın neyindir?"*

Hükümdar'ın bu sorusuna İbrahim: *"Hemşiremdir"* diye yanıt verir. Bunu söyledikten sonra İbrahim, karısının yanına gelir ve ona şöyle der: *"Sakın sözümü tekzîb etme! Ben bunlara seni kız kardeşimdir, dedim. Allah'a yemin ederim ki: yeryüzünde benden, senden başka îmân eden hiçbir kişi yoktur."*

Bunları söyledikten sonra karısı Sâre'yi Hükümdar'a gönderir. Sâre Hükümdar'ın sarayına varınca Hükümdar ona yanaşmak, onunla sevişmek ister. Fakat Sâre hemen aptes alıp namaza durur. Namazı müteakip Tanrı'ya: *–'Yâ Rab, ben Sana ve Sen'in Peygamberine îmân ettimse, ben kadınlığımı zevcimden başkasına karşı ebedî muhafaza eyledimse, benim üzerime şu kâfiri musallat etme!"* diye dua eder.

Tanrı Sâre'nin dediklerini uygun bulup gereğini yapar. Hükümdar'ın derhal nefesini boğar; hükümdar horlamaya, hatta ayağıyla yere vurup tıpkı saralı insanlar gibi deprenmeye başlar. Bunu görünce Sâre: *"Allah'ım! Eğer bu herif ölürse –'bunu bu kadın öldürdü'– denilir"* diyerek endişe gösterir.

1 Bu konudaki hadisler, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, (c.VI, s.516 vd. Hadis No.1017; ve c.IX, s.112-114, Hadis No.1380) adlı yapıtta bulunmaktadır.

2 İbn-i Hişâm'ın *Kitâbü't-Ticân* adlı kitabında böyle yazıldığı ve ayrıca İbn-i Kuteybe ve Taberî gibi yazarlarının bu görüşü destekledikleri anlaşılmaktadır.

Hani sanki bunları düşünemezmiş de birisinin uyarmasını beklermiş gibi, Tanrı, Sâre'nin dediklerini uygun bulup Hükümdar'ın saralı haline son verir. Fakat Hükümdar iyileşir iyileşmez tekrar Sâre'ye sarılıp sevişmek ister. Sâre yine aptes alıp namaza durur ve sonra yine: *"Allah'ım! Ben Sana ve Sen'in peygamberine îmân ettimse, ben kadınlık şerefimi zevcim mustesna olmak üzere herkese karşı siyânet eyledimse (korudumsa), şu kâfiri üzerime musallat etme"* diye dua eder. Tanrı yine Sâre'nin duasını dinler ve yine Hükümdar'ı saralı bir duruma sokar. Adamın nefesi tıkanır, horlamaya, hatta ayağıyla yere vurup deprenmeye başlar. Bunu gören Sâre: *"Yâ Rab! Bu herif ölürse bunu bu kadın öldürdü, denilir"* diye endişe izhar eder; bunun üzerine Tanrı, derhal Hükümdar'ın saralı halini sona erdirir. Fakat Hükümdar iyileşir iyileşmez yeniden Sâre'ye çullanmak ister. Ve işte bu durum yukardaki şekilde birçok kez tekrarlandıktan sonra nihayet Hükümdar, Saray'daki adamları karşısına toplar ve şöyle der: *"Siz bana (insan değil) muhakkak bir Şeytan göndermişsiniz. Bu kadını, İbrahim aleyhi's-selâm'a geri gönderiniz. Hâcer'i de Sâre'ye veriniz!"*

Bunun üzerine Sâre, Hükümdar'ın sarayından çıkıp İbrahim'e gelir ve ona olan bitenleri anlatır ve Hükümdar'ın kendisine bir cariye hibe ettiğini söyler; şöyle der: *"Anladın mı zevcim! Allah kâfiri tezlîl etti* (hor gördü). *Bir câriye'yi de hizmetçi verdi"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.VI, s.517-519).

Anlaşılan o ki, Tanrı, sırf "kâfiri" hor görmek için İbrahim'in yalan söylemesine ve Sâre'nin sıkıntılara katlanmasına göz yummuştur.

Öte yandan Tanrı'nın "peygamberi" olarak iş gören İbrahim, söylemiş olduğu yalan sayesinde kazanç sağlamış, Hâcer gibi bir cariyeye sahip olmuştur. Ve bu kadından ilk oğlunu edinecektir. Zira Sâre, çocuk edinemediği için kocası İbrahim'in Hâcer ile yatmasını sağlayacak ve bu çiftleşmeden *İsmail* adında bir oğlan doğacaktır. Fakat onun doğmasından sonra Tanrı, Sâre'nin gebe kalmasını sağlayacak ve böylece Sâre'nin *İshak* adında bir oğlu olacaktır. Olduktan sonra Sâre'nin kıskançlığı ve huysuzluğu tutacak ve bu nedenle kocasına baskı yapıp Hâcer ile oğlu İsmail'i evden uzaklaştıracak, Arabistan çöllerine yollatacaktır.

İslam yazarlarının bildirmelerine göre *Hâcer*, Mısır'da Kıbt ülkesinden asîl bir aile kızı iken kocasının öldürülmesi üzerine Erdün denilen yere getirilmiştir ki, yukarda anlatılan olayların geçtiği yer de burasıdır.[3]

3 *Sahih-i...*, c.VI. s.520.

"Neden Tanrı bu zavallı kadıncağızı, Sâre ile İbrahim'e cariye olarak vermiştir?" diye sormaya kalkmayınız. Ve yine: "Neden acaba İbrahim, halkın kendisini güzel karısı yüzünden öldüreceğini düşünerek yalan söylemiş ve onu kız kardeşi olarak tanıtmıştır? Bu ülkede güzel kadın sahibi insan yok muydu ki böyle bir risk söz konusu olsun? Öte yandan kız kardeşi olarak tanıtacak yerde karısı olarak tanıtmış olsaydı, acaba Hükümdar ona karşı daha insaflı davranmaz mıydı? Bir aile yuvasını yıkmaktan ve başını da derde sokmaktan kaçınmış olmaz mıydı? Karısını kız kardeşi olarak tanıtmakla hükümdara adeta Sâre'yi peşkeş çekmiş olmuyor muydu?" diye de sormayınız. Yanıtsız kalırsınız.

Öte yandan, diyelim ki halk, güzel karısı vardır diye İbrahim'i öldürecektir ve İbrahim de bunu bilmektedir, o halde neden karısıyla birlikte ille de bu ülkeye gitmek istemiştir? Tanrı'nın sevgili peygamberi olduğuna göre, acaba gidecek başkaca ülke bulamaz mıydı?

Bir de şu var: Yukardaki hadiste İbrahim'in Sâre'ye: *"Sakın sözümü tekzîb etme! Ben bunlara seni kız kardeşimdir, dedim"* şeklinde konuştuktan sonra: *"Allah'a yemin ederim ki: yeryüzünde benden, senden başka îmân eden hiçbir kişi yoktur"* diye eklediği yazılı. Bu satırlara göre, yukardaki olay sırasında yeryüzünde İbrahim ile Sâre'den başka "îmân" sahibi (mü'min) kimse yok görünmekte. Oysa ki İbn-i Hişâm, *Kitâbü't-Tican* adlı yapıtında, bu yolculuğa çıktığı sırada İbrahim'in yanında üç yüz on mü'min'in bulunduğunu bildirmiştir ki, sayı bakımından değilse bile keyfiyet bakımından *Tevrat*'la uyumluk göstermektedir. Hatırlanacağı gibi biraz yukarda, olayın *Tevrat*'ta anlatılış şekline değinirken, İbrahim'in bu yolculuğa çıkarken, Sâre'den başka Lût'u ve kölelerini de aldığını belirtmiştik (Bkz. *Tevrat/ Tekvin*, Bap 12: 1-13) İbrahim ile birlikte giden bütün bu kişiler aynı imana sahiptiler. Kaldı ki, İbrahim'in Sâre ile evlendiği tarihte Tanrı'ya inanan çok kişi vardı.

Yukardaki hadis vesilesiyle, İslam ulemasını meşgul eden diğer önemli bir husus, İbrahim'in, Sâre'yi "kız kardeşimdir" diye tanıtarak yalan söylemesidir.

Böyle bir yalandan rahatsız olanlar olmuştur. Örneğin **İbn-i Cevzî** şöyle der:

"Bu mes'ele dâima içimi sıkardı. Ve derdim ki Hz. İbrahim kadınından hemşire (olarak söz etmekten) nasıl bir yarar umdu? Zâlim bir şahsa karşı 'kadınım' veya 'hemşirem' demenin ne te'siri olabilir. Hattâ zevcem demek daha münâsibti. Çünkü hemşirem deyince: 'Haydi bunu bana tezviç et' (benimle evlendir)– *demesi ihtimâli daha kuvvetli idi. Zevcem deyince, zâlimin bir şeriâta mu'tekid olması ve bu cevap üzerine sükût etmesi umulurdu."*[4]

Bununla beraber **İbn-i Cevzî,** hadiste söz konusu olan hükümdarın ve halkının "Mecûsî" (yani "Zerdüşt" dininden) olduklarını öğrenince görüşünü değiştirdiğini ve İbrahim'in yalan söylemiş olmasından artık rahatsız olmadığını ekler. Eklerken de Mecûsîlerde kız kardeşle evlenmenin ve kardeş boşamanın gelenek olduğunu ve bu itibarla İbrahim'in bu geleneği benimser görünerek kötülükten korunduğunu söyler.[5] Bu açıklamanın mantık oyunundan ileri geçen bir yönü olmadığı bir yana ve fakat tarihî gerçek şu ki, İbrahim'in yaşadığı kabul edilen dönemde, Zerdüşt dini diye bir şey bile yoktu henüz ortada.[6]

Üstelik de Muhammed'in söylemesine göre olay, Zerdüşt dininin (daha sonraki tarih itibariyle) ortaya çıkmış olduğu diyarlarda değil fakat İbrahim'in Mısır'ı terk edip Filistin'e doğru yola koyulduğu yerlerde, Erdün kasabasında (*İbn-i Kuteybe*'nin demesi böyle), ya da Erdün'den Mısır'a doğru yol alırken vuku bulmuştur (*İbn-i Hişâm*'ın söylemesi böyle).

Bir kısım ulema, Sâre'nin İbrahim'in kardeşinin kızı olduğunu ve İbrahim döneminde kardeş kızını nikâh etmenin "halâl" bulunduğunu söylerler. Buna karşılık bazıları da, kardeş kızı ile evlenmenin daha **Nuh** zamanında yasaklandığını ve bu yasağın Nuh'a, İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya ve Muhammed'e emredildiğini söylerler ve örnek olarak da *Kur'an*'ın Şûrâ Suresi'nin 13. ayetini gösterirler. Bu ayet aynen şöyle:

"...'Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin'– diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı...." (K. 42 Şûrâ 13).

4 Bu alıntı için bkz. *Sahih-i...*, c.VI, s.521.

5 ibid.

6 Şeriatçılar bu konuda da yalana yönelip, Zerdüşt dininin geçmiş dönemlerdeki usullere dayalı bulunduğunu ve bu usuller arasında yukardaki ilkelerin bulunduğunu söylerler. Bkz. *Sahih-i...*, c.VI, s.521.

Bir kısım ulema da Sâre'yi, İbrahim'in kardeşi kızı olarak tanıtmanın yanlış olduğunu iddia eder. Güya İbrahim'in kardeşinin adı **"Hârân-i Asgar"** olup Sâre'nin babasının adı **"Hârân-i Ekber"**dir ve işte bütün yanlışlık "Hârân" adının bu müşterekliğinden doğmaktadır.[7]

Fakat her ne olursa olsun, İslam bilginlerin söylemesine göre, İbrahim ve Sâre ile ilgili olarak yukarda geçen hikâyeden (hadis hükmünden) maksat, kâfir sayılan bir hükümdarın, *Hâcer* adındaki bir cariyeyi *Sâre*'ye verdiğini ve *Sâre*'nin de bunu kabul ettiğini anlatmaktır ki, bunu *"Kâfirin mü'mine bir hibesi"* olarak kabul etmek gerekir. Daha başka bir deyimle kâfirler tarafından Müslümanlara hibe edilen köle ve cariyelerin, Müslümanlar tarafından kabul edilmelerinde sakınca bulunmadığının anlaşılması istenmiştir. Nitekim Muhammed, birçok kez kâfir hükümdarlardan gelen bu tür hibeleri kabul etmiştir. Örneğin çok sevdiği cariyesi *Marya*, Habeş Hükümdarı tarafından kendisine hediye edilen cariyelerden biridir.

7 ibid. s.519-520.

XXXVIII

HALKTAN KİŞİLERİN MUHAMMED'İ "EL-EBTER" ("NESLİ KESİK", "OĞLAN ÇOCUĞU OLAMAYAN" KİŞİ) DİYE ÇAĞIRMALARININ VE BUNA KARŞILIK TANRI'NIN DA MUHAMMED'E CENNETTEKİ "KEVSER"İ BAĞIŞLAMASININ HİKÂYESİ

(K. el-Kevser Suresi, ayet: 1-3)

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, büyük bir mükâfat olmak üzere kendisine cennetteki **Kevser**'i vermiş ve şöyle demiştir: *"(Ey Muhammed!) Kuşkusuz biz sana **Kevser**'i verdik. Şimdi sen Rabbine kulluk et ve kurban kes. Asıl sonu gelecek olan, şüphesiz sana hınç besleyendir"* (K. 108 el-Kevser 1-3). Yine Muhammed'in söylemesine göre bu ayet, oğlan çocuğu olmadığı için kendisiyle **"El-Ebter"** (yani "nesli kesik", "oğlan çocuğu olamayan" kişi) diye alay edenlere karşılık Tanrı'nın hem cevabı ve fakat hem de oğlan çocuk yerine **"Kevser"**i verdiğinin kanıtı olmak üzere inmiştir. Hikâye şu:

İslam kaynaklarının bildirmesine göre, Muhammed, bir düzineye yakın kadınla evlenmiş ve fakat onlardan hep kız çocukları olmuştur; her ne kadar oğlan çocukları oldu ise de, bunların hepsi çok küçük yaşlarda iken ölmüşlerdir. Örneğin ilk evlendiği **Hatice**'den dört kızı (Zeyneb, Rukayye, Ümm-i Gülsüm ve Fâtima) ve ayrıca Kasım, Tayyib, Tahir ve Abdullah adında dört oğlu olmuş,[1] fakat kızlar yaşadıkları halde oğlan çocuklar çok küçük yaşta ölmüşlerdir (Bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.432 ve c.X, s.31).[2]

1 Bazı kaynaklara göre üç oğlu olmuştur.
2 Bu konuda *Şeriat ve Kadın* adlı kitabıma bakınız.

Hicretin sekizinci yılında **Mariya** (ki *Mâriyye Kıbtiyye* diye de bilinir) adındaki cariyesinden *İbrahim* adında bir oğlu olmuş ve fakat bu çocuk da on yedi ya da on sekiz ay kadar yaşadıktan sonra[3] hastalanarak ölmüştür (Bkz. *Sahih-i...*, c.III, s.328).

Oysa ki, Muhammed'in en büyük dileği, oğlan çocuğa sahip olmak ve neslini onun sayesinde sürdürebilmek idi. Buna öylesine büyük bir özlem duymaktaydı ki, daha önceki erkek çocuklarının ölümünden çok sonra **İbrahim** adındaki oğlunun doğmasını sınırsız bir sevinçle karşılamış ve hatta onun, kendisine "halef" olacağını düşünmüştür. Bundan dolayıdır ki, İbrahim'in ölümü üzerine: *"Eğer (İbrahim) ölmeseydi peygamber olurdu"* demiştir. İslam kaynaklarından öğrenmekteyiz ki, Muhammed, onun ölümüne fevkalade üzülmüş ve çok gözyaşı dökmüştür. O kadar ki, onun bu şekilde, iki gözü iki çeşme halini görenler, biraz şaşırmış olarak: *"Yâ Resûlullâh! Halk müsibet zamânında sabretmeyebilir, fakat sen de mi?"* diye konuşmuşlardır (Bu konuda Buharî'nin Enes İbn-Mâlik'ten rivayeti için bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.430 vd., Hadis No. 646). Muhammed onlara bunun bir sabır işi değil fakat babanın çocuğuna karşı beslediği "rikkat" (acıma) ve "şefkat" sorunu olduğunu anlatmıştır. Söylendiğine göre şöyle konuşmuştur: *"İbrahim benim oğlumdur! O, meme emerken ölen bir süt kuzusudur. Onun ırzaını (süt emzirme işini) tamamlamak için Cennet'te iki tâne süt nine tâyin buyurulmuştur"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.433). Bununla beraber bu kadar çok sevdiği İbrahim'in cenaze namazını kılmadığı da söylenir; şu bakımdan ki, İbrahim'in öldüğü gün güneş tutulmuş ve Muhammed bunun telaşı içerisinde cenaze namazını başkalarına kıldırtmıştır.[4]

Şu muhakkak ki, oğlan çocuğuna sahip olamadığı için Muhammed'in kapıldığı üzüntü büyük olmuştur. Her ne hikmetse Tanrı, diğer "peygamberlerine" (hem de pek yaşlı ve karıları da "kısır" oldukları halde) bol bol oğlan çocuklar verirken, Muhammed'e bu zevki çok görmüştür. Örneğin İbrahim "Peygamber"in karısı **Sâre**, kısır olduğu halde Tanrı ona İshak

3 Bazılarına göre İbrahim'in ölümü, doğumundan 16 ay, bazılarına göre 17 ya da 18 ay, bazılarına göre de bir yıl sonra olmuştur. Vakidî'ye göre onuncu hicret yılında ölmüştür.

4 İbrahim'in ölümü üzerine Muhammed'in cenaze namazını kılıp kılmadığı tartışmalıdır. İbn Hazm, Ahmed İbn-i Hanbel, Süddî, Enes İbn- Mâlik, İbn- Aclan vs... gibi kaynaklar bu konuda birbirine zıt görüşler serdederler. Şârih Aynî ise Muhammed'in, küsûf (güneş tutulması) olayı nedeniyle cenaze namazını kılmayıp başkalarına kıldırdığını söyler ve şöyle der: "câiz ki Hazret-i peygamber küsûf ile meşgul bulunduğu cihetle cenâze namazı başkası tarafından kıldırılmıştır" (Bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.433).

adında bir oğlan vermişti. Yine bunun gibi **Zekeriya**, çok yaşlı olarak Tanrı'ya: *"Rabbim! karım kısır olduğu ve ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım halde, benim nasıl oğlum olabilir?"* demiş ve bunun üzerine Tanrı ona, kısır olan karısından bir oğlan çocuk göndermekle "kudretinin sınırsızlığını ortaya vurmuş", mucize yaratmıştır (K. 19 **Meryem** Suresi, ayet 5-11). Fakat her nedense bu mucizeyi Muhammed lehine gösterip ona sağlıklı bir oğlan vermemiştir. Kuşkusuz ki bu durum Muhammed'i son derece üzmekteydi. Fakat onun bu üzüntüsünü biraz daha çekilmez hale getiren şey, halkın bu konuda çıkardığı dedikodulardı. Erkek çocuğu olamadığı için onun peygamber sayılamayacağını söyleyenler bile vardı; örneğin kendi eşlerinden Amr'ın kızı **Şenba** bile: "Eğer Muhammed (sahiden) peygamber olsaydı en sevdiği oğlu (İbrahim) ölmezdi" demiştir.[5] Böyle konuştuğu içindir ki, Muhammed onu derhal boşamıştır.

Bununla beraber, kendi taraftarlarının böyle bir kanıya kapılabileceklerini düşünerek, oğlan çocuklarının ölümlerini Tanrı'nın iradesine bağlamıştır. Güya Tanrı, Muhammed'i en son peygamber olarak gönderdiği ve onun ardından başkaca peygamber çıkmasını istemediği için, onun oğlan çocuklarını çok küçük yaşlarda yok etmiştir. Muhammed'in bu görüşünü, daha sonraki dönemlerde İslam yazarları da işlemişlerdir. Örneğin 13. yüzyıl bilginlerinden İbnü'n-Nefis, *e'r Risâletu'l-Kamiliyye Fi'd-siret'n-Nebeviyye* adlı yapıtında, Muhammed'in erkek çocuklarının ölmüş olmalarının, onun son peygamber oluşuna kanıt teşkil ettiğini, çünkü yaşamış olsalardı peygamber sayılmış olacaklarını, oysa ki Muhammed'in son peygamber olduğunu, kız çocuklarının yaşamış olmalarının ise doğal bulunduğunu ve çünkü kadınlardan peygamber olamayacağını söylemiştir. [Evet ama, eğer bu böyle ise, bu takdirde oğlan çocuk verip küçük yaşta onları öldürmek niye? Hiç oğlan çocuk vermemek daha insaflı olmaz mıydı acaba?]

Ancak ne var ki bazı kişiler, erkek çocuğu olmadığı için Muhammed'i **"el-Ebter"** diye çağırmaktaydılar ki, bu, Muhammed için, çok daha kahredici bir şeydi. Şu bakımdan ki, Arapçada **"Ebter"** sözcüğü, "eksik", "tamamlanmamış", "kuyruksuz", "kuyruğu kesik" anlamlara geldiği kadar, asıl, "nesli kesik kimse" karşılığı olarak kullanılır ki,

5 Taberî, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1966; c.II, s.844.

erkek çocuğu olmayanlar için bir bakıma küçültücü bir şey sayılır. Nitekim *Celâleddin es-Süyûtî'nin* söylemesine göre Muhammed'in Hatice'den doğma oğlu Kâsım öldüğü zaman *İbn Vayl* adında biri Muhammed için **el-Ebter** deyimini kullanmış ve erkek çocuğu olmadığı için Muhammed'in **soy**'unun kesik olduğunu, yani ondan başkaca kuşak çıkmayacağını, şeceresinin son bulacağını anlatmak istemiştir.

Cariyesi **Mariya**'dan olma İbrahim adındaki oğlunun ölümü vesilesiyle de bazı kimseler, bunun "Küsûf" (yani güneş tutulması) olayı ile ilgisi bulunduğunu düşünmüşlerdir. *Mugîr İbn-i Şu'be*'nin rivayetine göre, güya aralarında: *"Güneş, İbrahim'in mevtinden (ölümünden) dolayı tutuldu"* diye konuşanlar olmuştur (Bkz. *Sahih-i...*, c.III, s.318). Bu şekilde konuşmakla, pek muhtemelen, İbrahim'in ölümü ile güneş tutulması olayı arasında bir ilişki aramışlardır. Ve işte halk arasında, güneş tutulmasının İbrahim'in ölümü ile ilgili bulunduğuna dair bu şekilde konuşulduğunu duyan Muhammed, oğlunun ölümünün Tanrı'nın gazabından doğmadığını anlatmak için: *"Güneş ile ay hiçbir kimsenin ne mevtinden* (ölümünden), *ne hayâtından dolayı tutulmazlar"* demiş ve *"Bunu (güneş tutulmasını) görünce (hemen) namaza durup Allah'a duâya koyulun"* diye eklemiştir (Bkz. *Sahih-i...*, c.III, s.318).

Daha başka bir deyimle güneş tutulması olayının (tıpkı ay tutulması, ya da zelzele, ya da sel afeti/tufan, ya da şiddetli rüzgâr gibi) Tanrı'nın insanları korkutmak için tertiplediği korkunç şeylerden olduğunu söylemiş ve bu gibi hallerde namaz kılmak gerektiğini bildirmiştir.

Nitekim Buharî'nın rivayet ettiği bir "hadis-i şerif"e göre Ebû Bekr, güneş tutulduğu bir sırada Muhammed'in acele ile yerinden kalkıp omzundaki örtüyü peşinden sürükleyerek **Mescid-i Saâdet**'e girdiğini ve güneş tutulması geçinceye kadar orada iki rekât namaz kıldırdığını ve sonra da halka şöyle emrettiğini söylemiştir:

> *"Güneş ile ay hiçbir kimsenin mevtinden (ölümünden) dolayı mükesif olmaz (tutulmaz). (Güneş'in veya ay'ın tutulduğunu) gördüğünüzde, başınıza gelen bu hâl zâil oluncaya kadar (hemen) namaza durup duâya koyulunuz"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.III, s.317, Hadis No. 547).

Bir başka rivayete göre de bu iki olayın, Tanrı'nın korkutmasıyla ilgili iki ayete dayalı bulunduğuna işaretle şöyle demiştir:

"Şüphesiz ki şems (güneş) *ile kamer hiçbir kimsenin ne zülmünden, ne de hayatından dolayı tutulmazlar. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Tutulduklarını görünce hemen namaza durun"* (Bkz. *Sahih-i* ..., c.III, s.313).

Bu iki ayet, *Kur'an*'ın İsrâ Suresi'ndeki 59. ayet ile Fussilet Suresi'ndeki 37. ayetlerdir ki, güneş'in, ay'ın, gece'nin ve gündüz'ün Tanrı'nın "ayetlerinden" olduğunu ve bunlara değil fakat Tanrı'ya "secde" edilmesi gerektiği emrini kapsar.

Her ne kadar zelzele, şiddetli rüzgâr ya da tufan gibi olayları da korkunç şeyler olarak tanımlayıp bu gibi hallerde Tanrı'ya sığınılmasını emretmiş olmakla beraber, anlaşılan o ki, Muhammed, özellikle güneş ile ay'ın tutulması olaylarına özel bir anlam vermiştir ve bu nedenledir ki güneş ile ay'ın tutulması halinde hemen namaza durulmasını emretmiştir (Bkz. *Sahih-i*..., c.III, s.313). Ve pek muhtemelen, **Şârih Aynî**'nin dediği gibi, bu telaş yüzündendir ki, İbrahim'in cenaze namazını bizzat kılamayıp başkasına kıldırtmıştır (Bkz. *Sahih-i*..., c.IV, s.433).

Her ne kadar İbrahim'in ölümünün güneş tutulmasıyla ilgili olmadığını söylemekle beraber Muhammed, halk arasında **"el-Ebter"** (soyunu sürdüremeyecek kişi) diye tanınmış olmanın olumsuz sonuçlarını yok etmek üzere, Tanrı'nın kendisine erkek çocuk yerine, ondan çok daha değerli bir şey hediye ettiğini bildirmiştir ki, o da **Kevser**'dir. Bu maksatla Tanrı'dan indiğini söylediği şu ayetleri *Kur'an*'a koymuştur:

*"(Ey Muhammed!) Kuşkusuz biz sana **Kevser**'i verdik. Şimdi sen Rabbine kulluk et ve kurban kes. Asıl sonu gelecek olan, şüphesiz sana hınç besleyendir"* (K. 108 el-Kevser, 1-3).

Burada geçen *"Asıl sonu gelecek olan, şüphesiz sana hınç besleyendir"* şeklindeki sözler, Muhammed'e **"el-Ebter"** diyen kişiyi hedef edinmiş sayılır ki, bunun *İbn Vayl* olduğu tahmin edilmektedir. Böylece Tanrı, güya bu kişinin sonunun geleceğini haber vermekle Muhammed'i teselli etmektedir.

Ayetteki **Kevser** sözcüğüne gelince, bu, "her şeyde bolluk", "bereket", "çokluk", "bol nimet" anlamlarına geldiği gibi, cennetteki havuzlardan ya da ırmaklardan biri olarak da kabul edilir. Birçok konuşmalarıyla Muhammed bunu, cennette bir "havuz" ya da bir "ırmak" şeklinde tanımlamış ve

Tanrı'nın bunu kendisine, erkek çocuğu olmadığı için verdiğini söylemiştir. Bir konuşmasında *"(Kevser) bir nehirdir ki Tanrım onu bana vâdetmiştir"* demiştir. Bir başka konuşmasında, mi'râc'a ait görüşlerini anlatırken: *"Bir ırmağa götürüldüm ki, onun iki tarafı sâhil (saraylar)ı, içleri boş hâlis inci kubbelerdi. Cibrîl'e: –Bu nedir?– diye sordum. O da : –'İşte bu kevserdir–' diye cevap verdi"* demiştir (Bkz. *Sahih-i...*, c.XI, s.222, Hadis No. 222).

Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre Muhammed, bir başka vesileyle, Kevser'i bir "havuz" olarak tanımlamış ve şöyle demiştir:

> *"Evimle minberim arasındaki sâha, Cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim de (bana bahşedilen Kevser) havzının üzerinde (kurulmuş bulunmakta) dir"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.213, Hadis No. 607).

Uhud Savaşı'nda ölenlerle ilgili bir konuşmasında: *"Ben sizin Kevser havuzuna ilk erişeniniz olacağım. Sizin Hak yolundaki hizmetlerinize şehâdet edeceğim. Vallâhi ben, şu anda (Cennet'teki) havuzumu görüyorum..."* demiştir (Bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.513, Hadis No. 661).

Buharî'nin *Hârise İbn-i Vehb*'den rivayetine göre de Muhammed, bir konuşmasında cennetteki Kevser havuzunun büyüklüğünü kentler arasındaki mesafe ile kıyaslamış, örneğin: *"O (Kevser), Medîne ile San'a arasındaki mesâfe mesâhası gibidir"* demiştir (Bkz. *Sahih-i...*, c.XII, s.218, Hadis No. 2061).

Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre, bir konuşmasında: *"(Kıyâmet gününde) ben bir güruh adamları havz(-ı kevser)imden muhakkak tard edeceğim (uzaklaştıracağım)"* demiştir (Bkz. *Sahih-i...*, c.VII, s.229 Hadis No. 1067). Uzaklaştıracağı bu kişilerin "munâfıklar" ya da "irtidat edenler" (İslamdan çıkanlar) olduğu söylenir.[6]

Görülüyor ki **Kevser**, Muhammed'in söylemesine göre, havuz ya da ırmak niteliğinde bir şeydir. Güya bu havuzun (ya da ırmağın) suları sütten beyaz, baldan tatlı olup içinde yeşil kuşlar vardır. Güya bu kuşların etinden yiyen ve bu sudan içenler Tanrı'nın "rızasını kazanırlar". [Evet ama zaten cennete gelmekle Tanrı'nın rızasını kazanmış değiller midir?]

6 İbn-i Tîn'in ve İbn-i Cevzî'nin ve Buharî'nin bu konuda söyledikleri için bkz. *Sahih-i...*, c.VII, s.230.

XXXIX

BULAŞICI HASTALIKTAN KORKUP YURTLARINDAN ÇIKAN HALKIN TANRI TARAFINDAN ÖLDÜRÜLÜP TEKRAR CANLANDIRILMASININ HİKÂYESİ

(K. Bakara 243)

Bakara Suresi'nde, binlerce insanın ölüm korkusu ile yurtlarını terk ettikleri için Tanrı tarafından öldürülüp sonra diriltildiklerini belirten şöyle bir ayet var:

> *"Binlerce oldukları halde yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi? Allah onlara –'Ölün'– dedi (öldüler). Sonra onları diriltti. Şüphesiz Allah insanlara karşı lütûfkârdır. Lâkin insanların çoğu şükretmez"* (K. 2 Bakara 243).

Bu ayeti, bu şekliyle anlamak mümkün değildir. Yurtlarından çıkıp giden bu "binlerce" insan kimlerdir? Ne için yurtlarını terk etmişlerdir? Neden dolayı Tanrı onlara "ölün" demiş ve onları öldürdükten sonra diriltmiştir? Bu olaylar Muhammed zamanında olmuş mudur ki, Tanrı ona: "Binlerce oldukları halde yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi?" diye sormaktadır?

Evet bütün bu sorulara yanıt vermek mümkün değil; meğer ki yukardaki ayete temel işini gören Yahudi kaynaklarına başvurulsun ve bu kaynaklara dayalı olarak *Kur'an* yorumcularının verdikleri bilgiler gözden geçirilsin.

Gerçekten de yukardaki ayet, Yahudilerin kutsal bildikleri **Ahd-ı Atıyk**'ın ***Hezekiel***[1] adlı kitabında yer alan olaylarla ilgilidir ve oradan aktarılmadır. Bu kitapta anlatılan olayların kısa özeti şu:

1 *Hezekiel* adı İslam kaynaklarında *Ezekiel* olarak geçer.

İsrailoğullarının yaşadığı "Kildaniler" diyarında *Buzi*'nin oğlu *Hezekiel*'e, günün birinde Tanrı'nın sözü gelir. Tanrı, İsrailoğullarına yapmış olduğu iyiliklere karşılık onlardan gördüğü kötülüklerden ve onların nankörlüklerinden yakınarak Hezekiel'e şöyle der:

> *"(Ey) Âdem oğlu! İsrail oğullarına, bana karşı isyân etmiş olan âsi milletlere, seni gönderiyorum; onlar ve ataları tâ bugüne kadar bana karşı günâh işlediler. Oğulları da pek yüzlü ve katı yürekli idi. Ben seni onlara gönderiyorum; ve onlara diyeceksin: –Rab Yehova böyle diyor–. Ve onlar ister dinlesinler, ister kaçınsınlar (çünkü onlar âsi bir ev), yine aralarında bir peygamber olduğunu bilecekler..."* (Bkz. *Hezekiel,* Bap 2: 3-6).

Ve Hezekiel Tanrı'dan aldığı emir gereğince yapar ve İsrailoğullarını yola getirmeye, Tanrı'ya boyun eğdirtmeye çalışır. Fakat ne yaparsa yapsın başarı sağlayamaz. Bu arada Tanrı dahi İsrailoğullarını pek çok vuruşlarla vurur, fakat sonuç alamaz. Nihayet gerçekten "Rab" olduğunu kanıtlamak üzere İsrail evini kemik haline getirip tekrar diriltme yoluna gitmek ister. Bu nedenle İsrailoğullarını öldürüp birer kemik haline getirir ve koskoca vadiyi kuru kemiklerle doldurur ve Hezekiel'i de bu vadinin ortasına getirip oturtur. Ve sonra ona sorar: *"(Ey) Âdem oğlu! Bu kemikler dirilebilir mi?"* Hezekiel cevap verir: *"Ya Rab Yehova, sen bilirsin."* Tanrı ona emreder: *"Bu kemikler üzerine peygamberlik et, onlara de: –'Kuru kemikler, Rabbin sözünü dinleyin".* Ve Hezekiel bu kuru kemiklere Tanrı'nın sözü olarak şunları nakleder:

> *"İşte sizin içinize soluk koyacağım ve dirileceksiniz. Ve üzerinize adaleler koyacağım ve üzerinizde et bitireceğim ve sizi deri ile kaplıyacağım ve içinize soluk koyacağım ve dirileceksiniz ve bileceksiniz ki ben Rab'im"* (Bkz. *Hezekiel,* Bap 37: 1-6).

Ve Hezekiel, Tanrı'nın kendisine emrettiği gibi "peygamberlik" eder ve ederken etrafta büyük bir sarsıntı ve gürültü olmak üzere kemikler birbirlerine yaklaşırlar. Hezekiel bu olayı şöyle anlatıyor:

> *"Ve baktım, ve işte üzerinde adaleler vardı, ve et bitti, ve üstten onların üzerine deri kapladı; fakat onlarda soluk yoktu. Ve (Tanrı) bana dedi: –'Yele peygamberlik et'– peygamberlik et Âdem oğlu, ve yele (şöyle) de: –Rab Yehova şöyle diyor: –Ey soluk! dört yerden*

gel, öldürülmüş olan bu adamlar üzerine üfle de, dirilsinler–'. Ve bana emrettiği gibi peygamberlik ettim, ve soluk onların içine girdi, ve dirildiler, ve ayakları üzerinde dikildiler, çok çok büyük bir ordu oldu" (Bkz. *Hezekiel,* Bap 37: 7-10).

Fakat Tanrı bununla da yetinmez ve kendi kavmi olarak kabul ettiği İsrailoğullarına, yine Hezekiel'in ağzıyla şöyle der:

"İşte kabirlerinizi ben açacağım, ve kabirlerinizden sizi çıkaracağım, ey kavmim; ve sizi İsrail toprağına getireceğim. Ve kabirlerinizi açtığım, ve sizi kabirlerinizden çıkardığım zaman, ey kavmim, bileceksiniz ki, ben Rab'im. Ve içinize ruhumu koyacağım, ve dirileceksiniz, ve sizi toprağınızın üzerine koyacağım, ve bileceksiniz ki ben, Rab, ben söyledim, ve ben yaptım..." (*Hezekiel,* Bap 37: 14).

Ve işte Yahudilerin *Hezekiel* kitabındaki bu hikâyeyi Muhammed, kendi kavmine örnek vermek ve onları Tanrı'ya ve dolayısıyla kendisine itaat ettirmek üzere *Kur'an*'a almıştır. Alırken de Tanrı'dan vahiy geldiğini söyleyerek *Kur'an*'a şu ayeti koymuştur:

"Binlerce oldukları halde yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi? Allah onlara –'Ölün'– dedi (öldüler). Sonra onları diriltti. Şüphesiz Allah insanlara karşı lütûfkârdır. Lâkin insanların çoğu şükretmez" (K. 2 Bakara 243).

Ancak ne var ki, bu ayeti koyarken iki hususu askıda bırakmıştır: bunlardan birisi, kendisinin yaşamadığı bir devirde oluşmuş olan olayları sanki görmüş gibi bir kanı yaratmıştır. Şu bakımdan ki, ayette Tanrı'yı: *"Binlerce oldukları halde yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi?"* şeklinde konuşmuş gibi göstermiştir. Oysa ki, bu olaylar, kendisinden çok önce, daha doğrusu kendisinin hayatta bulunmadığı bir dönemde olmuştur.

İkincisi de ayetle ilgili olayların ne vesileyle ve hangi halklar için söz konusu olduğunu bildirmemiş, içeriğini açıklamamıştır. Onun açıklamayıp boş bıraktığı şeyleri, *Kur'an* yorumcuları doldurmuşlardır. Örneğin Diyanet Vakfı'nın ayetle ilgili açıklamasına göre, güya Daverdan diye bilinen bir yerde bulaşıcı bir hastalık çıkmış ve kasaba halkı bu yüzden oradan kaçmış ve fakat Tanrı onları öldürmüş, sonra da ibret için diriltmiştir (Bkz. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları'ndan *Kur'an* çevirisi).

Celâledin es Süyûtî, Abulfida, al-Talabî, Abû İshak vs... gibi yazarların anlattıklarına göre ise, güya İsrailoğullarından bir grup, sarî bir hastalık nedeniyle (ya da din adına savaşmaktan kaçmak için) bulundukları yeri terk etmişler, Tanrı da onların tümünü, bu yüzden öldürmüştür. Bütün bir vadi ölü kemikleriyle dolduktan bir süre sonra oradan geçmekte olan Ezekiel, bu kemikleri görünce üzüntüye düşmüş ve ağlamaya başlamıştır. Tanrı onun bu haline acımış ve kendisine, bu kemiklere seslenmesini ve seslendiği an onları dirilteceğini bildirmiştir. Ezekiel de öyle yapmış, yaptığı an kemikler canlanıp insan şekline girmişlerdir.[2]

Söylemeye gerek yoktur ki, bulaşıcı bir hastalıktan (ya da din yaymak için savaşmaktan) kaçtılar diye Tanrı'nın bu insanları öldürüp sonra diriltmek suretiyle cezalandırması ve bunu başka halklara ders yapması aklın alacağı şeylerden değildir. Eğer bu örnekle anlatılmak istenen şey Tanrı'ya ve onun peygamberine körü körüne boyun eğmek gerektiği ise, bu takdirde akılcı gelişme olanakları yok edilmiş olur. Yok eğer anlatılan şey, Allah'ın insanlara karşı lütûfkâr olduğu ve fakat buna karşılık insanların şükretmez oldukları ise, bu takdirde Tanrı'nın "yüceliği" ve "adaleti", soru konusu olmak gerekir.

2 Kimi yazarlara göre Ezekiel "Peygamber", kimilerine göre de Yargıç'tır.

XL

İYİ SAVAŞSINLAR DİYE ASKERLERE "GÜÇ" VE "MORAL" SAĞLAMAK ÜZERE TANRI'NIN, İSRAİLOĞULLARINA TABUT (SANDIK) VERMESİNİN HİKÂYESİ

(K. Bakara 247-248)

Kur'an'ın Bakara Suresi'nde Tanrı tarafından İsrailoğullarına verilen tabutla ilgili şöyle bir ayet var:

"Peygamberleri onlara: –'Onun hükümdarlığının alâmeti, Tabut'un size gelmesidir. Meleklerin taşıdığı o Tabut'un içinde Rabbinizden size bir ferahlık ve sükûnet, Musa ve Harun hanedanlarının bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Eğer inanmış kimseler iseniz, sizin için bunda şüphesiz bir alâmet vardır'– dedi" (K. Bakara 248).

Bu ayetin içeriğini anlayabilmek için yine Yahudilerin kutsal bildikleri **Ahd-ı Atıyk**'ın **Samuel I** kitabına başvurmak gerekir, çünkü Muhammed hikâye'yi oradan almıştır. Alırken de, hikâyenin Yahudi kaynaklarındaki aslında yer alan *"Sandık"* sözcüğünü *"Tabut"* olarak değiştirmiştir.

Ahd-ı Atıyk'a göre, **Samuel**, Tanrı'nın İsrailoğullarının başına getirdiği peygamberlerden biridir. Tanrı'nın emri gereğince Samuel, Filistilere karşı savaş açar fakat hezimete uğrar. Filistiler İsrail ordusundan dört bin kadar kişiyi vururlar. Yenilgi üzerine Samuel ordusunu toplayıp karargâha döner. Orada İsrail ihtiyarları hezimetin neden doğduğunu tartışırlar ve çözüm olarak Şilo denen yerdeki "ahit sandığı"nın getirtilmesine karar verirler. Çünkü bu sandık sayesinde düşmana karşı zafer sağlanacağını düşünürler. Şilo'ya adam gönderilir ve sandık getirtilir. Sandığın gelmesi

üzerine bütün İsrail sevinir, sevinç çığlıkları atar. Filistiler bu bağırış ve çığlıkları işitip meraka düşerler. Öğrenirler ki, İsrail ordugâhına bir sandık gelmiştir ve bu sandık Tanrı'nın varlığını temsil etmektedir. Bu nedenle aralarında şöyle konuşurlar:

> *"Vay bize! Bu kuvvetli ilâhların elinden bizi kim kurtaracak? Çölde Mısırlıları her türlü belâlarla vuran ilâhlar bunlardır. Ey Filistiler, kuvvetli olun, ve erkekçe davranın, yoksa İbranilerin size kulluk ettikleri gibi, onlara kulluk edeceksiniz; erkekçe davranın ve cenk edin"* (Bkz. *I Samuel,* Bap 4: 8-9).

Ve işte bu azimle Filistiler cenk edip İsrailoğullarını yeniden hezimete uğratırlar. İsrail'den otuz bin kişi telef olur. Filistiler karşısında yenilgiye uğrayan İsrail kaçarken Tanrı'nın sandığını da geride bırakırlar. Böylece sandık Filistilerin eline geçmiş olur (Bkz. *I Samuel,* Bap 4: 10-22). Filistiler bu sandığı kendileri için ilah bildikleri Dago'nun bulunduğu yere koyarlar. Bununla beraber Filistilerden bir kısmı Allah'ın sandığı'nın kendilerine felaket getireceği kanısındadırlar. Nitekim birtakım uğursuzluklarla karşı karşıya kalırlar; ve günün birinde İlah'ları *Dago*'nun, başı ile elleri kesilmiş olarak eşikte durduğunu görürler. Korkuya kapılıp şöyle derler: *"İsrail Allahı'nın sandığı yanımızda kalmasın; çünkü onun eli bizim üzerimize ve ilâhımız Dago'nun üzerine sertleşti"* (Bkz. *I Samuel,* Bap 5: 1-8). Ve haber gönderip bütün Filisti beylerini toplarlar ve: *"İsrail Allahının sandığını gönderin, ve yine yerine gitsin, ve bizi ve kavmimizi öldürmesin"* (*I Samuel,* Bap 5: 9-12) diye konuşurlar.

Sandık yedi ay Filistiler diyarında kalır. Filistiler bu sefer kâhinlerini çağırıp sandığı ne şekilde geri gönderebileceklerini sorarlar. Kâhinler de bu sandığın boş gönderilmemesini, gönderilirken içine altın şey'lerden günah takdimelerinin konulmasını bildirirler. Ayrıca da bir yeni araba tedarik edilmesini ve bu arabaya boyunduruk vurulmamış emzikli iki inek koşulmasını, sandığın bu arabanın üzerine konulmasını, günah takdimesi olarak da altın şeylerin küçük bir sandığa konulup, Allah'ın sandığının yanına bırakılmasını tavsiye ederler (*I Samuel,* Bap 6: 1-9).

Böylece sandık tekrar İsrail'in eline geçer; İsrail evi Tanrı'yı özlemiştir artık. Bunun üzerine Samuel, İsrail evine şöyle der:

"Eğer bütün yüreğinizle Rabbe dönüyorsanız, yabancı ilâhları... aranızdan atın ve yüreğinizi Rabbe çevirin, ve ancak ona kulluk edin; o da sizi Filistilerin elinden kurtarır" (*I Samuel*, Bap 7: 1-3).

Samuel'in dediği gibi olur ve İsrailoğulları yabancı ilahları atıp Tanrı'ya kulluk etmeye başlarlar.

İşte Yahudi kaynaklarında geçen sandık hikâyesini Muhammed, *Kur'an*'a:

"Peygamberleri onlara: –'Onun hükümdarlığının alâmeti, Tabut'un size gelmesidir. Meleklerin taşıdığı o Tabut'un içinde Rabbinizden size bir ferahlık ve sükûnet, Musa ve Harun hanedanlarının bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Eğer inanmış kimseler iseniz sizin için bunda şüphesiz bir alâmet vardır'– dedi" (K. Bakara 248)

şeklinde geçirmiştir. Bu ayetin anlamını açıklamak üzere yorumculardan bir kısmı "tabut" deyiminin "sandık" olarak anlaşılması gerektiğini ve bu sandığın Musa tarafından, savaşlar sırasında, ordunun önünde bulundurulduğunu ve bu sayede ordunun güç ve moral kazandığını, ancak daha sonraları bu tabut'un (sandığın) Yahudilerin elinden **Câlût** tarafından alındığını söylerler. Bununla beraber **Tâlût** zamanında İsrailoğullarının "Eğer Tâlût gerçekten hükümdar ise delil getirsin" diye konuşmaları üzerine kendilerine: *"Onun hükümdar olduğuna kanıt Tabut'un geri gelmesidir"* denildiğini ve Tabut'un geri geldiğini eklerler (Bkz. Diyanet Vakfı'nın *Kur'an* çevirisi).

Celâleddin es Süyûtî gibi diğer birçok yorumcu ise, ayette geçen *"Tabut"* sözcüğünden, vaktiyle Âdem tarafından cennetten gönderilen ve içinde peygamberlerin kimlikleri bulunan bir sandığın anlaşılması gerektiğini bildirirler. Güya bu sandığı İsrailoğulları ele geçirmişler ve savaşlarda ordunun önünde tutmuşlar bu sayede zaferler sağlamışlardır. Fakat günün birinde yabancı bir kavim olan **Amalika** bu sandığı onların elinden almıştır. Bunun üzerine melekler sandığı onlardan alıp Tâlût'a getirmişler ve bu suretle halk Tâlût'un hükümdar olduğunu kabul etmiştir.

Bununla beraber şunu belirtmek gerekir ki, söz konusu hikâye, *Kur'an*'ın yukardaki 248. ayetinden önceki ve sonraki ayetleriyle çok karışık bir şekle sokulmuştur.

XLI

İSRAİLOĞULLARINDAN TÂLÛT'UN, AZ SAYIDAKİ ASKERLERİYLE, ÇOK GÜÇLÜ OLAN "KÂFİR" CÂLÛT ORDUSUNA KARŞI GALEBE ÇALMASININ HİKÂYESİ

(K. Bakara 249-251)

Kur'an'da Bakara Suresi'nin 249-251 ayetlerinde **Tâlût**'un İsrailoğullarının başına geçmiş olarak **Câlût**'un emrindeki Midyanîler ordusuna galebe çaldığını ve sonunda Davud'un Câlût'u öldürdüğü yazılıdır ki, Yahudilerin *Ahd-ı Atıyk* adlı kitabının çeşitli bölümlerinden ve özellikle *Hâkimler* adlı kitabından ufak tefek değişikliklerle alınmadır. *Hâkimler* kitabında **Cad** (Gideon) diye yazılı olan kişiyi Muhammed **Tâlût** olarak tanımlamıştır; oysa ki **Tâlût**, Ahd-ı *Atıyk*'ta **Saul** diye bilinen kimsedir. Konu ile ilgili olarak *Kur'an*'da yer alan ayetler şöyle:

> *"Tâlût askerlerle beraber (cihad için) ayrılınca: –'Biliniz ki Allah sizi bir ırmakla (sınayacak). Kim ondan içerse benden değildir. Eliyle bir avuç içen müstesna, kim ondan içmezse bendendir'– dedi. İçlerinden pek azı müstesna, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve iman edenler beraberce ırmağı geçince: –Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak hiç gücümüz yoktur'– dediler. Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir... Câlût ve askerleriyle savaşa tutuştuklarında: –'Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Bize cesaret ver ki tutunalım. Kâfir kavme karşı bize yardım et'– dediler. Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler..."* (K. 249-251).

Yukardaki şekliyle bu ayetleri anlamak mümkün değildir; anlayabilmek için her şeyden önce kaynağına inmek, yani *Ahd-ı Atıyk*'taki

Hâkimler kitabını ve *Kur'an* yorumcularının bu kaynaklardan esinlenerek anlattıklarını gözden geçirmek koşuldur. *Hâkimler* adlı kitapta anlatıldığı şekliyle, hikâyenin özeti şöyle:

İsrailoğulları, kötü olan şeyleri yaptıkları için, Tanrı tarafından cezalandırılmak üzere Midyanîlerin boyunduruğu altına sokulurlar. Bu boyunduruk yedi yıl sürer. Fakat İsrailoğulları buna dayanamayıp Tanrı'ya feryat etmeye başlarlar. Tanrı onlara bir peygamber göndermek ister. Yoaş'ın oğlu **Cad** (Gideon), bir gün şarap için buğday dövüyor iken Tanrı'nın meleğini karşısında bulur. Melek ona *"Ey cesur yiğit, Rab seninle beraberdir"* der. Fakat o sırada İsrailoğulları Midyanîlerin boyunduruğu altında bulundukları için Cad şöyle der: *"Ah efendim, eğer Rab bizimle beraberse, niçin bütün bu şeyler başımıza geldi... Rab şimdi bizi attı ve bizi Midyan'ın eline verdi"*. Fakat melek kılığına bürünmüş olan Rab ona bakar ve: *"Bu kuvvetinle git ve İsrail'i Midyan'ın elinden kurtar"* der. Buna karşılık Cad: *"Ne ile kurtarayım? İşte benim ailem Manasede en fakiridir ve babamın evinde en küçüğüyüm"* der. Rab ona: *"Mutlaka seninle beraber olacağım, ve Midyanîleri bir (tek) adammış gibi vuracaksın"* (Bkz. *Hâkimler,* Bap 6: 11-16).

Fakat Cad, kendisiyle konuşanın Tanrı olduğundan emin değildir; emin olmak için: *"Eğer şimdi gözünde lütûf buldumsa, benimle söyleşen sen olduğuna dair bana alâmet göster"* der. Bunun üzerine Rab birtakım mucizeler göstererek kendisini ona tanıtır (*Hâkimler,* Bap 6: 16-33). Bunun üzerine Cad, bütün kavmini toplayıp Harrod Pınarı denen yerde ordugâh kurar; Midyan ordugâhı da onların kuzey tarafındaki bir tepenin yanında bulunan dere kenarındadır.

Aslında Cad'ın ordusu, otuz iki bin kişilik, oldukça kalabalık bir ordudur; kalabalık olduğu için Tanrı'nın düşündüğü odur ki, eğer savaşı kazanacak olurlarsa, bunu kendi güçleriyle sağladıklarını düşünerek kibirlenecekler, bu nedenle kendilerini Tanrı'ya karşı minnettar hissetmeyeceklerdir; hatta Tanrı'ya karşı caka satacaklardır. Oysa ki Tanrı onları, savaşta kazandırarak, kendisine minnettar kılma arzusundadır. Bu nedenle askerlerinin sayısını azaltması için **Cad**'a şöyle der: *"Ve şimdi kavm'a işittirip de: –'Kim korkuyor ve titriyorsa dönsün... geri gitsin"*. **Cad** öyle yapar ve bunu duyanlardan yirmi iki bin kişi geri döner; geriye on bin kişi kalmış olur. Fakat Tanrı bunu da çok bulur ve Cad'a şöyle der:

"Kavmin sayısı yine fazladır; onları suya indir ve senin için orada onları deneyeyim; ve vaki olacak ki, sana –'Bu seninle beraber gidecek'– dediğim adam seninle beraber gidecek, ve –'Seninle gitmeyecek'– dediğim adam gitmeyecektir" (*Hâkimler*, Bap 7: 1-5).

Cad Tanrı'nın dediği gibi yapar ve kavmini suya indirir. Bu kez Tanrı tekrar Cad'a seslenir:

"Köpeğin diliyle içtiği gibi dili ile su içen her adamı ayrı, ve içmek için dizleri üzerine çöken her adamı da ayrı koyacaksın" (*Hâkimler*, Bap 7: 5).

Cad Tanrı'nın dediği gibi yapar. Ellerini ağızlarına götürerek dilleriyle su içenleri ayırır; bunların sayısı üç yüz kişi olur; kavmin arta kalanlarının hepsi su içmek için dizleri üzerine çökerler. Tanrı, elleriyle su içen üç yüz kişiyi seçer ve Cad'a der: *"Diliyle içen üç yüz kişi ile sizi kurtaracağım ve Midyanîleri senin eline vereceğim"*. Bunun üzerine Cad, bu üç yüz kişiyi ayırıp diğerlerini kendi çadırlarına gönderir. Ve bu üç yüz kişi ile düşmana saldırır; Tanrı'nın desteğiyle koskoca bir Midyan ordusunu yener (*Hâkimler*, Bap 7: 6-25). Bu suretle Midyan halkı İsrailoğullarının önünde alçalır ve bir daha başlarını kaldıramaz (*Hâkimler*, Bap 8: 28).

Ve işte yukardaki hikâyeyi Muhammed, kendi siyasetine araç yaparak az sayıdaki taraftarlarını güçlü durumda bulunan düşmanlarına karşı saldırtmak üzere örnek olarak kullanmıştır. Fakat kullanırken ufak tefek bazı değişiklikler yapmıştır ki, bunlardan biri **Cad**'ın adını **Tâlût** şekline sokmak olmuştur. Muhtemelen Tâlût adını **Câlût** adı ile ses benzerliği içinde tutabilmek için böyle yapmış olabilir. Ancak ne var ki, *Ahd-ı Atıyk*'ta söz konusu olan ad, **Tâlût** değil fakat **Saûl**'dur. Öte yandan *Ahd-ı Atıyk*'a göre ırmak kenarında halkını deneyen kişi **Tâlût** değil fakat, yukarda belirttiğimiz gibi, **Cad**'dır (Gideon'dur).

Gerçekten de *Kur'an*'da yazılı olan şudur:

"Tâlût askerlerle beraber (cihad için) ayrılınca: –'Biliniz ki Allah sizi bir ırmakla (sınayacak). Kim ondan içerse benden değildir. Eliyle bir avuç içen müstesna, kim ondan içmezse bendendir'– dedi. İçlerinden pek azı müstesna, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve iman edenler beraberce ırmağı geçince: –Bugün bizim Câlût'a ve asker-

lerine karşı koyacak hiç gücümüz yoktur'– dediler. Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir... Câlût ve askerleriyle savaşa tutuştuklarında: –'Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Bize cesaret ver ki tutunalım. Kâfir kavme karşı bize yardım et'– dediler. Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Davud da Câlût'u öldürdü. Allah (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi, dilediği ilimlerden ona öğretti" (K. Bakara Suresi, 249-251).

Kur'an yorumcularına göre **Câlût**'u öldüren **Davud** o tarihte henüz yedi yaşındadır. Ve güya Tanrı **Câlût**'un, **Davud** tarafından öldürüleceğini Tâlût'a haber vermiş ve bunun üzerine Tâlût Davud'u beraberinde götürmüştür. Götürürken de yolda üç taş canlanıp dile gelmişler ve Davud'a: *"Bizi al, Câlût'u bizimle öldüreceksin"* demişlerdir. Bunun üzerine Davud bu üç taşı almış, sapanı ile atmış ve Câlût'u öldürmüştür.

Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı, sanki söylediklerinin ciddiye alınmaması ihtimali varmış gibi, bütün bunların kendi ağzından çıkma "ayetler" olduğunu ve olayları doğru olarak anlattığını bildirir; şöyle der:

"(Ey Muhammed!) İşte bunlar Allah'ın âyet'leridir. Biz onları sana doğru olarak anlatıyoruz. Şüphesiz sen, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerdensin" (K. Bakara 252).

XLII

ARKADAŞLARININ KARISINA GÖZ KOYUP ONUNLA ZİNA EDEN DAVUD'UN TANRI TARAFINDAN BAĞIŞLANMASININ HİKÂYESİ

(K. 38 Sâd 21-26; Ahd-ı Atıyk/ II Samuel, Bap 11: 2-27; Bap 12:7-2412: 24)

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, *Kur'an*'ın Sâd Suresi'nde, Davud'la ilgili olarak şunu bildirmiştir:

> *"...Davud kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi. Sonra bu tutumundan dolayı onu bağışladık. Kuşkusuz yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır. Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır"* (K. 38 Sâd 24-26).

Yukardaki şekliyle bu ayetlerden bir anlam çıkarmak mümkün değildir. Neden dolayı **Davud** Tanrı'nın kendisini sınadığını sanmıştır? Neden dolayı secdeye kapanıp mağfiret dilemiştir? Neden dolayı Tanrı onu bağışlamış ve sonra yeryüzünde halife yapmıştır? Bütün bunlar okuyucu için birer muamma; meğer ki Yahudi din kitaplarında **Davud** ile ilgili sayfaları gözden geçirmiş olsun.

Gerçekten de *Ahd-ı Atıyk*'ın *Samuel II* adlı kitabında Davud'un, **Batşeba** adındaki güzel bir kadına nasıl âşık olduğu ve en yakın bir arkadaşının karısı olan bu kadınla nasıl zina yaptığı anlatılmıştır; özeti şöyle:

Bir akşam Kral Sarayının damında gezerken Davud, yıkanmakta olan bir kadın görür. Kadın güzel olduğu için hoşuna gitmiştir. Adamlarını göndererek araştırır ve öğrenir ki kadın, **Hitti Uriya**'nın karısı **Bat-şeba**'dır. Hitti Uriya, ki Davud'un en yakın bir arkadaşıdır, o sırada cephede savaşmaktadır. Davud ulaklarını gönderip kadını getirtir ve onunla yatar. Az zaman geçmeden kadın Davud'a haber gönderip gebe kaldığını bildirir. Bunun üzerine cephede savaşmakta olan Uriya'yı yanına getirtir. Biraz sohbet ettikten sonra ona: *"Evine in ve ayaklarını yıka"* der. Fakat Uriya, durumu öğrendiği için, evine gitmez; başka bir yerde yatar. Bunu öğrenen Davud, Uriya'yı çağırtarak neden evine gitmediğini sorar; o da ona birtakım bahaneler uydurur ve evine dönüp karısıyla yatmayacağını bildirir. Davud **Bat-şeba**'ya âşık olduğu için onunla evlenme kararındadır; bu nedenle Uriya'nın ortadan yok olması gerektiğini düşünür. Bu maksatla cephede bulunan kumandan Yoab'a bir mektup yazarak Uriya'nın eline verir ve gönderir. Mektupta, *"(Uriya'yı) şiddetli cenkte ön diziye koyun, ve onun yanından çekilin ki, vurulsun da ölsün"* diye yazar. Mektubu alan Yoab, emir gereğince yapar ve zavallı Uriya'nın çarpışma sırasında ölmesini sağlar. Ve sonra askerlerinden birisiyle Davud'a haber gönderip Uriya'nın ölmüş olduğunu bildirir. Haberi alan Davud, Yoab'a mektup yazarak üzülmemesini ister ve şöyle der:

> *"Bu şey gözünde kötü görünmesin, çünkü kılıç bazen bunu, bazen şunu yer; şehre karşı cengini şiddetlendirip onu yık."*

Kocasının cephede savaşırken öldüğünü işiten **Bat-şeba**, ağlayıp dövünmeye başlar ve yas tutar. Fakat yası geçince Davud onu evine alır ve onunla evlenir; **Bat-şeba** ona bir oğlan çocuk doğurur (Bkz. *II Samuel*, Bap 11: 2-27).

Ancak ne var ki, Davud'un yaptığı şey Tanrı'ya kötü görünür; bu nedenle Tanrı, Natan adında birini Davud'a gönderir ve onun ağzıyla şöyle der:

> *"Ben seni İsrail üzerine Kral (yaptım), ve ben seni Saul'un elinden kurtardım; ve efendinin evini sana, ve efendinin karılarını koynuna verdim; ve İsrail'le Yahuda evini sana verdim; ve eğer bu az gelse idi, sana daha neler neler verirdim. Niçin Rabbin gözünde kötü olanı yaparak onun sözünü hor gördün? Hitti*

Uriya'yı kılıçla vurdun, ve karısını kendine karı olarak aldın... Ve şimdi kılıç ebediyen senin evinden ayrılmayacak, çünkü beni hor gördün ve Hitti Uriya'nın karısını kendine karı olarak aldın" (Bkz. *II Samuel,* Bap 12: 7-11).

Görülüyor ki, Tanrı *"efendinin evini sana, ve efendinin karılarını koynuna verdim"* diye konuşarak başkalarına ait kadınları Davud'a verdiğini söylemekte ahlâkiliğe aykırı bir şey bulmamıştır. Fakat buna karşılık Davud'un, arkadaş karısı olan Bat-şeba ile yatmasını kötü bir şey olarak görmüştür. Şu durumda ortada çözümlenemeyen bir ahlâk sorunu bulunmaktadır.

Fakat her ne olursa olsun İsrail'in Tanrı'sı, bu yukardaki sözleri söyledikten sonra, nasıl bir ceza vereceğini Davud'a açıklar; şöyle der:

"İşte kendi evinden sana karşı kötülük çıkaracağım, ve senin gözlerinin önünde karılarını alıp komşuna vereceğim, ve bu güneşin gözü önünde o (komşun) senin karılarınla yatacak. Çünkü sen gizlice yaptın, fakat ben bu şeyi bütün İsrail'in karşısında, ve güneşin karşısında yapacağım" (Bkz. *II Samuel,* Bap 12: 12).

Yine görülüyor ki, İsrail'in Tanrısı, Davud'un karılarını alıp başka erkeklerin koynuna vermekte sakınca görmemektedir. Güzel ama bunu yapmakla Davud'dan ziyade bu kadıncağızları cezalandırmış değil midir? Çünkü kadınlar, istemedikleri erkeklerle yatma zorunluğunda bırakılmışlardır.

Fakat her ne olursa olsun Davud, bu hususlarla uğraşmaz; sadece kendisine Tanrı'nın bu sözlerini nakleden Natan'a: *"Rabbe karşı suç işledim"* der. Suçluluğunu kabul etmekle Tanrı tarafından öldürülmekten kurtulmuş olur; Natan ona şöyle der: *"Rab da senin suçunu sildi, ölmeyeceksin"* (*Ahd-ı Atıyk/ II Samuel,* Bap 12: 13).

Bununla beraber Tanrı, ceza olarak Davud'un çocuğunu öldürür. Çocuğunun öldüğü haberini alınca Davud yıkanıp yağ sürünür, giysilerini değiştirir, Rabbin evine gidip secde eder. Daha sonra Bat-şeba ile yatar; Bat-şeba gebe kalır ve bir oğlan doğurur. Ona **Süleyman** adını verirler. Süleyman, Davud'un ölümünden sonra İsrail tahtına çıkar (Bkz. *Ahd-ı Atıyk/ II Samuel,* Bap 12: 24).

Ve işte *Ahd-ı Atıyk*'ta yer alan yukardaki hikâyeyi Muhammed, Tanrı'nın kendisine: *"Ey Muhammed! Sana davacıların haberi ulaştı mı?"* (K. Sâd 21) dediğini söyleyerek, *Kur'an*'ın Sâd Suresi'ne geçirir. Fakat geçirdiği şekliyle hikâye anlaşılamayacak bir niteliktedir. Zira Muhammed'in *Kur'an*'a koyduğu bu ayetlere göre güya Davud ibadet etmekte iken iki kişi, mabedin duvarlarına tırmanıp yanına gelirler. Davud korkar. Gelenler şöyle der:

> *"Korkma! Karşında iki davacı var yalnızca: birimiz öbürümüzün hakkına el uzatmıştır. Aramızda hakça hükmet. Adaletten şaşma. Ve bizi doğru yola götür. Şu benim kardeşimdir; (onun) 99 dişi koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Kalkıp diyor ki: 'Onu da bana ver'. Karşılıklı tartışmada beni yendi"* (K. Sâd 22-23).

Bunun üzerine Davud, tek dişi koyunu olan kişinin haksızlığa uğradığını düşünerek şöyle der:

> *"Andolsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle (kardeşin) sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçıların çoğu, birbirlerinin haklarına tecâvüz ederler. Yalnız iman edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar da ne kadar az!"* (K. Sâd 24).

Bunları söylerken Davud: *"Tanrı'nın kendisini denediğini (sanır) ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapan(ır), tevbe edip Allah'a yöne(lir)"*. Bu tutumundan dolayı Tanrı da onu bağışlar ve onu yüksek makamlara çıkarıp yeryüzünde halife yapar, güzel bir gelecekle mükâfatlandırır. Şöyle der:

> *"...Davud kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi. Sonra bu tutumundan dolayı onu bağışladık. Kuşkusuz yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır. Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır"* (K. 38 Sâd 24-26).

Söylendiğine göre *Kur'an* yorumcuları, ayette geçen "iki davacı" (ya da "iki hasım") deyimlerinden "iki melek" anlaşılmak gerektiği ve "dişi koyun" deyiminin de "kadın" anlamına geldiği kanısındadırlar. Böylece 99 kadını olan kişinin, diğer kişiden tek kadını almak istemesinin haksızlık olduğunu ve bu haksızlığın Davud'a indiğini anlatmak isterler. Daha başka bir deyimle Davud'un, 99 kadına sahip iken bir de tek kadına sahip Uriya'nın elinden karısını almasının haksızlık olduğunu anlatmış olurlar.[1]

Muhammed, Davud'la ilgili bu ayetleri *Kur'an*'a koyarken, Davud'un Tanrı tarafından böylesine şerefli durumlara ulaştırılmasına özlem duyup, bunun kendisine da nasip olması umudunu beslemiş olmalıdır. Çünkü daha önceki sayfalarda gördüğümüz gibi Muhammed de, kendisine oğulluk edindiği Zeyd'in eşi Zeyneb'e âşık olup, Zeyd'in Zeyneb'i boşaması üzerine, onunla evlenmiş ve bu işi Tanrı emriyle yaptığını söylemiştir.

1 Bu konuda bkz. Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.IV.'s.170-171.

XLIII

SÜLEYMAN'IN TAHTININ ÜSTÜNE TANRI TARAFINDAN BIRAKILAN CANSIZ CESETLE İLGİLİ HİKÂYE

(K. 38 Sâd 34-38)

Kur'an'ın Sâd Suresi'nde, Süleyman "peygamber"in tahtının üstüne bırakılan cesetle ilgili şöyle bir ayet var:

> *"Andolsun biz Süleyman'ı (sınadık) Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik, sonra o, yine eski haline döndü"* (K. 38 Sâd 34).

Bazı çevirilere göre bu ayet şöyle de okunabilmektedir:

> *"Andolsun ki Süleyman'ı denedik, hükümranlığını zayıf düşürdük, sonra eski haline döndü"* (K. Sâd 34).

Fakat her ne şekilde okunursa okunsun, tümüyle anlaşılamaz olan bu ayeti, Yahudi kaynaklarına ve bu kaynaklara dayalı olarak *Kur'an* yorumcularının (örneğin Beyzevî, Abulfida, Celâleddin es Süyûtî, vs. gibi...) açıklamalarına gitmeden açıklığa kavuşturmak mümkün değildir.

Gerçekten de bu ayet, Yahudilerin **Talmud**'unda geçen bir hikâyenin, bazı değişikliklere sokularak Muhammed tarafından *Kur'an*'a aktarılmış özetidir. **Talmud**'da anlatılan hikâye ise, genel hatlarıyla şöyle:

Öleceği günün yaklaştığını anlayan **Davud,** kırk yıl boyunca İsrail üzerinde sürdürdüğü hükümranlık yetkilerini oğlu Süleyman'a devreder (Bkz. *Ahd-ı Atıyk/ I Krallar,* Bap 2: 1-12). Süleyman İsrail tahtına çıktığı zaman, Tanrı Süleyman'a "deniz kıyısında olan kum gibi, ziyadesiyle hikmet ve anlayış ve yürek genişliliği" verir; ve bu sayede Süleyman'ın hükümranlığı pek saltanatlı olur (Bkz. *I Krallar,* Bap 4: 29 vd.). O kadar ki, azametiyle övünen Mısır Kralı Firavun, kızını Süleyman'a verir (Bkz. *I Krallar,* Bap 3: 1).

Tıpkı babası gibi Süleyman da şehvetine düşkün olduğu için haremini kadınlarla doldurur: yedi yüz karısı ve üç yüz cariyesi olur. Karılarının büyük çoğunluğu yabancılardan oluşur. Oysa Tanrı'nın İsrailoğullarına bir emri vardır ki, o da yabancılarla karışmamaktır. Çünkü güya Tanrı, bu karışıklık yüzünden İsrailoğullarının imandan çıkacaklarını düşünmektedir. Bu nedenle onlara şöyle emretmiştir:

> *"(Yabancıların) arasına gitmeyeceksiniz ve onlar da sizin aranıza gelmeyecekler. Çünkü mutlaka yüreğinizi kendi ilahlarının ardınca saptıracaklardır"* (Bkz. *I Krallar,* Bap 11: 2).

Ve işte Süleyman, yabancı kadınları haremine almakla, Tanrı'nın bu emrine karşı gelmiş olmaktadır. Ve hele Sidon ülkesinin hükümdarının kızını almakla, daha da büyük bir günah işlemiştir ki, hikâyesi şöyledir:

Sidon denilen ülkeye karşı giriştiği saldırı sonucunda, Süleyman, ülkeyi ele geçirir ve hükümdarının kafasını kestirip kızı **Jerada**'yı kendisine cariye olarak alır. Jerada güzelliği ve fettanlığı ile Süleyman'ın kalbini kazanır ve onun kadınları arasında "gözde" durumuna gelir. Fakat ne var ki, Jerada, babasının ölümünü unutamamakta ve gece gündüz ağlamaktadır. Jerada'yı bu şekilde mutsuz ve bitap şekilde görmekten dolayı üzülen Süleyman, şeytanlara emrederek Jerada'nın babasının bir resmini hazırlatır ve teselli olsun diye bu resmi, kadıncağızın odasına yerleştirir. Ne var ki, Jerada, kendi kavminin gelenekleri gereğince gece gündüz bu resme tapmaya başlar. Ve bu şekildeki ibadetine devam ederken Süleyman'ın veziri bunu görür ve derhal Süleyman'a giderek hükümdarın çatısının altında putlara tapılmakta olduğunu haber verir. Süleyman büyük bir hiddete kapılır; hele bu işin kırk gün boyunca devam etmiş olduğunu öğrenmekle daha da hiddetlenir; derhal Jerada'nın odasına giderek resmi parçalar. Sonra da böyle bir tapma olayına kendisi sebep olduğu için günah çıkarmak üzere çölde bir yere çekilir ve ağlayıp sızlayarak Tanrı'ya tevbeler eder. Fakat Tanrı onu cezasız bırakmamak için intikam alma yolunu seçer. Bu cezayı da, onun hükümranlığını zayıflatmak suretiyle vermek ister. Bu maksatla onun, her zaman için üzerinde taşıdığı krallık mührünü şeytan'a aldırtır. Bunu da şöyle yapar: Süleyman, her daim yanında taşıdığı bu mührü, yüzünü gözünü yıkadığı ya da ayak yoluna gittiği zamanlar, cariyelerinden *Amina* adında birine bırakırmış. Ve işte böyle yaptığı bir sırada şeytan, Süleyman

kılığında görünerek Amina'dan mührü alır ve hükümdar niteliğiyle iş görmeye başlar. O bunu yaparken sahici Süleyman, hiç kimselerin tanıma-yacağı kılıklarda sokaklara düşer ve geçim sağlamak üzere dilenir. Bu durum kırk gün boyunca böylece sürüp gider. Fakat kırkıncı gün şeytan, yüzüğü denize atıp kaçar. Bu işi kırkıncı gün yapmasının sebebi, Jerada tarafından puta tapma olayının kırk gün sürmüş olmasıdır. Denize atılan mührü bir balık yutar; az sonra balıkçılar balığı tutarak Süleyman'a verirler, Süleyman da balığın karnındaki mührü çıkarıp tekrar hükümranlığına ka-vuşur. İlk iş olarak şeytanı yakalatır, boynuna bir taş bağlatarak göle attırır.

Beyzevî, Celâleddin es Süyûtî ve Abulfida gibi *Kur'an* yorumcuları, *Kur'an*'ın Sâd Suresi'nin 34.-38. ayetlerini açıklığa kavuştururlarken Yahudi kaynaklarından esinlenerek anlattıkları yukardaki hikâyeyi nakleder-ler ve bunu, **kadın sınıfına güven duymamak gerektiği** konusunda Muhammed'in söylediklerine destek sayarlar.[1]

XLIV

MUHAMMED'İN AMUCASI HAMZE İBN-İ ABDÜLMUTTALİB'İN, İSLAMDA İÇKİ YASAĞINA SEBEP OLUŞUNUN HİKÂYESİ

(K. Nahl 67; Bakara 219; Nisâ 43; Mâide 90-91)

Kur'an'ın **Mâide** Suresi'nde şarabın ve dolayısıyla sarhoş edici içkilerin kesin olarak yasaklandığı yazılıdır. İlgili ayetler şöyle:

> *"Ey inananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçının ki saâdete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?"* (K. 5 Mâide 90-91).

Görülüyor ki, yasak emri, esas itibariyle içki'nin (şarab'ın) (tıpkı kumar, putlar, fal okları gibi) *"şeytan işi pislik"* sayılması ve şeytan'ın, içki ve kumar yolu ile insanlar arasına düşmanlık ve kin sokup, onları Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoyması gerekçesine dayatılmıştır.

Kur'an yorumcuları, İslamdan önce Araplar arasında şarap içme alışkanlığının çok yaygın bulunduğunu ve Tanrı'nın Müslümanları bu kötü gelenekten kurtarmak istediğini ve bu isteğini yerine getirmek üzere üç ayrı safhada içki yasağını koyduğunu söylerler. Güya Tanrı, önceleri, içkide hem yarar hem de günah olduğunu bildirmekle beraber, bunun günahının faydasından büyük olduğunu söylemiş (K. Bakara 219); daha sonra içkili iken namaz kılmayı yasaklamış ve: *"Ey inanırlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene değin namaza yaklaşmayın"* (K. Nisâ 43) diye emretmiş ve en sonunda da içkiyi kesin şekilde yasaklamıştır (K. Mâide 90-91).

İslam yazarlarının söylemesine göre, Arapları alışık oldukları bir gelenekten kurtarmak kolay olmadığı için, bu yasak, onları alıştıra alıştıra ve üç safhada konmuştur. Söylemeye gerek yoktur ki, bu açıklama tarzı, Tanrı'yı aciz durumda imiş gibi göstermekten başka işe yaramaz. Şu bakımdan ki, her şeye kâdir ve her şeyi dilediği an ve dilediği şekilde yapabilen bir Tanrı'nın, kötü olduğunu söylediği içkiyi, ilk anda yasaklayamayıp bu işi üç safhada yapma gereğini duyması acz'den başka bir şey sayılamaz ve şeriatçılar, yukardaki açıklamalarıyla Tanrı'yı bu duruma düşürdüklerinin farkında değillerdir.

Gerçek olan şudur ki, Muhammed, içki sorununu günlük siyasetinin gereksinimlerine uygun olmak üzere çözüme bağlamıştır. İlk başlarda içki ve şarap içimine izin vermiş, zamanla bunu kısıtlama yoluna gitmiş ve nihayet kesin içki yasağını, hicretin üçüncü yılında, amucası *Hamze İbn-i Abdülmuttalib*'le ilgili bir olay vesilesiyle ve fakat onun Uhud Savaşı sırasında ölümünden hemen sonra koymuştur. Başka bir deyimle, kendisini "Peygamber" olarak ilan ettiği tarihten 13 ya da 14 yıl sonrasına gelinceye kadar içkiyi yasaklamamıştır. Bunun böyle olduğunu anlamak için içki yasağının hikâyesini özetleyelim:

Kendisini peygamber olarak ilan ettiği tarihten 13 ya da 14 yıl sonra Medine'ye hicret edeceği tarihe kadar olan dönem boyunca (ki buna **"Birinci Mekke dönemi"** denir) Muhammed, henüz güçlenmemiş idi; güçsüz bir durumda olduğu için İslamı yayma konusunda pek başarı sağlayamamıştı. Kendisine inandırabildiği kimselerin sayısı 80 ya da 100 civarında idi. Bu itibarla Arapların alışkanlıklarına karşı koymak ya da onların hoşlanmadıkları şeyleri yapmak olanağına pek sahip değildi. Taraftar toplayabilmek için mümkün olduğu kadar onları hoşnut kılmaya çalışırdı. Arapların saplı bulundukları alışkanlıklardan biri içki içmekti. Bundan dolayıdır ki, Muhammed, ilk başlarda Tanrı'nın içkiye izin verdiğini bildirerek *Kur'an*'a şu ayeti koymuştur:

> *"Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem **içki** (seker) hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da düşünen toplum için büyük bir ibret vardır"* (K. 16 Nahl Suresi, ayet 67).

Ayetin Arapça aslında "içki" sözcüğü, "seker" olarak geçer ki **"sarhoşluk veren içki"** demektir. Bu itibarla bu sözcüğü, "şerbet" ya da "şıra" şeklinde anlamak yanlıştır,[1] çünkü bunlar sarhoşluk yaratan içkilerden sayılmazlar.[2]

Bu ayeti *Kur'an*'a koyduktan bir süre sonra Muhammed, bazı kimselerin içkili şekilde namaza durduklarını, uygunsuzluklar yaptıklarını görür. Örneğin bir gün Ashab'dan *Abdurrahman İbn-i Avf*'ın yaptığı ziyafet sırasında, bol miktarda içki içerek sarhoş olan kimselerin sarhoş bir halde namaz kıldıklarına, *Kur'an* okuduklarına ve okurken de saçmalıklar yaptıklarına tanık olmakla işin ciddiyetten ayrıldığını anlar ve *Kur'an*'a şu ayeti koyar:

> *"Ey inananlar! Siz sarhoş iken, ne söylediğinizi bilene kadar... namaza yaklaşmayın"* (K. Nisâ 43).[3]

Görüldüğü gibi şarap içimini yasaklamış değildir; sadece sarhoş halde iken namaza durulmasını yasaklamıştır.

Fakat Muhammed'i asıl düşündüren şey, kişilerin sarhoş halde iken sadece dinsel görevleri yerine getirmekte kusur edebilecekleri değil, fakat kendi otoritesine karşı gelebilecekleri tehlikesi idi. Çünkü sarhoştan delinin bile korktuğu gerçeğini herkesten fazla o bilirdi. Bu nedenle içki alışkanlığını yavaş yavaş önlemenin yollarını aramalıydı. Bu konuda bir adım daha atmış olmak için şarabın hem yararlı olduğunu ve fakat hem de günah sayıldığını, hatta günah yönünün faydasından büyük olduğunu belirtmek ister ve *Kur'an*'a şunu koyar:

> *"Sana içki ve kumarı sorarlar, de ki: –'İkisinde de hem büyük günah ve hem insanlara bazı faydalar vardır. Günahları faydasından daha büyüktür'–..."* (K. Bakara 219).

1 Bu itibarla yukardaki ayeti, şerbet ya da şıra içimine izin verilmiş gibi göstermek yanlıştır.

2 Diyanet İşleri Başkanlığı'nın *Kur'an* çevirisinde: "Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden şerbet, şıra ve güzel rızık elde edersiniz..." (K. Nahl 67) diye yazılıdır ki yanlıştır. Çünkü ayette geçen sözcük, yukarda belirttiğimiz gibi, "seker" olup "sarhoşluk veren içki" anlamına gelir. Nitekim Diyanet Vakfı'nın çevirisinde "Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar..." denmiştir ve yapılan açıklamada da ayette geçen "seker" sözcüğünün sarhoşluk veren şey olduğu ve bu ayetin Mekke'de indiği ve o tarihlerde şarap ve içkinin "haram" kılınmadığı belirtilmiştir. Aynı doğrultuda olmak üzere Turan Dursun'un görüşleri için bkz. *Kur'an Ansiklopedisi*, c.VI, s.72.

3 Beyzevî gibi *Kur'an* yorumcuları, Nisâ 43. ayetinin bu vesileyle konduğunu söylerler.

Bu hükmü yerleştirmekle, taraftarlarını içkinin günah doğurabileceği inancına sürüklemiş olur. Böylece içki yasağına doğru bir adım daha atmış demektir. Bununla beraber yine de kesin şekilde içki yasağı koyma yoluna gitmekten çekinir. Bu işi Medine'ye geçtikten ve güçlenmeye başladıktan sonra yapacaktır. Nitekim hicretten sonra, gerek çete saldırılarıyla ve gerek Bedir Savaşı'nın kazanılmasıyla hem bol miktarda ganimet elde etmiş ve hem de bu sayede taraftarlarının sayısının arttığını fark etmiştir. Bu arada amucası *Hamze İbn Muttalip*'le ilgili bir olay, kendisine bu konuda beklenmedik bir fırsat yaratmıştır. İslam kaynaklarının naklettiği olay şu:

Hamze İbn-i Muttalib, Muhammed'in hem amucası ve hem de sütkardeşi olur; şu bakımdan ki, bir kere *Hamze*'nin annesi, Muhammed'in annesinin "am-zâdesi"[4]dir. Öte yandan, rivayete göre, Muhammed'i emziren *Süveyb* adındaki kadın ayni zamanda Hamze'yi de emzirdiği için Muhammed ile Hamze sütkardeşi bilinir.

İlk başlarda Muhammed'in peygamberlik iddialarına karşı gelmekte iken Hamze, daha sonra fikir değiştirmiş ve Müslüman olmuştur. Olduktan sonra da onun en ateşin bir savunucusu kesilmiştir. *Abû Cehl* gibi kişilerin düşmanlıklarına karşı Muhammed'i koruyanlardan biri olmuştur. Hamze'nin İslama girişi Muhammed'e hem "prestij" ve hem de taraftar kazandırmıştır.[5] Son derece cesur ve kavgacı bir karaktere sahip bulunduğu için Hamze'ye *"Allah'ın ve peygamberinin arslanı"* unvanı verilmişti. Muhammed onu Kureyş kervanlarına karşı gönderdiği çetelerde kullanmıştır. Bedir Savaşı'nda da büyük kahramanlıklar gösterdiği anlaşılmaktadır.[6] Bununla beraber Hamze'nin bir kusuru vardı ki, o da kadına ve şaraba fazlaca düşkün olması ve bir de son derece asabi karakteri nedeniyle öfkesine kolaylıkla kapılmasıdır. Öfkelendiği zaman, hele bir de sarhoş ise, kim olursa olsun, küfürler savurarak herkesi kırıp geçirirdi. Onun bu tür hiddetine, günlerden bir gün Muhammed de muhatap olmuştur; Buharî'nin *Kitâb-ı Şirb*'indeki bir bölümde anlatılan hadislere göre olay şöyle:[7]

4 Bu deyim İslam kaynaklarında geçmektedir. Diyanet Yayınları'nda da böyle geçer. Bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...,* c.VII, s.249.

5 *Sahih-i ...,* c.VII, s.249.

6 Hamze İbn-i Muttalib ile ilgili bilgiler için *Kitâb al-âğanî*'ye ve ayrıca İbn İshak'ın Siyer'ine bakınız. (Siyer İbn İshak, Akabe Yayınları, İstanbul 1988, s.229 vd.)

7 Bkz. *Sahih-i...,* c.VII, s.244 vd. Bu hususlar ayrıca Müslim ve Ebû Dâvud gibi kaynaklarda vardır.

Muhammed'in amucasının oğlu olan *Ali İbn-i Ebû Tâlib*, ganimet olarak edinmiş olduğu develerini Ensâr'dan birinin evi önünde otlatıp bekletmektedir; oradan "izhir" denen otu (ki Mekke samanı diye bilinen güzel kokulu bir tür ottur) yükleyip satmak üzere pazara götürecektir. Bu sırada *Hamze İbn-i Abdülmuttalib*, o evde keyf ederek şarap içmekte ve şarkıcı bir kıza (muganniye'ye) göbek attırıp, şarkı söyletmektedir.

Kapının önündeki develeri gören şarkıcı kız: *"Ey Hamze! (şu) semiz develere bak! Evin önündeki sâhada ayakları sımsıkı bağlanmıştır. Haydi Hamze, bunların boğazlarına bıçağı daya, boyunlarını kana boya! Ve bunların en nefis parçalarından şarap için biryân (kebab) ve çömlek kebabı yapmaya müsâreat et* (hemen giriş)" der.[8] Demesiyle birlikte Hamze, zurna gibi sarhoş bir halde, kılıcını yakaladığı gibi dışarıya fırlar ve iki vuruşla develeri boğazlar. Sonra da hörgüçlerini koparır ve böğürlerini yarıp ciğerlerinden birer parça alır ve eve döner. Araplara göre devenin en temiz ve en nefis parçaları hörgücü ile ciğeri olduğu için, Hamze bunlarla kendisine güzel bir ziyafet çeker.

Fakat o sırada Ali çıkagelir; kendisine geçim sağlayan develerin parçalanmış halini görmekle dehşete düşer. Fakat amucası olan Hamze'nin öfkeli halini bildiği için cesaret edip bir şey söyleyemez. Yanında bulunan *Zeyd İbn-i Hârise* ile birlikte derhal Muhammed'in yanına gider ve olan bitenleri ona anlatır. Muhammed onları da yanına alarak Hamze'nin bulunduğu eve gelir ve sarhoş bir halde bulunan amucasına üzüntüsünü bildirir. Hamze, hiddet içerisinde ve deliler gibi gözlerini dikerek Muhammed'e ve Ali'ye şöyle bağırır:

> *"(Ey Abdullah ve Ebû Tâlib evlâdları) Siz, babam (Abdülmuttâlib'in) köleleri değil misiniz?"*

Söylemeye gerek yoktur ki, herkesin içinde Muhammed'i köleye benzetmekle Hamze, ona karşı en büyük bir hakarette bulunmuş ve onun otoritesine büyük bir darbe indirmiştir. Fakat amucasının, içki yüzünden şuurunu kaybedip cinnetle hareket ettiğini düşündüğü için, Muhammed sesini çıkarmaktan çekinir, yapılan hakareti hazmederek *"arka arkaya çeki(lip) nihayet ordakilerin yanından çı(kar)"*.[9]

Ve bu olay vesilesiyle şunu kesin olarak anlar ki, halk üzerindeki iktidar ve otoritesinin bekâsı için içki içimini yasaklamak koşuldur. Çünkü

8 *Sahih-i...*, c.VII, s.247.
9 *Sahih-i...*, c.VII, s.244 vd., Hadis No. 1071.

içki yüzünden sarhoş düşen kişilerin, tıpkı Hamze gibi hareket etmeleri halinde, otoritesine karşı, giderek artan bir tehlikenin varlığını anlamıştır. Esasen bu dönemde güçlenmekte olduğu için, halka, içki yasağını kolaylıkla kabul ettirebileceği kanısına da varmıştır. Bu olaydan az sonra Uhud Savaşı cereyan eder ve yenilgiyle biten bu savaşta Hamze "şehid" olur. Böylece Muhammed için, içki yasağını koymak bakımından önemli bir engel kendiliğinden ortadan kalkmıştır.

Öte yandan Enes İbn-i Mâlik'in rivayetine göre, Uhud Savaşı'na katılan Müslümanların, Uhud gecesi şarap içerek sabahladıkları ve sarhoş bir şekilde katıldıkları savaş sırasında şehit oldukları ve savaşın da bu yüzden kaybolunduğu anlaşılır.[10] O kadar ki, halk arasında bazı kimseler: *"(Uhud günü) bütün mücâhidler, mîdelerinde şarab dolu olarak öldüler; (bunlar ne olacak?)"* diye konuştukları için Muhammed, Tanrı'nın bu gibi kişileri günahsız saydığını ve *"O îmân edip de iyi işler işliyerek ölenlerin tattıklarında günâh yoktur"* şeklinde ayet gönderdiğini söyler.[11]

Ve bunu da tam bir fırsat bilerek içki yasağı ile ilgili ayetleri (yani Mâide Suresi'nin 90. ve 91. ayetlerini) *Kur'an*'a yerleştirir. Biraz yukarda gördüğümüz gibi ayetler şöyle:

> *"Ey inananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçının ki saâdete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?"* (K. 5 Mâide 90-91).

Bu ayetleri *Kur'an*'a yerleştirdikten sonra tellallar çıkartarak yasak emrini etrafa yayar; tellallar: *"Ey mü'minler! Biliniz ki şarâb haram kılınmıştır"* diye avaz avaza bağırırlar. Bu haber üzerine herkes, evinde bulundurduğu şarap testilerini sokaklara dökmeye başlar. Söylendiğine göre, bu yüzden Medine sokakları şarap seline döner.[12]

Her ne kadar bazı yorumcular içki yasağının Mekke'nin fethi senesine rastladığını söylerlerse de[13] bunun böyle olmadığı kesinlikle ifade olunur; Uhud Savaşı'ndan hemen sonra Ömer bin Hattab'ın *"Allah'ım içki hak-*

10 *Sahih-i...*, c.VII, s.256-257.
11 *Sahih-i...*, c.VII, s.257.
12 *Sahih-i...*, c.VII, s.256 ve c.XI. s.94, Hadis No. 1698.
13 Hafız İbn-i Hâcer'in *Fethü'l-Bârî* adlı yapıtında, Mâide Suresi'nin 90. ayetinin yorumu vesilesiyle, bu görüşün yer aldığı anlaşılmaktadır. Bkz. *Sahih-i...*, c.VII, s.255.

kında emrin ne ise, bunu bize sârih (açık) *ve kat'i (kesin) olarak bildir"* şeklinde dua etmiş olmasının da içki yasağının Mekke'nin fethine kadar geciktirilmediğinin kanıtı sayılır.[14]

Kişiler içki içer de sarhoş olup kendisine kafa tutar endişesiyle, Muhammed, bu yasağı öylesine mutlak bir şekle sokmak ister ki, konuşma dilinde birtakım yasaklar yaratmaktan geri kalmaz. Örneğin Arapça **üzüm** anlamına gelen **"ineb"** sözcüğünün **"kerm"** sözcüğü ile birlikte ifade edilmemesini emreder; "kerm" sözcüğü Arapçada hem *"üzüm çubuğu"* ve hem de *"üzümden yapılan şarap"* anlamına geldiği için, kişilerin "kerm" adını işitmekle şarabı hatırlayacaklarını ve bu yüzden gönüllerinde şaraba karşı istek uyanacağını ve şarap içmeye kalkacaklarını düşünerek **"Kerm"** adının hem "üzüme" (yani "ineb"e) ve hem de "üzüm çubuğuna" verilmesini yasaklar.

Başka bir deyimle, **"Kerm"** sözcüğünün unutulmasını ve sadece **"ineb"** (üzüm) sözcüğünün kullanılmasını ister ve Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre şöyle der: *"İneb'e (üzüm'e) kerm adı vermeyiniz. Kerm ancak mü'minin kalbidir"*.[15] Bunu söylerken Arapların inanışının yanlış olduğuna değinmiş olur. Çünkü bu inanışa göre **"Kerm"** (yani "şarap ve içki") "cömertlik" yaratan şeydir; bu nedenle, üzümden yapılan şaraba "kerem" niteliği uygun bulunmuş, daha sonra bu deyim kısaltılarak "kerm" halini almıştır. Ve işte Muhammed, bunun doğru olmadığını ve "kerm" (şarap) denen şeyin "cömertliğin" ve "yiğitliğin" kaynağı olmadığını *"Kerem"* ile *"Takva"* (Tanrı korkusu) gibi duyguların yerleşik bulunduğu yerin "mü'minlerin kalbi" olduğunu bildirmiştir.[16]

Bütün bu yukarda söylediklerimizden anlaşılan şudur ki, Muhammed şarap (içki) yasağını, kişilerin sağlıkları bakımından değil fakat asıl kendi otoritesini güvenliğe bağlamak bakımından gerekli görmüş ve bu yasağı, biraz önce belirttiğimiz gibi amucası Hamze'nin, sarhoş bir halde iken kendisine hakaret etmesi olayından (ve Hamze'nin Uhud Savaşı'nda ölmesinden) sonra koymuştur. Eğer kişi sağlığı temel düşünce olmuş olsaydı, bu yasağı getirmek için 13-14 yıl beklemez, daha ilk başlarda getirirdi.

14 *Sahih-i...*, c.VII, s.258.

15 Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.XII, s.158, Hadis No. 2009.

16 Şöyle dediği söylenir: "Kerm (şarab), kerem ve semâhat'ın menşe'i sanılır. Halbuki kerem ve takvâ'nın karargâhı mü'minin kalbidir". Bkz. *Sahih-i...*, c.XII, s.159.

XLV

KIYAMET GÜNÜ VE SONRASI OLACAK ŞEYLERLE İLGİLİ "KISSA"LAR (MASALLAR)

Kur'an'a göre bu dünya (ve daha doğrusu tüm evren) *"Yevmu'l-kıyâme"*de (yani kıyamet gününde) son bulacak ve yeni bir dünya dönemi başlayacaktır. O gün *"gök bölünüp parçalanacak"* (K. İnşikak 1); *"erimiş maden gibi olacak"* (K. Meâric 8); *"yağ gibi eriyecek"* (K. Rahman 37), *"açılıp kapı olacak"* (K. Nebe' 19; Müzzemmil 18), *"yıldızlar dökülüp dağılacak"* (K. İnfitâr 1, 2), *"güneş'in, ay'ın ve yıldızlar'ın ışıkları sönecek"* (K. Tekvîr 1, 2; Mürselât 7-9) *"Dağlar paramparça olacak, pamuk gibi atılacak, yürütülüp serâplaştırılacak, denizler kaynar su haline dönüşecek"* (K. Tekvîr 3; Müzzemmil 14; Mürselât 10; Nebe' 20), *"Yeryüzü tandırda pişirilen bazlama ve pide gibi olacak"*, Tanrı onu evirip çevirecek ve bu muazzam pide, cennete gideceklerin sefer azığı olacak (Ebû Sa'id Hudrî'den Buharî'nin rivayeti için bkz. *Sahih-i*.., c.XII, s.205-206, Hadis No. 2045), *"melekler bölük bölük indirilecek"* (K. Furkan 25); *"boruya birinci kez üfürülecek ve üfürüldüğü zaman yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine çarpılıp darmadağın edilecek; gök yarılıp çökecek, melekler göğün etrafında toplanacaklar"* (K. Hâkka 13-17); *"emzikli kadın emzirdiğinden uzaklaşacak, gebe kadın çocuğunu düşürecek"* (K. Hacc 1,2; K. Neml 87-88); *"ikinci üfürüşte dirilip kalkacaklar, birbirlerine bakarken kalakalacaklar"* (K. Zümer 68-69); *"insanlar çırılçıplak bir araya toplatılıp huzura alınacaklar"* (Bkz. *Sahih-i*.., c.XII, s.208-211, Hadis No. 2047, 2052), *"sevapları ve günahları ortaya konacak"* (K. Hâkka 18; Mü'min 15, 16); *"terazi kurulup günahlar-sevablar ölçülecek"* ve sonra bir kısmına defterleri sağ'dan verilecek (ve bunlar mutluluğa ulaşacaklar), bir kısmına defterleri sol'dan verilecek (ve bunlar azap çekeceklerdir) (K. Vâkıa 7-14; Hâkka 19-20); defteri

sağdan verilenler cennete gidecekler ve Tanrı onlara: *"Artık bundan böyle ebedî size darılmayacağım"* diye söz verecektir (Bkz. *Sahih-i...*, c.XII, s.212-213, Hadis No. 2052).

A) Kâfirlerin Cennet ve Cehenneme Atılışlarının Hikâyesi (K. 50 Kaf 17-35)

Kur'an'da, insanların dünya yaşamı sırasındaki davranışlarının iki melek tarafından bir deftere yazıldığı ve sevap/günah durumuna göre cennete ya da cehenneme atılacakları yazılıdır ki, masal niteliğinden öteye geçmez. Yorumcuların anladığı şekliyle durum şöyle:

Kaf Suresi'nde kişinin bütün yaptığı ve söylediği şeylerin iki melek tarafından bir deftere yazıldığı belirtilmekte:

> *"İki melek (insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetleyen, yazmaya hazır yazan melek bulunmasın"* (K. 50 Kaf 17).

Ancak ne var ki, kişinin daha doğmadan önce kaderi çizilmiş ve yapacağı şeyler önceden saptanmış bulunduğuna göre, iki meleğin, onun sağına ve soluna oturmuş olarak yaptıklarını yazmakla görevlendirilmelerini anlamak güç.

Beyzevî gibi yorumcuların söylemesine göre kişinin sağındaki melek onun iyi bir davranışına tanık olduğu zaman, bunu **on kez** kayda geçer. Kişinin kötü bir davranışına tanık olduğu zaman sol taraftaki meleğe emrederek yedi saat kadar beklemesini ve çünkü bu süre içerisinde kişinin Tanrı'ya dua ederek günahtan kurtulabileceğini bildirir.

Kur'an'a göre, kişi ölünce: *"... yanında bir sürücü ve bir de şâhitle beraber gelir"* (K. Kaf 21). Bu meleklerden biri kişiyi "mahşer'e" götürmekle, diğeri ise ona şahitlik etmekle görevlendirilmişlerdir. Çoğu yorumculara göre *sürücü*, kötülüğü yazan melek, tanıklık eden de iyiliği yazan melektir.

Bundan sonra melek, kişiye: *"Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir"* diyecek (K. Kaf 22), yanındaki arkadaşı da: *"İşte yanımdaki hazır"* diye ekleyecektir. Bunun üzerine Tanrı iki meleğe şu emri verir:

"Haydi ikiniz her inatçı kâfiri, iyiliğe engel olanı, azgın şüpheciyi, müşrikleri şiddetli azâba birlikte atın" (K. Kaf 23-26).

Bu sırada "müşrik" (putatapan) kişinin yanında duran şeytan: *"Tanrım! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi"* der (K. Kaf: 27). Tanrı kızar ve: *"Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce uyarı göndermiştim. Benim huzurumda söz değiştirilmez ve ben kullara asla zulmedici değilim"* diye kükrer (K. Kaf 28-29).

Defteri sol'dan verilen hakkında Tanrı, yukardaki emrinde ufak bir değişiklik yapmış olmalıdır ki, şöyle der:

"Onu yakalayın (ellerini boynuna) bağlayın; sonra alevli ateşe atın onu. Sonra da onu, yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içerisinde oraya sokun!" (K. 69 Hâkka 30-32).

Oysa ki, daha önceki beyanlarıyla Tanrı, insanları doğru ya da kötü yola sokanın, Müslüman ya da kâfir yapanın kendisi olduğunu bildirmiştir (örneğin, En'âm 125). Muhtemelen bu beyanını unutmuş olmalıdır ki, şimdi defteri soldan verilen için böyle konuşmaktadır.

Bu konuşma üzerine günahkârlar cehenneme atılmak üzere sürüklenirler. Cehenneme atılış şekli de *Kur'an*'da şöyle saptanmıştır:

"(Onlar) yüzleri üzerinde sürüklenerek cehenneme gönderilecekler-dir" (K. 25 Furkan: 34).

Bununla beraber yolda durdurulup yeniden sorguya çekildikleri ve sonra cehennem ateşinin önünde tekrar durduruldukları anlaşılmaktadır (K. 37, Sâffât: 22-24). Ne var ki, bu durduruluş, cehennemlik kişiye son bir kurtuluş fırsatı vermek için değildir: sadece son pişmanlığın para etmediğini ona anlatmak içindir. Nitekim cehennemlikler, ateşin karşısında durduruldukları zaman şöyle derler: *"Ah keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak ve inananlardan olsak"* (K. 6 En'âm 27). Fakat onların bu sözleri dinlenmez ve onlar, elleri boyunlarına bağlı olarak cehennemin dar bir yerine atılırlar (K. 25 Furkan 13).

Hicr Suresi'nde cehennemin yedi kapısı olduğu yazılı (K. Hicr 43-44). Her bir kapı, cehennemin bir kesimine açılır. Bu kesimlere kişiler, günah durumlarına göre atılırlar. Birinci kesime Müslümanlardan günah işlemiş olanlar, en son kesim olan yedinci kesime de münafıklar atılır. Bu ikisi

arasındaki kesimler, kâfirlerin çeşitli sınıflarına ayrılmıştır: örneğin, ikinci kesime Hıristiyanlar, üçüncü kesime Yahudiler, dördüncüye Sabiîler, beşinciye Mecûsîler, altıncıya Putperestler atılırlar.

Mademki Hıristiyanlar, Yahudiler, Sabiîler, Putperestler vs... hepsi de kâfirdirler ve cehennem ateşinde yakılacaklardır, o halde neden acaba cehennem kesimlere ayrılmıştır? Muhtemelen her birine farklı azap tattırılmak için!

Fakat her ne olursa olsun, onları ceheneme attırmadan önce Tanrı, cehennemde yer bulunup bulunmadığından emin olmak ister. Çünkü daha önce o kadar çok insanı cehenneme attırmıştır ki, cehennemin dolu olup olmadığından şüphededir. Her şeyi bilen bir Tanrı'nın cehennemin dolup dolmadığından habersiz bulunması biraz şaşırtıcı! Fakat muhtemelen bilmiyor olmalı ki, cehenneme sorar: *"(Ey Cehennem) doldun mu?"* (K. Kaf 30). Cehennem de Tanrı'ya cevap verir: *"(Hayır dolmadım) Daha (atılacak) var mı?"* (K. Kaf 30).

Cehennemin bu bildirisi üzerine Tanrı, meleklere *"(Onları) Cehenneme atın"* emrini verir. Ve günahkârlar, yukarda belirtildiği şekilde cehenneme atılırlar. "Cehennem dolu olmuş olsaydı bu günahkârlar ne olacaktı?" şeklindeki bir soruyu yanıtlamak güç.

Cehenneme atılanlar, ölümün bir an önce gelmesini ve böylece azabın bir an önce sona ermesini dilemeye başlarlar ve: *"Ey ölüm neredesin, (bir an önce) gel"* derler (K. 25 Furkan 12-14). Fakat istekleri kabul edilmez, çünkü Tanrı onların sonsuz bir azap içerisinde kalmalarını kararlaştırmıştır. Bu nedenle onlara şöyle denir:

> *"Bugün (yalnız) bir defa yok olmayı istemeyin; aksine birçok defalar yok olmayı isteyin"* (K. 25 Furkan 14).

Kur'an'dan anlaşılan o ki, Tanrı, bu kişilerin yanıp kavrulan derilerinin tazelenerek tekrar ve tekrar azap içerisinde bırakılmalarını istemiştir. Nitekim Nisâ Suresi'nde Tanrı'nın şöyle dediği yazılı:

> *"... Orada, derilerinin her yanıp dökülüşünde, başka derilerle değiştireceğiz. Azabı (işkenceyi) daha iyi tatsınlar diye..."* (K. 4 Nisâ 56).

Öte yandan cehennemde ölüm diye bir şey olmadığı için, cehennemlikler, sonu gelmez bir şekilde cehennem azabını tadıp gideceklerdir. Yalvar yakar olmalarına rağmen onlara: *"Haydi (cehennem azâbını) tadın! Kendilerine yazık etmiş olanlar için bir yardımcı yoktur"* denecektir (K. Fâtır 36-37).

Muhammed'in *Kur'an*'a soktuğu bu hükümlerden anlaşılmaktadır ki, Tanrı, kâfirlere ve günahkârlara karşı çok acımasızdır. Günahsız Müslümanlara gelince, onlar da cennete sokulurlar ve cennetin sonsuz nimetlerine kavuşurlar.

B) Müslüman Erkeklerin, Cennetlerde "Ceylân Gözlü" ve "Memeleri Yeni Sertleşmiş" Güzel Hûrilere Kavuşmalarının Hikâyesi (K. al-Nebe' 31-34; al-Vâkıa 15-38; al-Dahr, 12-21)

Henüz güçlenmediği yıllarda (özellikle birinci Mekke döneminde) Muhammed, kendisine taraftar toplayabilmek için, Tanrı'nın Müslüman kullarına cennetler vâdettiğini söylerdi; cennet vâd'leri yanında da cehennem korkutmalarında bulunmayı ihmal etmezdi. Bunun en ilginç örneğini birinci ve ikinci Akâbe bi'ât'lerinde izlemek mümkündür. Bu bi'ât'ler, Medine'deki Evs ve Hazrec kabilelerine mensup bazı kişilerin, Muhammed'le andlaşma yaparak onu "peygamber" olarak kabul etmelerini öngören andlaşmalardır ki, Muhammed'in Medine'de bir bakıma "köprübaşı" elde etmesini sağlamıştır. Bu görüşmeler sırasında Muhammed onlara birtakım vâd'lerde bulunmuştur; onlar da Muhammed'i Kureyşlilere karşı korumak üzere and içmişlerdir. Ancak ne var ki, bu andı, yeni bir imana girmek amacıyla değil fakat, fedakârlıklarına karşılık, cennete gideceklerine dair Muhammed'den teminat almak kaydıyla yapmışlardır. Nitekim ikinci Akâbe bi'âtı sırasında, and içmeden önce, Muhammed'e sordukları soru şu olmuştur: *"Ey Tanrı elçisi! Biz mal ve servetimizi fedâ etmek üzere sana bi'at ediyoruz. (Ancak) bu fedakârlığımızın karşılığı nedir?"*

Bu soruyu Muhammed, hiç tereddüdsüz şöyle karşılar: *"(Fedakârlığınızın karşılığı) Cennettir"*.[1] Ve sonra onlara cennetin güzelliklerini, cen-

1 Bu hususlar için bkz. Taberî, *age.* (1966), c.II, s.188; ayrıca bkz. *Sahih-i...*, c.I. s.33-35, Hadis No.18.

netteki nimetleri, bollukları ve *"el değmemiş, kara gözlü ve memeleri yeni sertleşmiş"* dilberleri anlatır; Tanrı'nın bu konuda vahiy'ler gönderdiğini hatırlatır. Böylece Müslüman kişinin kafasına, İslam uğruna girişecekleri her türlü fedakârlık karşısında, çeşitli mükâfatlara konmaktan gayrı, bir de ayrıca cennetin güzel hûrilerine kavuşacakları fikrini sokar.

Bu düşünce, daha sonraki yıllar boyunca Müslüman kişiyi, ölümü göze alırcasına iş görmeye ve örneğin gözü kapalı şekilde savaşlara (cihad'a) girmeye sürükleyecektir. Muhammed'in, "Kâfirleri" İslama sokmak maksadıyla giriştiği savaşların sayısının 29 ve gönderdiği çetelerin sayısının 45'i bulduğu düşünülecek olursa, cennete hak kazanmak bakımından Müslüman kişilerin ne "fedakârlıklara" katlandıklarını anlamak kolaylaşır.

Bunun böyle olduğunu en açık bir şekilde dile getirenlerden biri de *Muğire İbn-i Şu'be*'dir ki, Ömer İbn-i Hattâb'ın hilâfeti döneminde kâfirlere karşı girişilen bir savaş (cihad) sırasında, karşı tarafın adamlarına hitaben şöyle konuşmuştur:

> *"(Tanrı) bize kendi aramızdan bir Peygamber gönderdi... Şimdi Rabbımızın gönderdiği bu... Peygamberimiz bize –siz yalnız bir Allah'a ibâdet edinceye, yâhut cizye verinceye kadar– sizinle harp etmemizi emir buyurdu. Ve Peygamberimiz... Rabbımız nâmına bize haber verdi ki: bizden cihad uğrunda hayâtını fedâ edenler doğru Cennet'e gider. Ve Cennet'te, aslâ misli görülmedik ni'mete nâil olur. Şehid olmayıp da geride hayatta kalanlar da sizi esîr edip rakabenize* (mal ve mülkünüze vs...) *mâlik olurlar"* (Buharî'nin rivayet ettiği bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.VIII, s.456 vd., Hadis No. 1307; yukardaki alıntı için bkz. s. 461).

Medine'ye hicret ettikten sonra Muhammed, bilindiği gibi, çete saldırıları ve savaşlar yolu ile ele geçirdiği ganimetleri ve esirleri, kendine ait olan payı ayırdıktan sonra, savaşa katılanlar arasında paylaştırmıştır. Böylece Müslümanlar, "Cennet" nimetlerine kavuşmak yanında, bir de yeryüzü nimetlerine konma olasılığına sahip olmuşlardır. Fakat kuşkusuz ki, Muhammed'in tanımladığı şekliyle cennete kavuşmak, onların hayalinde, her türlü mükâfatın üstünde bir değer taşımıştır.

Muhammed'in *Kur'an*'a yerleştirdiği hükümlerden anlamaktayız ki, cennetlerde, sınırsız derecede bol meyveler, giyecekler, yiyecekler içecekler, bağlar, bahçeler, su ırmakları, süt ırmakları, şarap ırmakları, bal ırmakları ve bunlardan gayrı, "Müslüman erkekleri büyük sabırsızlıkla bekleyen" inci gibi güzel kızlar, hûriler vardır ve Tanrı bu dilberleri, cennete giren sevgili erkek kullarıyla eşleştirecektir; velev ki bu kullar, yeryüzü yaşamları sırasında zina, katil, sirkat vs... gibi ağır suçlar işlemiş olsalar dahi. Çünkü Muhammed'in söylemesine göre Müslüman kişi ölürken: *"Tanrı'dan başka tanrı yoktur"* derse, yani Tanrı'ya eş koşmayarak ölürse, o kişi, zina, hırsızlık vs. gibi suçlar işlemiş olsa dahi cennete girecektir (Bkz. *Sahih-i...*, c.VII, s.276, Hadis No. 1075 ve c.IV, s.263).

Yine bunun gibi Müslüman kişi, ömrü boyunca zalim davranışlarda bulunsa ve *"günahları deniz köpüğü kadar çok olsa"* dahi, eğer Tanrı'yı ve Muhammed'i yüceltecek olur ve günde yüz kez *"Allah'ı tesbîh ve Allah'a hamd ederim "* derse, yine günahlardan kurtulmuş olarak cennete yollanır.

Ve işte bu mutlu kullar, kıyamet günü sırat köprüsünden geçtikten sonra, güzellikleri göz kamaştıran **hûri**'lerle dolu ve sokaklarında şaraptan ırmaklar akan cennete kavuşurlar. Bu cennetlerde, altınlarla ve mücevherlerle bezenmiş tahtlar vardır ve mü'minler bu tahtlarda oturacaklardır. Bu tahtların yanında dikensiz sedir ağaçları ve şarap kaynakları bulunacak, şaraplara zencefil karıştırılmış olacak ve bu kaynaklardan mü'minler diledikleri kadar içecekler fakat sarhoşluk duymayacaklardır. Şarap kaynakları yanında, çağlaya çağlaya akan sular, sonu gelmez gölgelikler bulunacak ve her taraf kuş etinden en güzel meyvelere kadar türlü yiyeceklerle dolup taşacaktır; dileyen dilediği kadar bunlardan yiyecek, hiç kimse onlara "yeme" demeyecektir. Fakat bütün bunlardan daha da önemli olmak üzere burada emsalsiz güzelliğe sahip "hûri'ler" vardır. *Kur'an*'da anlatılmak istenen şekliyle **Hûri** deyimi: *"Gözlerinin akı çok ak, karası çok kara, biçimi sığır ya da ceylân gözlerinin biçiminde ve iriliğinde olan kız"* anlamındadır.[2] Bu nedenledir ki, *Kur'an*'da *"Kara gözlü hûrî'ler"*den, *"iri siyâh gözlüler"*den, *"İnciler gibi ceylan gözlüler"*den söz edilmektedir (K. al-Vâkıa 15-38; *al-Nebe'* 31-34; *al-Dahr,* 12-21).

2 Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi,* c.VI, s.29.

Yine Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, cennetteki bu kızları *"memeleri yeni sertleşmiş"* ya da *"memeleri yeni tomurcuklanmış"* olarak yaratmıştır (K. al-Nebe' 33). Bunlar "bâkire" kızlardır ve bu kızların bekâretini, sahiplerinden önce hiç kimse bozmuş olmayacaktır: al-Rahman Suresi'nde Tanrı şöyle der: *"Eşlerinden önce ne bir insan dokunmuş onlara ne bir cin"* (K. al-Rahman 56, 74); al-Vâkıa Suresi'nde de şöyle konuşur:

> *"Şüphe yok ki biz, onların eşlerini de yeniden yarattık; onları, kız oğlan kız olarak halkettik; cilveli, şirin sözlü, eşlerine âşık ve onlarla yaşıt kıldık"* (K. al-Vâkıa 35-37).

Öte yandan bu hûriler, cinsî münasebette bulunduktan sonra dahi yeniden bâkire olacaklar, böylece Müslüman erkeğine, sonu gelmez bir şekilde bâkire ile yatmış olma zevkini tattıracaklardır.

Muhammed'in *Kur'an*'a koyduğu ayetlerden anlaşılan o ki, Tanrı, cennetleri, Arap'ın şehevî zevkine uygun güzellerle, daha doğrusu yukarda görüldüğü gibi, kara ve iri gözlü kızlarla doldurmuş, yani mavi ya da yeşil gözlü ve sarışın güzellerden söz etmemiştir. Şu durumda kara gözlü kadınlardan hoşlanmayan erkekler için cennet, öyle pek cazip bir yer olmayacağa benzer.

Cennetlerde, güzel kızlar yanında *"gılmanlar"*, *"vildanlar"* denen ve ihtiyarlamayan delikanlılar da vardır ki, bunlar *"sedeflerinde saklı inci gibi (oğlanlardır)"* (K. al-Vâkıa 17; al-Dahr 19; Tûr 19-20). Bunlar cennetlik mü'minlere (erkeklere) hizmet sunacaklardır (K. İnsan Suresi 17-22).

Öte yandan Arap'ın en çok hayal eder olduğu şey boş durmak, yan gelip yaslanmak, güneş sıcağından korunmak üzere gölgeliklere sığınmak olduğu için, Tanrı onlara cennetlerde yaslanacakları taht'lar, gölgelikler sağlamıştır (K. al-Vâkıa 15-41; K. al- Dahr, 12-21).

Cennetteki nimetler ve güzel hûrilerle ilgili olarak *Kur'an*'da yer alan hükümler hakkında kısa bir fikir edinmek üzere *al-Nebe'*, *al-Vâkıa*, *al-Dahr*, ve *al-Rahman* Surelerinden bir iki örnek verelim:

al-Nebe' Suresi (Sure 78):

(31) *"Şüphe yok ki çekinenlere bir kurtuluş, bir kutluluk ve murada eriş yeri var"*
(32) *"Bahçeler, üzümler"*
(33) *"Ve memeleri yeni sertleşmiş yaşıt kızlar"*
(34) *"Ve dopdolu kadeh"*

al-Vâkıa Suresi (Sure 56):

(15) *"(Mü'minler) Altınlarla, mücevherlerle bezenmiş tahtlarda otururlar"*
(16) *"Onlara (Tahtlara) yaslanırlar birbirlerine karşı"*
(17) *"İhtiyarlamayan delikanlı hizmetçiler dolaşır etraflarında"*
(18) *"Kaynağından doldurulmuş şaraplarla dolu taslarla ve ibriklerle ve kadehlerle"*
(19) *"Ve o şaraptan başları da ağrımaz ve sarhoş da olmazlar"*
(20) *"Beğendikleri meyvelerden"*
(21) *"İstedikleri kuş etlerinden sunulur onlara"*
(22) *"Ve onlara kara gözlü hûrîler de var ki..."*
(23) *"Sanki haznelerde saklanmış inciler..."*
(28) *"Dikensiz sedir ağaçlarıyla"*
(29) *"Ve meyveleri birbirine yaslanıp istiflenmiş muz ağaçlarıyla dolu bir yerdedir onlar"*
(37) *"Cilveli, şirin sözlü, eşlerine aşık ve onlarla yaşıt kıldı"*

al-Dahr Suresi (Sure 76):

(12) *"Ve sabretmelerine karşılık da mükâfatları cennettir ve ipeklilerdir"*
(13) *"Yaslanırlar orada tahtlara, orda ne güneş görürler ne zenberi"*
(14) *"Ağaçların gölgeleri yakındır onlara ve meyveleri adamakıllı râm olmuştur onlara"*
(15) *"Ve sunulur onlara gümüş kadehler ve sırça sağraklar"*
(17) *"Ve bir kadehle susuzlukları giderilir ki içindeki şaraba zencefil karıştırılmıştır"*

(18) *"Orda bulunan ve şarıl-şarıl akan, her yana giden, boğazdan kayan Selsebil kaynağından"*
(19) *"Etraflarında ölümsüz delikanlılar dolaşır, onları görünce sanırsın ki saçılmış incilerdir"*
(20) *"Ne yana baksan nimetler görürsün..."*
(21) *"Üstlerinde ipincecik ve ipek elbiseler, kalın ipekten dokunmuş libaslar vardır ve gümüş bilezikler takınırlar ve Rab'leri onları tertemiz..."*

al-Rahman Suresi (Sure No. 55):

(56) *"O cennetlerde, gözlerini, eşlerinden ayırmayan ve eşlerinden önce ne bir insan tarafından dokunulmuş, ne bir cin tarafından dokunulmuş eşler var"*
(58) *"O eşler, sanki yakut ve mercan"*
(62) *"Bu iki cennetten başka iki cennet daha var"*
(64) *"ikisi de koyu yeşil"*
(70) *"O cennetlerde güzel huylu güzeller var"*
(72) *"Beyaz tenli, kara gözlü, otağlarda hûrîler"*
(74) *"Eşlerinden önce ne bir insan dokunmuş onlara, ne bir cin"*
(76) *"Yeşil ipeklilerle döşenmiş sedirlere ve güzelim döşemelere yaslanırlar"*
(77) *"Artık Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?"*

(Yukardaki ayetler *Prof. Abdülbâki Gölpınarlı*'nın *Kur'an* çevirisinden alınmıştır.)

Ve işte Tanrı'nın "itaatkâr" kulları, *"gökle yerin genişliği kadar genişlikte"* bulunan (K. Hadîd 21) ve sınırsız nimetler ve güzellerle dolu cennete, belli bir giriş esasına göre alınacaklardır. Bir kere hepsi birden değil, fakat bölük bölük gönderilecekler, kapıda bekçi tarafından ağırlanacaklar ve belli bir usule göre içeriye alınacaklardır. Alındıktan sonra da Tanrı'ya, sözünü tuttuğu için, şükredeceklerdir. Örneğin Zümer Suresi'nde şöyle yazılı:

> *Rablerine karşı gelmekten sakınanlar... bölük bölük cennete sevk edilir; oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: –'Selam size. Hoş geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya'– derler. Onlar: –'Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi dilediğimiz yerinde*

oturacağımız bu cennet yurduna vâris kılan Allah'a, hamdolsun. İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!'– derler" (K. 39 Zümer 73-74; ayrıca bkz. Sâd Suresi 49-54; Sâffât 41-57).

Kur'an'da çeşitli cennetlerden ve cennetlerin çeşitli kısımlarından söz edilmiştir. Örneğin *Firdevs* cennetleri (K. Kehf 107; Mü'minûn 10-11), *Adn* cenneti, *İlliyun* cenneti (K. Muteffifîn 18-21), "Nâim cenneti (K. Şuarâ 85, Mâide 65, Yunus 9, Lokman 8, Kalem 34 vs...).

XLVI

KUR'AN HAKKINDA "TANRI SÖZÜ DEĞİL, İNSAN YAPISIDIR" YA DA "MASALLAR KİTABIDIR" DİYEN YA DA MUHAMMED'LE ALAY EDENLERİN TANRI TARAFINDAN KÜFRE LAYIK GÖRÜLMELERİNİN HİKÂYESİ

(K. Kalem Suresi, ayet 8-14; Müddessir Suresi, ayet 18-25; Hicr 95-98, vs...)

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, bazı kişilere hakaret yağ-dırmak üzere *"alçak zorba", "canı çıkası"*, ya da *"yabani eşek", "soysuzlukla damgalanmış", "yabani merkep"* vs... gibi deyimler kullanmayı uygun bulmuş ve onların hakkından geleceğini, onlara azap vereceğini, onların "burnunu sürteceğini" açıklamıştır: çünkü güya bu kişiler Muhammed'i eleştirmişler, alaya almışlar ya da *Kur'an*'ı ciddiye almayarak ayetler hakkında **"bunlar masal"**dır diye konuşmuşlardır. Örneğin Kalem Suresi'nde Tanrı'nın şöyle konuştuğu görülür:

> *"Ey Muhammed! Diliyle iğneleyen, kovuculuk eden, iyiliği daima önleten, aşırı giden, suç işleyen, çok yemin eden alçak zorbaya, bütün bunlar dışında bir de soysuzlukla damgalanmış kimseye, mal ve oğulları vardır diye aldırış etmeyesin. Âyet'lerimiz ona okunduğu zaman: –'Öncekilerin masalları' der. Onun havada olan burnunu yakında yere sürteceğiz..."* (K. 68 Kalem 10-16).

Yine bunun gibi *Kur'an*'da, kendilerine nimetler, zenginlikler ve "oğullar" verildiği halde *Kur'an* ayetlerine sırt çevirenlere karşı Tanrı'nın, Müddessir Suresi'nde şöyle konuştuğu yazılı:

"Ey Muhammed!... kendisine bol bol mal, çevresinde bulunan oğullar verdiğim ve nîmetleri yaydıkça yaydığım o kimseyi Bana bırak, cezasını Ben vereyim. Bir de verdiğim nîmettten arttırmamı umar. Hayır; hayır, çünkü o, Bizim âyetlerimize karşı son derece inatçıdır. Onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Çünkü o, düşündü, ölçtü biçti. Canı çıkası ne biçim ölçüp biçti. Canı çıkası, sonra yine ne biçim ölçüp biçti. Sonra baktı, sonra kaşlarını çattı, suratını astı. Sonra da sırt çevirip büyüklük tasladı..." (K. 74 Müddessir, 11-18).

Aynı Sure'nin biraz ilerisinde şöyle yazılı:

"...Öyleyken bunlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar? Arslandan ürkerek kaçan yabânî merkeplere benzerler..." (K. Müddessir 49).

"Yüceliği" üzerinde tartışılamayan bir Tanrı'nın, nasıl olur da böyle bir dil kullanır olduğunu anlamak kuşkusuz ki kolay değil; fakat şeriat kaynaklarının ve *Kur'an* yorumcularının açıklamalarına göre bellenen o ki, Tanrı bu hakaretleri ve bu küfürleri, Kureyş'in ileri gelenlerinden *Velid el-Mûgiyre* ya da *el-Ahnes İbn-i Şeriyk* ya da *As İbn-i Vâil* ya da *Umeyye İbn-i Halef* ya da *Ukbe İbn-i Ebî Muayt* gibi kimselere karşı yapmıştır.

Yapmasının nedeni, bu kimselerin Muhammed'i "peygamber"liğe layık görmemeleri, onun "yalancı" ve "iftiracı" bir kimse olduğunu, "peygamberliğe" seçilebilecek yeterlikte bulunmadığını söylemeleri ve ona, kendilerine karşı takındığı olumsuz davranışların ayniyle karşılık vermeleridir. Bütün kusurları buydu. Fakat şu da bir gerçektir ki, onları bu şekilde harekete sevk eden, biraz da Muhammed olmuştur.

Gerçekten de Muhammed, o dönemde daha henüz güçlenmemiş olduğu halde, sırtını amucası Ebû Tâlib'e dayatmış olarak Kureyşlileri inançlarından saptırmak, onların kutsal bildikleri ilahlara karşı küfürler savurmak ve onları kendi inancına sokmaya zorlamak hevesindeydi. Böyle olduğu halde onlar önceleri hoşgörü sınırları içerisinde hareket etmekle beraber, Muhammed'in tedirgin edici davranışlarının giderek yoğunlaşması nedeniyle, nihayet sabırlarını yitirmişler ve bu sefer onlar da ona karşı olumsuz dayranışlara yönelmişlerdir. Bu konuda kısaca fikir edinebilmek üzere bu kişilerden bir ikisi hakkında bazı bilgiler vermekte yarar vardır.

Velid b. Mugire Kureyş kabilesinin en asil ailelerinden birine mensup ünlü bir kişidir; mesleği demircilikti (haddad idi). İbn Hişâm gibi kaynaklardan öğrenmekteyiz ki, Velid, Mekke'yi oturulabilir hale getiren, Zemzem kuyusunun yerini bulan, Kâbe'nin tamir edilerek yeniden yapılmasında katkısı olan, Kâbe örtüsünün her yıl değişmesi masraflarını üstlenen, herkese karşı iyilikseverliği ve hakseverliği yüzünden *"Adl"* (âdil) lakabıyla çağrılan bir kimsedir. Öylesine âdil ve dürüst idi ki, aşırı kötü yoldan kazanılmış para ile hayır işi yapılmamasını isterdi; örneğin Kâbe'nin tamiri sırasında halka: *"Kâbe'nin yapılışında kazancınızdan helâl* (olanı) sarf edin, riba (aşırı faiz) ve *zulüm yolu ile alınan parayı bu işe karıştırmayın"* derdi.

Onun bu şöhretini bildiği için Muhammed, mümkün olduğu kadar ona yanaşmaya ve onu kazanmaya çalışırdı. Bu şekilde kazanmaya çalıştığı başka kimseler de vardı ki, zaman zaman onların sokakta birbirleriyle sohbetleri sırasında yanlarına yanaşır, onlarla konuşur, onlarla birlikte oluyormuş gibi görünmeye uğraşırdı. Bu şekilde davranmasının nedeni şuydu: Mekke'de kendisini "peygamber" olarak kabul edenlerin sayısı azdı; ve bunların hepsi de köle ya da kör ya da toplumun en fakir, en cahil insanlarıydı. Pek muhtemelen halk arasında bunun böyle olduğunu konuşanlar ve örneğin "Bu dine hep fakirler, körler vs... giriyor" diyenler bulunmaktaydı. Bu tür konuşmaları Muhammed, kendi prestijine vurulan bir darbe gibi görmekte ve huzursuz olmakta idi. Ve işte halk arasındaki bu kanıyı değiştirebilmek içindir ki, Kureyş'in ileri gelenleriyle birlikte görünmek, onları kendine çekmek için elinden geleni yapardı.

Ancak ne var ki, bu tutumu ona başarılı bir sonuç sağlamadı; Kureyş ileri gelenleri onu ciddiye almadılar. Bunların başında *Velid b. Mugire* vardı. Ve Velid, Muhammed'in peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkıp insanları inanç farkı yüzünden birbirlerine düşman yaptığını görünce halka şöyle demeye başlamıştı: *"Görmüyor musunuz? (Muhammed) kişiyi ailesinden, evlâdından, kölesinden ayırıyor; o bir sihirbazdır."*

Bunu yaparken aynı zamanda, Kureyş'in diğer ünlüleriyle birlikte, Muhammed'i bu hevesten vazgeçirtmek istemiş, onunla alay etmiş, Tanrı'nın Muhammed'e vahy diye bir şey göndermediğini, *Kur'an*'ın Tanrı sözü değil fakat insan yapısı bir kitap olduğunu, daha doğrusu Muhammed tarafından kâhinlerden, sihirbazlardan öğrenilip meydana

getirilen bir şey olduğunu söylemiştir. Bu söyledikleri halk tarafından beğenildiğinden halktan kişiler Muhammed hakkında "o bir delidir" ya da "şairdir" der olmuşlardır. Velid'in (ve diğerlerinin) bu şekildeki konuşmalarının halk üzerinde etkili olduğunu gören Muhammed, Tanrı'nın Velid aleyhinde küfürler savurduğunu belirterek *Kur'an*'ın el-Müddessir Suresi'ne şu ayetleri koyar:

> *"(11-14) Tek olarak yaratıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi bana bırak; (15) Üstelik o (nimetlerimi) daha da artırmamı umuyor; (16) Asla (ummasın)! Çünkü o, bizim âyetlerimize karşı alabildiğine inatçıdır; (17) Ben onu sert bir yokuşa sardıracağım! (18) Zirâ, o düşündü taşındı, ölçtü biçti; (19) Canı çıkasıca, ne biçim ölçtü biçti! (20) Sonra, canı çıkasıca tekrar (ölçtü biçti); nasıl ölçtü biçtiyse! (21-25) Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En sonunda, kibirini yenemeyip sırt çevirdi de: –'Bu (Kur'ân), dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu insan sözünden başka bir şey değildir–'; (26) Ben onu sekara (cehenneme) sokacağım; (27) Sen biliyor musun sekar (cehennem) nedir? (28) Hem (bütün bedeni helâk eder, hiçbir şey) bırakmaz, hem (eski hale getirip tekrar azap etmekten) vazgeçmez o; (29) İnsanın derisini kavurur"* (K. 79 el-Müddessir 11-29).

Velid'in ya da onun etkisiyle hareket edenlerin davranışlarına karşı Tanrı'nın öfkelendiğini ve kendisini teselli ettiğini söyleyen Muhammed *Kur'an*'ın Hicr Suresi'ne şunları koyar:

> *"(Ey Muhammed! Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz; Onlar Allah ile beraber başka bir tanrı edinenlerdir. (Kimin doğru olduğunu) yakında bilecekler; Onların söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığını andolsun biliyoruz; Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!"* (K. 15 Hicr 95-98).

Kendisinin ne bir sihirbaz ne de bir deli olmadığını, *Kur'an*'ın insan yapısı değil Tanrı sözü olduğunu anlatmak için, yine Tanrı'dan vahy geldi diyerek *Kur'an*'a şunları ekler:

"(Resûlüm!) Sen öğüt ver. Rabbinin lütfuyla sen ne bir kâhinsin, ne de bir deli; Yoksa onlar: (O) bir şâirdir, onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz mu diyorlar?; De ki: –Bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim" (K. 52 el-Tûr 29-31).

Yine bu doğrultuda olmak üzere, yani *Kur'an*'ın "insan yapısı" ya da "şair sözü" olmadığını anlatmak ve bu arada Velid ile taraftarlarına tehdit savurmak maksadıyla Hâkka Suresi'nde, Tanrı'dan şu ayetlerin gönderildiğini bildirir:

"Hiç şüphesiz o (Kur'ân) çok şerefli bir elçinin sözüdür; Ve o, bir şâir sözü değildir... Bir kâhin sözü de değildir; ne de az düşünüyorsunuz! (Kur'ân) âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir; Eğer (Muhammed) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kıskıvrak yakalardık; sonra onun can damarını koparırdık; Hiçbiriniz buna engel de olamazdı..." (K. 69 Hâkka 40-48).

Görülüyor ki, Tanrı, Muhammed'in söylemesine göre, *Kur'an*'ın kendi sözleri olduğunu anlatmak ve Muhammed'e eziyet verenlere çatmak üzere böyle konuşmakta; ancak ne var ki Tanrı'nın bu şekilde konuştuğunu söyleyen yine Muhammed!

Muhammed'e karşı olumsuz tutum takındı diye İslam yazarlarının kötülemekten geri kalmadıkları diğer biri de *Ümeyye İbn-i Halef*'tir. Çoğu yazarlar onu, Muhammed'in hayatına kast etmiş gibi gösterirler ve *"Küfrün başı"* diye tanımlarlar. Oysa ki onun yaptığı şey, Muhammed'i "peygamber" olarak kabul etmemek ve ara sıra onu alaya almak olmuştur. Örneğin bir defasında eline çürük bir kemik parçası geçirerek Muhammed'e gelmiş ve: *"Yâ Muhammed! Rabb'ın bunu diriltir mi zannedersin?"* deyip kemiği ovalamış, üflemiş ve Muhammed'le eğlenmiştir. O tarihlerde Muhammed henüz güçlü durumda olmadığı için, ona karşı pek bir şey yapamamış, sadece: *"Evet, Cenâb-ı Hak bunu evvelemirde yarattığı gibi diriltir; seni de Cehennem'e koyup azâb eder"* diye karşılık vermiştir (Bkz. *Sahih-i...*, c.VII, s.88). Bu arada *Kur'an*'a koyduğu ayetlerle onu, isim zikretmeden, Tanrı tarafından cezalandırılacaklar arasına katmıştır.

Muhammed'in "Tanrı" anlayışına karşı olan muhalefetini *Ümeyye İbn-i Halef*, daha sonraki dönemler itibariyle de devam ettirmekten geri kalmamıştır. Bunun ilginç bir örneği şu:

Hicretten sonraki bir tarihte *Abdurrahman İbn-i Avf* adında biri, Mekke'deki mallarının ve yakınlarının himâyesi için, eski bir dostu olan *Ümeyye İbn-i Halef*'e mektup yazar. Onun Medine'deki mallarının korunması işini üstüne alacağını da mektuba ekler. Mektubun altını da *Abdurrahmân* diye imza eder. Arapçada **Abd** sözcüğü "kul" ve **Rahmân** sözcüğü de "Tanrı" demek olduğu için bu ad *"Tanrı'nın kulu"* anlamına gelir. Ve bu adı o, Müslüman olduktan sonra almıştır; daha önce kullandığı ad ise *Ubeyd İbn-i Amr*'dır.

Mektubu okuyan Ümeyye, imza yerinde **Rahmân** adını okuyunca arkadaşına cevap verir ve şöyle der: *"Senin ubûdiyyet ettiğin Rahmân'ı ben tanımam, sen bana câhiliyyetteki isminle yaz".* Anlatmak istediği şey, Muhammed'in getirmek istediği "Tanrı" anlayışını geçerli saymadığıdır. Bunun üzerine Abdurrahmân, yeniden mektup yazar ve altını da *Ubeyd İbn-i Amr* diye imzalar.

Aradan az geçmeden Bedir Savaşı olur. Bedir gecesi Ümeyye ile oğlu Ali, korunma istemek üzere Abdurrahmân İbn-i Avf'ın yanına gelirler. O sırada Abdurrahmân savaş zırhını hazırlamakla meşguldür; ona: *"Ey abd-i ilâh, bizimle meşgûl olman ve bizi siyânet etmen* (koruman), *bu zırhtan hayırlıdır"* diyerek yardım dilerler. Abdurrahmân da onları dağa götürüp saklamak üzere ellerinden tutar ve yola koyulur. Fakat tam bu sırada *Bilâl-i Habeşî* diye bilinen ve Muhammed'in sevgisine sahip bulunan kişi onları görür. Söylendiğine göre vaktiyle Mekke'de iken Ümeyye, Müslüman oldu diye Bilâl'e birçok defalar eziyet etmiştir. Güya bir defasında onu kızgın bir kumluk üzerine arkaüstü yatırmış, göğsüne iri bir kaya parçası koyarak saatlerce güneş altında bırakmış, fakat Bilâl, buna rağmen *"Allah birdir, Allah birdir"* demekten geri kalmamıştır. Ve işte şimdi Ümeyye'yi görmekle Bilâl intikam almak ister ve etrafındakilere: *"Yakalayınız! Eğer Ümeyye bu defa kurtulursa, ben necât* (kurtuluş) *bulmam"* diye avaz avaz bağırır ve onu öldürmek üzere arkasından yetişmeye çalışır. Fakat Abdurrahmân arkadaşını kurtarmak için, onun oğlu Ali'yi sanki Ümeyye imiş gibi gösterir ve gelenler kılıç darbesiyle çocukcağızı delik deşik ederler. Bu arada Abdurrahmân, elinden tuttuğu Ümeyye ile kaçmaktadır. Fakat Bilâl ve yanındakiler arkalarından yetişirler. Abdurrahmân kendisini Ümeyye'ye siper yapmak ister, ancak başarılı olamaz ve Bilâl süngüsünü Ümeyye'nin böğrüne saplayıp hem kendisi için ve hem de Muhammed adına geçmiş yılların intikamını almış olur (Bkz. *Sahih-i...*, c.VII, s.86-89).

XLVII

İBN-İ ÜMM-İ MEKTÛM ADINDAKİ KÖR MÜSLÜMAN KİŞİYE KARŞI MUHAMMED'İN OLUMSUZ ŞEKİLDE DAVRANIP TANRI TARAFINDAN AZARLANMASININ HİKÂYESİ

(K. 80 Abese 1-10)

Biraz önce belirttiğimiz gibi Muhammed, her ne kadar Tanrı'nın, her zaman ve her hususta, kendisine yardımcı olduğunu söylemekle beraber, Kureyş ileri gelenlerinin ilgisini çekmekten ve yardımlarını sağlamaya çalışmaktan da geri kalmazdı. O kadar ki, bu yüzden başını derde soktuğu bile olmuştur. Örneğin günlerden bir gün Kureyş ileri gelenlerinden *Velid b. Mugire, Cehl b. Hişâm* ve *Ümeyye b. Halef* ve *Abbâs b. Abdü'l-Muttalib* (ki o tarihte henüz Müslüman olmamıştı) gibi kimselerin sokakta bir araya gelip sohbet eder olduklarını görünce, hemen yanlarına yanaşıp konuşmalara katılır. Fakat tam o sırada *İbn-i Ümm-i Mektûm* adında müptezel kılıklı, fakir ve kör bir Müslüman kişi yanına yanaşır ve: *"Ya Resûlâllah! Bana Kur'ân okut. Allâh'ın sana tâ'lim ettiğinden bir şey ta'lîm et"* diye ricada bulunur. Muhammed bundan rahatsız olur. Adamın söylediklerine aldırış etmeyip, ünlülerle konuşmasına devam eder. Fakat kör adam söylediklerinde ısrarlıdır; Muhammed'in aldırmazlığına rağmen oradan ayrılmaz ve *"Bana Kur'ân okut"* demekte ısrar eder. Muhammed'in düşündüğü odur ki, eğer, konuşmakta bulunduğu Kureyş ünlülerini terk edip adama iltifat edecek olursa, etrafta: *"Bu dîne hep fakirler, zayıflar, köleler, a'mâlar (körler) giriyor"* şeklindeki konuşmalar artacaktır (Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.580). İşte bu nedenle kör adamın ısrarlı tutumunu sona erdirmek ve onu başından savmak ister, yüzünü ekşitip hoşnutsuzluğunu belli eder. Bu arada konuşmakta olduğu kimseler de dağılıp gitmişlerdir. Onların iltifatını kazanama-

dığı gibi, bir de kör ve fakir adama bu şekilde kötü davranmakla kendi taraftarlarından pek çoğunu incitmiş olur. Onları kaybetme endişesiyle hemen yaptığı hatayı düzeltmeye çalışır ve Tanrı'nın bu olay dolayısıyla kendisini ikaz ettiğini söyleyerek *Kur'an*'ın **Abese** Suresi'ne şu ayetleri koyar:

> *"(Peygamber, kör adamın) kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve geri döndü. (Resûlüm! onun halini) sana kim bildirdi! Belki o temizlenecek, yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek. Kendini (sana) muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysa ki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin. Fakat koşarak ve (Allah'tan) korkarak gelenle de ilgilenmiyorsun..."* (K. 80 Abese 1-10).

İslam kaynaklarının bildirmesine göre, o tarihten sonra Muhammed ne zaman İbn-i Ümmî Mektûm'a rastlasa iltifatlarda bulunur ve ona: *"Rabbimin bana itâbına bâis olan yâr-ı sâdıkım, merhabâ"* (Tanrı'mın beni ikaz etmesine sebep olan sadık dostum, merhaba) der ve bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sorarmış (Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.580).

Kur'an yorumcuları Muhammed'in bu tutumunu, onun *"Hak peygamber olduğuna kanıt"* sayarlar ve *"Hiç kimse* (kendi) k*endisini bu şekilde tenkid etmez"* derler (Bkz. Diyanet Vakfı, *Kur'an* çevirisi, Abese Suresi 1-10).

Oysa ki, bu tutum, "kendi kendini tenkid" niteliğinde bir davranış olmaktan ziyade, taraftarlarını kaybetme endişesinden doğma bir şey olarak Muhammed'in günlük siyasetine yararlı bir nitelik taşır. Şu bakımdan ki, Muhammed, yukarda görüldüğü gibi, sırf Kureyş ileri gelenlerinin kendisini küçümsememeleri ve örneğin *"Bu (İslam dinine) hep fakirler, zayıflar, köleler, a'mâlar (körler) giriyor"* şeklinde düşünmemeleri için, yanına yaklaşan kör ve fakir adama kötü davranmakla, kendi taraftarlarını gücendirmiş olmaktaydı. O dönemde (yani Mekke döneminde) henüz güçlenmediği ve taraftarlarının sayısı da çok az olduğu için (zira 10 ya da 13 yıllık bu dönem boyunca kendisine inandırabildiği taraftarlarının sayısı 80 ilâ 100 civarında olmuştur), bu tür olumsuz davranışlarla taraftar kaybetmesi (ya da yeni taraftar kazanamaması) kendisi için çok sakıncalı sonuçlar yaratabilirdi. Bundan dolayıdır ki, yukarda belirtildiği gibi, kendisini hata yapmış ve bu yüzden Tanrı tarafından azarlanmış gibi göstermekle, yine kendi günlük siyaseti bakımından kendisine yararlı bir çözüm bulmuştur.

XLVIII

MÜSLÜMANLARI NAMAZA ÇAĞIRMAK İÇİN EZAN OKUNMASININ VE OKUNURKEN DE ÇOK YÜKSEK SESLE OKUNMASI GEREĞİNİN HİKÂYESİ

(K. A'râf 44; Mâide 58; Cum'a 9)

İslamda mü'minleri namaza çağırmak için ezan okunur. Ezan'ın sözcük anlamı, "bildirme" (il'âm) demek olup, bu anlam, Tanrı'nın "ulu" olduğunu, Tanrı'dan başka tapacak bir şey bulunmadığını, Tanrı'nın "Peygamberi'nin" Muhammed olduğunu, namaza durmanın ve kurtuluşa çıkmanın yolunun bu olduğunu içerir.[1] Ezan sesini duyanların namaza gitmeleri koşuldur. *Kur'an*'da: *"Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığında (ezan okunduğunda) hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın..."* (K. 62 Cum'a 9) diye yazılıdır. Ezan okunduğu zaman, onu işitenlerin bunu kendi içlerinden tekrar etmeleri gerekir. Ezan'ın mümkün olduğu kadar fazla sayıda kimseler tarafından duyulabilmesi için yüksek sesle okunması gerekir. Çok yüksek sesle okunması nedenini birazdan göreceğiz; fakat daha önce şunu belirtelim ki, hicretin birinci ya da ikinci ayına gelinceye kadar (yani Muhammed'in kendisini "Peygamber" olarak ilan edişinden 13 ya da 14 yıl sonrasına kadar) İslamda, ezan okumak diye bir şey yoktu. Sadece

1 Ezan metni şöyle:

"En büyük olan Allah'tır
Şahâdet ederim ki Allah'tan başka tapacak yoktur;
Şahadet ederim ki Muhammed Allah'ın Peygamberi'dir;
Namaza gelin
Gelin kendinizi kurtarın;
Allah'tan başka tapacak yoktur".

sokaklara adamlar çıkarılır ve bunlar *"Buyurun namaza, buyurun namaza"* diye çağrıda bulunurlardı. Fakat Hıristiyanların çan çalarak, Yahudilerin de boru öttürerek din sâliklerini ibadete çağırdıklarını izleyen *Abdullah b. Zeyd* adında biri, rüyasında Müslümanlar için buna benzer bir usul gördüğünü söylemiş ve Muhammed'in benzer bir rüya görmesi üzerine de ezanla ilgili vahyin indiği kabul edilmiştir (Bkz. *Sahih-i...*, c.I, s.551-2).

O tarihten itibaren namaza çağrı, ezan yolu ile olmaya başlamıştır. Ezan okuyana da "müezzin" denir. Fakat müezzinlerin görevi sadece bu dünya yaşamı sırasında ezan okuyarak "inanırları" namaza çağırmaktan ibaret değildir. Onların bir de cennete gidenler ile cehenneme gidenler arasındaki konuşmalar sırasında cehennem ehline "lânetler" yağdırma görevi vardır. Örneğin A'râf Suresi'nde şöyle yazılı:

> *"Cennet ehli, cehennem ehline: –'Biz Rabbimizin bize vâdettiğini gerçek bulduk; siz de Rabbinizin size vâdettiğini gerçek buldunuz mu?–' diye seslenir. –'Evet'– derler. Ve aralarından bir müezzin: –'Allah"ın lâneti zalimlerin üzerine olsun–' diye bağırır"* (K. A'râf 44).

Burada geçen "müezzin" sözcüğü "çağırıcı" anlamındadır.[2] Ve bu "müezzin",[3] Tanrı'nın lâneti'nin "zalimler" (yani Tanrı yolundan alıkoyanlar) üzerine olması için bağıracaktır.

Bu işi yaparken ne şekilde bağıracaktır, pek bilemiyoruz; ve fakat bildiğimiz şu ki, yeryüzü yaşamları sırasında müezzin, halkı namaza çağırırken, mümkün olduğu kadar ve avazı çıktığı kadar yüksek sesle bağırarak ezan okumak zorunluğundadır, çünkü, İslam kaynaklarının bildirmesine göre, Muhammed bunun böyle olmasını emretmiştir; yüksek sesle ezan okuyan müezzinlere de birtakım mükâfatlar vaat etmiştir.

Ezanın yüksek sesle okunmasını emretmesinin sebebi de şeytanı kaçırtmaktır; çünkü Muhammed'in söylemesine göre, ezan ne kadar yüksek sesle okunursa şeytan da o kadar uzaklara kaçar. Ezan sesi ne kadar uzağa giderse ve ne kadar uzaktan duyulursa, onu işitenlerin sayısı o kadar çok olacak ve böylece namaza duranların sayısı da fazla olmuş olacaktır.

2 Bu konuda bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.V, s.97-98.

3 A'râf Suresi'nin 44. ayetinde "müezzin" sözcüğünün kullanıldığı konusunda bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.V, s.97-98.

Gerçekten de Buharî'nin *Ebû Hüreyre*'den rivayetine göre Muhammed, ezan okunduğu zaman şeytanın, ezanı duymamak için, pür telaş uzaklara kaçtığını ve kaçarken de "yellendiğini" şu sözleriyle belirtmiştir:

> *"Namaza nidâ edildiği* (çağrıldığı) *vakit şeytan, ezanı işitmemek için (yâhud ezan sesini duymayacak yere kadar, yâhud duymıyayım diye) yüz-geri edip (kemâl-i telâş ile) yellene yellene kaçar. Nidâ bitince (vesvese etmek üzere döner) gelir. Namaz için tesvîb (yani ikâmet) edilince yine (evvelki gibi) yüz-geri kaçar. Tesvîb de bitince yine (vesvese için) gelip insan ile nefsi arasına sokulur. Falan şeyi hatırla, falan şeyi hatırla diyerek (namazdan evvel insanın) hiç de aklında olmayan şeyleri yâdettirir (durur). Tâ (insan) kaç rek'at kıldığını bilmez oluncaya kadar (kendisiyle uğraşır)"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.558-563; Hadis No. 360).

Muhammed'in bu söylediklerinden anlaşılan şû ki, şeytan, ezanı işitmemek için kaçmaktan başka bir çare bulamıyor; hem de büyük bir korkuya ve dehşete kapılarak ve dizlerinin bağı çözülmüşçesine kaçıyor; ve öylesine bir telaşla ki, sinirleri boşanıp bedeninin mafsalları (eklemleri) gevşediği için "yellene, yellene" kaçıyor.

İslam "bilginlerine" göre şeytanın, ezan sesinden böylesine ürküp kaçmasının nedenleri çeşitlidir. Bir kere ezan namaza çağrı'dır; namaz ise Müslüman kişiyi, Tanrı'ya en fazla yaklaştıran bir ibadet tarzıdır. Şeytan ise Tanrı'ya yaklaşmak istemediği için namazdan kaçmayı tercih eder. Yine bunun gibi ezan, dinsel kuralları ve verileri ilan anlamına geldiği için şeytan kendisini bundan uzak bilir, daha doğrusu bunları duymak işine gelmez; bu itibarla ezanı duymamak ister. Öte yandan müezzin sesini duyan kim varsa, kıyamet günü onun lehine tanıklıkta bulunacaktır (onun lehine şahâdet edecektir); oysa şeytan bunu yapmak durumunda kalmak istemez; çünkü müezzinin çağrısına uymakla, kendisini, ona tanıklık etmek gibi, müşkil bir durumda bulacaktır (Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.562, 564).

Ve işte bu nedenlerle şeytan, ezan okunurken, ezan sesini duymayayım diye, büyük bir telaşa kapılarak, yüz-geri edip "yellene yellene" kaçar; tâ ki ezan sesini duymayacağı bir yere gelene kadar. Fakat ezan sesi kesilince, vesvese etmek üzere döner. Ancak ezan sözlerinin cemaat

tarafından tekrarlandığını görmekle (yani namaz için "tesvîb" edilince) yine evvelki telaşla kaçmaya başlar. Tekrarlamanın bittiğini anlayınca yine döner ve namaza duran ile onun nefsi arasına sokulur ve onu şaşırtmaya çalışır: *"Şunu söyle, bunu söyle"* diyerek kişiye, hiç de aklında olmayan şeyleri söyletip durur. Böylece onu, kaç rekât kıldığını bilemez duruma sokuncaya kadar, uğraşıp durur.

Görülüyor ki, bütün mesele, namaz kılınacağı zaman şeytanı, mümkün mertebe uzaklara kaçırtmaktır. Böylece hem namaz çağrısını işitenlerin sayısı artacak ve hem de namaza duranların aklı karışmayacaktır. Bu ise müezzinin gür ve yüksek sesle ezan okumasına bağlıdır. Ve işte bunu sağlayabilmek için Muhammed, müezzinlere birtakım mükâfatlar, birtakım kazançlar vaadinde bulunmuştur. Bu mükâfatlar ve kazançlar arasında, yüksek sesle ezan okuyan müezzinin boyunun, kıyamet günü uzun olacağından tutunuz da günahlarının bağışlanmasına varıncaya kadar pek çeşitli nitelikte olanları vardır.

Gerçekten de Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivayetine göre, Muhammed, müezzinlerin, ezan okurlarken *"Lâ ilâhe illa'llâh"* sözlerini tekrarladıkları için, kıyamet günü uzun boylu olacaklarını söylemiştir. Hadis aynen şöyle:

> *"Müezzinler, Lâ ilâhe illa'llâh dedikleri için yevm-ı kıyâmette* (yani "kıyamet gününde") *boynu, yani boyu en uzun olanlar olacaktır"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.565).

Öyle anlaşılıyor ki, yeryüzü yaşamları sırasında uzun boyluluk, akıl ve zekâ yeterliği bakımından pek makbul sayılmaz iken (çünkü büyük zekâ ve dehaya sahip kimselerin genellikle kısa boylu oldukları söylenir), kıyamet günü farklı bir değerleme ile uzun boylular makbul sayılacaklardır.

Fakat Muhammed'in söylemesine göre, müezzinler, (eğer yüksek sesle ezan okuyacak olurlarsa) kıyamet günü uzun boylu olmaktan gayrı, bir de Tanrı indinde makbul görünmek ve günahlardan kurtulmak gibi nimetlere de konacaklardır. Örneğin Buharî'nin Ebû Saîd'den rivayetine göre, Muhammed, müezzin sesini işiten kimselerin, kıyamet günü onun lehine şahadette bulunacaklarına dair şöyle demiştir:

"Müezzin sesinin yetiştiği yere kadar ins, cin, (hatta) hiçbir şey yoktur ki (ezânı) duymuş olsun da kıyâmet günü müezzin için (hüsn-i=olumlu) şahâdette bulunmasın" (Buharî'nin Ebû Saîd'den rivayeti için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.II, s.563, Hadis No. 361).

Bundan dolayıdır ki, Muhammed zamanında bazı kişiler, çölde davar gütmeyi seven akraba ve ahbaplarına yüksek sesle ezan okumayı salık verirlermiş. Örneğin Buharî'nin verdiği bir örneğe göre *Abdü'r-Rahmân b. Abdullah*'a babası şöyle dermiş:

"Görüyorum, sen davar (beslemeyi) ve bâdiye'yi (çölde oturmayı) seviyorsun. Davarlarının başında, yâhud badiyende iken namaz için ezan okuyacak olduğun vâkid tîz (yüksek) sesle nidâ et. Zirâ müezzin sesinin yetiştiği yere kadar (ins, cin (hatta) hiçbir şey yoktur ki ezanı duymuş olsun da kıyâmet günü müezzin için (iyi tanıklıkta) bulunmasın" (Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.564).

Anlaşılan o ki, müezzinin sesini, sadece insanlar ve cinler değil fakat aynı zamanda ağaç, taş, kesek vs... gibi cansızlar da işittikleri için bu cansız şeyler dahi, kıyamet günü, müezzin lehine tanıklıkta (şahâdet'te) bulunacaklardır. Nitekim bunun böyle olduğunu şu hükümden anlamak mümkün:

"Ağaç, kesek, taş, cin, ins, hiçbir şey yoktur ki, (müezzin) sesini işitsin de ona şahâdette bulunmasın" (İbn-i Huzeyme'nin **Sahih**'inde yer alan bu hadis için Diyanet'in *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.II, s.565'e bakınız).

Bu doğrultuda olmak üzere Muhammed'in bir başka vesileyle belirttiğine göre, müezzin, yüksek sesle ne kadar bağırırsa, Tanrı indinde o kadar muteber olacaktır; çünkü sesinin gittiği ölçüde "hayır-dua" alacak ve sesini işittirebildiği mesafede olmak üzere günahlarından kurtulacaktır. Öte yandan müezzinin ezan yolu ile namaza topladığı cemaate katılanlar, sanki yirmi beş namaz kılmış gibi kabul edilirler ve iki namaz arasındaki günahları kendilerine bağışlanır. Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre Muhammed'in söylediği şöyle:

"Müezzine, sesinin yetiştiği yer nisbetinde mağfiret olunur. Ratb u yâbis (yani "taze-kuru") her şey de ona hüsn-i (olumlu) *şahâdette bulunur. Da'vet ettiği cemâat namazına hazır olana da*

yirmi beş namaz yazılır. Ve iki namaz arasındaki günahları bağışlanır" (Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı kitabında yer alan bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.565).

Görülüyor ki, yüksek sesle ezan okunduğunda sadece müezzin mükâfatlandırılmış olmuyor fakat aynı zamanda onun namaz için topladığı cemaate katılanlar dahi günahlardan kurtulmuş olmaktalar. Söylemeye gerek yoktur ki, gerçek Müslüman olan kişilerin, bu durumda yüksek sesle ezan okunmasına karşı koymaları söz konusu olamayacaktır.

Esasen Muhammed, ezan okunmasını yok edici ya da sınırlayıcı her türlü davranışı suç niteliğinde saymıştır. Kişilerin ya da toplumun **ezan** okunmasına karşı direnmelerini ceza konusu yapmıştır. Çünkü onun anlayışına göre ezan, İslam dininin "şiârı"dır ve bu nedenle terk edilmesi caiz değildir. Ona göre bir ülkede ezan okunması İslamın oradaki varlığının kanıtıdır. Ve eğer bir belde halkı ezanı terk etmek üzere karar almış ise (velev ki bu karar oy birliğiyle alınmış olsun) o belde halkına karşı "kıtâl" (yani "vuruşma", "savaş") gerekir.[4] Nitekim İslam kaynaklarının bildirmesine göre kendisi hep böyle yapmıştır. Örneğin Enes (b. Mâlik)'in bildirmesine göre, Muhammed, bir kavmin üzerine yürüdüğü zaman, sabah olmadıkça saldırıya geçmez, beklerdi. Sabah olunca ezan sesi işitirse saldırmaz, savaştan vazgeçerdi. Ezan sesi işitmezse üzerlerine yürür baskın ederdi (Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.565-8, Hadis No. 362).

Bu vesile ile eklemek gerekir ki, ezanı yüksek sesle okutmanın Muhammed'e sağladığı birtakım yararlar vardır ki, bunların başında, namaza duranların çok sayıda olmaları ve bunların Muhammed için Tanrı'dan dua'da ("vesîle niyâzında") bulunmaları gereği gelir. Yani ezanı işitenler, müezzinin söylediklerini tekrar edecekler (örneğin *"Şahadet ederim ki Muhammed Allah'ın peygamberidir"* diyecekler) ve Muhammed için *"Aleyhisselâtû vesselâm"* ya da *"Sallallahü aleyhü ve sellem"* dualarını okuyacaklardır. Bunu yapacak olurlarsa Tanrı'nın "şefâatine" mazhar olacaklardır. Çünkü Muhammed şöyle demiştir: *"(Ezân okununca) müezzinin dediğini deyiniz. Sonra bana tasliye ediniz. Sonra benim için (Tanrı'dan) vesîle niyâzında bulununuz"*.[5] Burada geçen

4 Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.561, 567-568.

5 Müslim'in Abdullâh b. Amr b. as'tan rivayeti için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.II, s.573.

"tasliye" sözcüğü biraz yukarda değindiğimiz gibi *"Aleyhisselatu vesselâm"* diyerek dua etmek demektir; *"vesîle"* sözcüğü ise "*cennet'te Muhammed için bir menzil* (konak yeri) *dileme*" anlamına gelir.

Yine bunun gibi Muhammed, ezanı dinledikten sonra kendisi için dua edip cennette bir yer dileyenlerin, Tanrı tarafından "on kez" şefaate kavuşacaklarını bildirmiş, şöyle demiştir:

> *"(Ezânı işittikten sonra) bana salât ü selâm getirin. Zirâ her kim bana tasliye ederse ondan dolayı Allâhu Teâtâ ona on kere tesliye buyurur. Sonra benim için Allah'tan vesîleyi dileyin, çünkü o Cennet'te bir menzildir ki ibâdu'llâhtan (yâni "Tanrı kullarından") yalnız bir kuldan başkasına lâyık olmaz. Umarım ki o kul ben olayım. Öyle ise benim için vesîleyi her kim Allah'tan dilerse şefâati hak eder"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.573).[6]

Görülüyor ki, ezanın mümkün olduğu kadar yüksek sesle okunması, hem müezzinin, hem namaz kılanların ve hem de asıl Muhammed'in yararlarına olan bir şeydir.

Bütün bunlardan çıkan sonuç şu olmaktadır ki, şeriat'ın egemen olduğu bir ülkede ezan'ın, insanların sağlığına sakıncalı olacak derecede yüksek okunmasına engel olmak mümkün değildir. Meğer ki orada bir Atatürk çıkıp ülkeyi laiklik ve uygarlık rayına oturtmuş ola!

6 Bu hadisin, Müslim, Ebû Dâvud, Neseî ve Tahavî gibi "râvi"ler tarafından da rivayet olunduğu anlaşılmaktadır. Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.573-574.

XLIX

CEHENNEMDE, KARNINDAN DIŞARI FIRLAMIŞ BARSAKLARI ETRAFINDA, DEĞİRMEN MERKEBİ GİBİ DÖNEN KİŞİNİN HİKÂYESİ

Muhammed'in ölümünden sonra üçüncü halife olarak İslam devletinin başına geçen ***Osman b. Affân,*** her ne kadar iman sahibi ve iyi bir insan olmakla beraber, başarılı bir yönetim sağlayamadığı için, halkın düşmanlığını kazanmıştı. Hem halk arasında ve hem de asıl memur sınıfında Osman'a karşı fitne saçanlar vardı. Fakat Osman bu davranışlardan habersizdi ya da bunlara karşı kayıtsız kalmaktaydı. Bu nedenle bazı kişiler, Osman'ın en yakın dostlarından biri olan *Üsâme İbn-i Zeyd*'e başvurarak: *"Osman'a gitseniz de halk arasındaki fitneyi anlatarak izâleye* (gidermeye) *çalışsanız"* derler.

Bu kişilere *Üsâme* şu yanıtı verir: *"Şüphesiz beni siz, Osman'a söylemiyor sanırsınız. Ona gizlice verdiğim öğütleri size duyuracak mıyım? Açık söyleyip de fitne kapısı açmaksızın gizlice söylerim. Ve o kapıyı açan ilk kişi olmam. Hem ben Resûlullâh...(tan) işittiğim bir sözden sonra bir kişi hakkında üzerimde emir olunduğundan dolayı –'Bu adam nâsın* (halkın) *hayırlısıdır'– demem".*

Yani demek ister ki, Osman aleyhinde söylenenleri, münasip bir dil ile ve başkalarının dikkatini çekmeyecek şekilde, gizlice Osman'a bildirmektedir ve bu işi bu şekilde yapmakla şeriat gereğince hareket etmektedir. Çünkü şeriata göre devlet adamlarına, halkın dilekleri "tatlı bir dil" ile bildirilmek ve gizlice öğüt verilmek gerekir. Başka bir deyimle, devlet adamı kötü bir şey de yapsa, ona halkın ve başkalarının duymayacakları şekilde öğüt vermek gerekir. Ve şunu ekler ki, şeriatın bu emrine uymayan kişi, cehennemde, karnından dışarı fırlayan barsakları etrafında, değirmen merkebinin döndüğü gibi dönecektir. Söylediklerinin doğru olduğunu kanıtlamak üzere de, Muhammed'in şu emrini onlara açıklar:

"Kıyâmet gününde bir kişi getirilip Cehennem'e atılır da Cehennem'de onun barsakları derhal karnından dışarı çıkar. Sonra o kişi (barsakları etrafında) değirmen merkebinin değirmende döndüğü gibi döner. Bunun üzerine Cehennem halkı, o kişinin başına toplanıp da: –'Ey filân) Hal ve şânın nedir? Sen bize (dünyada) iyilikle emredip bizi kötülükten nehyeden (bir öğütçü) değil mi idin?'– derler. O da: –'(Evet ben öyle idim. Fakat) ben sizi ma'rûf (şeriatça caiz bilinen) *ile emrederdim. Halbuki kendim yapmazdım. Yine ben sizi münkerden* (şeriatça yapılması hoş karşılanmayan şeylerden) *nehyederdim de kendim işlerdim!'– diye cevap verir.* " (Buharî'nin Üsâme'den rivayeti olan bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.50, Hadis No. 1351.)

Yukarıdaki satırlardan anlaşılan şu ki, şeriat hükümlerini başkalarına uygulayıp da kendisini bu emirlerden uzak kılan kişi, cehenneme atılacak ve orada, karnından fırlamış olan barsakları etrafında, merkebin değirmende döndüğü şekilde dönüp duracaktır.

Bu tür sözlere ve böyle bir cehennem tanımına tanık oldukça, akılcı düşüncenin temsilcisi olan kimselerin, "Kutsal" diye bilinen kitaplar hakkındaki görüşlerini anmamak mümkün olmuyor. Örneğin, çağımızın en büyük düşünürlerinden biri olan **Bertrand Russell,** din kitaplarında yer alan **Cehennem** tanımını, gaddar duyguların ifadesi olarak kabul eder ve hele farklı inanca sahip ya da kendi toplumunun yaşam ve geleneklerine kafa tuttu diye kişileri cehennem ateşine atılmış görmenin insancıl duygularla bağdaşmayacağını söyler.[1] Anlatmak istediği şudur ki, cehennem denilen şey "Yüce" ve "İyiliksever" bir Tanrı anlayışıyla uyum sağlamaz; bu itibarla "cehennem" fikrini, insanların kafasından uydurulmuş şey olarak kabul etmek gerekir.

Her ne kadar diğer dinlerde de (Budizm hariç) cehennem kavramı, dehşet verici bir manzara arz ederse de, bunlardan hiçbirini İslam şeriatının öngördüğü cehennem tanımıyla kıyaslamak mümkün değildir. Bundan önceki kesimlerde şeriatın öngördüğü **Cehennem** tanımına kısaca değinmiştik. Tekrar etme pahasına anımsatalım ki, bu tanıma göre cehennem, *"çok yakıcı ve kavurucu"* bir alevle alevlendirilmiş, *"kaynar su ve irinlerle"* doldurulmuş bir yerdir ki, bu şekliyle *Kur'an*'da en azından 50 ya da 60 kez

1 Betrand Russell, *Ma Conception du Monde,* İngilizce'den Fransızca'ya çeviri, Gallimard, Paris, 1962, s.74.

geçer. Birkaç örnekle yetinmek gerekirse, Kamer Suresi'nde: *"O gün yüzüstü ateşte sürüklendiklerinde –'Cehennemin tadını tadın"– denir"* (K. Kamer 48) diye yazılıdır. Müddessir Suresi'nde Tanrı'nın: *"Ben onu sekara (cehenneme) sokacağım; Sen biliyor musun sekar nedir? Hem (bütün bedeni helâk eder, hiçbir şey bırakmaz) hem (eski hale getirip tekrar azap etmekten) vazgeçmez o; İnsanın derisini kavurur..."* diye konuştuğu yazılıdır (K. Müddessir 26-29). Hümeze Suresi'nde: *"...Andolsun ki o 'hutama'ya atılacaktır. Hutama'nın ne olduğunu sen bilir misin? Bu, Tanrı'nın tutuşturulmuş bir ateşidir ki, yüreklere çökecektir. Allah'ın, tutuşturulmuş, (yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkan ateşidir. Onlar (bu ateşin içinde) uzatılmış sütunlara bağlanmışlar ve o vaziyette o (ateş) üzerine kapatılmıştır"* diye yazılıdır (K. 104 Hümeze 4-9). Sâd Suresi'nde: *"Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü bir kalma yeridir; işte bu, kaynar su ve irindir. Onu tatsınlar..."* der, güya Tanrı (K. 38 Sâd 56-57).

Cehennemdeki ateşin büyüklüğü *Kur'an*'da şöyle belirtiliyor:

> *"Kuşkusuz ateş öyle kıvılcım atar ki, saray gibidir. Kıvılcımlar birer sarı devedir sanki. Yalanlamış olanların o gün vay haline"* (K. Mürselât 29-34).

Cehennem ateşinin "yakıtı" ise "insanlar ve taşlardır" (K. Bakara 24; Tahrîm 6; İmrân 10).

Ve işte yine Muhammed'in söylemesine göre, *"alevli ateşlerle"* ve *"kaynar su ve irinle"* dolu olan cehennemin yedi kapısı (ya da yedi kesimi) vardır ve cehennemlik olanlar, sınıf sınıf bu yerlere yerleştirileceklerdir (K. Hicr 43-44). Söylendiğine göre bunlardan birincisine "inanırların günahkârları" gireceklerdir; diğerlerine ise sırasıyla Hıristiyanlar, Yahudiler, Sabiîler, Mecûsîler, Putataparlar ve Münafıklar yerleştirileceklerdir.[2]

Cehenneme atılış şöyle olacaktır:

> *"Kâfirler bölük bölük cehenneme sürülecekler. Nihâyet oraya geldikleri zaman kapıları açılır. Ve bekçileri onlara: –'Size, içinizden, Rabbinizin âyetlerini okuyan, bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?–' derler. –'Evet geldi'– derler ama, azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur"* (K. Zümer 71).

2 Bu konuda bkz. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.IV, s.53. Ayrıca bkz. Diyanet Vakfı'nın *Kur'an* çevirisi, Sure 15 Hicr 44.

Cehenneme atılanlara yiyecek olarak, erimiş maden gibi bir şey olan *"zakkum ağacı"*ndan verilecektir; karınlarını onunla doyuracaklardır; bu ağaç *"cehennemin tâ dibinden çıkan bir ağaçtır"* ve *"tomurcukları da birer şeytan başı gibidir"* (K. Sâffât: 62-66; Vâkıa: 51-54). Cehennemdekilerin içecekleri suya gelince o da "kaynar su" ve "kanlı irin"den ibaret bir şeydir (K. Nebe' 24, 25; Sâd: 55-58; Hâkka 35-37). Bu kaynar su sadece içecek olarak değil fakat yıkanmak üzere kullanılacaktır; yani cehennemliklerin başlarından dökülecektir üstlerine (K. Duhân 47-50; Sâffât 68).[3]

Cehennem ateşine atılanların üstlerinde ve altlarında da kat kat ateş yığını vardır (K. Bakara 175; Zümer 16) ve yanma sırasında onların derileri kavrulup dökülürken, yerlerine başka deri gelecek ve böylece yanma azabı hiç bitmeyecektir (K. Nisâ 56). Yanma sırasında kişinin bağırsakları karnından dışarı çıkacaktır; sonra o kişi bağırsakları etrafında değirmen merkebinin değirmende döndüğü gibi dönecek ve dönerken cehennem halkı onun başına toplanacak ve onunla alay edecektir.[4] Cehennemde ölüm söz konusu olmadığı için cehennemliklerin azabı ebediyetler boyunca sürüp gidecektir (K. Fâtır 36, 37).

İlginç olan husus şudur ki, şeriat verilerine göre Tanrı, cehennemi insanlarla ve cinlerle dolduracağına dair kendi kendine söz vermiştir; öte yandan cehenneme ne kadar çok insan ve cin atılırsa atılsın, cehennemin gözü doymamaktadır. Nitekim *Kur'an*'da Tanrı'nın: *"Biz dileseydik, herkesi doğru yola eriştirirdik. Ne var ki: –'Andolsun ki, cehennemi, cinlerle ve insanlarla dolduracağım'– diye bir söz çıkmıştır benden"* (K. Secde 130) diye konuştuğu yazılıdır. "Yüce" ve "âdil" olduğu kabul edilen bir Tanrı'nın, herkesi doğru yola sokabilecek iken böyle yapmayıp cehennemi cinler ve insanlarla dolduracağına dair kendi kendine söz vermiş olmasını anlamak elbette ki kolay değildir.

Bu itibarla insanların cehenneme atılmalarının hikâyesini bellemenin ve belletmenin, fikirsel gelişme bakımından ne yarar sağlayabileceği meşkûk görünmektedir.

3 Dursun, *age*, c.IV. s.58.

4 Buharî'nin Üsâme'den rivayetine dayalı bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.51, Hadis No. 1351.

L

MUHAMMED'İN EBÛ LEHEB'LE SÜRTÜŞMESİNİN VE BU YÜZDEN TANRI'NIN EBÛ LEHEB HAKKINDA "İKİ ELİ KURUSUN" DİYE BEDDUA ETMESİNİN HİKÂYESİ

(K. 111 Leheb ya da "Tebbet" ya da "Mesed" Suresi 1-5, 18 Kehf 23-24)

Kur'an'ın 111. Suresi, **"Leheb"** ya da **"Tebbet"** adıyla bilinir; aynen şöyledir:

> *"Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve (güzelim) boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek)"* (K. Tebbet 1-5).

Görülüyor ki, Sure'de **Ebû Leheb**'in ellerinin kuruması ve kendisinin de alevli bir ateşte yanması temenni edilmektedir. Ebû Leheb diye adı geçen bu kişi Muhammed'in amcalarından biri olan **Abd al-Uzza**'dır.[1] Muhammed onu kendisine başdüşman bildiği içindir ki, **Ebû Leheb** adıyla tanımlamıştır; çünkü *"Leheb"* sözcüğü "alev" anlamındadır; bu durumda **Ebû Leheb** adı "alev babası" anlamına gelmektedir. *Kur'an*'da ve halk arasında kullanılan ad da bu olmuştur.

Öte yandan Sure'de *"iki eli kurusun"* diye yazılı olduğu için bu Sure'ye **"Tebbet"** Suresi adı da verilmiştir, çünkü "kurusun" sözcüğünün karşılığı "tebbet"tir. Ve nihayet Sure'de Ebû Leheb'in karısının da (ki adı **Ümmû Cümeyl bint-i Harb**'dır); söylendiğine göre, tıpkı kocası gibi, Muhammed'e eziyette bulunduğu için, bu Sure'ye **"Mesed Suresi"** adı da verilir.

1 Abd al-Uzzâ b. Abd al-Muttâlib.

Fakat her ne olursa olsun durum şu ki, Tanrı, Muhammed'in söylemesine göre, Ebû Leheb'i kendisine muhatap edinerek ona beddualar etmektedir. Sadece onu değil fakat onun karısını da, *"odun taşıyıcı"* ya da *"odun hamalı"* diyerek aşağılamaya çalışmakta ve onunla *"hurma lifinden örülmüş bir ip de güzelim boynunda"* diyerek alay etmektedir. İslam kaynaklarına göre *Ümmü Cümeyl*, dikenler toplayarak demet yapar, bunları iple bağlayıp sırtına bağlar ve sonra Muhammed'in geçeceği yollara döşermiş.[2] Bu arada Muhammed'in taraftarları ile müşrikler arasında söz getirip götürerek fesat yaratmaya çalışırmış. Bu yüzden Tanrı güya ona *Kur'an* dilinde *"odun hamalı"* adını vermişmiş.

Ebû Leheb'e karşı olan öfkenin kökeni ise, Muhammed'in kendi kendisini "peygamber" olarak ilan ettiği ilk günlere iner; şöyle ki: İslam kaynaklarının anlatmasına göre Tanrı, güya Muhammed'e, peygamberlik işine başlaması için emir verirken: *"(Önce) en yakın akrabanı uyar"* (K. Şuarâ 214) der. Bu emri aldıktan sonra Muhammed, evinden çıkarak *Safâ Tepesi* diye bilinen ve birbiri üzerine yığılmış büyük taş kümelerinin bulunduğu yere varır;[3] orada en yüksek bir kayanın üstüne çıkıp: *"Ey Kureyş buraya geliniz, toplanınız! Büyük bir iş karşısında bulunuyorsunuz"* diye avazı çıktığı kadar yüksek sesle bağırır. Ve bu seslenişini Kureyş kabilesinin çeşitli oymakları itibariyle yapar, örneğin: *"Ey Fihr oğulları; Ey Adiy oğulları, Ey Abd-i Menâf oğulları; Ey Abdü'l-Muttalib oğulları,* vs... diye her bir oymağı ayrı ayrı koşup gelmeye çağırır.[4]

Bu şekilde bağırtıyı duyanlar: *"Bu seslenen kimdir?"* diye birbirlerine sormaya başlarlar. Bunun Muhammed olduğunu anlayınca, başlarında Ebû Leheb olmak üzere hep birlikte gelip Muhammed'in çevresinde toplanırlar. Gelemeyenler de merak edip öğrenmek isterler ve adam gönderirler. Bu kişileri etrafında toplanmış görünce Muhammed şöyle der:

> *"Ey Kureyş cemaâti! Allah'tan kendinizi (ibâdet ve ubûdiyet mukabilinde) satın alarak (O'nun azâbından) kurtarınız. Bu azâbdan halâsınız (kurtulmanız) için ben, Allah tarafından verilmiş hiçbir nûfûz ve kudrete mâlik değilim"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX. s.245-246).

2 Bkz. A. Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1958, c.II, s.CXXIX. Ayrıca bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.36.

3 Safâ Tepesi yerine bunun Mina Tepesi olduğunu söyleyenler de vardır.

4 Buharî'nin Abdullâh İbn-i Abbâs'tan rivayeti için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.IX. s.245 vd., Hadis No.1437.

Bunları söyledikten sonra bu aynı sözleri, Kureyş oymaklarını ayrı ayrı anarak tekrarlar; örneğin: *"Ey Kâ'b İbn-i Lüey oğulları", "Ey Mürre İbn-i Kâb oğulları", "Ey Abdülmuttalib oğulları", "Ey abd-i Menâf oğulları"* vs... diye her birine hitap ederek aynı şeyleri tekrarlar. Muhtemelen onlara örnek olmak üzere halası Safiye ile kendi kızı Fâtıma'nın da adını zikreder: *"Ey Muhammed kızı Fâtıma! Siz de kendilerinizi Allah'tan ibâdet mukabilinde satın alınız da azâbından kurtulunuz..."* şeklinde konuşur.

Sözlerini bitirdikten sonra onlara sorar: *"Bana cevap verir misiniz? Ben size şu dağın eteğinde veya şu vâdide düşman süvarisi var, üzerinize baskın edecektir, desem, bana inanır mısınız?"*

Onlar da güya: *"Evet inanırız! Çünkü bütün tecrübelerimizde seni hep sadâkatli, hep doğru bulduk. Yalan hususunda hiç tecrübemiz geçmedi"* derler. Onların bu şekilde konuşması üzerine Muhammed: *"Öyle ise ben size ileride şiddetli bir azâb günü bulunduğunu, mücrimlerin o zaman azâb edileceklerini haber vermeye ve azâbdan sizi men etmeye me'mûrum"* der.

Fakat Ebû Leheb, bütün bu olan biten şeyleri "saçma" bulur ve Muhammed'in bu tür davranışlarına karşı çıkar. Böylesine "saçma ve basit" kabul ettiği bir şey için çağrılmış olmayı olumlu karşılamaz ve Muhammed'e seslenir: *"Yâ Muhammed! Yazık sana, her gün hüsrâna uğrayasın, bizi bunun için mi buraya çağırdın"* der (*Sahih-i...*, c.IX. s.246). Ve bu tarihten sonra da Muhammed'e husumet beslemekten ve muhalefet etmekten geri kalmaz.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki, bu husumet, Muhammed'in, *Kur'an*'a ayetler koyarak Ebû Leheb hakkında amansız beddualarda bulunmasını gerektirecek kertede değildir. Ebû Leheb'in yaptığı en zararlı şey, Muhammed'in taraftar toplamasını engellemekti. Yoksa onun hayatına kastetmiş değildi; çünkü kastetmiş olsa onu o zamanlar öldürtebilirdi. Öldürmek şöyle dursun fakat, İbn İshak ve İbn Hişâm gibi kaynaklardan öğrenmekteyiz ki, Ebû Leheb, Mekke'deki oba'lar arası kavgalar sırasında Ebû Tâlib'e destek olmak suretiyle Muhammed'e, dolayısıyla koruyuculuk yapmış sayılır; çünkü Ebû Tâlib, bilindiği gibi, Muhammed'i altı yaşından itibaren yetiştiren, ona babalık eden bir kimsedir. Ve işte Ebû Leheb, Muhammed'e babalık eden, onu koruyan bir kimseyi korumuştur; bunu yapmakla Muhammed'e dolayısıyla yardımcı olmuş demektir. Fakat buna rağmen Muham-

med, ömrü boyunca Ebû Leheb'e karşı kin beslemiş ve bu kinini sadece *Kur'an*'a koyduğu yukardaki ayetlerle değil, fakat Ebû Leheb'in ölümünden sonra da en şiddetli bir şekilde izhar etmekten geri kalmamıştır.

Söylemeye gerek yoktur ki, yukardaki surelerde yer alan satırlar, Muhammed'in Ebû Leheb ile karısına karşı sınırsız bir öfke beslediğini ve bu öfkesini, Tanrı'dan geldiğini söylediği ayetlerle dile getirdiğini göstermektedir.

LI

MUHAMMED'İN "İNŞÂALLAH" (YANİ "TANRI DİLERSE") DEMEDEN İŞ YAPMAYA KALKIŞMASI ÜZERİNE, TANRI'NIN GÜCENİP VAHİY GÖNDERMEKTE GECİKMESİNİN HİKÂYESİ

(K. Kehf 83, 86, 94)

Biraz yukarda değindiğimiz gibi İslam kaynakları, Ebû Leheb'le birlikte onun karısı *Ümmü Cümeyl*'i de, başdüşman gösterirler ve buna sebep olarak da bu kadının, Müşriklerle Muhammed'in taraftarları arasında söz getirip götürdüğünü ve tarlalardan topladığı dikenleri Muhammed'in geçeceği yollara döşediğini[1] ve bu yüzden ona *Kur'an* dilinde *"odun hamalı"* adının verildiğini belirtirler. Fakat bütün bunlardan gayrı bir de *Ümmü Cümeyl*'in, bir olay vesilesiyle Muhammed'e: *"şeytanı gelmekte gecikti"* diyerek hakaret ettiğini söylerler ki, hikâyesi şöyle:

Günlerden bir gün Müşriklerden (Putataparlardan) ya da Yahudilerden bir grup Muhammed'e gelerek *"Zül-Karneyn"* ve *"ruh"* konusunda soru sorarlar (K. Kehf 83).[2] Daha önce de değindiğimiz gibi *Zül-Karneyn, Kur'an*'da geçen ve fakat kesin olarak kim ve ne olduğu bilinmeyen bir ad'dır. İslam bilginleri bu konuda bugüne gelinceye kadar farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Örneğin Beyzevî gibi *Kur'an* yorumcularına göre *Zül-Karneyn,* eski Yunan'da *Büyük İskender* diye bilinen ve Atlas Okyanusu'ndan Orta Asya'lara kadar yerleri işgal ederek Cihan egemenliği kuran ve Ye'cûc ve Me'cûc denen bozguncu "kâfirleri" cezalandıran bir kumandandır (K. Kehf 86, 94). Peygamberlik niteliğine sahip olduğu kesin ola-

1 Bkz. A. Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1958, c.II, s.CXXIX. Ayrıca bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.36.

2 Kehf Suresi'nde şöyle yazılı: "(Resûlüm! Sana Zül-Karneyn hakkında soru sorarlar. De ki: –'Size ondan bir hatıra okuyacağız'..." (K. 18 Kehf 83.)

rak bilinmemekle beraber iyi bir "mü'min" olduğu söylenir. Bazı yorumculara göre de *Zül-Karneyn*, kendisine Tanrı kitabı verilen ve *Büyük İskender*'den önce gelmiş olan bir peygamberdir.

Ve işte **Zül-Karneyn**'in ne olduğu konusunda bilgi almak üzere soru soranlara Muhammed, o an cevap veremez: *"Bu sorduklarınızın karşılığını size yarın mutlaka bildiririm"* şeklinde bir şeyler söyler. Fakat ne var ki, soruların cevabını derhal bulamaz. Bulamayınca Tanrı'dan vahy inmediğini, Cibrîl'i göremediğini söyleyerek üzüntü izhar eder. Üstelik rahatsız olduğunu ve rahatsızlık yüzünden bir iki gece namaza kalkamadığını ekler.[3] Bunu fırsat bilen Ümmü Cümeyl: *"Muhammed'in şeytanı Muhammed'e gelmekte ağırlaştı"* diyerek Muhammed'i şamatayla alaya alır; sorulan soruları cevaplandıramadığı için onun böyle yaptığını anlatmak ister.

Buna fevkalade hiddetlenen Muhammed, Tanrı'nın kendisini unutmadığını ve nitekim unutmadığına dair vahy gönderdiğini söyleyerek *Kur'an*'a şu ayeti koyar:

> *"Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim ki (Ey Muhammed) Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı..."* (K. 93 ed-Duhâ 1-3).

Fakat bununla da yetinmez; bir de neden dolayı Tanrı'nın vahy göndermekte geciktiğini anlatır: anlatmasına göre herhangi bir işe başlarken mutlaka **"inşâallah"** (yani "Allah dilerse") demek gerekir, çünkü Tanrı kendisine şöyle demiştir:

> *"Sakın Habibim! Yapacağın bir iş için –'Allah dilerse'– demedikçe –'Bunu yarın muhakkak yaparım'– deme"* (K. 18 Kehf 23-24).

Yani demek ister ki, kendisine soru soranlara: *"Bu sorduklarınızın karşılığını size yarın mutlaka bildiririm"* derken **"inşâallah"** (Allah dilerse) sözcüğünü kullanmadığı için, Tanrı vahiy göndermekte gecikmiştir ve bir daha böyle yapmaması için şimdi bu ayeti indirmiştir.[4]

3 Bu hususlar için Buharî'nin, Cündüb İbn-i Abdillâh ile Muhammed İbn-i Kesîr'den rivayet ettiği hadislere bakınız. *Sahih-i...*, c.IV, s.34-36, Hadis No. 577.

4 Bu konuda İbn İshak ve İbn Hişâm'dan gayrı *Kur'an* yorumcularından Vahidî'nin, Neseffi'nin rivayetlerine dayalı hadisler vardır.

Ve işte yukardaki hikâye, her işin Allah'ın dileğiyle olduğunu vurgulamak ve Müslümanların hiçbir işe **"inşâallah"** demeden kalkışmamalarını sağlamak üzere Müslümanlara belletilir; buna destek olarak da Muhammed'le ilgili yukardaki örnek verilir.

Ancak, bu örnek şunu göstermektedir ki, herhangi bir işi olumlu sonuca bağlamak, sadece **"inşâallah"** demek suretiyle dahi mümkün olamamaktadır; çünkü biraz yukarda değindiğimiz gibi Muhammed, "İnşâallah" diyerek *Zül-Karneyn* ile ilgili soruya cevap verirken dahi, bunun ne olduğunu kesin bir tanıma bağlayamamış ve bu yüzden *Zül-Karneyn*'in ne olduğu bugüne gelinceye kadar bilinememiş ve İslam bilginleri bu yüzden birbirlerine girmişlerdir.

LII

ÇIPLAK ŞEKİLDE YIKANAN MUSA'NIN ELBİSELERİNİ ALIP KAÇAN TAŞ'IN HİKÂYESİ

(K. 33 Ahzâb 69)

Kâfirlere karşı giriştiği savaşlardan birinde elde edilen ganimetleri paylaştırırken Muhammed, bazı kişilerin itirazına maruz kalır. Bu kişiler kendilerine az pay verildiğini, haksızlık edildiğini söyleyerek yakınmaktadırlar. Bu yakınmalardan rahatsız olan Muhammed, kendisine eziyet edildiğini söyler ve vaktiyle Musa'ya da eziyet edilmiş olduğunu hatırlatarak *Kur'an*'ın Ahzâb Suresi'ne şu ayeti koyar:

> *"Ey iman edenler! Siz de Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Nihâyet Allah onu, dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah'ın yanında şerefli idi"* (K. 33 Ahzâb 69).

Musa'ya eziyet edildiği örneğini verirken Muhammed, muhtemelen *Tevrat*'ın *Sayılar* adlı kitabında geçen bir olayı (Bkz. *Tevrat/ Sayılar*, Bap 12: 1-16) kendisine dayanak edinmiş olmalıdır ki, o da şudur:

Musa, Habeş asıllı bir kadın alır; fakat kardeşleri Miryam ile Hârun bunu uygun bulmazlar ve Musa aleyhinde konuşurlar. Konuşurken de Tanrı'nın sadece Musa aracılığıyla değil; fakat kendilerinin aracılığıyla da konuştuğunu söylerler; böylece kendilerini, Musa kertesinde görmüş olurlar. Fakat Tanrı konuşulanları işitir ve öfkelenir: çünkü Musa'yı onlara üstün bilmektedir. Bu öfkeyle Musa ile birlikte Miryam'a ve Hârun'a seslenir: *"Üçünüz de toplanma çadırına çıkın"* diye emreder (Bkz. *Tevrat/ Sayılar*, Bap 12: 4). Üçü de toplanma çadırına giderler. Tanrı "bulut direğinden" iner ve çadırın kapısında durur; Hârun ile Miryam'ı yanına çağırır ve onlara Musa'yı kendisine peygamber seçmiş olduğunu bildirerek:

"Öyle ise kulum Musa aleyhinde söylemekten niçin korkmadınız?" der ve öfkesi alevlenmiş olarak "bulut çadırının" üzerinden çekilip gider (Bkz. *Tevrat/ Sayılar,* Bap 12: 6-10). Gider gitmez Miryam "kar gibi cüzzamlı" olur. Hârun onun bu halini görünce korkar ve Musa'ya: *"Aman efendim, rica ederim, budalalık ettiğimiz ve suç işlediğimiz için üzerimize suç koyma"* diyerek Miryam'ın haline bir çare bulması için yalvarmaya başlar (*Tevrat/ Sayılar,* Bap 12: 11-13). Onun bu yalvarması üzerine Musa Tanrı'dan ricada bulunur: *"Niyaz ederim, ey Allah, ona şifa ver"* der (*Tevrat/ Sayılar,* Bap 12: 13). Tanrı Musa'nın niyazını kabul eder fakat Miryam'ın utanç duyması için yedi gün ordugâhın dışına çıkarılmasını emreder. Miryam ordugâhın dışarısında yedi gün bırakılır ve sonra getirilir (*Tevrat/ Sayılar,* Bap 12: 14-15).

Fakat Muhammed, *Tevrat*'taki hikâye'yi, bu şekliyle açıklamadığı için, *Kur'an*'a koyduğu ayetin: *"Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın"* şeklindeki sözlerinin nasıl bir olaya dayandığı bilinmez.

Bununla beraber Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivayetine göre Muhammed'in anlattığı bir masal yukardaki ayete dayanak işini görür. Bu masala göre güya Benî İsrail (Yahudiler) yıkanırlarken çıplak ve birbirlerine baka baka yıkanırlarmış. Musa ise bunu hayasızlık bildiği için yalnız başına yıkanmayı tercih edermiş. Bu yüzden halk onun aleyhinde konuşur ve: *"Vallâhi Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan men' eden şey (mutlaka) debbe, yani kasığı çıkık olmasıdır"* diyerek ona "ezâ" ederlermiş. Musa, yine bir gün yıkanmaya gittiğinde, soyunup elbisesini bir taşın üzerine koymuş. Fakat taş, elbiseyi alıp kaçmış. Musa bunu görünce: *"Aman taş, rubamı! Aman taş, rubamı!"* diyerek ve alabildiğine koşarak taşın arkasına düşmüş. Benî İsrail onu bu halde görünce: *"Vallâhi Musa'da bir kusur yokmuş"* diyerek onun ardınca gitmiş. Musa koşa koşa nihayet taşı yakalamış ve elbisesini alıp taşa güzel bir dayak atmış. Buharî'nin söylemesine göre dayak yüzünden o taşta "hâlâ altı, yahut yedi bere izi" kalmışmış (Bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...,* c.I, s.211, Hadis No. 196).

LIII

KUR'AN OKUMAYI İHMAL EDENLERE, YALAN SÖYLEYENLERE, ZİNA EDENLERE VE FAİZ YİYENLERE VERİLECEK FECİ CEZALAR KONUSUNDA MUHAMMED'İN GÖRDÜĞÜ DEHŞET VERİCİ RÜYANIN HİKÂYESİ

İslam kaynaklarının bildirmesine göre Muhammed, başkalarının gördükleri rüyaları dinlemekten ve kendi gördüğü rüyaları başkalarına anlatmaktan büyük zevk duyarmış. Hemen her sabah, halka namaz kıldırdıktan sonra: *"Bu gece sizden kim rüya gördü?"* diye sorar ve eğer birisi rüya görmüş ise ona anlatmasını emredermiş. Rüyayı dinledikten sonra da, o kimsenin rüyasını tâbir edermiş. Yine bir gün bu şekilde sorup da halktan: *"Hayır içimizde rüya gören yoktur"* şeklinde yanıt alınca: *"Lâkin bu gece ben bir rüya gördüm"* diyerek, dinleyenleri dehşete düşüren rüyasını anlatır. Güya Cibrîl ile Mikâil adındaki iki melek gelip kendisini fezaya çıkarmışlar ve günahkâr insanların uğradıkları feci cezaların ne olacağını ona göstermişlerdir. Muhammed'in kendi ağzından çıktığı şekliyle hikâye şöyle:

> *"(Rü'yâm'da) gördüm ki, iki melek bana geldi. Bunlar iki elimi tutup beni düz bir fezâya çıkardılar. Orada bir kimse oturuyordu, diğer bir adamsa da ayakta duruyordu. Elinde demirden çatal bir kanca vardı. Ayaktaki adam bu çatal kancayı oturanın ağzının sağ tarafına, tâ kafasına kadar sokuyor ve ağzın bu kısmını parçalıyordu. Sonra bu adam, ağzın diğer tarafını da bu sûretle tahrîb ediyordu. Bu sırada ağzın sağ kısmı iyi olmuş bulunuyordu. Bir def'a da buraya dönüyor yine kancayı sokup parçalıyordu. Bu meleklere ben:*

–Bu adam kimdir? ve bu hal nedir?– dedim. Melekler:
–Hiç sorma, ileri yürü– dediler. Birlikte ileri gittik. Nihâyet arka üstü yatmış bir adamın yanına geldik. Bunun başucunda da bir adam oturmuş, elinde yumruk cesâmetinde bir taş. Bununla (yani bu taşla) yatan adamın başını kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda, taş yuvarlanıp gidiyordu. O adam da arkasından taşı almaya koşuyordu. O dönüp gelmeden bunun başı iyi oluyor, eski hâline avdet ediyordu. O adam avdet edince yine başına vurup eziyordu. Bu meleklere ben:
–Bu adam kimdir?– diye sordum. Melekler:
–Hiç sorma, ileri yürü– dediler. İleri gittik. Fırın gibi altı geniş, üstü dar bir deliğe eriştik. Bu deliğin altında ateş yanıyordu. Ateş, alevlenip yükseldikçe içindeki insanlar da yükseliyor, hattâ (delikten) çıkmaya yaklaşıyorlardı. Ateşin alevi sakinleştikçe de aşağı dönüyorlardı. Burada çıplak erkekler, çıplak kadınlar vardı. Bu iki meleğe ben:
–Bunlar kimdir?– diye sordum. Melekler bana:
–Hiç sorma, ileri git– dediler. Yürüdük, tâ ki kandan bir nehrin içinde ayakta bir adam dikiliyordu. Bu nehrin kenarında da bir adam duruyordu. Önünde nar gibi yuvarlak taşlar bulunuyordu. Nehirdeki adam yüksek sâhile doğru gelip çıkmak isteyince sâhildeki adam çenesine bir taş atıyor, nehirdekini eski yerine iâde ediyordu. Çıkmak için sâhile doğru gelmeye her teşebbüs ettikçe, sâhildeki, hemen çenesine bir taş fırlatıyor, onu eski yerine reddediyordu. Bu iki meleğe ben:
–Bu nedir?– diye sordum. Melekler:
–Sorma, ileri yürü– dediler. Birlikte yürüdük. Yeşil bir bahçeye vardık. Bu bahçede büyük bir ağaç vardı. Bunun dibinde ihtiyar bir adamla birtakım çocuklar bulunuyordu. Bu ağaca yakın bir tarafta da, birisi, önünde ateş yakmakla meşguldü. Melekler benimle bu ağaca çıktılar. Beni bir eve koydular ki, ben bundan güzel bir ev görmedim. Burada ihtiyar, genç birtakım erkekler, kadınlarla çocuklar vardı. Sonra melekler beni buradan çıkardılar. Benimle ağaca yukarı çıktılar ve beni eskisinden daha güzel ve daha kıymetli bir eve koydular. Burada da ihtiyarlar, gençler vardı. Meleklere:

–Beni bu gece iyi gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri bildirin– dedim. Melekler:

–Evet (anlatalım) dediler: Hani şu ağzı parçalandığını gördüğün kimse yok mu? Bu bir yalancı idi, o, dünyada dâimâ yalan söylerdi. Bunun neşrettiği yalan âfaka yayılırdı. İşte bu yalancı, kıyâmet gününe kadar bu sûretle azâb olunacaktır.

Hani şu başı ezildiğini gördüğün adam da yok mu? Cenab-ı Hak bunun Kur'ân öğrenmesine hidâyet etmiş de (bu nimetin kadrini bilmiyerek) bütün gece (Kur'ân okumayıp) uyku uyumuştu, gündüz de Kur'ân ile âmel etmemişti. Bu da (kıyâmet gününe) kadar bu sûretle azâb edilecektir.

Hani o delik içinde gördüğün çıplaklar yok mu? Bunlar da bir alay zânilerdir (zina edenlerdir).

Nehirde gördüğün de fâiz yiyen haramkârlardır."

Şimdi hikâyemizin burasında birazcık duralım ve yukardaki dehşet verici satırları tekrar okuyalım. Görülüyor ki, Muhammed, dünya yaşamı sırasında birtakım "kötü" şeyler yapanların, örneğin yalan söyleyenlerin, zina edenlerin, *Kur'an* okumayanların, faiz alanların vs... uğrayacakları azâbı, insanın tüylerini diken diken edercesine anlatmakta. Akla gelen ilk soru şu: beşerî duyguları böylesine törpüleyen bir eğitim sistemiyle olumlu sonuç almak mümkün müdür? Mümkün olmuş mudur? Bu sorunun cevabı ortada: şu bakımdan ki 1400 yıl boyunca bu eğitime tâbi tutulmuş Müslüman toplumlar, olumlu sayılabilecek bir sonuca yönelememişlerdir.

Hikâye'nin geri kalan kısmına gelince. Yukardaki ibret verici anlatımdan sonra Muhammed, Müslümanlara ve onlardan ayrı olarak kendisine bahşedilecek mükâfatları sergilemekte. Yukarda kaldığımız yerden ve yine Muhammed'in anlattığı şekliyle hikâyemize devam edelim:

"(Melekler Muhammed'e): Ağacın dibindeki ihtiyar, İbrâhim (Halil aleyhü's-selâm)dır. İbrâhim'in etrafındaki çocuklar da insan evlâdıdır.[1] *O ateş yakan da Cehennem'in bekçisi olan 'Mâlik'tir. Girdiğin birinci ev, bütün mü'minlerin –müşterek– köşkü'dür. İkinci gördüğün*

1 Bazı gayretkeşler bu deyime (yani "İbrahim'in etrafındaki çocuklar" deyimine) "kâfir" çocuklarının da dahil olduğunu söyleyerek kıssa'dan hisse çıkarmak isterler. Oysa ki meziyet, "kâfir" çocuklarını değil fakat bizzat kâfirleri buna dahil etmektir ki, şeriat verileri muvacehesinde buna imkân yoktur.

–muhteşem– saray da şüheda sarayıdır. Ben Cibrîl'im, bu da –kardeşim– Mikâil'dir. Yâ Muhammed...: –başını yukarı kaldır– dedi. Başımı kaldırdım, ne göreyim? Yukarda beyaz bayrak misâli bir bulut. Melekler: –İşte burası senin makâmındır'– dediler. Ben: –'Beni bırakınız, şu makâmıma gideyim'– dedim. Meleklere: –'Hayır daha senin tamamlamadığın bâki ömrün vardır. Onu ne vakit tamamlarsan, o zaman menziline gidersin'– dediler" (Buharî'nin *Semüre İbn-i Cündeb*'den rivayeti olan bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.IV, s.595 vd., Hadis No. 681).

Görülüyor ki, Muhammed, "mü'minlere" ayrılmış olan yerde değil, fakat kendisine tahsis edilmiş "beyaz bayrak misali bir bulut"taki makamda oturacağına dair Meleklerden söz almış olduğunu belirterek rüyasını sona erdirmekte.

LIV

FARE'NİN DEVE SÜTÜ İÇMEYİP KOYUN SÜTÜ İÇMESİNİN HİKÂYESİ (YA DA, TANRI'NIN, BAZI KAVİMLERİ, FARE, DOMUZ VE MAYMUN ŞEKLİNE DÖNÜŞTÜRMESİNİN HİKÂYESİ)

Şeriat kaynaklarında yer alan hikâyelere göre Tanrı, günahkâr bazı kavimleri, vaktiyle hayvan şekline dönüştürmüştür. Örneğin kimini maymun, kimini domuz, kimini fare şekline sokmuştur. Bir iki örnekle yetinelim:

Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivayetine göre, Muhammed, bir kez şöyle demiştir:

> *"Benî İsrâil'den bir kavim (mesh olunup) beşer tarihinden silindi. Bilinmez ki, o kavm ne (fenâlık) işlemiştir. Ben zannetmem ki, o ümmet fâreden başka bir şeye mesh ve tahvîl edilmiş* (dönüştürülmüş) *olsun. Çünkü fâre (içsin) diye (bir yere) deve sütü konulursa, onu içmez de koyun sütü konulursa onu içer..."* (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.68, Hadis No. 1364).[1]

Muhammed'in bu sözlerinden anlaşılan şu ki, Tanrı, Yahudi kavimlerinden birinin tüm mensuplarını, günah işlediler diye, fare şekline dönüştürmüş, böylece bu kavmin yeryüzünden silinmesine vesile olmuştur. "Nedir bu kavmin günahı ki fare şekline dönüştürülmek suretiyle cezalandırılmıştır?", bunu bilemiyoruz; pek muhtemelen Tanrı emirlerine karşı geldikleri için böyle bir cezaya uğramış olmalılar. "Neden dolayı fareler deve sütü içmezler?" sorusuna gelince, bunun yanıtını yine İslam kaynaklarında bulmaktayız: güya Tanrı, Benî İsrail'den olan bu kavme, devenin sütünü ve

1 Aynı hadis için Müslim'in *e's-Sahih/ Kitabuz-Zuhd* adlı yapıtına bakınız. Bu konuda ayrıca bkz. Turan Dursun, *Din Bu*, c.I, 1990, s.167.

etini haram kılmış imiş. Ve bu yasak nedeniyle bu kavmin insanları, asla deve sütü içmez, deve eti yemezlermiş. Ve işte Benî İsrail'den olan bu kavim fare'ye dönüştürüldüğü içindir ki, fareler süt içmez olmuşlarmış! (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.69.)

Ancak ne var ki, iş bununla bitmiş olmuyor. Çünkü İslam bilginleri, Muhammed'in bu sözleri yüzünden bazı hususlarda görüş ayrılığındalar. Bu görüş ayrılığı, insanların fare'ye (ya da başka cins bir hayvana) dönüştürülüp dönüştürülmediği konusunda değildir; çünkü bütün bu "bilginler" dönüştürüleceğine inanmışlardır. Görüş ayrılığı, hayvan şekline dönüştürülen insanların soy sop aynen devam devam edip etmedikleri konusunda kendisini göstermekte. Bu görüş ayrılığı da, Müslim'in, Ebû Sâid Hüdrî'den rivayetine göre Muhammed'in, başka bir vesile ile: *"Allah, meshedilen* (hayvana dönüştürülen) *ümmet için çoluk, çocuk, soy sop bırakmamıştır"* şeklinde konuşmuş olmasından doğmuştur. Daha başka bir deyimle Muhammed, bir hadisinde hayvana dönüştürülen kavmin yeryüzünden silindiğini söylediği halde, bir başka hadisinde, kavmin aynen (yani dönüştürülmüş bulunduğu hayvan şeklinde) devam ettiğini bildirmiştir. Ve işte birbiriyle tezat teşkil eden bu iki hadis nedeniyle "Ulema"dan bazıları, örneğin *Zeccâc Ebû Ishak* ile *İbn-il Arabî* gibi "bilginler", hayvan şekline sokulan kavimlerin aynen devam etmekte olduklarını söylemişlerdir. Onlara göre halen mevcut bulunan hayvanlar (örneğin fareler, maymunlar), vaktiyle Tanrı tarafından bu şekle dönüştürülen kavimlerin soyundan gelmişlerdir. Buna karşılık bazı "bilginler" de hayvana dönüştürülen kavimlerin soy sop yeryüzünden silindiklerini söylemişlerdir. Bununla beraber "bilginlerin" büyük çoğunluğu, yukardaki iki görüşü uzlaştırma yolunu seçmişlerdir. Onlara göre Muhammed, önce birinci inanışa ve fakat daha sonra ikinci inanışa eğilimli olmuştur. Bundan dolayıdır ki, ilk başlarda hayvana dönüştürülen ümmetleri "aynen devam eder sanarak" farelerin, fare şekline sokulan kavmin devamı olduğunu haber vermiştir. Fakat daha sonra Tanrı güya Muhammed'e, hayvan şekline dönüştürülen kavmin devam etmediğini "vahyetmiştir" (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.70).

Fakat ortada yine de aklı kurcalayan bir husus vardır ki, o da Tanrı'nın, başka kavimlere (örneğin Araplara) devenin sütünü ve etini helâl kıldığı halde (örneğin En'âm Suresi, ayet 144 vd.). Yahudi kavminden bazılarına haram kıldığıdır!

İslam kaynaklarından öğrenmekteyiz ki, Tanrı günahkâr kavimleri sadece fare şekline sokmuyor, fakat bazan koyun bazan da domuz şekline sokuyor. Gerçekten de *Kur'an*'da, insanların Tanrı tarafından maymuna ya da domuza dönüştürülmelerinden söz edilmiştir. Örneğin A'râf Suresi'nde (ayet 163-166), Tanrı'nın koyduğu "Cumartesi" yasağına uymayan bir Yahudi kavminin maymuna dönüştürüldüğü anlatılır. İlgili ayette Tanrı'nın şöyle konuştuğu yazılı:

> *"Kibirlenip de kendilerine yasak edilen şeylerden vazgeçmeyince onlara: 'Aşağılık maymunlar olun'– dedik"* (K. 8 A'râf Suresi, ayet 163).

Bu kavmin hikâyesini yukardaki bölümlerde gördüğümüz için burada ayrıca durmaya gerek yok.[2]

Fakat buraya eklemek gereken şey, Tanrı'nın lanetlediği ve gazap ettiği kimselerin maymun, domuz şekline sokulduğunu belirten şu ayettir:

> *"De ki: ... Allah'ın lânetlediği ve gazap ettiği, aralarından maymunlar, domuzlar ve tâğuta[3] tapanlar çıkardığı kimseler. İşte bunlar, durumu daha kötü olan ve doğru yoldan daha ziyade sapmış bulunanlardır"* (K. Mâide 60).

Kur'an yorumcularından Beyzevî'nin açıklamasına göre burada söz konusu olanlar Yahudi kavimlerinden bazılarıdır; güya bu kavimlerin gençleri maymuna, ihtiyarları ise domuza dönüştürülmüşlerdir Tanrı tarafından.

2 X. bölüme bakınız,

3 "Tâğut" sözcüğü Tanrı'yı tanımayan her şeyi (kişi ya da güç vs...) kapsar.

LV

ŞEYTAN'IN, EV FARESİNİ YANGIN CİNAYETİNE ZORLAMASININ VE MERKEBİN DE ŞEYTAN GÖRÜNCE ANIRMASININ HİKÂYESİ

İslam bilginlerinden **Tahâvî**'nin *Ahkâmü'l-Kur'ân* adındaki yapıtında Ebû Sâid Hudrî'nin rivayetine dayalı olarak Muhammed'le ilgili şöyle bir hikâye var:

Bir gün Muhammed, kandilini söndürmeden uykuya dalar. Fakat uykusunun en derin bir anında, hafiften bir gürültü ile uyanır; bir de bakar ki bir ev faresi, kandilin yanmakta bulunan fitilini yakalamış olarak evi ateşe vermek üzeredir. Hatta Muhammed'in yanındaki seccadenin el kadar büyüklükteki bir yerini yakmıştır bile! Derhal yerinden kalktığı gibi farenin arkasından koşar ve fareyi bir vuruşta öldürür. Şuna inanır ki, şeytan fareyi kandırmış ve yangın cinayetine sürüklemiştir. Bundan dolayıdır ki, şeytana kanmış olan fareyi günahkâr hayvanlardan ilan eder. Böylece ev faresine, "fâsikcağız" (Fuveysika) adının verilmesine vesile olmuş olur (**"Fâsik"** sözcüğü "günah işlemiş" ya da "günah işlemeye hazır" yaratık demektir). Bu inançla halka (ve bu arada özellikle ihramlı hacılara) ev faresi gördükleri zaman hemen öldürmelerini emreder; şöyle der: *"Siz uyumak istediğinizde kandilinizi söndürünüz. Çünkü şeytan bunun gibi hayvanları yangın cinâyetine sevk eder"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.70). Müslim'in *Sahih* adlı yapıtından anlaşıldığına göre, bu emir, sadece kandilin değil fakat yanmakta olan ateşin dahi söndürülmesini içerir. Bununla beraber mescitlerde asılı bulunan kandillerin bu emrin dışında kaldığı anlaşılmaktadır.

Her ne kadar yukardaki hikâyenin ve ev farelerinin öldürülmesi gerektiği emrinin, yangına vesile olabilecek halleri önlemek anlamına geldiği söylenebilirse de, insanları aklı dışlayan bu tür örneklerle eğitmenin olumlu hiçbir yönü bulunmadığı da ortadadır.

Söylemeye gerek yoktur ki, şeytanın, ev faresini yangın cinayetine sürüklediğine inanan kimseler için, merkebin şeytan görmekle anırdığına ve horozun da melek gördüğü zaman öttüğüne inanması kadar doğal bir şey olamaz. Nitekim şeriat kaynaklarının bellettiklerinden öğrenmekteyiz ki, Muhammed bir kez şöyle demiştir:

> *"Horozların öttüğünü işittiğinizde (dileklerinizi) Allah'ın fazl'ü kereminden isteyiniz! Zirâ horozlar melek görmüşlerdir (de öyle ötmüşlerdir). Merkebin anırmasını işittiğinizde de şeytan (ın şerrin)den Allah'a sığınınız (ve: Eûzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-râcim, deyiniz). Çünkü merkep şeytan görmüş (de öyle anırmış)tır"* (Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.66-68, Hadis No. 1363).[1]

Muhammed'in bu şekilde konuşmasına sebep olan hikâye şu: Günlerden bir gün Muhammed, halktan kişilerle bir arada bulunurken, hemen yakınında bulunan bir horoz ötmeye başlar. Horoz sesinden pek hoşlanmadığı anlaşılan bir kişi: *"Allah lâ'net etsin!"* diye beddua eder. Bunu duyan Muhammed hemen o kişiye çıkışır ve: *"Hayır, sakın öyle söyleme! O (horoz), seni namaza da'vet ediyor"* der.[2] Çünkü inandığı odur ki Tanrı'nın sevdiği üç sesten biri horoz sesidir. Diğer iki ses ise *Kur'an* okuyanın sesi ile sabahın açılmaya başladığı sırada Tanrı'dan günahlarının bağışlanmasını isteyenin sesidir. Bu konuda şöyle dediği söylenir:

> *"Üç sese Allah muhabbet eder: horoz sesi, Kur'ân okuyan kişi'nin sesi, bir de seher vakti Allâh'a istiğfâr edenlerin sesi"* (Sa'lebî'nin rivayetine dayalı bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.67).

Muhammed'in "horoz" konusundaki bu övücü sözlerini kendilerine destek yapan İslam bilginleri, horozları daha da yüceltici görüşler savunmaktan geri kalmamışlardır. Örneğin Dâvudî, horozun güzel sese malik olmak yanında ayrıca dört meziyeti daha bulunduğunu ve bu meziyetlerin: "seher vakti erken kalkmak", "cömertlik", "cinsî kıskançlık" ve "aile bereketi" olduğunu bildirmiştir. Müslüman kişiler bakımından bu tanımlamanın

1 Bu hadis Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivayetine dayalıdır. Bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.66-68; Hadis No. 1363.

2 İbn-i Hibbân'ın *Sahih* adlı kitabında Bezzâr'ın rivayeti olarak gösterilen bu hadis için bkz. *Sahih-i...*, c.IX. s.67.

olağandışı bir yönü olmadığı söylenebilir; fakat, biraz olsun düşünme geleneğine sahip kimselere, horuzun cömertliğini, kıskançlığını ve hele bütün bir kümesi dolduran tavuklara tasallud etmesinin aile bereketine örnek teşkil edeceğini anlatmanın kolay olmadığı muhakkak.

Öte yandan Kâdî Hüseyin ve Râfi gibi ünlü bir kısım "fukahâ" (fıkıh bilginleri), namaz vakitlerinin "tecrübeli horozların" sesiyle saptanmasını istemişlerdir. Horozlara namaz vakitlerini belletip onları tecrübeli kılmanın ne derece mümkün olacağı, incelenmeye değer bir bilim sorunu olmalıdır!

Fakat bütün bu yukarda değindiklerimizden daha da anlaşılmaz ve daha da şaşkınlık yaratıcı gibi görünen bir husus var ki, o da horoz sesinin güzelliğine karşılık, merkep sesinin çirkinliğiyle ilgili olarak Müslümanlara belletilen şeriat buyruklarıdır. Gerçekten de Ebû Mûse'l-Isfehânî'nin *Tergîb* adındaki kitabında Muhammed'in şöyle dediği bildirilmekte:

> *"Merkep, şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep anırınca siz, Allahu Teâlâ'yı zikredin (anın), bana da salâvat getiriniz (duâ ediniz)."*[3]

Merkep anırınca Tanrı'yı anmanın ve bunu yaparken Muhammed'e hayır-dua'da bulunmanın, Tanrı'nın "yüceliği" inanışıyla ya da Tanrı'ya "saygınlık" fikriyle ne derece bağdaşır olduğunu, okuyucunun takdirine bırakırız!

3 Ebû Râfi'nin rivayeti olarak belirtilen bu alıntı için bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.68.

DİZİN

Abdullah İbn-i Selâm, 11
Abdurrahman İbn-i Avf, 252
Abimelek, 197, 198
Âdem, 14, 16, 35, 106
al-Aşram, 56
Ali İbn-i Ebû Tâlib, 233
Amine (Muhammed'in anası), 173, 185
Arafat, 35
Arap'ın Türk Düşmanlığı, 156
Ayşe, 118; Ebû Bekir, 119
Babil, 80
Bal şerbeti hikâyesi, 127
Balık masalı, 61, 74
Bat-şeba, 110
Beer-Seba, 27
Belkis (Sebe Melikesi), 41
Beni Mustalik gazâsı, 118
Beni Neccâr, 59
Beytullah, 35
Cad, 217, 220
Câlût, 217, 220
Cehennem, 262
Cennet, 14
Cibrîl, 31, 87
Cürhüm, 32
Davud ("Peygamber"), 39, 40, 107
Dekyanos, 19, 22
Ebrehe, 56
Ebû Leheb, 266
Ebû Tâlib, 173, 183
Ebvâ ve Veddân, 153
el-Ebter, 204, 208
Ensâr, 59
Evs bin Sâbit, 138
Eyyup ("Peygamber"), 53, 98
Ezan, 255, 261
Fil Masalı, 56
Fil yılı, 58
Firavun, 25, 51, 149
Gerdanlık hikâyesi (İfk olayı), 118
Habil ve Kabil, 104
Hâcer (Hacar), 25, 26, 32
Hacer-i Esved, 35
Hatice, 165
Hafsa (Muhammed'in eşi), 123
Hafız Hamdi Çelebi, 162
Ham, 25
Hâmân, 51
Hamze İbn-i Abdülmuttalib, 229
Hârun, 48
Hârût ve Mârût, 78, 79
Havle, 139
Havva, 15, 35, 106

Hızır ("Aleyhisselâm"), 44, 75, 93
Hitti Uriya, 222
Hüdhüd, 38, 40
Hûriler, 240 vd.
İblis, 15, 16
İbn-i Ümm-i Mektûm, 253
İbrahim (Peygamber), 24, 32, 34, 89, 91, 192
İbrahim b. Muhammed, 205
İçki yasağı, 229 vd.
İfk Olayı, 118
İfrit, 43
İnek, 63
İşaya, 169
İrtidat, 189
Jerada, 102
Kâbe, 31
Kanunî Sultan Süleyman, 162
Karıncalar köyü, 153
Kevser, 204 vd.
Kıyamet günü, 236
Levh-i Mahfûz, 96
Lût, 173, 174
Lûtîlik, 129
Marya (Muhammed'in cariyesi), 123
Mescid-i Aksâ, 142
Mescid-i Harâm, 142
Mi'râç olayı, 142
Midyaniler, 82
Mugire, 249
Muhammed, 12, 31, 89,
Mukavkis, 123
Musa, 48, 74, 93
Müezzin, 256
Nehemya, 90
Nuh, 25
Ömer bin Hattâb, 123
Potifar, 82
Safvan bin Mu'attal, 119
Samuel, 214, 216
Saûl, 219
Süleyman'ın mührü, 101
Süleyman, 38, 39, 46, 78
Şeytan, 74, 78, 79, 84, 86, 98, 101
Şeytan ayetleri, 135
Şit, 105
Talmud, 226
Tâlût, 216, 217
Tevrat, 25, 91, 104
Ümeyye İbn-i Halef, 251
Ümmû Cümeyt bint-i Harb, 266 vd.
Uriya, 110
Veraka b. Nevfel, 166
Yakup, 81
Ye'cûc ve Me'cûc, 156
Yûşâ b. Nûn, 93
Yusuf, 81, 87
Zeyd İbn-i Muhammed, 113
Zeyd ibn-i Harise, 233
Zeyneb b. Cahş, 112, 127
Zû'l-Karneyn, 156
Züleyha, 87
Zıhar, 140

PROF. DR. İLHAN ARSEL'İN ÖZGEÇMİŞİ

Prof. Dr. İlhan Arsel, Cenevre (İsviçre) Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktorasını yaptıktan sonra, otuz yıldan fazla bir süre boyunca Üniversite öğretim üyeliklerinde bulundu; Ankara Hukuk Fakültesi'nde "Anayasa Hukuku" desleri verdi. 1960 İhtilali'nin ardından yeni bir Anayasa tasarısı hazırlamakla görevli on kişilik **İstanbul Komisyonu**'na ve daha sonra **Kurucu Meclis Öntasarısı**'nı oluşturan beş kişilik komisyona üye seçildi.

1966 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından TBMM Senatosu'na **"Kontenjan Senatörü"** olarak atandı. Az sonra tekrar Üniversite'ye döndü.

1971 yılında, merkezi New York'ta bulunan **"Inter-University Associate"** kuruluşuna danışman ve araştırmacı olarak alındı ve bu kuruluşun "kronolojik yorum" esasına göre yayınladığı **"Constitutions of the Countries of the World"** (Dünya Ülkeleri Anayasaları) adlı 14 ciltlik yapıtın **"Türkiye"** ve **"Belçika"** bölümlerini (1971 yılı itibariyle) hazırladı.

1975 yılında, ders vermekte bulunduğu Ankara Polis Enstitüsü'nden istifa etti; istifa sebebi, özgür düşünceli bazı öğrencilerin Enstitü'den atılması oldu. Enstitü'nün, polis gücünü belirli inançlar uğruna dövüşken olmakla gören zihniyetine karşı bir tepki niteliğini taşıyan bu istifadan bir süre sonra Prof. Dr. İlhan Arsel, 1977 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden de istifa etti. Bu kez istifa sebebi, şeriatçı zihniyetin tehlikeli şekilde güçlenmesine karşı suskun kalan Üniversite öğretim üyelerinin yetersizliklerini ve cesaretsizliklerini kamuoyu önünde sergilemek arzusuydu.

Bu tarihten itibaren araştırma ve öğretim faaliyetlerine devam etti ve özellikle şeriatın olumsuzluklarını ortaya vuran yayımlarda bulundu. Yirmiyi aşkın çeşitli yapıtları arasında şunlar bulunmakta:

La Responsabileté Politique Ministérielle Et La Chambre Des Lords, Montrouge-Seine, 1949;

Anayasa Hukuku'nun Genel Esasları, Ankara, 1955;

Civil Litigation In Turkey (Türk-Amerikan Usûl Hukuku Kıyaslaması), New York Üniversitesi'nden Prof. Delmar Karlen ile birlikte, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile New York Üniversitesi Hukuk Fakültesi ortak yayınları, Ankara, 1957;

Türk Anayasa Hukuku, Ankara, 1959;

Amerikan Anayasası ve Federal Yüksek Mahkeme, Ankara, 1958;

Arap Milliyetçiliği ve Türkler, İnkılâp Kitabevi, 4. basım 1987;

Şeriat ve Kadın (İlk basım tarihi 1987 olan bu kitap, 1996 yılı itibarıyla 13 basım ve altmış binden fazla dağıtım yapmıştır);

Biz Profesörler, İnkılâp Kitabevi, 4. basım, 1995;

Aydın ve "Aydın", İnkılâp Kitabevi, 2. basım, 1992;

Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına, (İlk basım, Ankara Hukuk Fakültesi tarafından 1975; 2. basım 1993);

Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları: Din Adamları (İlk basım, Ankara 1977; 2. basım, İstanbul 1995);

Şeriat'tan Kıssa'lar, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996.

Prof. Dr. İlhan Arsel, serbest düşüncenin fikir hayatımıza kazandırılmasındaki çabalarıyla tanınmıştır.

İLHAN ARSEL

Şeriat'tan Kıssa'lar

Prof. Dr. İlhan Arsel, bu çalışmasında,
Kur'an'da yer alan "Kıssa'lar"ı (masalları ve hikâyeleri),
tarihteki kökleriyle inceliyor.

İşte birkaç örnek:
Filler ve taş fırlatan kuşlar masalı...
Tanrı'nın emrine itaat eden deve masalı...
"İdrak" sahibi balıkların kurnazlıkları ve
bu kurnazlıklara kanan Yahudilerin
Tanrı tarafından maymun haline sokulması hikâyesi...
Habil ile Kabil masalı... 99 koyun masalı... Bal şerbeti hikâyesi...
Şeytan Ayetleri olayının hikâyesi... Ye'cüc-Me'cüc masalı...
Nuh "Peygamber"in karısını ve
oğlunu ölüme terk etmesinin hikâyesi...
İbrahim'in söylediği yalanlarla ilgili kıssalar...
Arkadaşının karısına göz koyup onunla zina eden
Davud'un Tanrı tarafından bağışlanmasının hikâyesi...
Muhammed'in amcası Hamze İbn-i Abdülmuttalib'in,
İslamda içki yasağına sebep oluşunun hikâyesi...
Çıplak yıkanan Musa'nın
elbiselerini alıp kaçan taşın hikâyesi...

ISBN: 975-343-126-0